

İlçelere Göre **Ankara**'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası

PROJE KÜNYESİ:

PROJE YÖNETİCİSİ

Arif ŞAYIK

Ankara Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

EDİTÖR

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve
Uygulama Merkezi Müdürü

METİN YAZARLARI

Doç. Dr. Evrim Ölçer Özünel,

Uzm. Özlem Arslan,

Arş. Gör. Zeynep Safiye Baki Nalcioğlu,

Tuna Yıldız

PROJE SORUMLULARI

Gökhan CANLI

Ecem Pınar URHAN

İLÇELERE GÖRE
ANKARA'NIN
SOMUT OLMAYAN
KÜLTÜREL MİRAS
KATALOĞU

Fotoğraf: Musa Talaşlı

AKYURT

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

HALK HİKÂYELERİ

Söz, güçlü bir gelenek aktarım aracıdır. Anadolu insanı sözü, geleneğini kuşaktan kuşağa aktarma aracı olarak kullanmıştır. Ankara'nın sözleri de yıllar içerisinde halkın bilgelik eleğinden geçerek bir masal ebesinin belleğinden, bir aşığın sazına, oradan bir oyun tekerlemesinin diline ya da bir annenin ninnisine geçmiş gibidir.

Fotoğraf: Mustafa Gezer

Bir Kamber varmış. Dul bir kadın Kamber'i almış, kızının yanına götürmüş. Orada ikisi de okumuş, büyümüşler. Büyüyünce Arzu'nun annesi Kamber'i almış ve kızını cimcikleyerek bu senin kardeşin değil demiş. Kamber ise Arzu'ya dönmüş ve “Sen benim kardeşimsin” demiş. Arzu da:

“Hâl mi olur hâldeş mi olur?
Okursak saz mı olur?
Bir anadan doğan gül,
Eloğlu kardeş mi olur?” demiş.

Zaman geçmiş, bu kız ve oğlan birbirlerine iyice alışmışlar. Arzu'nun annesi bir gün Kamber'e, “Yavrum bir kuzu var, getir kes, pişirip yiyelim” demiş. Oğlan kuzuyu almaya giderken Arzu da Kamber'in ardi sıra gitmiş. Hatta oğlanı aşip giderek sürüyü dağdan almış. Arzu bu sırada Kamber'e şöyle selam vermiş:

“Aştım geldim doğrudan
Başım kalkmaz ağrıdan
Selam verdim almadın
Büyük müsün Tanrı'dan”

Kamber de ona:

“ Aştın geldin doğrudan
Başın kalkmaz ağrıdan
Selam verdin almadın
Büyük olsam Tanrı'dan” demiş.

Hemen kuzuyu kesip pişirip ortaya getirmişler. Annesi Kamber'i zehirlemek istemiş. Fakat tam o sırada Arzu içeri girmiş ve şöyle demiş:

“Yeme Kamberim Yeme
Yemeğin gönlü kene
Önündeki kuzuya
Ağlar kattı sen yeme” demiş.

Kamber de:

“Develer edeceğim
İkrar edecektim
Yemek değil derdim
Tadına bakacaktım” demiş.

Kamber küsüp gitmiş. Oğlan gidince annesi hemen kızı Arzu'yu başkasına vermiş. Bunu duyan Kamber, atının sırtına binerek Arzu'ya doğru yola koyulmuş. Annesi de Kamber gelene kadar bir ölünün naaşına yatmış. Kamber'in atı yanaşmış avluya:

“Al düldül, doğru düldül
Doğrul hey, doğru düldül
Üstüne binan Arzum
Doğrul hey, doğrul düldül.”

Düldül eğilmiş taşla beraber olmuş. Üstüne Arzu'yu bindirmiş, götürmüş. Bunu gören annesi “Hey Yarabbim, Ya Resul Allah, bir kar yağsın kum savrulsun” demiş. Gerçekten de o an kar yağmış, kum savrulmuş. Daha sonra Kamber:

“Kar yağar kumlar savrulur
Cihan başıma çevrilir
Arzum bir su versene
Yol buradan ayrılır” demiş.

Arzu yağlığı vermiş. Ben kırk günce bu oğlanın yanına varmam demiş. Kırk gün geçmiş aradan. Kamber gelmiş bir dal dibine oturmuş. Arzu da gelmiş yanına oturmuş. Kamber kırk gün yatıp uyuyayım demiş ve gözünden bir yaş akmış. Kırk günün sonunda binmişler ata, atı sürmüş gitmişler uzaklara, kavuşmuşlar birbirlerine. Hicaza kadar varmışlar.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.

Kaynak Kişi: Ayşe Çınar, 70, Ankara, Akyurt, Yavuzoğlu Mahallesi.

Derleyen: Zübeyde Erdoğan, 1994.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

DÜĞÜN VE EVLENME GELENEKLERİ

Akyurt ilçesine bağlı Cücük Köyü, Yavuzoğlu Mahallesi'nde kızın çeyizinden önce oğlan tarafı gelin evine duvak götürür. Orada kızı överler, gelinliğini giydirebilirler, kız arkadaşlarını överler, orada mumunu yakarlar, kınasını gelinin parmağına yakarlar. Gelinin çeyizi bohçalara koyulur. On kız arabaya biner ve gelinin evine elbiseliğini, patiğini nesi varsa çeyizini asarlar. Arabaya gelin de biner. Daha sonra damat gelir, hepsine para verir. Ertesi gece toplanırlar, kınasını yakarlar, türkü söylerler, mum yakarlar. Gündüz çeyiz gider, akşama kına yakılır. Kınayı yakan kişi o gece gelinin yanında yatar. Sabahleyin gelini giydirebilirler, kuşatırlar, iskemleye oturturlar. Oğlan evi gelir, iki yenge aradan sokulur, gelin iki yengeyle arabaya bindirilir. Düğünün ertesi günü öğleye doğru kekil kesilir. Komşular para getirir, överler. Övdükten sonra gelinin yastığına bir kız, bir de oğlan çocuğu oturturlar. Gelin de tutar onlara para verir, kaşık verir, çember verir. Ondan sonra oynarlar, dağılır giderler. Gelin alınacak günde kız evinde gelin sandığına baklava, et ve en çok tatlı koyulur. Bu evliliklerinin tatlı olması inancıyla yapılır. Erkek evinde daha çok oynarlar. Gelin almaya Pazar günü gidilir. İki yenge gelini alır gelir. Erkek tarafından kaynana ve damat gider. Gelinin kuşağını erkek kardeşi bağlar. Damat da gelir, gelin, damat ve yenge üçü besmele çekerek arabaya binerler. Kız tarafından beş kişi de arabaya biner. Gelin arabası yolda giderken çoban gelir ve geline koç verir. Biraz ileride arabanın önüne ip gererler, kayınbaba bunlara para verir. Gelini kız arkadaşları hazırlar. Saçını tararlar, simini takarlar, bütün kızlar başlarında sohbet eder. Gelin giderken, gelinin ayakkabısını ayağından alırlar,

damada götürüp bahşiş alırlar. Gelin oğlan evine geldiğinde kapıya yağ çalınır, gelin kapıya gelmeden kaynana oradakilere hedik, kuruyemiş ve para atar. Uğurlu olsun diye desti kırarlar, gelin yağlı olsun diye eşiğe yağ sürerler. Ertesi gün gelinin kekili kesilir. Davet edilen komşular gelir “bugün kekilimiz var, gelin buyurun” denir ve herkes gelir. Gelenler çember, para, sahan getirir. Kekil kesilirken şu türkü söylenmektedir:

“Atlı olsun kızım, atlı olsun.
Yarığın ağzı tatlı olsun.
Atladığı, çıktığı eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Kızım büyük evin yakışığı”

Gelinle damat ilk olarak gelinin annesi ne zaman okursa o zaman ziyarete giderler.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Afet Silliyurt, 38.

Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Ankara, Akyurt, Cüçük Köyü, Yavuzoğlu Mahallesi, 1994.

GELİN KARŞILAMA MANİSİ

“Aktepe’den aşı gelin, Çifte davul koşa gelin, Sen bize yumuşa geldin, Hoş geldin gelin kadın,	Sağ olsa salın bari. Gelinin giydiği atlas, İğneler ona da batmaz, Eloğlu Allah’tan korkmaz,	Hoş geldin gelin kadın, Sağ olsa salın bari. Gelin geldin evimize, Şenlik oldu köyümüze,	Hoş geldin gelin kadın, Sağ olsa salın bari.
---	---	---	---

Bu söylenen mani gelin oğlan evine gelince söylenir.

“Mercimek ektim bitti mi? Kız baban şehre gitti mi? Kız anneler günün kutlu olsun. Kutlu diyenin ağzı tatlı olsun. Baba Gursuya vardı mı? Sana al yeşil aldı mı?	Şu da kızımın dedi mi? Kız anneler günün kutlu olsun. Yarın ağzı tatlı olsun. Hopladı çıktığı eşiği, Sofrada kaldı kaşığı, Kız evin yakışığı	Kız anneler günün kutlu olsun. Yârin ağzı tatlı olsun. Bindirdim atın iyisine Çağırın kızın dayısını Kutlu olsun kutlu Yarığın ağzı tatlı olsun.
---	---	---

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Nevruz Kuz, 53.

Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Ankara, Akyurt, Cüçük Köyü, Yavuzoğlu Mahallesi, 1994.

Fotoğraf: Bülent Suberk

AYAŞ

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MASAL

Hem anlatanı hem de dinleyenleri kendi dünyasına çeken masal anlatma geleneği, günümüzde de canlı bir şekilde yaşamaktadır. Ankara'nın Ayaş ilçesinden derlenen Keloğlan ile Dev Karısı ve Üvey Ana ile Kızı masalı yaşayan sözlü kültür ürünlerine örnek olarak verilebilir.

Fotoğraf: Sevinç İşcan

KELOĞLAN İLE DEV KARISI

Bir Keloğlan varmış. Hiç yerinden kalkmamış. Anası getirir yermiş, anası getirir içermiş. Bir gün Keloğlan'ın arkadaşları dağa odun kesmeye gidiyorlarmış. Anası Keloğlan'a yalvarmış yakarmış, "Ne olur oğlum sen de git, ben seni ne kadar böyle besleyeceğim" demiş. Keloğlan da "Bana bir ölçek kavurğa yaparsan giderim" demiş. Anası buna bir ölçek kavurğa edivermiş. Keloğlan onu yiye yiye arkadaşlarıyla odun kesmeye gitmiş. Bunlar dağda odun keserken ortalık kararmış. Yollarını kaybetmişler. "Köpek havlayan yere mi gidelim, yoksa ışık yanan yere mi gidelim?" demişler. Işık yanan yere gitmişler. Işık yanan yer de bir dev karısının eviymiş. Dev karısı bunları eve almış, karınlarını doyurmuş. Sonra da yatağa yatmış. Onların uyuduğunu görünce dişlerini bilemeye gitmiş. Keloğlan, dev karısının onu ve arkadaşlarını yiyeceğini bildiği için uyumamış. Dev karısı dişlerini bilemiş. Keloğlan ve arkadaşlarının yanına gelmiş, "Kim uyuyor, kim uyanık?" demiş. Keloğlan "Hepsi uyuyor, bir ben uyanığım" demiş. Dev karısı, "Sen niye uyumadın oğlum" demiş. Keloğlan "Anam bana uyumadan önce kavurğa ediverirdi, ben onu yerken uyuyakalırdım" demiş. Dev karısı gitmiş, kavurgayı etmiş. Keloğlan yemiş. Dev karısı gelmiş, "Kim uyudu, kim uyanık?" demiş. Keloğlan, "Hepsi uyuyor, bir ben uyanığım" demiş. Dev karısı "Sen niye uyumadın oğlum" demiş. Keloğlan, "Anam bana uyumadan bir sini baklava ediverirdi. Ben onu yerken uyuyakalırdım" demiş. Dev karısı baklava edip gelmiş. Keloğlan onu da yemiş. Dev karısı gelmiş, "Kim uyuyor, kim uyanık?" demiş. Keloğlan, "Hepsi uyuyor, bir ben uyanığım" demiş. Dev karısı "Sen niye uyumazsın oğlum?" demiş. Keloğlan "Hey nenem, kavurgayla baklava beni susatınca anam bana kalburla su getirirdi, ben onu içince uyuyakalırdım" demiş. Dev karısı orada uğraşırken sabah olmuş. Keloğlan arkadaşlarını uyandırmış. Hepsi kaçmışlar. Yola varınca Keloğlan, "Ben çarıklarımı unuttum alayım da geleyim" demiş. Arkadaşları o kadar gitme dedilerse de Keloğlan gitmiş. Gittiğinde dev karısı "Balım yağım diyemedim, kuzu etleri yiyemedim" diye homurdanıyormuş. Keloğlan o sırada "Ebe ibibik" demiş. Dev karısı gelmiş bunu tutmuş. Bir torbanın içine koymuş. Dişlerini bilemeye gitmiş. O gidince Keloğlan torbayı bıçağıyla yırtmış. Çuvalda Dev karısının bir danası varmış. Onu giymiş, tavana çıkmış. Dev karısı dişlerini bilemiş, eline bir değnek almış. Başlamış Keloğlan diye danaya vurmaya. Arada sırada dana böğürürmüş. Dev karısı da "Ben seni benim dana gibi büyütürüm" demiş. Bir de çuvalı açmış ne görsün, kendi danası. "Emme Keloğlan ben sana bunu komam" demiş. Tam o sırada tavanda Keloğlan "Ebe ibibik" demiş. Dev karısı "Vay Keloğlan oraya nasıl çıktın?" demiş. Keloğlan da "Ondan kolay ne var. Bir kazan su kaynattım, onun üstüne cam koydum, bastım çıktım" demiş. Dev karısı suyu kaynatmış, üstüne de camı koymuş. Çıkınca cam kırılmış. Dev karısı sıcak suda ölmüş. Keloğlan tavandan inmiş. Dev karısının malını, mülkünü almış. Köye getirmiş. Yemiş, içmiş ve muradına ermiş.

AYAŞ TÜRKÜSÜ

Ayaş yollarından aştım da geldim
Ayaş yollarından aştım da geldim
Boyunu boyuma ölçtüm de geldim
Güzeller içinden seçtim de geldim

Yandım Allah yandım yandırma beni
Seviyorum diyerek gandırma beni
Derin uykulardan kaldırma beni

Ayaş yollarında kervanın mı var
Beni öldürmeye fermanın mı var
Ağlamaya sızlamaya dermanın mı var

Yandım Allah yandım yandırma beni
Seviyorum diyerek gandırma beni
Derin uykulardan kaldırma beni

Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek
Gönül bu sevdadan vaz mı geçecek
Bana ettiklerin az mı gelecek

Yandım Allah yandım yandırma beni
Seviyorum diyerek gandırma beni
Derin uykulardan kaldırma beni
(Ankara, Zekeriya Bozdağ, Plaktan Yazıldı)

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Faruk Göçmen'in Annesi, 52, Ankara, Ayaş.
Derleyen: Faruk Göçmen.*

GÖSTERİ SANATLARI

OYUN TEKERLEMELERİ VE SAYIŞMACALAR

Çocuk oyunlarının en önemli özelliklerinden biri de içerisinde sözlü kültür ürünlerini fazlasıyla barındırmasıdır. Alan araştırması esnasında çoğu kaynak kişi oyunların nasıl oynandığını hatırlamazken oyun esnasında kullandıkları sayışmacaları ya da tekerlemeleri hatırlamıştır. Bu durum sözlü kültürün oyunlar ile kuşaktan kuşağa aktarıldığını göstermektedir. Ankara'nın Ayaş ilçesinde de şu tekerlemelerle sıklıkla karşılaşmıştır:

Oyuna Çağırma:
"Şuracıkta duralım.
Durmaya vuralım.
Haydi arkadaşlar,
Güzel bir oyun kuralım."

Oyundan Çıkarma:
"Etlük, metlik,
Ela gözlü keklik.
Sen bu oyundan çık git."

Ebe Çıkarma:
"Atıldı tutuldu,
Elbisesi yırtıldı.
Ayşe ebelikten kurtuldu."

Oyuna Son Verme:
"Bir, iki, üç, dört, beş,
Altı, yedi, sekiz, dokuz, on.
Verelim oyuna son.
Herkes evine, tilki damına."

Ebeli Olan Oyunlarda Sayışma
"O lili lili...
Papatya dilli.
Kız senin adın,
Kaç harfli?"

Birdiğersayışmatekerlemesinde ise herkes elini şaklatır ve vura vura;
"El sesine,
Peşi peşine,
Beş kutu,
Bayram şekerine,
Annemin adı mor menekşe."
denilir.
Ardından eller düz ya da ters biçimde koyulur, tek bir tane ters veya düz çıkarsa ebe o olur.

Fotoğraf: Ümmü Kandilcioğlu

Teyzem Almanya'dan Geldi Oyunu

Yeni nesil küçük çocukların oynadığı oyunlardan Teyzem Almanya'dan Geldi oyununda ilk önce çocuklar sıra hâlinde dizilir ve baştan biri 'Teyzem Almanya'dan Geldi' der. Onun yanındaki ise ' Ne getirdi?' diye sorar, o da 'Sakız getirdi' diye cevap verir ve ağızda sanki sakız varmış gibi çiğnemeye başlar. Herkes bitince tekrar başa döner ve oyun tekrarlar; bu sefer ne getirdi sorusuna farklı cevaplar verilir. Örneğin bisiklet denildiği zaman sanki pedalını çevirir gibi hareket edilir, diğer bir turda ise örneğin çamaşır makinesi denildiğinde kafalarını döndürmeye başlarlar ve oyun böyle devam eder. Eğer yapamayan olursa ceza denilerek oyundan çıkarılır. En sona kalan kişi ise oyunun galibidir.

Orada Bir Ayı Var

Orada Bir Ayı Var oyunu Teyzem Almanya'dan Geldi oyununa benzemektedir. Yine aynı şekilde çocuklar yan yana sıralı bir şekilde dizilir ve en baştaki şunu söyler: "Orda bir ayı var". Yanındaki arkadaşı da "Nerede?" diye sorar. "Aa şurada" deyip elini kaldırır ve sıra yanındaki arkadaşına geçer ve ona da aynı soru sorulur. O da "Orada ayı var" diye başlar ve oyun böyle ilerler.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Hakan Parlak, 11, (Öğrenci).
Kaynak Kişi – 2: Büşra Akyol, 11, (Öğrenci).
Kaynak Kişi – 3: Mine Aydın, 11, (Öğrenci).
Derleyen: Özlem Sorkun Konukçu, Ankara, Ayaş, 2002.

Kanatlı Ceviz

En az 2 oyuncuyla oynanan Kanatlı Ceviz oyununa hangi oyuncunun başlayacağını belirlemek için kura çekilir. Oyuncular daha önceden hazırlanmış ve üzerlerine oyuncu sayısı kadar numara yazılmış olan kâğıtlardan birer tane seçerler. Büyük sayıyı seçen kişi, oyuna önce başlamaya hak kazanmış olur. Oyunda puanlamayı yapabilmek için bir başlangıç çizgisi ve onu yarımşar metre aralıklarla takip eden beş çizgi çizilir. Bu çizgiler arasında oyunculara en yakın olanına 5, bir sonrakine 10 ve diğerlerine düzenli şekilde artan sayılarla puan verilir. Bu işlem sonucu oyun için gerekli olan zemin hazırlanmış olur. Oyuncular, ödüllendirme bölümü için yanlarında beş tane ceviz ve oyun araçlarını getirirler. Her oyuncunun elinde birer kanatlı ceviz bulunur. Daha önceden yapılan kura sonucu oyuna önce başlamaya hak kazanan oyuncu, başlangıç çizgisinin 1 metre kadar gerisine geçer ve oyuna daha önce yerleştirilmiş olan alt kısmından iki elinin ayasıyla tutar. Çubuğu elleri arasında çevirerek yeterli hızı kazandırdıktan sonra ileri doğru uçurur. Oyunağın üzerine düştüğü aralıkta yazan puan not edilir. Diğer oyuncular da aynı işlemi tekrarlayarak oyunu devam ettirirler. Oyun bu şekilde beş tur devam eder. Bu beş turun sonunda oyuncuların puanları toplanır ve fazla puan toplayan oyuncu, oyunun galibi olur. Kazanan oyuncunun ödülü, en düşük puanı almış olan oyuncunun yanında getirdiği 5 adet cevizdir. Ayrıca oyun birincisi, sonuncu olan oyuncuya istediği bir şeyi yaptırma hakkına sahiptir. Genelde hayvan taklidi yapma ya da şarkı söyleme cezaları verilir.

Kaynak Kişi - Seyfettin Sonkaya.
Derleme Yeri: Ayaş, Merkez.
Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

Düğün ve Evlenme Gelenekleri

Ankara'nın Ayaş ilçesinde düğünler perşembe günü başlayıp pazar gününe kadar devam eder. Gelin oğlan evine pazar günü gider. Düğünün ilk günü genel hazırlıklar ve yemekler yapılır. İkinci gününde ise çalınacak çalgılar hazırlanır. Düğüne gelen misafirler oğlan evinde toplanır. İkinci gün çalınmaya başlanan davul, pazar gününe kadar devam eder. Düğünün üçüncü günü ise gençler kendi aralarında toplanılacak ve yatılacak yerleri ayarlar. Cumartesi günü gelin yıkanarak saçlarına tel örülür. Bu tel gelinin saçında bir hafta ila on beş gün arasında durur. Düğünün üçüncü gününde ise geline kına yakılır ve ardından köyün boş bir yerinde erkekler kendi aralarında eğlence yapar. Sin sin adı verilen bir ateş yakılır ve bu ateşin etrafında erkekler çeşitli oyunlar oynar. Zeybek oyunu oynanarak halaylar çekilir. Erkeklerin çeşitli rollere girdiği çingene oyunları oynanır. Erkekler kadın veya kız kılığına girerek birbirlerine dünür olurlar. Oyunda oğlanla kız birbirlerini isterler, aileleri vermezse kızı alıp kaçırlar. Çingene oyununda ise, çingenelerin yaşantısını canlandırırlar. Kadın kılığına girmiş erkeğin karnına kedi koyarlar. Bu oyunu kadınlar ve kızlar da izlerler. Saat 11-12 civarında erkekler kendilerine ait odalarına çekilirler, kadınlar ise kına yakmak için kızın evine giderler. Kız hazırlanır, yüzüne kılavan denilen kırmızı beyaz pullu bir örtü örtülür. Bir kişi bakır tepsi içinde kınayı hazırlar. Kızın arkadaşları ellerine birer mum alırlar. Oda karartılarak kızı ağlatmak için maniler söylenir. Ardından gelin getirilir ve kaynanaya "Gelin geliyor hazırlan" denilir. Kaynana hazırlanır ve ortaya yastık konularak gelin oraya oturtulur. Biri erkek diğeri kız tarafından birer kişi gelerek geline kına yakarlar. Kına yakılmadan önce gelinin avucuna demir para konur ve ardından paranın üzerine kına yakılır. Para izi sayesinde gelinin elinin yokluk görmeyeceğine inanılır. Yüksük kınası denen bu kına, gelinin parmak uçlarından bileklerine kadar yakılmaya devam edilir. Daha sonra gelinin ayaklarına da kına yakılır. Gelinin ayak parmaklarının aralarından iplik geçirilerek bu ipliğe şekiller verilir ve kına bu iplerin üzerinden yakılır.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Zülfiye Öztürk, Ankara, Ayaş.

Ferfene

Ankara'nın Ayaş ilçesine bağlı Yağmurdere köyünde Ramazan ve Kurban Bayramları'nda ferfene isimli gelenek icra edilmektedir. Kaynak kişilerin aktarımına göre yüz, yüz elli yıllık bir geçmişe sahip olan bu gelenekte; herkes kendi yaşitlarıyla bir araya gelir ve katılan kişiler maddi durumlarının yettiği kadarıyla kendi imkânları doğrultusunda yiyecek ve içecek olarak eğlenir. Gençler gençlerle, yaşlılar yaşlılarla, çocuklar çocuklarla bir araya gelirler. Yiyecekler evden ya da bakkaldan alınır. Köy odasında yemekler yenildikten sonra oyunlar oynanır, türküler söylenir. Geleneğin eskide kalmış uygulamalarından birinde de bu beraberliğe katılmayan kişinin evinin önüne bir eşekle gidilir ve ev sahibi eşeğe ters bindirilerek ferfene alanına getirilmiştir. Ferfene alanına getirilen kişiye; ıslatma, türkü söyletme, tef ve davul çaldırma, oynatma gibi cezalar verilmiştir.

Hıdırellez

Ankara'nın Ayaş ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan alan araştırmaları sonucu Hıdırellez kutlamalarına rastlanmıştır. Elde edilen verilere göre, 5-6 Mayıs tarihlerinde bütün köy halkı önceden hazırlıklarını yaparak köyde bilinen yüksek bir dağa (tepeye) çıkar. Kazanlar ve bütün malzemeler hayvanlara yüklenir. En önde çocuklar olmak kaydıyla yürünerek hıdırlık alanına varılır. Bütün köylünün birlikte çıktığı tepede kurbanlar kesilir ve büyük kazanlarda pişirilir. Hıdırellez pilavı ile birlikte bütün köylü hazırlanan yemekleri birlikte yer. Bu şekilde bütün köyün bir yıl boyunca bereket içinde olacağına inanılır. Hıdırellez'de aynı zamanda "kayanak" adı verilen düz ve taşlık mekânlara da gidilir. Kayanak bölgesinde bulunan taşların altından çıkan bu bahar suları genç kızlar tarafından kısmet açılması olarak yorumlanır. Genç ve bekâr kızlar kendilerine bir taş belirler ve bu taşı kaldırır. Taşın altından su veya süt çıkarsa o yıl evleneceklerine inanılır. Ateşler yakılıp, oyunların oynandığı Hıdırellez'de 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece ağaç dallarına bakır kaplar içerisinde süt asılır. Gece ağaçlara konan çiğ ile sütün mayalanacağı, bu şekilde elde edilen yoğurdun ise bereketli ve şifalı olacağına inanılır.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK İNANÇLARI Sıtma Dede Türbesi

Sıtma hastalığına tutulan insanlar şifa bulmak için bu türbeyi ziyaret etmektedirler. Türbe yanında bir de pınar bulunmaktadır. Hasta olan kişiler şifa bulmak amacıyla bu pınarın suyundan yıkanıp suyundan içmektedirler.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI

Fengere Yün Eğirme

Ankara'nın Ayaş ilçesinde elde çorap örmeden kazağa, nakıştan dantel oyasına birçok el sanatı icra edilmektedir. Çorap örgüsünün yünü koyun ve keçilerden elde edilir. Ayaş'ta eskiden köylülerin hemen hepsinin kendi koyunu vardı. Koyunu olan köylüler çorap yününü kendi koyunlarından elde ederler, koyunu olmayan köylüler ise yünü çarşı veya pazardan satın alırlardı. Koyunun yünü Ağustos ayında kırılarak yıkanır ve ardından fengerede eğirilirdi. Fengere, dört çatallı, arkasında tahtadan deliği olan bir alettir. Fengerede eğirilen yün yumak hâline getirilerek beş şiş olarak örülür. Yün paket boyalarla ya da cevizin yeşil kabuğunun kaynatılmasıyla elde edilen kahverengi kök boya ile boyanabilmektedir.

Taş Bebek Yapımı

Çay kenarlarından yüzeyi düz olan çakıl taşları, yapılacak olan işleme göre toplanır. Örneğin, Ankara seymen bebeği için büyüklüğüne göre bir taş belirlenir. Taş bebeğin seramik hamuru hazırlanır ve toplanan taşlar ile bebeğin iskeleti oluşturulur. Gövde, ayak ve baş bölümleri yapıştırılarak üç gün kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra seramik hamur, buğday nişastası ve beyaz tutkal ile yoğrulur. Dergilerden, gazetelerden veya kataloglardan örnek alınarak bebeğin giydirilme işlemine başlanır. Bu işlem aşağıdan yukarıya doğru yapılır. Öncelikle bebeğe şalvar giydirilir. Daha sonra gömlek eski tabirle "göğnek" giydirilerek kol oluşturulur. En son ceketi ve aksesuarları giydirilerek bebeğin süslemesi bitirilir. Giydirme işlemi bittikten sonra boyama işlemi yapılır. Bebekler boyanırken ahşap boyası kullanılır ve verniklendikten sonra işlem bitirilir. Eğer taş çok düzgün olursa bebek direkt taşın üzerine yapılır; fakat taş düzgün değilse bebeğin iskeletini oluşturmak için kullanılır.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Gülay Gökçanak, Ayaş Merkez. Kaynak Kişi: Saadet Çiftçiöğlü, 62, Ankara, Ayaş, 1985 (Derleme Tarihi).

GELENEKSEL MİMARİ

Hoca Efendi Konağı (Mümine Sözcan'a Ait Mesken) Ankara Ayaş

Yapım Tekniği: Yapı yığma tekniği ile inşa edilmiştir. Duvarlar temelden toprak seviyesine kadar taş; toprak seviyesinden sonra ise kerpiç ile örülmüştür. Taş ile örülen kısma horasan adı verilmektedir. Bu yumurta akı ile keçi ve devenin boyun kısımlarındaki uzun kılların karışımı ile elde edilen harca verilen addır.

Yapının İşlevi: Yapı mesken olarak kullanılmaktadır. Giriş ve giriş üstü bir kattan oluşmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapıdan hayat ya da avlu denilen kısma girilir. Bu tip yapılara avlunun içeride olmasından dolayı iç sofalı ya da karniyarık da denilmektedir. Hayatın zemini betondur. Tavanları ahşap süslemesiz ve sadedir. Kapılar ahşap ve eşiklidir. Yapının ön cephesi çıkmalıdır. Çıkmanın olduğu kısımda pencere sayısı, gün ışığından faydalanmak için fazla tutulmuştur.

Hayat; ahır, döküt odası, tuvalet ve banyo kısımlarının da açıldığı yerdir. Ahır, samanlığı da içinde barından L şeklinde tasarlanmıştır. Bu kısım bugün işlev değiştirmiştir, odunluk olarak kullanılmaktadır. Döküt odası kullanılmayan eşyaların konulduğu depo işlevi görmektedir. Günümüzde işlev değiştirmiş olan bu odada eskiden evin büyüğü hafız kimliği ile talebe okutmuş, ders vermiştir. Buradaki ocaklık tandır işlevini devam ettirmektedir.

Hayattan divanhane adı verilen birinci katın salonuna ahşap ve kenarları korkuluklu bir merdiven çıkmaktadır. Beş oda ve mutfak divanhaneye açılmaktadır. Divanhane oturma odası olarak da kullanılmaktadır. Divanhaneye açılan beş odadan dördünde yüklük bulunmaktadır. Yüklükler üç bölümden oluşur: Yatak ve yorganların konulduğu kısım, elbise dolabı olarak kullanılan kısım ve hamamlık. Yatak odası olarak da kullanılan odalardan birinin özel adı Arap odasıdır. Misafir odası olarak kullanılan odadaki yüklüğün orta kısmı camlı ve raflıdır. Bu hâli ile vitrin işlevi görmektedir. Kiler odası olarak da adlandırılan bu oda işlev değiştirmiş; yatak ve yorganların konulduğu bir oda olmuştur. Divanhane pencere önünde duvar boyunca uzanan sedirler bulunmaktadır. Divanhane daha çok yazın kullanılmaktadır. Kışın odalardan birine soba kurulmaktadır. Bu soba kurulan oda yemek yenilen ve yatılan çok işlevli bir oda hâline gelmektedir.

Derleyen: Belgin Akış

Derleme Yeri: Ankara Ayaş – Hacı Recep Mah.

Kaynak Kişi 1: Mümine Sözcan, 1955, Ev Hanımı

Kaynak Kişi 2: Ahmet Gülhan, 1943, İnşaat Ustası

Yapıda Kullanılan Malzeme: Taş, Ahşap, Kireç, Yumurta Akı, Keçi, Deve Kılı

Yapım Yılı: 150 Yılda Fazla Olduğu Tahmin Ediliyor

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi

Kaynak: Ankara Kalkınma Ajansı Arşivi

BALÂ

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

YEDİ KARDEŞ MASALI

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde bir kadınla bir adamın yedi tane oğlu varmış. Bu oğlanlar her gün ava giderlermiş. Avladıkları hayvanları satıverip evlerini geçindirirlermiş. Gel zaman git zaman, anneleri yine hamile kalıvermiş. Yedi kardeş sevinmiş. Her zaman bir kız kardeş isterlermiş. Anneleri hamile olduğundan evde de bahçede de her işi yedi kardeş yapmış. Annelerine iyi bakmışlar. Dokuz ay on gün sonra annelerinin sancısı tutmuş. Yedi Kardeş de köylerinde doğum işlerine bakan ebeyi çağırmışlar. Ebe eve gelmiş. Oğlanlar da ebeye: "Ebe nine biz gidiyoruz." demişler. "Annem kız doğurursa eve kırmızı bayrak asın, erkek doğurursa kara bayrak asın." demişler. Kadın çok güzel bir kız çocuğu doğurmuş. Kızı olduğu için çok mutlu olmuş. Oğulları eve geri dönecek diye de çok sevinmiş. Fakat ebe nine kötü bu kadar çok çocuğu olan aileyi kıskanmış. Bu yüzden oğlanlar eve geri dönmesin diye eve kara bayrak asmış. Akşam olmuş Yedi Kardeş evlerinin karşısındaki kaleye çıkmışlar. Acaba kardeşleri doğdu mu? Yeni kardeşler kız mı erkek mi? diye çok merak etmişler. Bir de bakmışlar ki, evlerinin üstünde kara bayrak asılı. Bunu gören kardeşler çok üzülmüş. Dağın başında bir eve yerleşmişler. Aradan yıllar geçmiş. Kız büyümüş, serpilmiş çok güzel oluvermiş. Sokakta arkadaşları ile aşık oynarken biri "yedi kardeşli kız" diye seslenmiş. "Sen yedi kardeşin kız kardeşisin" demiş. Kız da merak etmiş. "Neden bana böyle seslendin?" diye sormuş arkadaşına. Arkadaşı da: "Ben söyleyemem, annem kızar bana. Sen en iyisi git de kendi annene sor" demiş. Kız çok şaşırılmış bu işe. Hemen annesinin yanına gitmiş. "Anne, arkadaşım bana "yedi kardeşli kız" dedi. Bu ne demek oluyor?" diye sormuş. Annesi söylemek istememiş. Oğulları gibi kızının da evden ayrılmak istemesinden korkmuş. İlk önce kem küm etmiş. İşin doğrusunu söylememiş. Kız: "Anne kavurga yap da yiyelim" demiş. Annesi kavurga yapmış, şimdi patlamış mısır derler ya, bir avuç dolusu sıcak kavurgayı kızına uzatmış. Kızı da annesinin ellerini sıkıca tutmuş annesinin elleri yansın istemiş. "Eğer bana kardeşlerimin yerini söylemezsen ellerini bırakmam" demiş. En sonunda annesi yılmış: "Kızım, hepsi senden büyük yedi oğlan kardeşin var. Sen doğmadan önce dağa gittiler bir daha da gelmediler" demiş. O vakit kız, onların yanına gitmek istemiş. Annesi: "Kızım nasıl gidersin? Yolda canavarlar vardır, dağda devler vardır. Seni bir yudumda yutuverirler" demiş. Kız illa inadından vazgeçmemiş. O vakit annesi: "Şu dağın başındaki bayrak dikili ev var ya, hah işte orada yaşar ağabeylerin" demiş. "Senin beline bir poşu bağlayacağım, o poşuyu hiç düşürme belinden" demiş. "Bu poşuyu ip gibi pencerenin tepesine bağla, pencereden içeri gir, dolabın içine saklan" demiş. Kız yolda giderken poşu belinden düşmüş. Poşu sağalıp gitmiş sağalıp gitmiş. Kız ağabeylerinin evine varmış. Evin bir kedisi, bir de küçük köpeği var imiş. Evin kapısı kapalıymış. Kız pencereden içeri girmiş. Ağabeyleri avcı imiş. Keklik avlayıp getirirlermiş. Tavşan avlayıp getirirlermiş. Kız bunlardan gizli olarak ateşi yakarmış. Yemekler hazırlarmış. Ne yemek yaptıysa kediye de köpeğe de verirmiş. Sonra dolaba saklanırmış. Akşam olmuş. Yedi Kardeşler eve gelmişler. Bakmışlar ki, yemekler pişmiş, sofa kurulmuş... "Allah Allah bu ne iştir?" diye şaşırıp kalmışlar. "Bizi bilen tanıyan buraya gelmez" demişler. "Bu devlerin içinden kim çıkar gelir ki" demişler. Sıra ile beklemeye başlamışlar. İlk büyük kardeş beklemiş. Kız yine kalkmış, yemekler hazırlamış.

Kardeşleri gelmeden saklanmış. Kardeşleri gelmiş, bakmışlar yine sofraya hazır. Sormuşlar kardeşlerine “Eee ne oldu?” demişler. Büyük kardeş: “Ben uyuyakaldım, göremedim” demiş.” Diğer kardeşler de beklemişler. Hepsini uyuyakalmışlar. En küçük kardeşleri: “Bu sefer ben beklerim, yakalarım” demiş. Ağabeyleri ava gidince küçük olan beklemeye başlamış. Kız dolaptan çıkmış. Yemek hazırlamaya başlamış. Küçük kardeş hemen kolundan tutuvermiş kızı. “İn misin, cin misin?” diye sormuş. Kız: “Ne inim ne de cinim. Sizi yaratan Allahın kuluyum” demiş. “Ben sizin bacınızım” demiş. Küçük oğlan: “Sen böyle büyüdün mü? Sen böyle güzelleştin mi?” diye sevmeye başlamış kızı. Öbür ağabeyleri de gelmiş. Onlar da bacılarını sevmişler. “Bizim günde cebimizden üç tane üzüm düşer” demiş. “Biri kara kedinin, biri köpeğin, biri senin.” “Lakin onları vermezsen, kedi çıkar işer ateşini söndürür” demiş. Kız da her gün üzüm verirmiş. Bir gün kediyi bulamamış. “Aman bunu da köpek yesin” demiş. Kedi gelmiş miyavlamış. Üzüm yiyemeyince gitmiş ateşi söndürmüştü. Kız da kardeşleri için yemek yapacak. “Dur bakayım, bir ateş bulur muyum?” diye evden çıkmış. Bir yol tutmuş, yürümeye başlamış. Biraz gittikten sonra, karşıdaki bir evin bacasından duman çıktığını görmüş. Koşa koşa eve varmış, pencereden bakmış. Bir de bakmış bir kadın mutfakta iş görüyor. Kapıyı çalmış ateş istemiş. Giderken yine poşu cebinden düşmüş. Kız gidermiş poşu gidermiş, kız gidermiş poşu gidermiş... Orada bir gelin yemek yaparmış. Dünya güzeli bir kızmış. Devler onu kaçırmış. “Sen buraya nasıl geldin? demiş. Aman devler kokunu alır” demiş. “Bunlar seni öldürür” demiş.” Kıza ateşi vermiş. Kız da yola düşmüş. Devler kızı takip etmeye başlamış. Kız eve girmiş kapıyı kapamış. Devler kapıyı zorlamaya başlamış. Kapıyı açamayınca devler: “Bari kapının deliğinden parmağını uzat.” demişler. Kız da parmağını uzatmış. Devler kızın kanını eme eme kızı bayıltmış. Kardeşleri gelirken demişler ki “Bu kız ne yaptı acaba? Ne evin bacası tütüyor ne ışık yanıyor.” Kapıyı açmışlar ki kız kardeşleri yerde boylu boyunca yatar. Kızı ayılınca olanı biteni bir bir anlatmış. Sonra yedi kardeş evlenmiş. “Bacım senin de kısmetin çıkarsa evlendiririz” demişler. En küçük kardeşin karısı bacılarına bir oyun etmiş. Yılanlı çeşmeden testi ile su getirmiş, kızı içirmiş. Kızın karnı şişmiş. O zaman küçük kardeşin karısı kardeşlere “Bu kız size boynuz taktı, hamile kaldı” demiş. Kardeşleri: “Bizi bilen bizi tanıyan kişi kapımızdan geçmez, nasıl olur böyle şey” demişler. Bacılarını ata bağlamışlar. Ata bir kırbaç vurup, salıvermişler. At bir çobana denk gelmiş. Çoban: “İn misin, cin misin?” diye sormuş kızı. Kız da: “Ne inim ne cinim, senin yaratan Allah'ın bir kuluyum” demiş. Çoban: “Güneş mi doğdu, ay mı doğdu?” demiş. Kız: “Güneşim sensin, ayın da ben olayım” diye karşılık vermiş. Çoban kızı attan indirmiş. Derdini dinlemiş. Çoban: “Seni tedavi ederim ama bana var” der. Kız da bu çobanla evlenir. Kız ile çoban karı koca olmadan önce çoban gider, koyunları sağır. Kızı yüksek bir yere yatırır, gözlerini bağlar. Önüne sağdığı sütü koyar. Kızın ağzındaki yılanlar gelip gelip süte düşer. Sonra çoban kızın gözünü açar ve sonrasında çoban davullu zurnalı düğün yaptırır. Kız ağzından çıkan yılanları kurutur. Kardeşlerine gitmek isteyen kızı, çoban buna zar zor ikna eder. Her kardeşine bohça içinde hediye götürür. Küçük kardeşinin karısına da kuruttuğu yılanları koyar. Kardeşlerine gitmeden önce de hamile kalır. Geri evine gelir. Aradan çok zaman geçtiği için çoban bunu kıskanmaya başlar ve kızı bir kuyuya atar. Kız, çocuğunu burada doğurur. Bir oğlu bir kızı olur. Çoban bu arada kız orada yaşıyor diye, her gün kuru ekme verir. Kız orada çocuklarıyla yaşamaktadır. Çoban başka bir kadınla düğün ederken iki çocuk meydana çıkar. Çocuklar “Yedi kardeşin yeğeniyiz” diye aşık atmaya başlarlar. “Siz kimin çocuklarısınız” diye soranlara “Biz bu düğün edenin çocuklarıyız, anamız da kuyuda” derler. Hemen kuyunun kapağını açar köylü, dünyalar güzeli kız ortaya çıkar. Bakmaya kıyamaz. Bunu gören çoban düğünden döner. Kız ile çoban hep mutlu olarak yaşamaya devam ederler.

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

Mani

Yazı yazdım yaz idi
Yaz değil kış idi
Daha yazacaktım ama
Mürekkeğim az idi

Evleri yakın yarım
Kendini sakın yarım
Beni sana vermeyecekler
Tabanca takın yarım

Kaynak Kişi 1: Ömer Altınok, 67, Bala/ Avşar Kasabası.

Kaynak Kişi 2: Fatma Altınok, 60, Bala/ Avşar Kasabası.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

GÖSTERİ SANATLARI

Yüzük Oyunu

Kış akşamlarında kadınlar toplanıp ortaya havlu ve bezler koyarlar. Bir kişi yüzüğü eline alır ve bezlerin altına saklar. Bezin altına saklanan yüzüğün bulunması istenir. 8 ila 10 bez arasında seçim yaparak yüzük aranır. Son üç bez kaldığında yüzük bulunamazsa yüzük bulma işi başka bir kişiye geçer ve yüzük tekrar aranır.

*Kaynak Kişi: Bahire Akmaz, Balâ, Beynam Köyü.
Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

Hıdırellez

Ankara'nın Balâ ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan alan araştırmaları sonucu Hıdırellez kutlamalarına rastlanmıştır. Elde edilen verilere göre Hıdırellez gelmeden havalar ısınınca evlerde geniş çaplı bahar temizliği başlar, evler boyanır ve temizlenir. Mayıs'ın 5'i ile 20'si arasında havanın güzel olduğu bir gün bütün köy halkı toplanır ve dere veya ırmak kenarına gidilir. Kuzular kesilir, yemekler pişirilir, oyunlar oynanır. Büyük bir salıncak kurulur ve herkes bereket ve kısmet için bu salıncakta sallanır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Derlemenin Yapıldığı Yeri: Ankara / Balâ / Beynam Köyü
Kaynak Kişi: Günay Yıldırım*

Hıdırellez günü özellikle genç kızlar ve gelinler için köyde yeşillik bir yere gidilir. Hıdırellez günü bir koyun ile bir kuzu, bir oğlak ile bir keçi köyün genç kızları ve erkekleri tarafından köyün meydanına, çobanın yanına getirilir. Çobana hediyeler verilir. Getirilen hayvanlar çobanın sürüsüne bırakılır. Bu şekilde Hıdırellez bayramı başlar. Ayrıca "Hıdırellez Göresi" yapılır. Köydeki bekâr kız ve erkekler bir araya toplanarak tanışmaları sağlanır. Ayrıca Hıdırellez'de bereket gelsin diye yufkalar açılır, eller un torbalarına sürülür.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derlemenin yapıldığı yer: Ankara / Balâ / Büyükboyalık Köyü
Kaynak kişiler: Ethem Tümer, Nuray Gümüş*

Hıdırellez Balâ'nın Aşıkoğlu denilen bir yerinde yapılır. Hıdırellez'de gelin kızlar giderdi. Verem Çeşmesi denilen yerde şenlik yapılır, kuzu kesilirdi. Kız oğlan bir arada oyun oynanırdı (Balâ, Büyükboyalı köyü, Zekeriya Tosun).

İnsanlar bahar ayı olduğu zaman, siğire giderler. Dağın başına giderler, davarlar kesilir. Orada kazanlar, kurulur, pilavlar pişer. Düz taşlara kayanak denilir, eskiden o kayanağı kaldırdıkları zaman altlarından su çıkarmış, genç kızlar su çıktığı zaman benim nasibim açıldı, derlermiş. Genç kızlar taşı kaldırır, su çıkınca bizim nasibimiz olacak sevdiğimiz oğlana varacaz, derlerdi. İnsanlar o taşı bir uğur olarak kabul ederlerdi. Her yerden çıkmazdı o taş. Allah'ın özellikle o taşları getirdiğine yahut biriken kar sularıyla geldiğine inanılır. Genç kızlar, kırkların oraya gider. Bu yüzden siğire gitmeye kırklar diyorlar. Kayanın altından süt çıkardı. Buradan eşeklere, kazanları odunlar yüklerler, leğenleri bakırdan bütün köy çoluk çocuk erkek kadın hep birlikte giderler ve orada halay çekerlerdi, top oynarlardı. Köyün ileri gelenlerinden muhtar ya da köyde sözü geçen kişiler ne zaman gidileceğini söylerlerdi (Balâ, Beyman Köyü, Bahire Akmaz).

Bir insan hayatında hızır ile üç kez karşılaşır, şeklinde bir inanç vardır. Kimine bir esnaf olarak, kimine vasıtaçı, kimine çoban olarak isabet eder. Onu nasıl karşılayacağınız size kalmış. Ona sahip çıkıp yemek mi vereceksin yoksa itici mi davranacaksın? (Balâ, Avşar Köyü, Galip Güngör)

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Çiğdem Şenliği

Çiğdem çiçeği Mart ve Nisan aylarında karın altından çıkan ilk çiçeklerden olduğu için baharın müjdecisidir. Bu nedenle Anadolu'nun birçok yöresinde çiğdem günü çeşitli biçimlerde kutlanır. Çiğdem gününde çocuklar veya gençler kırlara çıkarak çiğdem çiçeği toplarlar. Çiğdem kazmaya gidildiği zaman ele yassı bir sopa veya demir bir çomak alınır, yassı iki üç bağ yapılır. Bağın bir kısmı çocuklara ve kadınlara dağıtılır ve bir kısmı ise kuru bir çalının dallarına takılır. Bu kuru dallar kış günlerini, çiğdem çiçekleri ise yaz günlerini sembolize eder. Çocuklar bir araya gelip çiğdem taktıkları çalı ile bütün köyü kapı kapı gezip yağ ve bulgur toplarlar. Topladıkları malzemeler ile köy meydanına gelirler. Çiğdem çiçeklerinin soğanları ile birlikte çiğdem pilavı pişirilir ve hep birlikte yenir. Balâ'nın Kalecik köyünde üç çeşit çiğdem vardır. Bunlar Ayval, gök ve göz sarıdır. Bunların dışında kıpkırmızı açan çiğdeme de ateş alevi denmektedir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleme Yapılan Yerler: Ankara/Balâ / Kalecik Köyü/Büyükboyalık Köyü
Kaynak kişiler: Ethem Tümer, Zekariya Tosun*

Çiğdem kazmaya gidildiği zaman ele yassı bir sopa alınır, yassı iki üç bağ yapılır. Çocuklara ve kadınlara dağıtıldı. Yeni çiğdemde üç çeşit çiğdem vardı. Ayval, gök ve göz sarı (Balâ, Kalecik Köyü, Ethem Tümer).

Çiğdem toplamaya gidildiği zaman elleri demir bir çomak alınır ve toprak eşilirdi. Ateş alevli yani kıpkırmızı olana ateş alevli derdik. O çiğdem çiçeği halen vardır; fakat toplamaya giden kalmadı (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Zekariya Tosun).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

*Kuru Dallara Takılmış Çiğdem Çiçeği
Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa*

Yağmur Duası

Yağmur, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan Ankara'nın kırsal kesimlerinde çok önemli bir bereket unsurudur. Ankara'nın Balâ ilçesinde ve köylerinde bereket ve yağmur yağması için yağmur duasına çıkılmaktadır. Alan araştırmasında elde edilen verilere göre Balâ ilçesine bağlı köylerde yağmur duası şu şekilde yapılmaktadır: Kuraklık olduğu seneler, bir gün öncesinden anons yapılır veya bir ay öncesinden yüz bin taşa dua okunur. Kırk, elli tane kurban kesilir. Çevre köylerden de okuntu gelir. Bütün köylü, çoluk çocuk hayvanıyla birlikte oraya gelir. Etlar pişer, Kur'anlar okunur. Dualar yapılır. Herkese pilav ve et dağıtılır. Yenilir içilir ve dua edilir. Okunan taşlar çaya atılır. Bir bağ çubuğu alınıp bir yere dikilir. Ayrıca Balâ'da mayıs ayının ilk haftası ya da ikinci haftası köylüler Dut Dede denilen yerde yağmur duasına giderler. O yıl yağmur bol olursa şükür duası için çıkılır. Erkekler yatırda namaz kılar. Namazdan sonra herkes ayağa kalkar. Önde hoca durur. "Allah'ım yağmurmuzu eksik etme, senin rızından sebeplendik, senin rızan için bize yağmur ver" diye çeşitli dualar ederler. Herkesin elleri göğe doğru açıktır. Hocalar ellerini ters çevirir. Kadınlar kurulan çadırların içinde yemek hazırlar. Namazdan sonra bütün köylüler yemek yer. Sonra o gün yağmur yağar. Hatta bazen daha namaz bitmeden yağmur yağmaya başlar.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleme yapılan yerler: Ankara/Balâ /Beynam Köyü, Aışar Kasabası,
Kaynak kişiler: Yusuf Aydın Topsakal, Ömer Altınok*

Saya Gezme

Saya gezme baharın gelmeye başladığını ve tabiatın canlandığını gösteren bir törendir. Balâ merkez ve köylerinden elde edilen bilgilere göre saya gezme şu şekilde yapılmaktadır: Çobanlar üzerlerine farklı elbiseler giyer ve saya gezerler. Saya gezen çobanların bir kısmı da bayan elbisesi giyer ve çeşitli taklitler yapar. Saya gezilen eşiğin üzerine elbiseler giydirerek, ziller ve çanlar takılır. Gece ev ev gezen çobanların peşlerine çocuklar da takılır. Kapı önlerinde ne kadar hayvan ve insan varsa çobanlara eşlik eder. Bağrılır, türkü söylenir ve oyunlar oynanır. Büyük bir şenlik havasında çobanlar kalabalıkla birlikte kapı kapı bütün köyü dolaşarak insanlardan un, yağ, buğday, bulgur, şeker, çay, para vb. toplar ve heybelerine atarlar.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Çobanlar üzerlerine bir şeyler giyer ve saya gezerlerdi. Sağlarına ve sollarına çan takarlardı. Gece ev ev gezen çobanların peşlerine çocuklar düşerdi. Evlerden bulgur, yağ gibi şeyler toplarlardı. Bu gezme kışın yapılırdı (Balâ, Beynam Köyü, Hasan Topsakal). Eskiden kışın sayacılık oynanırdı. Davar çobanları toplarırlar, kış bölündüğü zaman saya yaparlardı. Kapı önlerinde ne kadar hayvan ve insan varsa başlarına toplarırlardı. Bağırırlardı, türkü söylerlerdi, oynarlardı. Kapıları dolaşırlardı, herkes görevini bilir. Un, buğday, bulgur, şeker, çay, para elinden ne gelirse halk, eşeklerin heybeleri içine atarlardı. Saya gezme, kış doksan gün kırk beşinde olur. Çobanlar, topladıklarını bir araya getirir ve paylaşırlardı. Saya gezen çobanların bir kısmı bayan elbisesi giyer, öteki de bir yandan gelirdi. Kimisi ona cimcik atınca o da "Yapma yapma" derdi. Ondan sonra " Ay akşamdan aş da gel, Asiye yoluma düş de gel." diye çağırırlardı. Zaten saya ile dolaşırken eskiden darbuklar olur, kimisini eşiğe ters bindirip kuyruğundan tutarlar. O zaman çift heybe taşırlardı. Kapı kapı dolaşan sayalar şayet kapıyı tıklayıp açan olmaz ise " Avrattan korktun mu" diye bağırırlardı (Balâ, Büyükböyalı Köyü, Günay Yıldırım).

Nevruz çiğdem gibi günler kutlanılmaz; fakat eskiden saya gezmesi yapılırdı. Çobanlar eşiğin üstüne bir şey giydirerek gezerlerdi. Ziller çanlar çalarak süslerlerdi. Kapı kapı dolaşan çobana bulgur, pirinç, patates ve soğan gibi şeyler verilirdi. Kısaca herkes gönlünden ne koparsa verirdi. Onun geldiği eşiğe taktığı zillerden ve giydiği kepenek gibi kıyafetten anlaşılmaqta idi. Çoban tek gelirdi. Bu olaya da saya gezme denilirdi. Topladıkları yiyecekleri çoban evine götürür bu ona halkın hediyesidir (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Sünnet

Sünnet, çocuk yedi yaşına gelinceye kadar yapılır, şayet geçerse ayıp sayılır. Eskiden "sünnetçi bu işi, sinek minek olmasın ve çocuk kurtlanmasın" diye sıcaklar çökmeden bahar mevsimi yapardı (Balâ, Avşar Köyü, Ömer Faruk İmirzalıoğlu). Sünnet çocuğuna sünnet kınası yapılır. Damat gibi ortaya oturtulur. Eline kına yakılır, ertesi gün de mevlit okunur. Kına gecesinde saz getirirler, oynarlar. Sünnet çocuğu eskiden at arabası ile gezdirilirdi, şimdilerde taksiyle gezdirilir (Balâ, Beynam Köyü, Bahire Akmaz).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Kız İsteme

Eskiden kızı evvela anne görür, elçiler olur ve onlar vasıtasıyla irtibat kurulur. Kız istemeye giderken aile büyükleri "tatlılık" denilen lokum getirirler, ağız tatlılığı olursa bu iş olur aksi takdirde olmaz (Balâ, Avşar Köyü, Ömer Faruk İmirzalıoğlu).

Eskiden kızı istemek için başlık parası değil de "süt hakkı", "kardeş yolu" denilen bir miktar talep edilirdi. Babaya bir şey yoktu. Kız istemede, kadın erkek gider, kızın büyüklerinden Allah'ın emri peygamberin kavli ile isterler. Onlar da bir hafta sorup soruşturmak için müsaade isterler. Aradan bir hafta geçince "bugün lokumumuz var" derler. Akralar çağrılır, lokum yerler. Damadı da götürürler. Damat gelip orada el öper. Aradan üç ay sonra veya on beş günde bir gelini yoklanır ve damat tarafı elinde hediye ile kız tarafına "nişan yapalım" diye gelir (Balâ, Büyükböyalı Köyü, Günay Yıldırım).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Nişan

Eskiden nişan olacağı zaman pusu olurdu. O kişiye komşuları davet etmesi söylenirdi. O da kapı kapı dolaşır herkesin evini gezer, “ Pazar günü filancanın nişanına davetlisiniz.” derdi. Fakat şimdi kart usulü yapılmaktadır. Nişana gelenler, yakınlar altın uzak kişiler ise para takarlar. Giyim ve süs eşyası getirenler de olurdu (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Kız-Erkek Kınası

Eskiden erkek kınası ile kız kınası ayrıydı. Şimdi erkek kız fark etmiyor (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Zekeriya Tosun). Erkek kınasında arkadaşları toplanır, akraba yakınlarının kümesinden tavuk getirirler ve keserlerdi. Çalarlar, âlem yaparlar, yemek yerler ve daha sonra kına yakılır. Kınada halay çekilir, sazlı sözlü eğlence olur, meddahlık yapılır. Gelin de geldiği zaman sırtına iki yumrukla içeri koyulur (Balâ, Avşar Köyü, Ömer Faruk İmirzaloğlu). Kınada kadın erkek ayrı olur. Köyün gençleri köy odasında toplanırlardı. Davul zurna çalarlardı. Uzun hava söylerlerdi. Damada iğne falan batırılır, sağdıç da onu korurdu. Kız kınası ile erkek kınası eskiden ayrı olurdu. Kına gecesi davullar vurulur, zurnalar çalar. Saz ile söz olur. Komşular evin avlusuna doluşur. Saat on bir gibi köyün imamı gelir ve erkeğin kınasını yakar. Damadın yanına oturan sağdıca da kına yakılır. Kına yakılırken;
Buyurun ağalar kınaya
Buyurun ağalar kınaya
Buyurun ağalar kınaya derler. Onlar da kutlu olsun, derler.

Hayırlı uğurlu olsun, denilerek kına yakılır (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal).

Gelinle oğlana aynı yerde kına yakılıyor. Eskiden ayrı yerlerde yakarlardı. Şimdi gelinle güvey yan yana oturtulur. İkisi de kına yakarken elini açmaz. Kayınvalideleri birer çeyrek takarlar. O zaman ellerini açarlar, kınayı yakarlar. (Balâ, Avşar, Fatma Altınok- Ömer Altınok) Ellere kına yakılır. Önceden beri def ile oynanırdı, saz kullanılmazdı. Birisi türkü çığırır:

“Çöş bakla bakla bakla çöş bakla

Allah yarimi sakla

Azrail gelince önce eltimi yokla” (Balâ, Beynam Köyü, Bahire Akmaz).

Kıza kına yakılırken elini açmazsa avucuna para altın konurdu (Balâ, Beynam Köyü, Lütfiye Topçu). Kına Gecesinde Cingan (Çingene) oyunu yaparlardı. İki erkek kadın elbisesi giyerlerdi. İkisi bir oğlana âşık oluyordu. Oğlan şakayla gelip kaçıyordu. Ondan sonra onların anası babası kurtarmaya gelirdi. (Balâ, Keklice Köyü, İbrahim Bektaş)

Gelin kapının önüne geldiğinde gelinin eline tahta bir kaşık verirler gelin bu kaşığı kırardı. Gelin eve sahip çıksın diye yapılırdı bu. Bir de şerbet içerirlerdi geline, gelin eve tatlı olsun diye (İbrahim Bektaş, Balâ, Keklice Köyü).

Güveyin kınasını yaptıktan sonra onu kaldırmazlar. Ondan bazı isteklerde bulunurlar. Sağdıç, “Müsaade var mı arkadaşlar, biz damadın kınasını yaptık, evine gidebilir mi?” der. “Yok” denilerek kabul edilmez. Şayet iki sini baklava alırlarsa damada müsaade verdiklerini söylerler. Bu teklif kabul edilince damat bırakılırdı (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal). Erkeğin kına gecesinde birtakım oyunlar oynanırdı. Bir arkadaşı damadın çakmağını çalar. Sağdıçlar damattan sorumludur. Sağdıç yoksa delikanlı başı sorumludur. Damadın sigarası, çakmağı, çorabı yerine gelmezse birtakım cezalar vardır. Sabaha kadar yenilir, içilir, eğlenilir. “damadı kaçırma” denilen bir uygulama vardır. Şayet damat olmazsa düğün olmaz ve damadın babası sıkıntıya düşer (Balâ, Avşar Köyü, Galip Güngör).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Kız İsteme Nişan

Bazı durumlarda kız, başlık parası “değişik” yapılarak ödenmez, bu durumda kız alınan yere kız kardeş verilmektedir. Böylece başlık parası ödenmemiş olmaktadır (Balâ, Kalecik Köyü, Ethem Tümer). Başlık parası yahut süt hakkı gibi bir uygulama yoktur. Eskiden “Kardeş Yağı” denilen bir şey varmış” (Balâ, beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal). Çocuğun askerlik çağı geldiğinde annesi babası veyahut akrabaları önceden çocukları için kız bakarlardı. Evlilikler görücü usulüyle yapılmaktaydı. Süt parası anneye, başlık parası babaya ödenirdi. O zamanın parası ile başlık parası yerine iki inek ve yüz yarım buğday ödenmiştir (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Zekeriya Tosun).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Askere Uğurlama

Askere gitmeden önce türbe ziyaret edilir (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Günay Yıldırım). Askere gidecek olanın eşi dostu toplanır ve askere kına yakılırdı. Kınayı sağ avucunun içine yakarlardı (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal). Askere uğurlama teker teker eve davetle olur. Önce camide dua okunur. Ondan sonra mezara gider, annesini babasını ziyaret eder. Daha sonra da herkes tek tek harçlığını cebine koyar ve böylece askere uğurlanmış olunur (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Haydar Öztürk-Zekeriya Tosun). Dualarla askerler gönderilir. Her eve davet edilir ve orada yemek yedirilir (Çamlıdere Benli Yaylası, Kadın Su). Askere gidileceği zaman, askere kına yakılır, yemek verilir. Yemeklerden Koca çorba yani yayla çorbası, yaprak dolması ve pilav ikram edilir. Askere giderken önceden çok eğlence düzenlenmezdi. Daha çok düşünlere ağırlık verilirdi (Balâ, Beynam Köyü, Bahire Akmaz). Askere gidecek genci on beş yirmi gün önceden akrabaları sırayla akşamları davet eder. Sonra gençler odalarda toplanırlar ve saz çalarlar, yüssük gibi oyunlar oynarlar. Genelde mevlit de okutturulur.

Eskiden asker mektubunu annesine getirene hediye verilirdi (Balâ, Beynam Köyü, Lütfiye Topçu). Askere altın takarlar. Başını överler. Yani kınayı getir ana diye dönerler ya ortaya oturtur türkü söylerler yani (Balâ, Büyükbalık Köyü, Nuray Gümüş).

Askere gidecek aday bir ay önceden işi gücü bırakır, arkadaşları ve komşuları ile vakit geçirirdi. Akraba ve arkadaşlarının yemek davetlerine katılır, yer içilirdi. Askere gidileceği zaman imam efendi, cemaat duasını yaparlar, askere harçlık verip dualarla uğurlardı. Askerlik dönüşünde de konu komşu geçmiş olsuna gelir, “Gözün aydın” derler. Mevlit olmaz (Balâ, Avşar Köyü, Ömer Faruk İmirzalıoğlu).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Ölüm

Birisi öldüğü zaman evvela minareden selası verilir. Sela verildikten sonra gençler gider, mezarını kazar. Daha sonra ölü evine yardım için cenaze yıkanır. Üç beş on hanım kazanlarda suyu ısıtırlar. Cenaze yıkandıktan sonra imam gelir. Şayet cenazenin beklemesi gereken bir durum olursa evlerin altları soğuk olduğundan orada bekletilir. Ölenin eşyalarını ise hatıra olarak çoluk çocuğu saklar (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal). Cenaze sahibine gidilir, baş sağlığı dilenir. Ölen kişinin uzak yakın tanıdıklarının gelebilmesi için bir gün bekletilir. Bu esnada da mevta şişmesin diye üzerine demir konulur ama bu yaz günü yapılmaz (Balâ, Avşar Köyü, Ömer Faruk İmirzalıoğlu). Cenaze olduğu zaman köy odasında toplanılır. Hemen hazırlığı başlanır. Cenaze yıkanana kadar burada durur (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Günay Yıldırım). Cenaze geldikten sonra yemeği verilir, cemaat kuran okur, şayet ölen genç ile kırk gün yaşlı ise yedi gün okutulur. Bu kırk gün boyunca da sürekli yemek çıkar. Bir kişi öldüğü zaman önce ayaklar bağlanır. Çene çatılma vardır. Şayet ölen kadın ise ellerine yahut ayaklarına kına yakılmaktadır. Cenaze akşam vakti defnedilmez. Ölenle beraber kıyafetleri gömülmez. Ölenin arkasından da ağıt yakılır. Ağıtı da genelde kızlar yakar (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Zekeriya Tosun).

Cenaze olduğu zaman, Kuran'a başlarlar yemek verirler. Önceden pilav, çorba yapılır ve pide verilir. Helva yaparlar, üçünde yedisinde ve kırkında yemek verirler. Bütün köylü çağırılır pide yaptırılır. Elli ikisinde mevtanın kemikleri ayrılırmış. Et kemikten ayrılırmış. Ölen kişinin gözleri açık gittiği zaman gurbetteki, yakınlarına hasretlik gitti, yetişemedi ondan gözü açık gittiğine inanılır. Mevta evde kalmak zorunda evde kaldığı zaman karnına bıçak koyarlar. Soğuk bi eve şişmesin diye koyarlar. Ölenin eşyalarından iyilerini seçilir, fakire dağıtılır. Normalini de yakarlar. Çocukları varsa anamın babamın hatırası diyerek saklarlar. Cenazede, bacısı kardeşi genç ölenler özellikle ağıt yakar. O kişi hem benim cenazeme hem kendine ağlar. O ağlar sen de onun arkasından ağlarsın. Şimdilerde insanlar bilinçlendi, içten içe ağlarlar kimse duymadan (Balâ, Beynam Köyü, Bahire Akmaz).

Ramazanda yemek verilir ve camilerde mevlit okutulur. Arefe günü öğle namazı kılınır ve hoca mezarlıkta Yasin-i şerif okur. Herkes ölülerin başında dua eder. Kurban kesmeden de önce evvela hastalar ve komşular ziyaret edilir (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Zekeriya Tosun).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

Balâ'da yağmur yağmadığı durumlarda yağmur duasına çıkılır. Kuraklık olduğu seneler, bir gün öncesinden anons yapılır veya bir ay öncesinden taş okunur. Yüz bin tane taşa okunur. O sene koyun ve dana kesilir. Kırk elli tane kurban kesilir. Çevre köylerden de okuntu gelir. Bütün köylü çoluk çocuk hayvanıyla birlikte oraya gelir. Etlar pişer. Kuranlar okunur. Dualar yapılır. Yalvarmalar olur. Görevli kişiler sırayla pilav ve et dağıtır herkese. Yenilir içilir ve dua edilip geri dönülür. Okunan taşlar da çaya atılır. Bir bağ çubuğunu da alıp bir yere dikilir (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal).

Balâ'da Mayıs ayının ilk haftası ya da ikinci haftası köylüler Dut Dede denilen yerde yağmur duasına giderler. O yıl yağmur bol olursa şükür duası için çıkılır. Erkekler dedenin yatırında namaz kılar. Namazdan sonra herkes ayağa kalkar. Önde hoca durur. "Allah'im yağmurumuzu eksik etme, senin rızkımdan sebeplendik, senin rızan için bize bir yağmur ver." diye çeşitli dualar ederler. Herkesin elleri göğze doğru açıktır. Hocalar ellerini ters çevirir. Kadınlar kurulan çadırların içinde yemek hazırlar. En az 100 – 150 tane koyun kesilir. Namazdan sonra bütün köylüler yemek yer. Sonra o gün yağmur yağar. Hatta bazen daha namaz bitmeden yağmur yağmaya başlar (Balâ, Avşar Köyü, Ömer Alatınok).

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası,
Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.*

Yağmur Gelini

Çocukların duası kabul olur diye yağmur duasında çocuklar öne alınır diye. İlk önce çocuklara yemek dağıtılır. Şu mani söylenir:

“Yağ yağ yağmur
Arabada çamur
Teknede hamur
Ver Allah'ım ver
Sulu sulu yağmur.”

Yağmur duasına çıkıyoruz, Şehit denen türbemiz var oralara gidiyoruz. Orada şehit yatıyormuş. Orada davar keser yedik. Çocuklar oynardı. Dua eder geldik (Balâ, Ergin Köyü, Ali Çelik).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Soğuk Algınlığı

Soğuk algınlığı için sirke uygulanır. Sirke hastanın gövdesine sarılır ve hasta terlesin diye yatağa yatırılır (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Zekeriya Tosun).

Şayet birisinin bir yeri yandığı zaman yumurtanın sarısı yağ ile iyice yakılır ve ilaç hâline getirilir. İyileşene kadar yanığa sürülür (Balâ, Beynam Köyü, Bahire Akmaz).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Bulgur Püskürtmesi

Ocaklı insana Bulgur Püskürtmesi de denir. Vücudunda delik delik bir şey çıkıp kaşınınca ocaklı kişi ağzına bulgur alır ve tükürür. İki saat sonra Allah'tan hiçbir şey kalmaz (Balâ, Beynam Köyü, Yusuf Aydın Topsakal).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Kösnü(Köstebek) Boğan Ocağı

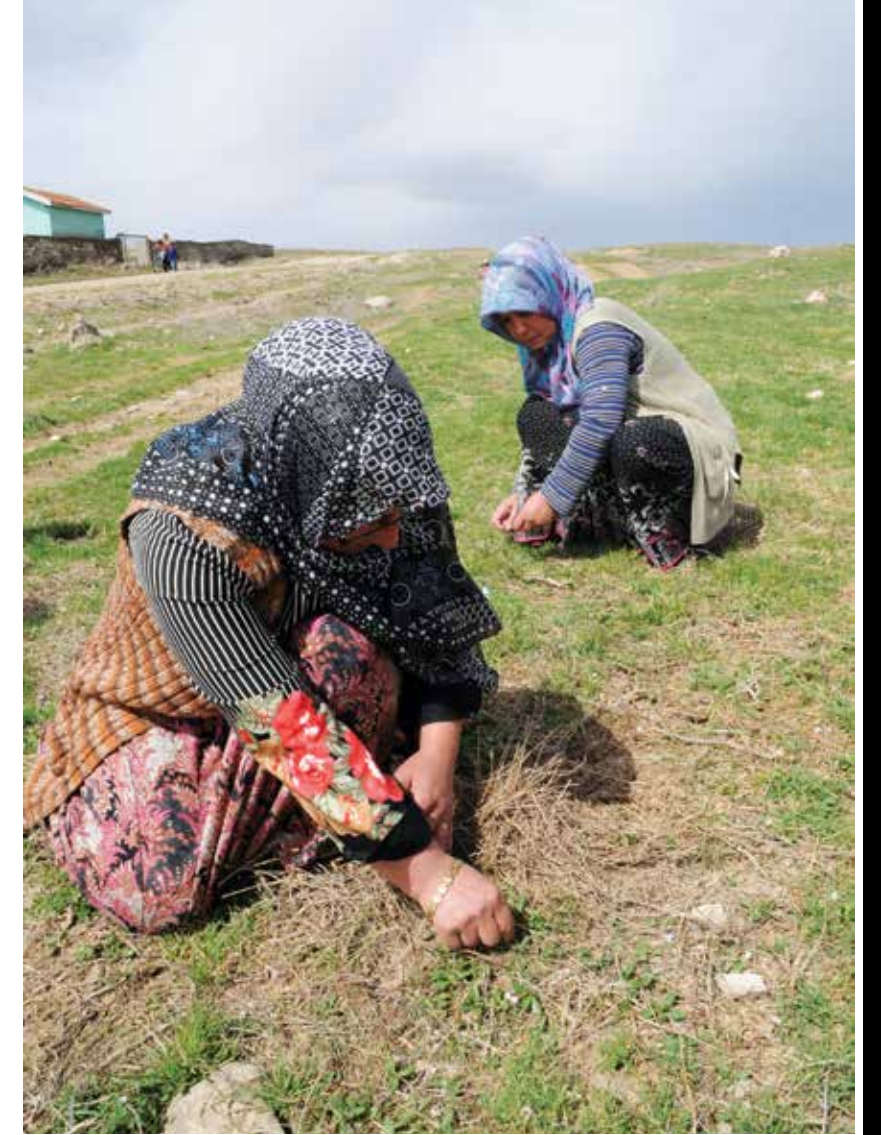
Kösnü boğan kişi ocaklı gibidir ve bunu kimseye dememesi gerekir. Şayet bunu kimseye demezse istediği elinden istediği zaman şifa geçtiğine inanılır. Vücudunun herhangi bir yerinden köstebek yuvasına benzer kabarcıklar yarar çıktığında kösnü ocağı olan kişiye gidilir. Ocaklı kişi yarayı ovalayarak dualar okur. Sonra kösnü yuvasından alınan toprakla karıştırılmış suyu yara olan yere sürer. Aynı suyu üç gün boyunca içmesi için hastaya verir. Üçüncü gün sonunda yaralar iyileşir (Balâ, Büyükbaoyalık Köyü, Zekeriya Tosun).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Kurt Ağzı Bağlama

Ankara'nın köylerinde geçim genellikle tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bu nedenle hayvanların kaybolması ya da yırtıcı bir hayvan tarafından avlanması geçimi zorlaştıran olaylardır. Bunun önlenmesi için köylerde genellikle yaşlı insanlar tarafından kurtağzı bağlama denilen pratik yerine getirilir. Ağzı açık olan bir çakının birkaç dua okunduktan sonra ağzının kapatılması ile gerçekleştirilir. Böylelikle kaybolan hayvanı avlayacak olan kurt gibi diğer yırtıcı hayvanların ağzı bağlanmış olur. Kaybolan hayvan sağ salim dönene kadar da bıçak açılmaz. Hayvanlar bulunduktan sonra yine duayı okuyan kişi tarafından aynı dualar okunarak bıçağın ağzı açılır. Böylelikle ağzı bağlanmış olan yırtıcı hayvan da artık serbest bırakılmış olur. Bu inanışa göre ağzı bağlanan hayvanlar bir şey yiyemez ve avlanamaz (Balâ, Büyükboyalık Köyü, Gökmen Özyurt).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

İğde Dalından Nazarlık Yapımı

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa

Nazar

Canlı veya cansız bir varlığın başına kaza, bela gelmesine neden olduğuna inanılan bakışa nazar ya da kem göz denilmektedir. Balâ köylerinde nazardan korunmak için icra edilen uygulamalardan bazıları şöyledir: Çocuklara nazar değmesin diye yatak başlarına muska konulur. Evlerin ve ahırların kapılarına at nalı, inek ve koyun gibi hayvan kafası asılır. İğde dalından yapılan nazarlıklar çocukların beşiklerine ve evlere asılır.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Derleme yapılan yer: Balâ /Beynam Köyü
Kaynak kişi: Bahire Akmaz

Nazara Karşı Yapılan Diğer Uygulamalar

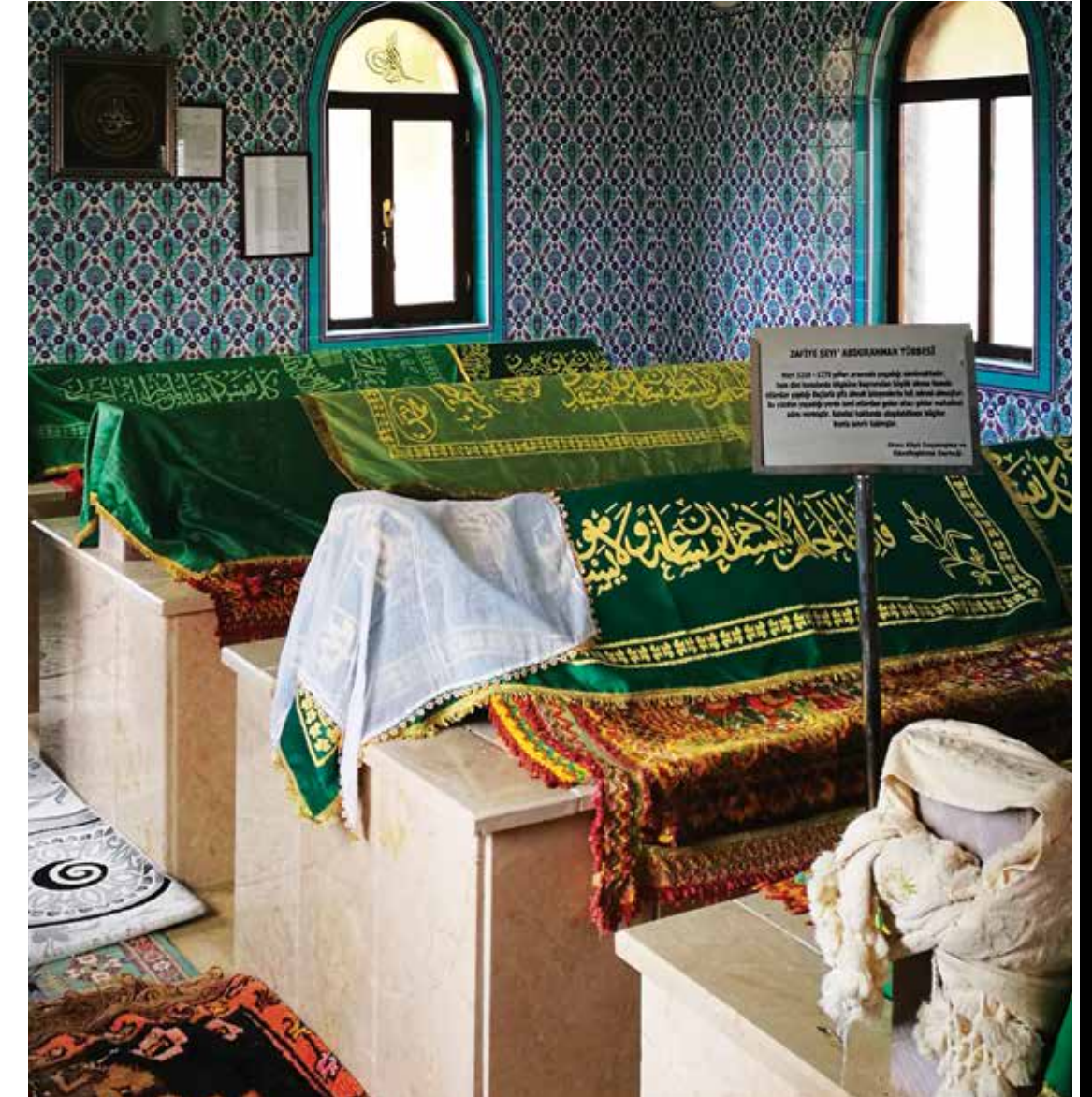
Nazara karşı 3 İhlas 1 Fatıha okunarak korunur, dua okunup ellerin içi yüzlere sürülür. Daha sonra da vücudun kaba etler kaşınır ve böylece nazardan korunmuş olunduğuna inanılmaktadır (Balâ, Avşar Kasabası, Fatma Altınok). Çocuklara nazar değmesin diye başlarına muska konulur. Kapılara at nalı asılır, inek ve koyun gibi hayvan kafası da kapıdaki ağaçlara nazar değmesin diye asılır (Balâ, Beynam Köyü, Bahire Akmaz).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Türbeler

Türbeler, etrafında oluşan inançlar sayesinde Ankara halkı için kültürel pratiklerin yaşatıldığı bir merkez hâlini almıştır. Öyle ki yağmur duasına çıkarken türbe etrafında toplanmak, hasta olunca türbeyi ziyaret etmek, düğünlerde dua için türbelerde bulunmak, kurban bayramlarında türbe önünde kurban kesip bayramlaşmak gibi çoğu kültürel pratikler Ankara'nın ilçelerinde hâlâ uygulanmaktadır. Türbeler Ankara'nın hemen hemen her ilçesinde görülmektedir. Türbeler aynı zamanda şifa ocağı olarak da bilinmektedir. Herhangi bir rahatsızlığı olan kişiler türbeleri ziyaret ederek dilek dileyip adak adamakta ya da türbelerin bahçesinde bulunan kutsal ağaçlara bez bağlayarak dilekte bulunmaktadırlar. Örneğin Balâ Büyük Boyalık köyünde türbe gibi yerlere giderken tavuk ya da küçükbaş hayvanlar hazırlanır ve orada pişirilir, kan akıtılır. Türbenin etrafındaki ağaçlara çaput bağlanır, bağlandıktan sonra çaputun bir kısmı bir kişide kalır ve dilek gerçekleşene kadar saklanır.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Derleme yapılan yer: Ankara/Balâ /Büyükboyalık Köyü
Kaynak kişi: Günay Yıldırım

Dut Dede Türbesi

Balâ'nın Afşar Köyü'nde insanın doğa ve evrenle kurduğu bağlantının güzel bir örneği görülmektedir. İsmi dut ağacından alan bir zatın hikâyesinin anlatıldığı bir köyde anlatılan rivayete göre, Dut Dede hanımı ve beş çocuğu bir tepede yaşarken bir gün bir tabur askerle karşılaşır. Dede bir tabur askeri bir tabak bulgur pilavı ile doyurur. Sonrasında asker su ister, bunun üzerine dede esasını yere vurur. Vurduğu yerden su çıkmaya başlar. Köylülerin anlattığına göre günümüzde o tepenin etrafındaki taşların hepsi siyahtır ve orada iki tane çok büyük eski dut ağacı vardır. Dut Dede'nin mezarı türbe yapılmıştır. Karısının ve çocuklarının mezarı da orada yer alır. Türbeye gelip iki rekât namaz kılıp dua edenlerin dualarının kabul olduğu inancı vardır ama dileğin kabul olması için kimseye söylememe şartı vardır. Dut Dede'nin adının Şeyh Duran olduğu ve Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin öğrencilerinden biri olduğu da rivayetler arasındadır. Mayısın ilk haftası ya da ikinci haftası köylüler oraya yağmur duasına giderler. O yıl yağmur bol olursa şükür duası için çıkılır. Erkekler dedenin yatırında namaz kılar. Namazdan sonra herkes ayağa kalkar. Önce hoca durur 'Allah'ım yağmurumuzu eksik etme, senin rızandan sebeplendik, senin rızan için bize bir yağmur ver' diye çeşitli dualar ederler. Herkesin elleri göğe doğru açıktır. Hocalar ellerini ters çevirir. Kadınlar kurulan çadırların içinde yemek hazırlarlar. En az 100-150 tane koyun kesilir. Namazdan sonra bütün köylüler yemek yer. Sonra o gün yağmur yağar. Hatta bazen daha namaz bitmeden yağmur yağmaya başlar. Türbenin yanında bulunan dilek ağacının dut ağacına benzemediği ve Dağdağan ağacı denilen farklı bir cins olduğu söylenmektedir. Boncuk gibi küçük sarı meyveleri olur. Dilek tutanlar kendi giysilerinden bir parça koparırlar. Dileklerini dilerler. Ağaca asarlar. Eskiyene kadar çaputlar durur. Dökülünce altını temizler ve tekrar bağlarlar.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Derleme yapılan yer: Ankara/Balâ /Afşar Kasabası
Kaynak kişiler: Ömer Altınok, Galip Güngör*

Balâ - Üçem Köyü - Halk İnançları- 2012

Balâ Büyükboyalı Köyü'nde kaynak kişinin aktardığına göre türbe gibi yerlere giderken tavuk ya da küçükbaş hayvanlar hazırlanır ve orada pişirilir, kan akıtılır. Türbenin etrafındaki ağaçlara çaput bağlanır bağladıktan sonra çaputun bir kısmı da kişide kalır ve dilek gerçekleşene kadar saklanır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası,
Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Derleme yapılan yer: Ankara/Balâ /Büyükboyalı
Kaynak kişi: Günay Yıldırım*

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

Geleneksel Mimari

Ahır

Yapıda Kullanılan Malzeme: Kerpiç, Çamur, Ağaç, Toprak, Şorak
Yapım Yılı: 1952

Yapım Tekniği: Yapının duvarlarında, kerpiç malzeme kullanılmıştır. Ahırın iç kısmının zemini topraktan, tavan kısmı ise kavak ağacından yapılmıştır. Kavak ağacının üzerine 'mertek' denilen odunlar yerleştirilmiştir. Yapının iskele kısmını ayakta tutmak amacıyla ahırın tam orta kısmında direk vardır.

Yapının İşlevi: Ahır olarak kullanılan yapı iki bölümden oluşmaktadır. Tavalık adı verilen bölüm hayvanları parlatmak ve tımarlamak amacıyla kullanılan gerbe ve kaşağı adı verilen eşyaların konulduğu duvardaki oyuktur. 'Hatıl' veya oyuk adı verilen bölüm ise hayvanların yem yedikleri oluklardır.

*Kaynak:
Derleyen: Özlem Pınar Özay; Derleme Yeri: Ankara/Balâ -Üçem Köyü;
Kaynak Kişi: İsmet Çalış, 1941, Balâ*

AHIR

Yapıda Kullanılan Malzeme: Kerpiç, Çamur, Ağaç, Toprak, Şorak

Yapım Yılı: 1952

Yapım Tekniği: Yapının duvarlarında, kerpiç malzeme kullanılmıştır. Ahırın iç kısmının zemini topraktan, tavan kısmı ise kavak ağacından yapılmıştır. Kavak ağacının üzerine 'mertek' denilen odunlar yerleştirilmiştir. Yapının iskele kısmını ayakta tutmak amacıyla ahırın tam orta kısmında direk vardır.

Yapının İşlevi: Ahır olarak kullanılan yapı iki bölümden oluşmaktadır. Tavalık adı verilen bölüm hayvanları parlatmak ve tımarlamak amacıyla kullanılan gerbe ve kaşağı adı verilen eşyaların konulduğu duvardaki oyuktur. 'Hatıl' veya oyuk adı verilen bölüm ise hayvanların yem yedikleri oluklardır.

*Kaynak:
Derleyen: Özlem Pınar Özay;
Derleme Yeri: Ankara/Balâ -Üçem Köyü; Kaynak Kişi: İsmet Çalış, 1941, Balâ*

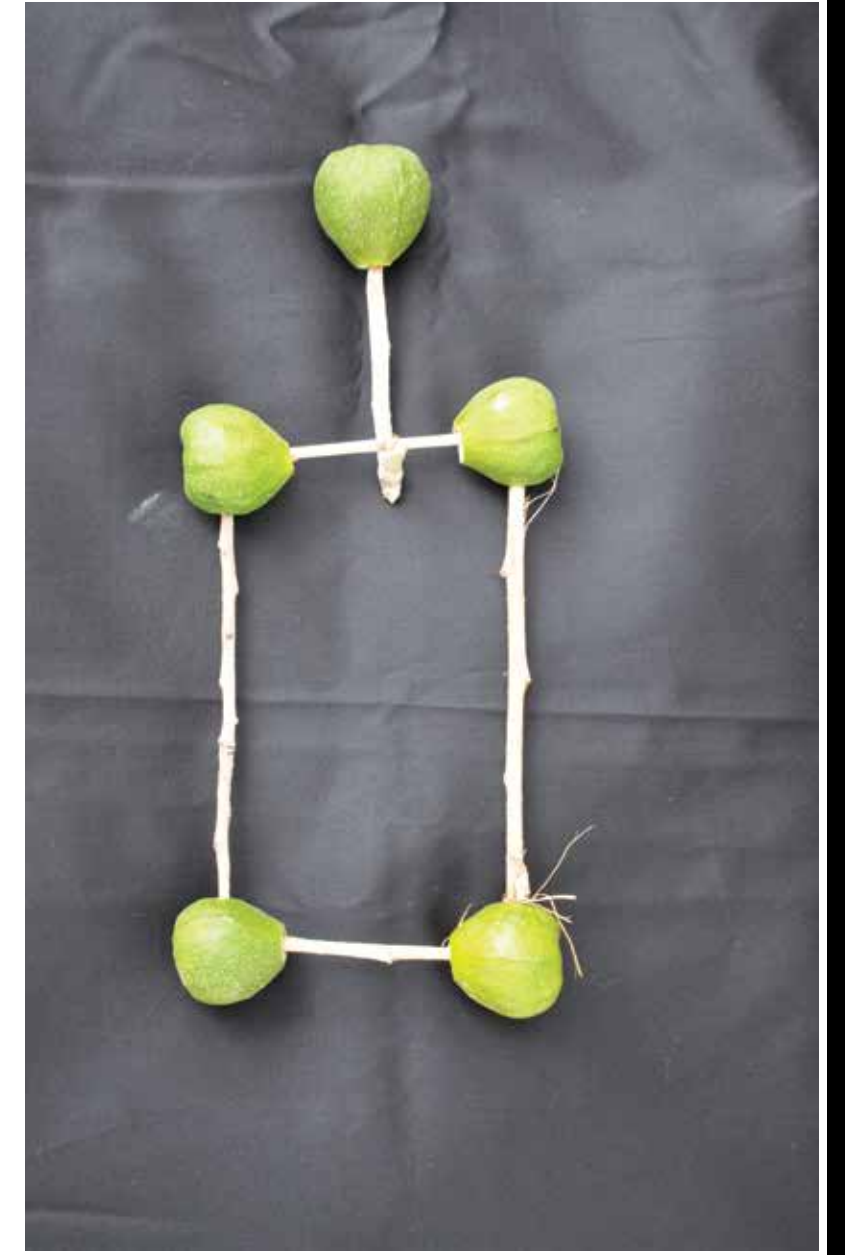
BEYPAZARI

GÖSTERİ SANATLARI

ÇOCUK OYUNLARI

5-10 kişiyle oynanan tahta basmaca oyununa başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Ebe seçilirken tekerleme söylenir ve bu tekerlemelerden biri şudur: "İncik boncuk sulu cimcik cimciğin yarısı Cafer'in karısı". Ebe seçiminin ardından oyuncuların hepsi oluşturulan oyuncağın etrafında sıralanırlar. Ebenin dışındaki oyunculardan bir tanesi tahtaya vurur ve çubukları dağıtır. Bunun ardından dağılan çubukları ebe toplar ve eski yerlerine koyar. Bu sırada diğer oyuncular da ebenin dikkatsizliğinden yararlanarak saklanırlar. Ebenin görevi, diğer oyuncuların tümünü bulmak ve adlarını söyleyerek çağırmaktır. Bunu yaparken de tahtadan fazla uzaklaşmamalıdır; çünkü bu sırada diğer oyunculardan herhangi birisi yeniden tahtaya basıp çubukların dağılmasına neden olabilir. Hâl böyle olunca, hem ebenin bulunduğu oyuncular yeniden saklanır, hem de yerlerini tahmin ettiği oyuncular yer değiştirebilir. Bu şekilde oyuncuları bulması zorlaşan ebenin, saklanan oyuncuların yapacağı hilelere karşı da uyanık olması gerekir. Tahta basmaca oyunu, genellikle akşamüstü oynandığından oyuncular, ebeyi yanılmak için kıyafet değiştirirler. Eğer ebe bir oyuncuya diğerinin ismiyle hitap ederse oyuncular "çanak çömlek patladı" diyerek saklandıkları yerlerden çıkarlar. Böylelikle oyun yeniden başlar. Eğer ebe, hiç yanılmadan ve tahtaya yeniden basılmadan tüm oyuncuların saklandıkları yeri bulursa yeni ebe seçimi yapılır. İkinci ebe seçilirken tekerleme söylenmez, başka bir yöntem kullanılır. Ebeden uzaklaşan diğer oyuncular, onun göremeyeceği bir yerde sayılarına uygun gelecek şekilde bir veya iki oyuncunun parmaklarından kendilerini temsil edecek birer parmak belirlerler. Ebenin yanına gittiklerinde, ondan bir parmağı seçmesi istenir. Ebe hangi parmağı seçerse, o parmağın temsil ettiği oyuncu ebe olur ve oyun baştan başlar (Beypazarı, Merkez, Recai Öztürk).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012

Misket Oyunu

Anadolu'nun diğer köylerinde, mahallelerinde oynanan oyunlardan birisi olan misket oyunu Beypazarı'nın Uruş köyünde de oynanmıştır. Misket çocuklar için bir nevi oyuncaktır ve küçük, yuvarlak, camdan yapılmış bir top şeklindedir. Misket oyununda; misketler sıralı bir şekilde yan yana dizilir ve her oyuncunun elinde bir tane misket bulunur. İlk oyunda, oyuncu elindeki misketi atar ve eğer misketleri yıkamazsa karşı taraftan üç tane atar. Yıkırsa bir üç tane daha atma hakkına sahiptir. İlk yıkılan karşı taraftaki gelir ve yenilmiş kabul edilir, onları sırtında karşı tarafa kadar taşır.

Kemik Kapmaca Oyunu

Kemik kapmaca oyunu Uruş köyünde büyükbaş hayvanların ayak kemikleriyle oynanır. Akşam karanlığında, ay ışığında oynanan bir oyundur ve oyun sekiz, on veya beş kişilik gruplarla oynanır. Bu kemik saklanır ve kemiği bulan kişiyi arkadaşları sırtında taşır ve kemiği bulduğu yere kadar götürür. Oyunda bir tane ebe olur. Bu oyun erkeklere özgü bir oyundur ve kızlar oynamaz. Kemiği bulunduğu yerden aldıktan sonra herkes yine sırt üzerinde diğer ebenin yanına kadar eşleşir ve oyun devam eder.

Kömen Oyunu

Kömen oyununda dört tane taş yan yana dizilir ve büyük taşlar atılır. Taşı deviren kazanır. Kömen oyunu bire bir veya daha kalabalık gruplar hâlinde oynanabilir. Oyunda tek bir hedef belirlenir ve o vurulmaya çalışılır; hedefi vuran oyunu kazanır.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi

Höle Gitti Oyunu

Uruş'ta oynanan geleneksel çocuk oyunlarından biri de höle gitti oyunudur. Höle gitti oyunu için toprağa delikler kazılır, herkeste birer tane yuvarlak taş olur ve meşe sopasıyla taşa vurup "höle gitti" denilir. Eğer top deliğe girerse kazanılır. Üç veya dört tane çukur yakın mesafeyle yan yana kazılır, topun birine girmezse diğerine girmesi amaçlanır. Oyuncular da çukurun beş veya on metre ilerisinde durur ve sırayla oynarlar.

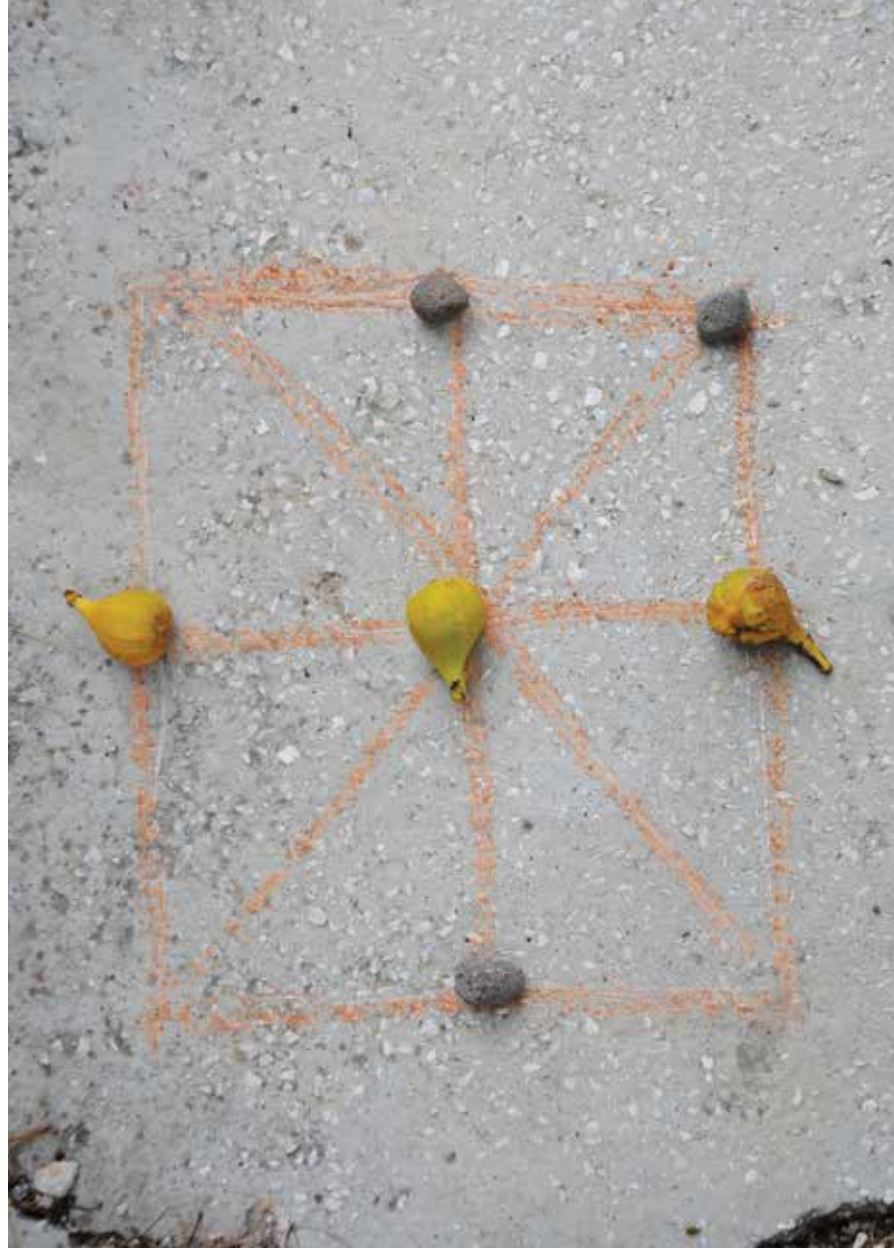
Hükütme Oyunu

Hükütme oyunu; söğüt ağacından yapılan bir sopayla oynanır ve bu sopanın ön kısmı yamuk olur. Bu sopaya Uruş köyünde çayırağ denilir ve bu çayırağı başka bir uzun sopayla kim en uzağa gönderiyorsa o birinci olur ve en son kalan arkadaşına 'sen cezalısn' der. Ceza alan arkadaş ya o arazinin boyuna göre koşa koşa gider ya da bir arkadaşını sırtına bindirirerek çizilen çizgiye kadar onu sırtında taşır. Karşılıklı olarak oynanmaya devam edilir. Bir çizgi çizilir ve o çizgi etrafında oynanır. Oyun takımlar hâlinde oynanır. Beşer, dörder, üçer, ikişer kişiden oluşan gruplarla oynanabildiği gibi birer kişiyle de oynanabilir. Hükütme, yerden atma anlamına gelir

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Farzı Çevik, Çobanlık (İlk Okul), Ankara, Beypazarı Uruş Köyü, 1953.
Kaynak Kişi – 2: Kemal Çağatay, Beypazarı Uruş Köyü, İlkokul, 1965.
Kaynak Kişi – 3: Ali Altıntaş, 1960, Beypazarı Uruş Köyü, Çobanlık (İlk Okul), 1960.
Kaynak Kişi – 4: Hasan Baydoğrul, Beypazarı Uruş Köyü, Mobilyacı (İlk Okul), 1953.
Derleyen: A. Ceren Göğüş, Ankara, Beypazarı, Uruş Köyü.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi

Köst Oyunu

Üreğil köyünde köst oyunu için üçer tane yuvarlak dal kesilir, bunlar beş, altı santim uzunluğunda olur ve sonra ortadan ikiye yarıılır. Dalın beyaz kısımlarına ak, dış kısımlarına yani kavisli kısımlarına ise kara denilir. Başlangıç için herkes bu dalı sırayla atar ve ak kısmı denk getirmeye çalışır; ilk ak olan atma önceliğini kazanır. Diğerleri ise ak gelene kadar atmaya devam ederler. On altı sayıyı bulan oyuncu oyunu kazanır. Oyunun kuralı sadece dalları atmak ve ak getirmek, sayı almaktır. Oyunu önce bitiren galip gelir.

Külük Oyunu

Üreğil köyünde oynanan külük oyunu üçerli, dörderli, altışarlı gruplarla karşılıklı şekilde oynanır. Taşlar birer metre arayla dik bir şekilde dikilir. Belli mesafede üç adet bir tarafta, üç adet ise karşıda olur. Bunlar dikildikten sonra yumruk büyüklüğünde taşlarla dikilen o üç külüğün devrilmesine çalışılır. Herkes üç taş atma hakkına sahiptir. Herkes karşı taraftan sırayla taşı atar; örneğin; bir kişi üç tane taşı atar ve yıkamazsa karşı taraftan üç adet taş atar. Yıktıysa bir üç tane daha atma hakkına sahiptir. İlk yıkılan taraf yenilmiş kabul edilir, yenilen taraf yenen tarafı sırtında karşı tarafa kadar taşır ve oyun biter.

Hüme Oyunu

Uruş köyünde oynanan hüme oyunu; ikili, üçlü, dörtlü gruplarla oynanabilir. Oyunu dörtlü grupla oynamak daha zevklidir. Çünkü oyundaki olasılıkları daha çok saymak ve düşünmek gerekir. İki kişilik oyunda birinci oyuncu altı tane hüme kazar, ikinci oyuncu da yanına paralel altı tane hüme dahakazar.. Her birine üçer tane taş konulur, bu on sekiz taşa tekabül eder. Oyuncu oyuna başlarken istediği yerden başlayabilir ama kendi sırasından taş alarak başlar ve her seferinde kendi sırasından bir taş daha alır. Oyunu

kazanmak için, elindeki son taş en son hümede kaldığı zaman karşı taraftaki taş sayısı kadar taşı alır. Eğer boşsa, eli boş kalır, taş alamaz. En fazla taşı alan oyunu kazanır. Üçlüsü ve dörtlüsü daha zevklidir. İkili biraz basit kalır; genellikle küçük çocuklar içindir. Biraz daha büyük çocuklar üçlü veya dörtlü oynayarak oyunu daha çok geliştirirler. Aynı zamanda bu oyun ceviz söz konusu olduğunda daha iddialı oynanabilir. Kaç tane taş alınırsa o kadar da ceviz borçlanılır. Oyuna başlarken sayışmayla veyahut sırayla başlanabilir.

Dal Kumcusu

Dal kumcusu da Uruş köyünde oynanan bir başka çocuk oyunudur. Bu oyunda köyde bulunan büyük ağaçlardan dalları birbirine geçmiş üç dört tanesi seçilir. Beş ya da altı tane çocuktan bir ebe seçilir. Bir tane de ebe taşı seçilir. Ebe yerde kalır, diğer çocuklar ağaca çıkar. Aşağıda kalan ebe yukarıda daldaki çocukları ebelemeye çalışır. Bunlar daldan dala geçerek ebelenmeden ağaçtan atlar ve taşa dokunarak "ebe" der. Eğer ebeleyemezse ceza verilir. Ceza ya oyunun kuralına göre ebeliğin devam etmesidir ya da oyun öncesinde belirlenen herhangi bir ceza da olabilir. Ebeleme şekli olarak saklambaç oyununa biraz benzeyen bu oyun biraz tehlikelidir; daldan düşme tehlikesi olabilir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Hasan Hüseyin Şanal, Öğretmen (Üniversite), 1968.
Kaynak Kişi – 2: Durmuş Atak.
Derleyen: A. Ceren Göğüş, Ankara, Beypazarı, Üreğil Köyü.*

Orak Oyunu

Ankara'nın Beypazarı ilçesi Karaşar köyünde oynanan bu oyun; bir tane koza şeklinde altı düz üstü sivri bir ağaçtan yapılmış kozak ile oynanır. Kozak yüksekçe bir taşın üstüne dikilir ve sekiz on adım yukarıda kısa bir sopayla devirmeye çalışılır. Devrilirse ebe orağı diker, deneği almaya gideni ebeler. Oyun böyle devam eder. Orak oyunu kızların oynadığı bir oyundur. Erkekler ise çelik çomağı oynar. Orağa benzer ve çoğu kişi orağı çelik çomak diye anlatır.

Sayısmaca

Ebeleme dedeleme,
Ebe kuşu kovalama
Çeki çember,
Mis gibi ember.
Taşıt tuşut,
Gelen hafta sümbül,
Sümbülün gızı ne vakit gelecek?
Yazın gelecek.
Yazılansın, çizilensin,
Lencük lüncük,
Bir kapıya gücük çocuk.

Dıka Oyunu

Arı mumundan dıka yapılır.. Yumaklarla yapılan dıka, kuyuya belli bir mesafeden isabet ettirilmeye çalışılır. Aynı zamanda bilyeler ile de oynanabilir.

Ceviz Oyunu

Cevizler sıralanır.Bu cevizler, belli bir mesafeden başka bir cevizle vurulmaya çalışılır. Nereden vurursa ebe orayı alır. En çok alan oyunu kazanır.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Veli Namlı, 78, Memur Emeklisi, Karaşar.
Derleyen: Ceren Göğüş, Beypazarı, Karaşar, 2013.*

Met Çelmesi Oyunu

Beşer altışar kişi ile iki takım hâlinde oynanır. Erkek çocukların oynadığı bir oyundur. Hota daha iyi vurulduğu için topuzlu değnek ile daha çok tercih edilir.. Ebe hotu değnekle bir tarafa getirir. O sırada diğer oyuncular da sokulur, hota vurmaya isterler. Eğer hotu düşürmeden getirirlerse takım kazanır.

Tırıldak Oyunu

Çam odunundan topaç biçiminde yapılır. Değneğe bir ip bağlanır. Tırıldak çevrilir, değneğin ucundaki iple döndürülür. Normal topaçta ise ip topaca dolanır ve topaç atılarak ipi çekilir; döndürülerek oynanır.

Güvercin Taklası

Dört kişi ile oynanır. Okuldayken kasanın üstünde minder olur ve koşarak gelinerek kasadan takla atılır. Birdirbir de oyunun değişik bir türüdür.. Oyunda güvercin taklası gibi kasadan değil oyundaki kişilerin üstünden atlanılır. Oyun böyle devam etmektedir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Yaşar Kurtuluş, 48, Öğretmen Emeklisi, Beypazarı.
Derleyen: Ceren Göğüş, Hüseyin Demir, Beypazarı, 2013.*

Hot Oyunu

Ankara'nın Beypazarı ilçesi Sekli köyünde oynanan bu oyun; karşıya dikilen, bilek kalınlığında bir ağaç ile oynanır. Belirli bir kalınlık ve boya sahip olan bu ağaç dikildikten sonra ele alınan bir değnek ile ağacın vurulmasına çalışılır. Ağaç vurulabilirse vurulur, vurulamazsa dayak boşa gider. Orada bekleyen bir adam vardır. Bir de hotu bekleyen bir adam vardır ve bu kişi ebedir.

Dokurcun Oyunu

Dört köşe çizerler. Bir de altı köşe çizerler. Buradan çıkıyor mesela, sen de geliyorsun buraya. Ben bu taşı buraya çıktım mı sen bu taşı ortada kaçamıyorsun yahut ben burayı kilitleyorum mesela. Altı taşla oynanır. Üç taş bir kişide ve üç taş diğerinde olmak üzere toplam altı taş vardır. İki kişi oynanır. Damaya benzer; taraflardan biri diğerinin taşlarını almaya çalışır. Taşlarını kaybeden oyunu da kaybeder.

Ceviz Kırıştırması

Cepleri cevizle dolu iki kişi vardır. Karşı tarafın cevizini vuran, vurduğu cevizi ele geçirir. İki tarafta da yirmişer tane ceviz vardır ve ortada oynarlar. Taraflar sıra sıra atış yaparlar. Ondan sonra ilk önce atan senin cevizi vuracaksın diye böyle parmağı ile atar. Bir karış olursa o cevizi alır. Şimdi cevizi attığın zaman oradan biri evvele atan, sonra atan vurursa cevizi onun olur. Tabii birde karış var. Bir karış olursa da alır. Vurursa da alır. Vurduktan sonra karışa gerek kalmaz. Vuramadığı, diyelim iki karış gitti. On beş - yirmi santim kala gali on yedi santim erişemedi o cevizi alamaz. Sıra diğer oyuncuya geçer. Öteki yalandan kimildar alır.

Gıncırdak Oyunu

Eski dönemlerdeki gençlerin eğlencesi olan gıncırdak adlı bir oyuncak vardır. Bu, şimdiki tahterevallinin eski adıdır ancak onun döner iplisidir. Bunun esas kurulduğu yer yayladır. Eskiden, otuz yıl önce yaylaya göçülürdü ve o zaman yaylada iki ay kalırdı. Yaylada gıncırdaka binilirdi. Ondan sonra mantar toplanır, pirinç ekilirdi. Pirinç ettikleri için mallarımız iki ay, üç ay yaylada dururdu. Yayladan pirinç ve ekinler kalktığı zaman yayladan inilirdi; hayvanlar pirinç ve ekin tarlalarına zarar vermesin diye üç ay yaylada kalırdı. Gıncırdak da yayladan inilirken sökülür, dibi kalırdı. Yalnızca alt tarafta kalan göp bırakılırdı. Göp de gıncırdanın oturtulduğu yerdir. Üç metre uzunluğunda, bacak kalınlığındaki bir ağaç oyulur. Ortası oyulduktan sonra göbün içine yerleştirilir. Göbün bugünkü tabiri de direktir. Çocuklar bindiklerinde ayakları yerden kesilsin diye boyu bir metre olur. Üç metre olanın üzerine karşılıklı olarak birer kişi oturur. Bu kişilerin eşit ve ortalanmış olması gerekir. Onun içine de porsuk denir, çam ağaçların dibinde bulunan porsuklardan koyulur. Porsuk da kül gibidir ama üstü kapalı olur. Porsuk yırtılır. Dağlarda bulunur. Çamların dibinde, Allah tarafından, onun içindeki külü ortaya, içine konulur. Ortadan da biri döndürür ve gacı gucur ses çıkarırdı. Dağlar onun sesiyle inlerdi. Yayladan inince köyde de binilirdi. Düşüldüğü zaman sakatlık yaşanmasın diye düz arazide, تنها yerlerde ve çimenlik yerde kurulurdu. Gençlerin çoğu buna binerdi. Yaşlılar seyrederdi, küçük çocuklara da izin verilmezdi. Sadece on beş yirmi yaşında gençler binerdi.

Tıngırdak

Tıngırdak, yumruk kadar bir sepetin içine koyuldu. Yaşlı adamlar yapardı bunu. Çocuğun eline verildiğinde veya beşiğine bağlandığında, çocuk ona vurduğu zaman "tıngır tıngır" dite ses çıkarırdı. Ondan sonra çocuk uyurdu. Elimize alırdık, sopası vardır; tutulduğu zaman şıkır şıkır öterdi. Söğüt ağacı yumuşak olduğu için bu ağaçtan yapılırdı.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Hasan Hüseyin Köksal, 81, İlk Okul 1. Sınıf, Beypazarı, Sekli Köyü.
Kaynak Kişi – 2: Sadık Duran, 79, Beypazarı, Sekli Köyü.
Kaynak Kişi – 3: Mehmet Ünlü, Beypazarı, Sekli Köyü.
Derleyen: Ceren Göğüş, 2013.*

GÖSTERİ SANATLARI

Pire Mumu

Pire mumu oyununda, arıların yapmış olduğu peteği alırdık ve onu ovalayarak küçültürdük. Misket gibi olurdu ama ondan daha küçük olurdu. Sonra bir çukur açılırdı. Küçük olduğundan buna kuyu deriz.Ovalanarak küçültülen petek üflenerek kuyuya koyulurdu. Misket oyununda nasıl ki elle atılıyorsa, bunda da üfleyerek kuyuya koyulurdu. Kim koyarsa o alır.Üfleyerek kuyuya koymaya çalışılır.

Esir Alma

Bu oyun beş ile altı kişilik bir grupla oynanır. Altı kişi var ise üçü kaçar, üçü yakalar.Yakalayan kazanır..Yakalayamazsan diğer arkadaş kazanır.

Sayısmaca

Eveleme develeme,
Deve kuşu kovalama.
Çeki çember,
Mis gibi ember
Tazi tüzü,
Bereketi bülbül,
Çık aradan zümbül.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Kazım Bayar, 63, Köy Muhtarı(İlk Okul), Beypazarı, Dereli Köyü.
Derleyen: A. Ceren GÖĞÜŞ, 2013.*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

DÜĞÜN GELENEKLERİ

Beypazarı'nın Karaşar ve Aşağıyenice köylerinde, kına gecesinde kızın başına da eline de kına dua okunarak yakılır. Kına yakarken başı bozulmamış bir kadın olmasına dikkat edilir. Ama özellikle de gelinin başı düzülürken 'başıbozuk pek yaklaşmasın' diyerek kına yakan kişinin niteliğine dikkat çekilir (Beypazarı, Karaşar Köyü, Fatma Korkmaz) (Beypazarı, Aşağıyenice Köyü, Cavide Yiğit).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası. Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Karaşar Köyü'nde anlatılana göre düğünden sonra gelin damat evine gireceği zaman, adak alana kadar kız attan inmezmiş. Kız oğlan evine girerken başından parayla bulgur serperlermiş. Tam kapıdan girerken kapıya maya çalınmış ki kız eve mayalansın diye (Beypazarı, Karaşar Köyü, Fatma Korkmaz).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası. Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Aşağıgüney Köyü'nde düğün sonrası gelin eve geldiğinde kaynana bacaklarını merdiven gibi bir yerden ayırır gelin altından geçmiştir. Bu uygulamanın yapılmasının sebebi ise gelinin kaynananın sözünü tutmasını sağlamakmış. Ayrıca kaynana gelin eve girmeden bir testiye yere atarak kırarmış. Bu uygulamanın anlamı da gelinin gözünü korkutmakmış (Beypazarı, Aşağıgüney Köyü, Cavide Yiğit).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası. Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

ÖNEMLİ GÜN UYGULAMALARI

Şebbi Hamamı

Ramazan ayının yaklaşması ile evlerde hanımlar dip-kıyı temizliği yaparlar, her tarafı tertemiz yaptıktan sonra, sıra hanımların kendi temizliğine gelirdi. Bunun için Ramazan'dan bir iki gün önce topluca hamama gidilirdi. Kızlar doya doya birbirlerini keselerler ve sabunlanarak bol bol yıkanırlandı. Bu geleneğe ise Şebbi Hamamı denilirdi.

Buhur Hamamı

Düğünden takriben 20- 25 gün sonra oğlan evi isterse Buhur Hamamı yapılırdı. Bu oldukça masraflı olduğu için her aile yapamazdı. Buhur Hamamı'na gelinin arkadaşları ve her iki ailenin münasip gördüğü kişiler okunur, davet edilirdi. Buhur hamamında gelin yıkanırken ilahiler ve türküler söyleyerek eğlenceli bir ortam oluşturulurdu.. Davetlilere kıymalı pide, yemek, ıslatılmış pestil hoşafı ikram edilirdi. Hoşça vakit geçirildikten sonra herkes dağılırdı. Hamam masrafı ve bahşişler oğlan evi tarafından ödenirdi. Bu arada oğluna kız arayan kaynana namzetleri de boş durmaz ve kızları takip ederdi.

Kaynak: Ethem Torun, 2004, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı, Bey Ofset

Hıdırellez

Ankara'nın Beypazarı ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan alan araştırmaları sonucu Hıdırellez kutlamalarına rastlanmıştır. Elde edilen verilere göre 5-6 Mayıs Tarihlerinde bütün köy halkı önceden hazırlıklarını yaparak yeşil bir piknik alanına gider. Gidilecek yol taşlıysa önceden gidip gelinerek yol dümdüz edilir ve taşları ayıklarır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012
Derleme yapılan yer: Ankara/Beypazarı/ Karaşar Köyü
Kaynak kişi: Fatma Korkmaz*

Yağmur Duası

Elde edilen verilere göre Beypazarı'nda yağmur duası şu şekilde yapılmaktadır: Haziranın 5'inde yaylaya göçülür, orada yağmur duası yapmak amacıyla bir türbeye gidilir. Maddi durumu iyi olanlar birer kuzu verir. Kuzular türbe kenarında kesilerek pişirilir ve hep birlikte yenir. Hoca dua ederken herkes ayakta olur, âmin denir, duadan dönerken eller aşağı doğru olur. Dua sonrasında çoğu zaman yağmur yağmaya başlar.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012
Derleme yapılan yerler: Beypazarı/ Köşk Köyü/ Karaşar Köyü
Kaynak kişiler: Hatice Ertürk, Fatma Korkmaz*

Beypazarı'nın Köşk Köyü'nde her Haziranın 5'inde yaylaya göçülür, orada yağmur duasına bir türbeye gidilir. Herkes kuzu verir ve kuzular büyük kazanlarda orada pişirilerek yenir. Hoca dua ederken herkes ayakta olur, âmin denir, duadan dönerken eller aşağı doğru çevrilir (Beypazarı, Köşk Köyü, Hatice Ertürk).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012.

Karaşar Köyü'nde dede çamı olarak bilinen ağacın altında erkekler tarafından hep birlikte dua edilir. Karaşar Köyü sakinleri bu ağacın yanına gidip yağmur duası yaptıklarında birkaç kez yağmur yağdığını ifade etmişlerdir. Yağmur duası esnasında kuzu kesilip, pilav pişirilir ve daha önceden hazırlanan yufka ekmelekle yemek yenir (Beypazarı, Karaşar Köyü, Fatma Korkmaz).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

Halk Mutfağı

Tane Çorbası (Tarhana Çorbası)

Kurutulmuş taneler üzerine kıyma, sarımsak eklenerek pişirilen bu çorba eskiden kahvaltıda da tüketilirken günümüzde sadece akşam yemeklerinde yerini almaktadır.

Un Çorbası (Sütlü Çorba)

Kaynatılan sütün içerisine bir miktar un ekleyip karıştırılarak pişirilir.

Pirinç Çorbası

Pirinç pişirilir, üzerine un eklenip karıştırılarak kaynatılır.

Mancar Çorbası

Kurutulmuş pancar, kaynayan suya atılarak bir süre kaynatılır ve üzerine sarımsaklı yoğurt ile birlikte doğranmış ekmeğe dökülerek yenir.

Düğün Çorbası

Sığır kellesi temizlenerek suda haşlanır, piştikten sonra etler kemiklerden sıyrılarak ince ince kıyılır ve yeniden önceki suyuna konularak kaynatılır. Bol miktarda sarımsak dövülerek çorbaya ilave edilir ve üzerine tereyağında kızarmış salça, kırmızıbiber karışımı dökülerek tüketilir.

Soğan Ümmesi

Bir miktar yağ üzerine patates, soğan ve su ilave edilerek pişirilir.

Domatesli Pilav

Doğranmış domates, bulgur, nane ve karabiber yağda bir süre kavrulduktan sonra üzerine örtecek kadar su eklenip, suyunu çekene kadar pişirilir.

Ala Pilav

Doğranmış domates, pirinç, bulgur ve asma yaprağı yağda bir süre karıştırılıp üzerine su eklenir ve suyunu çekene kadar pişirilir.

Pirinç Pilavı

Pirinçler yağda kavrulup, üzerine su ilave edilir ve suyunu çekene kadar pişirilir. Pilav yapımında yağ olarak tereyağı tercih edilir.

Dolma

Yaprak sarma, biber dolma, patlıcan dolma, pazı sarma, pancar sarma, kabak dolma ve kabak çiçeği dolmaları yapılır. Dolmaların içi hazırlanırken pirinç, domates, soğan, nane, maydanoz, dereotu, karabiber ve bol miktarda sıvı yağ karıştırılarak kavrulur. Eğer etli yapılıyorsa et de bu karışıma ilave edilir. Dolmalar genellikle zeytinyağlı tercih edilir.

Dağma

Hamur yoğrulmuş oklava ile açılır ve üzerine yağda kavrulmuş yumurta sürülür. Bu işlem beş kez tekrarlanır ve yufkalar oklavaya sarılarak rulo yapılır, oklava üzerinden bastırılarak çıkarılan hamur elle tepsiye yayılarak köy fırınında ya da elektrikli fırında pişirilir.

Debitleme

Hamur, ekmeğin hamuru kıvamında hazırlanarak pide biçiminde açılır. Köy fırınında ya da sacda pişirilir, yağlanarak yenir.

Küllü Gömme

Un ve tereyağı ile sert bir hamur hazırlanarak ekmeğin büyüklüğünde açılır. Kızmış ocak taşının üzerindeki küller kenara çekilerek ocak temizlenir ve hamur taşın üzerine yerleştirilir. Altı hafifçe piştikten sonra ters çevrilerek üzeri külle örtülür, pişinceye kadar bekletilir.

Kor Gözlemesi

Un ve süt karıştırılıp, elde edilen hamur oklava kullanmadan yuvarlak olarak açılır, yağlanıp katlanarak korda pişirilir.

Cızlama

Yumurta, süt ve un karıştırılıp hamur hâline getirilerek yarım saat bekletilir ve hamur kızarmış yağın içine kaşıkla dökülerek altı üstü pişirilir.

İçi Katıklı

Hamur hazırlanıp yufka biçiminde açılır ve üzeri yağlanır. Mendil biçiminde katlanarak oklava ile tekrar açılır. Sacda pişirilir ve üzerine tereyağı sürülerek yenir.

Serit

Hamur hazırlanıp yufka biçiminde açılarak pişirilir ve pişirilmiş yufka rulo yapılarak dört veya altı parçaya bölünür. Tepsiye dizilir, üzerine sıcak et suyu dökülür ve yenir.

Oğmaç Aşı

Bulgur haşlanır, un katı hamur hâline getirilerek elle ufalanır ve tenceredeki bulgura karıştırılarak beş dakika kaynatılır. Soğuduktan sonra yoğurtla karıştırılarak yenir.

Höşmerim

Süt ve kaymak kaynatılarak üzerine un serpilir ve karıştırılarak pişirilir. Yumuşak hamur hâline geldikten sonra yağ eklenip karıştırılarak tavada kızartılır ve sonra tabağa alınarak bastırılır ve üzerine bol miktarda toz şeker serpilir. Höşmerim, geleneksel bir Karaşar tatlısıdır.

Fıstık

Hamur mayalandıktan sonra, kızarmış yağın içerisine ceviz büyüklüğünde atılarak pişirilir ve üzerine koyu kıvamdaki eritilmiş şeker ve limon karışımı dökülür.

Malak

Kaynar suya un, yağ ve tuz konularak pişirilir ve kaşık ucuyla alınarak tepsiye dizilir. Üzerine bol miktarda toz şeker serpilerek kızartılmış tereyağı dökülür.

Beypazarı Karaşar yöresinde düğün gibi özel dönemlerde düğün çorbası, tereyağlı etli pilav, köfte, biber dolması, yaprak sarma, gözleme gibi yemekler yapılır. Tatlı olarak ise sadece kara helva hazırlanır. Helva kız arkasından, gelinle damada götürülür. Eskiden dört gün süren düğünler, günümüzde ekonomik güçlükler nedeni ile iki güne inmiştir.

Cenazelerde ise "Helalleşme Kurbanı" adı verilen bir kurban kesilir. Bu kurban Halkevinde birlikte yapılan pilav ile birlikte herkese dağıtılır. Cenaze sonrası yedinci ve kırkıncı günlerde kara helva yapılır. Tuzsuz tereyağı eritildikten sonra unla karıştırılıp üzerine sıcak su ve şeker ilave edilerek hazırlanan bu helva, yaklaşık on dakika kadar bekletilip yufkaların arasına koyularak dağıtılır.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Eylem Ayçiçek, Ankara, Beypazarı, Karaşar.*

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

Dövme Bakırcılık

Beypazarı'nda en çok ilerleyen el sanatlarından birisi de bakırcılıktır. Bakırı Samsun ve Çorum'dan alan ustalar madeni çekiç ve örs ile döverek güğüm, tencere, tava, kazan, leğen, ibrik gibi kaba iş tabir edilen eşyaları yapmaktadırlar. Ayrıca vazo, saksılık, kül tablası, sigaralık, meyve tabakları gibi ince işler de yapılmaktadır. Bu ince işler saf bakırla yapılır. Yani antika taklidi ve turistik hediyelik bakır eşyalar iyi bakırla, kaba işler hurda bakırın erimesiyle yeniden yapılan ev eşyalarıdır. Eski bakır fazla tava gelmediği için daha çok kaba işler için kullanılmaktadır.

Bakırı dövmek için birçok hazırlık yapılır. İlk önce erimiş bakırın döküleceği kalıplar, içleri toprakla sıvandıktan sonra ısıtılır (soğuk kalıba döküm yapılırsa bakır bozulur). Sonra kullanılacak kepçe külle sıvanır, ocağın önü temizlenir.

Kalıplar tuğladan yapılmıştır. Döküm yapacak kimseler ısıdan korunmak için vücutlarını sararlar. Erimiş bakır için en iyi renk, açık turuncu renktir. Sudan çıkarılan dökülmüş bakır bloku bu renktir. Yüzü pürüzlü, girintili, çıkıntılı ve dalgalıdır. Günde en az iki, en çok dört kez döküm yapılır. Dökümde kullanılan alet ve malzemeler ise; Kepçe, kalıp, ufak kepçe, kül ve kum ya da beyaz topraktır.

Bakırın işlenmesiyle yapılan eşyanın çok dayanıklı olması, delindiği, eğilip büküldüğü zaman kolaylıkla onarılabilir olması, ısıyı çok iyi ileterek enerji kaybını önlemesi, kalaylandığı zaman yeni bir görünüm kazanması, eskisinin ve hurdasının bile değerli olması onu kırsal kesimin yaşamından bütün zorluklara rağmen silememiştir.

Kaynak: Ethem Torun, 2004, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı, Bey Ofset

BEYPAZARI - MERKEZ- BAKIRCILIK - 2012

Gümüş İşlemeciliği

Gümüş ve altını, ince teller hâline getirip örerek yapılan kuyumculuk işlerine 'Telkâri' denir. Telkâri adı üretiminde kullanılan gümüş tel ve Farsçada örme anlamına gelen 'kari' kelimesinin birleşiminden oluşmuştur. Telkâride 30-65 mikron kalınlığında gümüş teller kullanılmaktadır. Bu sanatın başlıca uygulama merkezi XII. yüzyılda Musul'du. Ayrıca Horasan'da telkâri benzeri gümüş işçiliği yapan zanaatkarlar da vardı. Telkâri sanatı Musul'dan Suriye'ye (batıda telkari işine Şam işi denmektedir) ve buradan da Anadolu'ya geçmiştir. 'Telkâri' denilen geleneksel gümüş işleme sanatı, Artukluların hüküm sürdüğü Mardin, Midyat ilçesinden ahilik vasıtasıyla Beypazarı ile beraber tüm Türkiye'ye yayılmış ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da gelişme göstermiştir. Bugün ülkemizde başta Beypazarı olmak üzere, Erzincan-Kemaliye, Eskişehir, Bartın, Kars, Trabzon-Sürmene ve Şanlıurfa'da bu sanatla uğraşanlar bulunmaktadır. Beypazarı'nda gümüşten üretilen temel ürünlere baktığımızda örgü ve cevşeni görürüz. . Ekonomik olarak telkâriye oranla daha ucuz olduğundan daha çok talep edilmektedir. Bu nedenle günümüzde pek çok Beypazarlı zanaatkar telkâri üretimini azaltarak daha çok örgü üretimine ağırlık vermektedir.

Kaynak: Ethem Torun, 2004, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı, Bey Ofset

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi

İpekli El Dokumacılığı

Türkmen halkının halı ve kilim gibi İran'dan getirdikleri yün yapımı işleri ve Türk- İslam esnafının Anadolu Selçuklularının ilk devirlerinde İran, Suriye ve Irak'tan getirdikleri lüks dokumalar, Anadolu dokumacılığını ve dolayısıyla Beypazarı dokumacılığını daha çok çeşitlendirmiş ve ilerletmiştir. İstanbul dokumalarının adını duyurduğu yıllarda Beypazarı'nda yetişmiş dokumacı ustaları İstanbul'a giderek dokuma atölyelerinde çalışmışlar, her alanda olduğu gibi dokumacılık üzerinde de olumsuz etkileri olan bunalımlar, yabancılara tanınan kapitülasyonlar, haksız rekabet ve Avrupa'da makine ile üretimin yaygınlaştırılması sonucu, İstanbul'daki atölyelerin kapanması üzerine yöreden giden ustalar Beypazarı'na geri dönerek burada mesleklerine devam etmişlerdir. Beypazarı ilçesinde günümüze kadar geleneksel olarak süregelmeye gelen ipekli el dokumacılığı, yörede sadece "Bürgü" amacıyla dokunmuş ve günümüzde de bu amaçla devam etmektedir. Bürgü, ilçede ve bilhassa köylerde kadınların sokağa çıkarken dinî amaçla başlarının üzerine atarak büründükleri bir tür tesettür kıyafetidir. İlçede dokumalar erkekler tarafından yapılmaktadır. Dokumacılık yapan ustalar, erkek çocuklarına veya yanlarına aldıkları erkek çıraklara bu işi öğretmek dokumanın devamını sağlamaktadır. Günümüzden 15- 20 yıl öncesine kadar bu dokumalar çarşının içinde yer alan 12 kadar tezgâhın çalıştığı bir sokakta yapılmakta iken, zamanla tezgâhların sayıları azalmış ve üretim evlere kaymıştır. Bugün ise sadece iki evde birer tezgâh ve birer usta çalışmaktadır. Bu işle uğraşanlar eskiden bürgü dokumacılığını temel iş olarak yaparken, günümüzde ikinci bir iş olarak yapmaktadır.

Kaynak: Ethem Torun, 2004, *Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı, Bey Ofset*

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, *Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi*

Bindallı İşlemeciliği

Bindallı; düğünlerde, özel günlerde, kına gecelerinde giyilen bir giysidir. Bindallı işlemeciliği Beypazarı'nda birkaç yerde hâlâ yapılmakta ve bindallılar yöre halkı tarafından kına gecelerinde, düğünlerde kullanılmaktadır. Bindallıların çeşitli kesimlerden alıcıları vardır. Beypazarı'nda gelinlik kızlara nişanlı oldukları sürede erkek tarafının en az bir bindallı alınması gelenektir. Bindallı işlemeciliğinde genellikle kadife kumaş kullanılır. Bu kumaş simle, boncuklarla, pullarla işlenerek süslenir. Kumaşlar dikiş makinesi ve nakış kasmağıyla işlenir. Bunların yanında nakış makası ve simli ip de kullanılır. Bu aletler kullanılarak yapılan bindallının işlenmesi çeşitli aşamalardan geçer. Önce kullanılacak kumaş ölçülere göre kesilir. Daha sonra kumaşa işlenecek desenler belirlenir. Belirlenen desenler özel bir karton üzerine çizilir. Daha sonra bu desen, nakış makasıyla kesilip, kumaşa yapıştırılır. Kumaşa yapıştırılan bu desen simle kumaşa işlenir. Bu aşamalar yapılan ürüne göre değişebilir. Bindallının yanı sıra yörede giyilen "kuyruklu" ve "haşlama" adı verilen geleneksel kıyafetler de burada işlenir ve dikilir.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, *Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi*

Telkâri

Telkâri yapımında en önemli hammadde gümüş ve altındır. Ucuz ve kolay erişilebilir olması bakımından gümüş İstanbul ve Ankara'dan alınır. Daha sonra gümüş işlenmek üzere atölyeye getirilir. Atölyede bilezik, küpe, kemer, kolye, gerdanlık vs gibi takı ürünlerinin yanı sıra çeşitli dekoratif süsleme ürünleri de imal edilir. Sipariş edilen ürüne göre bir motif belirlenir ve belirli derecelerde ısıtılarak bu motif gümüşe aktarılır. Gümüş mikron ölçülerde tel haline getirildikten sonra, tel eritilir ve motif işlenir. Beypazarı telkârisi genelde 30 mikron olmaktadır. Motifler genelde atölyede ustalar tarafından tasarlanır. Bu motiflerin başlıcaları; lale motifi, kobra motifi, gül motifi, popüler motifler, Osmanlı motifidir. Telkâri yapımında kullanılan temel araç gereçler ise çift adı verilen cımbız, makas, yanmaz plaka, aminat kâğıdı, şarloma ve tüp gibi malzemelerdir (Beypazarı, Merkez, Hasan Çalıklı).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

Ekmek Fırını (Ankara Beypazarı – Uruş)
Yapıda Kullanılan Malzeme: Çamur Tuğla
Yapım Yılı: 1970

Yapım Tekniği: Dikmen adı verilen bölgeden getirilen topraktan elde edilen çamur yardımıyla tuğlalar örülmüştür.

Yapının İşlevi: Yapı fırın olarak kullanılmaktadır. Ekmek pişirilen, yemek yapılan yerdir. Yapının içerisinde bir ocak bir de fırın vardır. Bunlardan büyük olanı delikli ekmek diye bilinen ekmeğin pişirilmesinde, diğeri ise daha küçük hamur işlerinin ve yemeklerin pişirilmesinde kullanılan ocaklardır. Ocakların kullanılmadığı zamanlarda kapatılan demir kapakları vardır. Ocağın ön kısmındaki çıkıntıya seki denir. Yapının pencereleri ahşap parmaklıdır. Yörede her eylül ayında 'Kapama Şöleni' adı verilen, bütün köyün davet edildiği bir etkinlik düzenlenmektedir. Bu etkinlik adını kapama adı verilen yöreye has yemekten alır.

Derleyen: Lale Mete

Derleme Yeri: Ankara /Beypazarı- Uruş

Kaynak Kişi 1: Meliha Şentürk, 1933, Okuma Yazması Var, Ev Hanımı

Kaynak Kişi 2: Muzaffer Büyükgedik, 1981, İlkokul, Marangoz

Kaynak Kişi 3: Nuroz Uz, 1963, İlkokul, Ev Hanımı

Kaynak : Oğuz, M. Öcal., Metin, Ezgi., Mormenekşe, Fatih. (2007)

Türkiye'de 2003 Yılında Yaşayan Geleneksel Mimari.

Ankara: Gazi Üniv. THBMER y, 167

ÇAMLIDERE

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MASAL

Ölümden Korkan Kadın

Bir varmış bir yokmuş, bir karı ile koca varmış. Karı demiş ki herif ben ölümden pek korkarım. Ölüm olmayan köye götür beni demiş. Takılmışlar ellerine almışlar değneği, köy köy gezmişler. Bizim buraya Çamlıdere'ye Ankara'ya varmışlar gitmişler taa aşağılara. Bir köye sormuşlar "burada mezar yok" demişler. Mezar yok demişler, tamam burada kalalım, aman kalalım demişler. Kalıvermişler, hürmet etmişler, herifi tutmuşlar sen oduna çık demişler. Karıyı kesmişler, kazana vurmuşlar, kaynatmış yemişler. Gayri bide herif gelmiş, acıkmış eve çıkmış buyur demiş. Kadını kesmişler emme kadını kesecekler fakat azıcık iş tutturacaklarmış. Şöyle getirmişler kadının butlarını falan, "yaa karı sen korkardın ölmekten butların çıktı çömlekten" demiş.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

TÜRKÜ

Sim sim ağ gelinim.

Yağmurlar yağsın, gelinimizin çengisi havaya kalksın.

Bin kuruş verdik gelinim bin daha verem.

Kırk kuruş yerine gelinim sarı altın takam.

Kimseleri beğenmedik biz sana geldik.

Kalk katunum düş hanımim bize gidelim.

Bizim yerler seyir yeri seyran edelim.

İlica deresi gelinim sıra söğütlü.

Kayananı sorar isen hayır öğütlü.

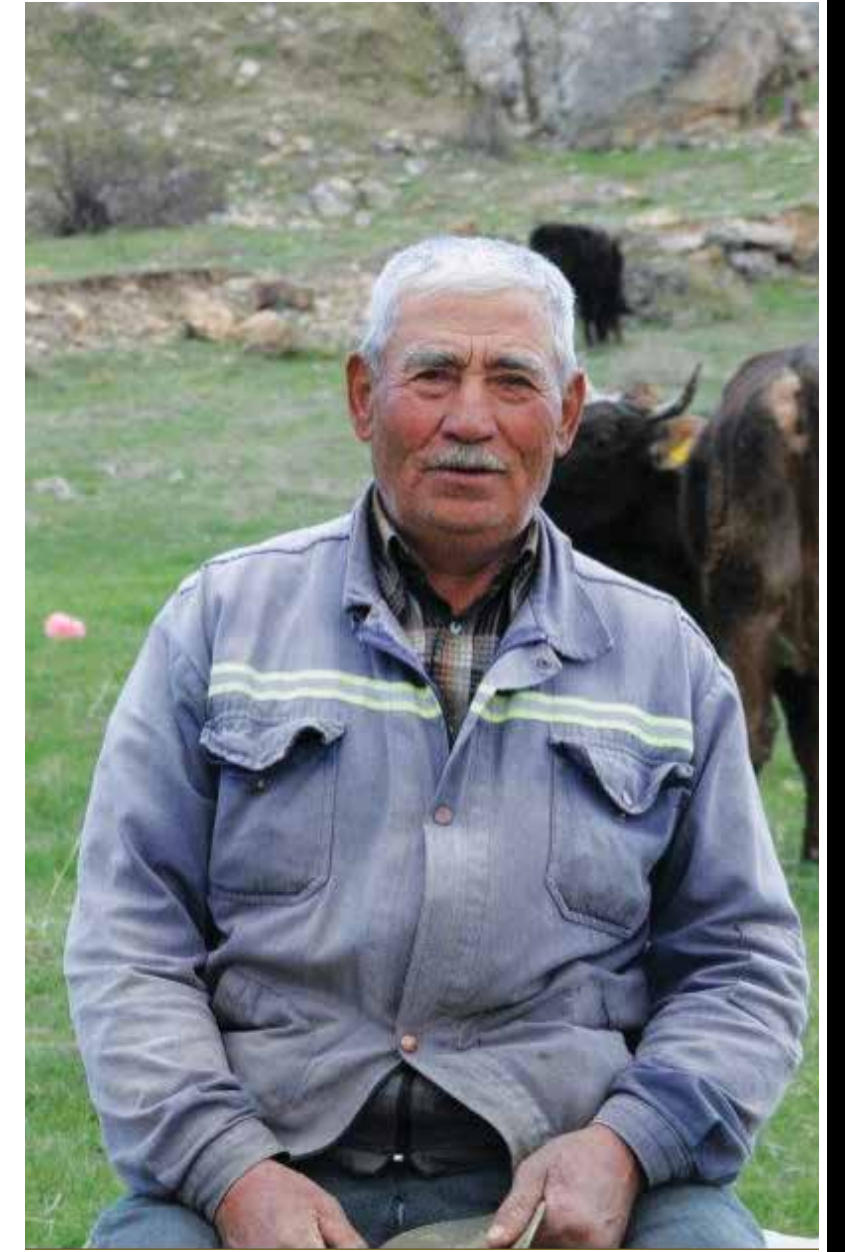
Kaynatanı sorar isen dilleri tatlı.

Oğlumuzu sorar isen kızdan kıymatlı.

Kalk katunum düş hanımim bize gidelim.

Al tavanlı büyük eve gelin edelim.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012
Derleme Yeri: Çamlıdere, Benli Yaylası, Kadın Su*

GÖSTERİ SANATLARI

KONAK

Konak, Kızılcahamam ve Çamlıdere ilçelerinde Ramazan ayında icra edilen bir gelenektir. Bu gelenek; Ramazan ayının birinci günü başlayıp yirmi dokuzuncu günü sona erer. Köyde en baştaki yani bir numaralı haneden başlayarak, bütün köylünün sırayla yemek vermesidir. Konak bir nevi iftar yemeğidir. Sadece arife günü yemek verilmez. O gün her aile orucunu kendi evinde açar. Köyün bir ucundan Ramazan ayının birinci gününde başlayan gelenek, köyün diğer ucundaki evde yirmi dokuzuncu günde sonuçlandırılır. Yıllardır devam eden gelenek de davetler herkesin evine gidilerek yapılmaz, köy halkı sıraya uygun olarak yemeğe katılır.

Konak sırası gelen evde hazırlıklar bir iki gün öncesinden başlar. Yemeğin verileceği günün sabahı hamur yoğrulur ve akşamki yemeğin bazlamaları yapılır. Bazlama piştikten sonra konak geleneğinin önemli bir yemeği olan testi yemeği pişirilir. Desti yemeği Çamlıdere yöresinin önemli yemeklerinden biridir. Pişirilmesi uzun ve zahmetli bir yemektir.

Bu yemeğin yanı sıra tarhana çorbası, mantı, salata, komposto ve tatlı konak geleneğinde mutlaka bulunan yemeklerdir. Erkekler köy odasına, hanımlar ise konak sahibinin evine gelirler. Konak sahibi iftara on beş, yirmi dakika kala odadaki gençlerle birlikte komşularına ikram edeceği yemeği köy odasına getirir. Yemeğin ardından köy imamı sofraya dua yapar ve ertesi gün yemek verecek olan kişi herkesi yemeğe davet ettiğini duyurur. İftar vaktinden sonra kılınan teravih namazının ardından konak sahibi herkesi tekrardan odaya davet eder. Hanımlar ise yine konak sahibinin evine gider. Odada çay servisi yapıldıktan sonra eğlence başlar, oyunlar oynanır. Burada oynanan oyunlardan biri olan "aşık oyunu" şu şekilde oynanmaktadır: Bir karış uzunluğunda iki çomak ortadan ikiye bölünür. Bunlardan dört yarım çomak elde edilir. Bu çomaklar eşleriyle birleştirilir. Oyuncu çomakları yere atar; iç veya dış kısmının gelmesine göre oyuncu oyunu kazanır veya kaybeder. Bu oyun şekerine, cevizin leblebisine, fındık ve fıstığına oynanabilir. Hanımlar ise konak sahibinin evinde oyunlar oynayıp, türküler söylerler. Konak verme geleneği yöre halkı için oldukça önemlidir. Zengin, fakir herkes konağa bakar ve bunu bir sosyal dayanışma olarak görürler. Konak geleneği sayesinde Ramazan ayında komşuluk ilişkileri ve sosyal paylaşım daha da güçlenmektedir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012
Derleyen: Merve Soylu
Derleme Yeri ve Tarihi: Ankara/ Çamlıdere, Aralık 2008.
Kaynak Kişi: Hâkime Bağözü, 1958 doğumlu*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

DÜĞÜN GELENEKLERİ

Gelin Türküsü

Sim sim ağ gelinim
Yağmurlar yağsın gelinimizin çengisi havaya kalksın
Bin kuruş verdim gelinim bin daha verem
Kırk kuruş yerine gelinim sarı altın takam
Kimseleri beğenmedik biz sana geldik
Kalk katunum düş bize gidelim
Bizim yerler seyir yeri seyran edelim
Ilıca deresi gelinim sıra söğütlü
Kaynanı sorar isen hayır öğütlü
Kaynatanı sorar isen dilleri tatlı
Oğlumuzu sorar isen kızdan kıymatlı
Kalk katunum düş hanımın bize gidelim
Al tavanlı büyük eve gelin gidelim.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası,
Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Çamlidere, Benli Yaylası, Kadın Su*

HIDIRELLEZ

Ankara'nın Çamlidere ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan alan araştırmaları sonucu Hıdırellez kutlamalarına rastlanmıştır. Elde edilen verilere göre; Hıdırellez'de genellikle yeşil ve sulak yerlere gidilir. Yumurtalar haşlanır soğan kabukları ve çimenle kaynatılarak boyanır. Boyanan yumurtalar bereket içindir. Yumurta tokuşturma yarışmaları yapılır. Hıdırellez bayramına ayrıca "Bettem" adı da verilmektedir. Evlerin önünde Hıdırellez ateşleri yakılarak üzerinden atlanır. Hıdırellez baharın gelişini kutlamak amacıyla yapılır. Hıdırellez günü bağa bahçeye, hayvan gütmeye gidilmez, hiçbir iş yapılmaz. Evler bereketli olsun diye köstebek toprağı getirilir ve kapılara konur.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012

Hıdırellez evvelden kutlanırdı, ateş yakılırdı, yumurta boyarlardı (Çamlıdere, Osmansin Köyü, Güldane Arıöz). Hıdırellezde yumurta boyardık, çimenle yeşil, soğan kabuğuyla sarı olurdu. Bettem derdik aslında. Sonra günah falan dediler, artık yapan yok (Çamlıdere, Osmansin Köyü, Ömer Çakmak). Yaylaya Mayıs'ın beşinde yahut yedisinde çıkılır ve kırk beş gün orada kalınır. Orada hem hayvanlar otlatılır hem de şenlik tertip edilir. Gözleme Şenliği yapılır. Herkes gözleme yer, ayran içer. Festivalde yumurta yarışları olur. Şiirler söylenir. Efeler oyun oynar. Ağa koç alır. Hep beraber yenilir içilir (Çamlıdere, Benli Yaylası, Kadın Su).

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012 Derlemenin yapıldığı yer: Ankara-Çamlıdere /Osmansin Köyü
Kaynak kişi: Ali Gökmen, Ömer Çakmak*

GÖZLEME FESTİVALİ

Gözleme Festivali, Çamlıdere Benli Yaylasında ve diğer köylerde mayısın üçüncü haftası yapılır. Civar köylerden insanlar bir araya gelir. Gözlemeler yapılır, ayranla birlikte yenir. Festivale ilçe yönetiminden de kişiler katılır. Köyde varlıklı kişiler arasından ağa olarak seçilen kişi bir kuzu hediye eder. Kuzu da kesilerek halka dağıtılır. Festival boyunca yumurta taşıma ve tokuşturma yarışları yapılır, Ankara Seymenleri tarafından çeşitli gösteriler yapılır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.
Derleme Yapılan Yer: Ankara/Çamlıdere/Osmansin Köyü/ Benli Yaylası
Kaynak kişiler: Güldane Arıöz, Ömer Çakmak, Kadın Su*

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK İNANÇLARI

Osmansin Türbesi

Anlatıya göre Osmansin köyüne adını veren kişi savaşta yaralanan bir askerdir. "Sin" kelimesinin yaralı asker anlamına geldiği ifade edilmektedir. Osmansin Hazretleri köye geleli 800 yıl olmuştur ve geldiği zamanlarda ateş yakarak çeşitli hastalıkları tedavi etmiştir. Köyden askere gidenler genellikle doğuda askerliklerini yapmalarına rağmen bir yaralının haricinde şehit vermemelerini Osmansin Hazretlerinin kerameti olarak değerlendirirler. Türbeyi genellikle hastalığı olan kişiler şifa bulmak amacıyla ziyaret etmektedirler.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012
Derleme yapılan yer: Ankara/Çamlıdere/Benli Yaylası
Kaynak kişi: Mehmet Küçük*

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK MUTFAĞI

Höşmerim

Çamlıdere Benli yaylasında her yıl yayla zamanında gelen misafirlere höşmerim ikram edilir. Köylüler arasında anlatılan bir rivayete göre “höşmerim” tatlısının bir de hikâyesi vardır. Türk aile yapısında bugünde geçerliliğini kısmen koruyan bir hitap şekline göre evli kadınlar eşlerine ‘Er’ veya ‘Erim’ diye hitap etmektedir. Kadınlar askerden dönen eşlerine evdeki mutfakta bulunan peynir, irmik ve şekerden ilk kez yaptıkları bir tatlıyı ikram eder ve eşinin tepkisini bekler. Bu tatlıyı ilk kez hazırlayıp eşine sunan genç gelin çekingen ve korkmuş bir şekilde eşine “Hoş mu erim?” diye sorar ve bu tatlının isminin buradan geldiğine inanılır. Günümüze ise bu tatlının adı ‘Hoş mu Erim’den farklı bir yapıya bürünerek ‘Höşmerim’ veya ‘Höşmelim’ adını alır. Höşmerim tatlısı Ankara’da birçok köyde halen ikram edilmektedir. Örneğin, Gölbaşı Oğulbey Köyü’nde ve Gündül Garipçe Köyü’nde bayramlarda ikram için, Beypazarı’nda turistik amaçlarla kullanılmaktadır. Elmadağ ilçesinde ise her yıl Temmuz ayı içerisinde Höşmerim Şenliği düzenlenmektedir. Höşmerim tatlısının yapılışında ise temel malzemeler şunlardır. Ankara köylerinde höşmerime benzer bir tatlı da Kateste’dir. Kateste’nin höşmerimden ayrılan tarafı ise şeker yerine pekmezin kullanılmasıdır.

1 su bardağı irmik

50 g tereyağı (1/4 paket margarin)

1, 5 su bardağı şeker

1 su bardağı süt

1 su bardağı su

Yarım su bardağı rendelenmiş dil peyniri veya tuzsuz yağlı peynir

Süslemek için kabuksuz badem

Yağ eritildikten sonra içine irmik eklenir ve iyice kavrulur. Bir tencerede şeker, süt ve su bir arada kaynatılır. Kaynayan şerbet kavruktan irmiğin üstüne dökülür. Peynir rendelenerek tatlının içine ilave edilir. Peynirler eriyene dek tatlı pişirilir. Höşmerim ateşten indirilerek üzeri badem ya da fındıkla süslenir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012
Derleme Yeri: Çamlıdere, Benli Yaylası, Kadın Su- Güldane Arıöz-, Ahmet Kocabaş*

GELENEKSEL MİMARİ

Abdullah Özen'e Ait Mesken(Ankara\Çamlıdere- Kargalar)

Yapıda Kullanılan Malzeme: Ahşap, Taş

Yapının Bulunduğu Konum: Bahçe irisinde

Yapım Yılı: 1940

Yapım Tekniği: İki katlı yapının birinci katı aş, ikinci katı ise ahşaptır. Kanatlı ve ahşap odaların duvarları 'kis' denilen toprak ile sıvanmıştır. Isı yalıtımı için ahşaplar kimi zaman dik, kimi zaman eğimli 'şamdolma' denilen teknikle yerleştirilmiştir.

Yapının İşlevi: Yapı mesken olarak kullanılmaktadır. Alt katında ahır bulunmaktadır. Birinci kat ahırın üzerine yapılmıştır. Bu katta hayvanların giriş çıkışı için büyükçe kanatlı bir kapı ve bunun yanı sıra insanların giriş çıkışı için küçük bir kapı daha bulunmaktadır. Giriş kısmının hemen bitişiğinde, evin ustası ve ilk sahibinin çalışma odası olarak yapılmış oda, bu gün odunluk olarak kullanılmaktadır. Evin giriş kısmında bir tane çeşme vardır.

Ahırda biriken hayvan dışkılarını dışarı atmak için yapılmış pencereye 'temek' denilmektedir. Yapının tuvaleti üst kattadır. Büyük baş hayvanların barınağı dam, yem yedikleri kısım ise ahır olarak adlandırılmaktadır. Bacalar taştan yapılmıştır. Yıpranınca tuğla ile örülerek restore edilmiştir. Evin içinden direkt dama inilen merdivenler bulunmaktadır. Merdiven altları odunluk olarak kullanılmaktadır. Yapının birinci katında üç oda, bir tuvalet bulunmaktadır. Odalar bu tuvaletin açıldığı alan 'hanay' diye adlandırılmaktadır. Hanayda bir küçük ve bir büyük ambara ise ekin vb. mahsuller konulmaktadır. Oturma odası olarak kullanılan odada 3-4 katlı kısım bulunmaktadır. Önceleri güğüm su kapları, helke vs. konulan raflara ihtiyaca göre bu gün radyo, telefon gibi araçlar konulmaktadır. Pencerenin önünde bulunan sedire musufa denilmektedir. Ocak günümüzde işlevini kaybetmiştir. 'Çiçeklik' adı verilen vitrin, bunun üzerinde duvar boyunca uzanan raf (sergen) bulunmaktadır. Pencerelerde göze hitap eden süslemeler, oymalar bulunmaktadır. Her odada pencere vardır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleyen: Ayşe Özen; Derleme Yeri: Ankara\Çamlıdere- Kargalar; Kaynak Kişi: Abdullah Özen*

ÇUBUK

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MASAL

Üvey Ana İle Kızı

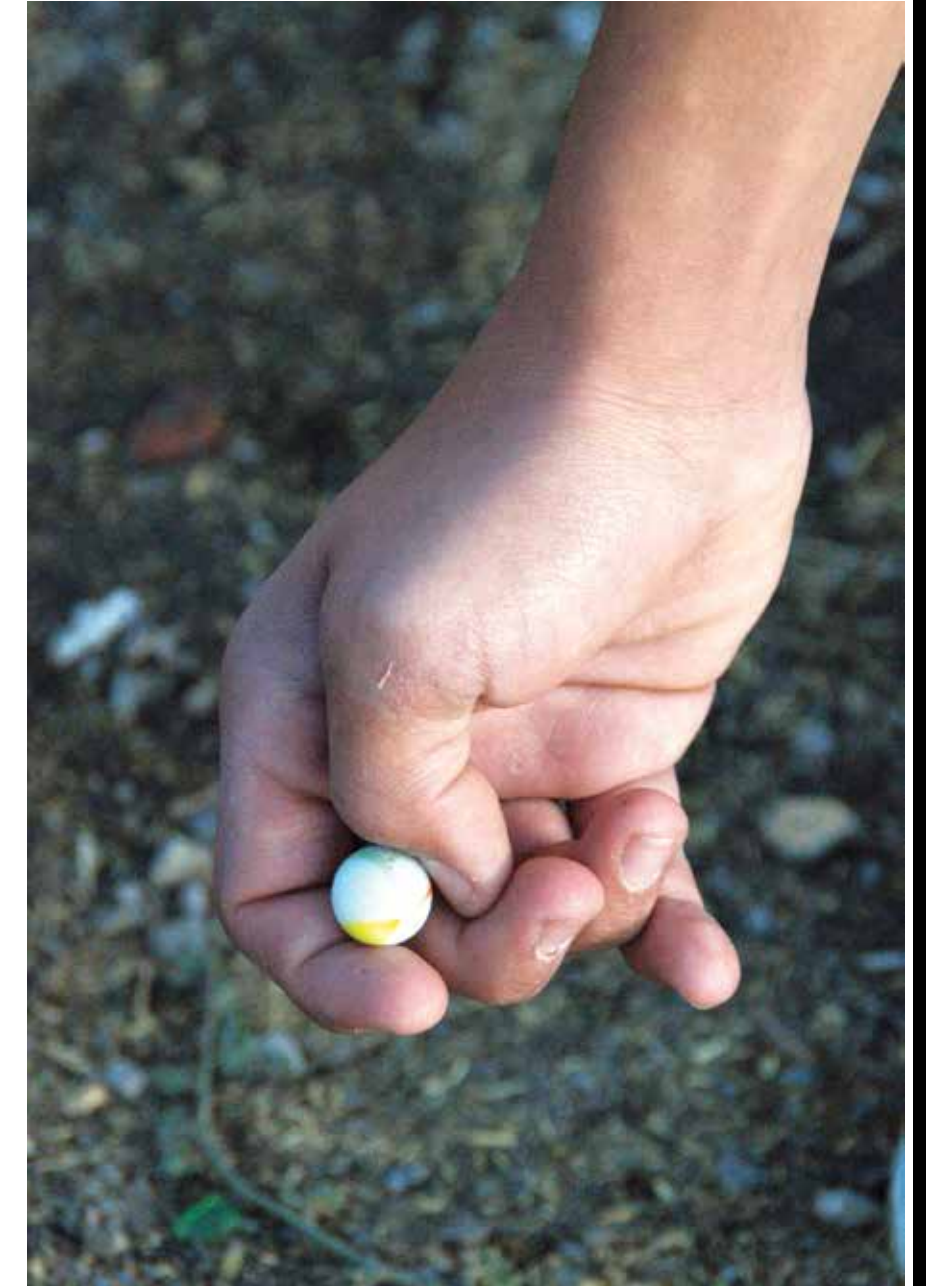
Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Deve tellal iken, pire berber iken, bir şehirde bir adam ile kızı varmış. Bu kız güzel mi güzel imiş. Yüzü aydan aydın, gözleri kudretten sürmeli imiş. Velhasıl bu adam bir gün başka bir kadınla evlenmiş. Bu kadının da çirkin mi çirkin karafatma yüzlü, süpürge saçlı bir de kızı varmış. Bu kızı gören on aylık yola kaçarmış. Gel zaman git zaman bu üvey ana, güzel olan kızını çekemez olmuş. Zaten fakir baba da evde bir boğazın eksilmesin istiyormuş. Üvey ananın ısrarı üzerine istemeye istemeye kızını ormana bırakmaya karar vermiş. Zavallı kız hiçbir şeyden habersiz babasıyla ormana gitmiş. Kaçamak yollarla kızını ormana bırakan baba, büyük bir üzüntü ile eve dönmüş. Talihsiz güzel kız ormanda terk edildiğini anlayınca, öyle korkmuş öyle korkmuş ki sağa sola koşup hayvanlardan yardım istemeye kalkmış. Ama nafile. Uzun bir yolculuktan sonra bitkin bir şekilde bir kulübeye gelmiş. Kulübede bulunan ihtiyar bir kocakarı, kıza uzun müddet bakmış. Daha sonra iyileşen kız, ihtiyarın işlerini görmeye başlamış. Kız ihtiyardan, ihtiyar da kızıdan memnunmuş. Bir zaman sonra kırdan, dere kenarında uyumayı ve gezmeyi seven ihtiyar, kıza alıp ormanda bir derenin kenarına götürmüş. Kocakarı kıza, "Su önce siyah, sonra yeşil ve daha sonra sarı olacak. Sen beni, bu su sarı olunca uyandır" demiş ve uyuyakalmış. Renk değiştirmeye başlayan su, kıza iyiden iyiye korkutmuş. Fakat ihtiyarın isteğine uygun hareket etmeyi daha doğru bulmuş. Su sarı rengi almaya başlayınca ihtiyarı uyandırmış. Kocakarı kızın cesaretine ve dürüstlüğüne hayran kalmış. Kıza hediye yağmuruna tutmuş. Sepet sepet mücevher hediye etmiş. Yüzü daha da güzelleşmiş. Ayrılık saatinin yaklaştığını sezen ihtiyar, hediyeler ile birlikte kıza uğurlayarak evine yollamış. Yürümüş, yürümüş nihayet köyüne gelmiş. Babasına kavuşmuş. Üvey kızının tekrar dönmesi, hele de daha güzel ve zengin olması anneyi çileden çıkarmış, küplere bindirmiş. Türlü yollarla kızıdan bu işin sırrını öğrenip kendi kızını oraya göndermeye karar vermiş. Çirkin kız aynı yolları teperek ihtiyarın evine varmış ama itaatkârsızlık hemen başlamış. Kız iki de bir de dere kenarına gitmek istemiş. Bunlara dayanamayan ihtiyar, kıza alıp dere kenarına gitmiş. Aynı sözleri bu kız için de tekrarlamış. Ama ne var ki kızdaha su siyah olmaya başlar başlamaz korkmuş. İhtiyarı dürtükleyerek uyandırmış. Buna sinirlen ihtiyar kızın suratını daha da çirkinleştirmiş. Sepetine de en mundar, en zehirli hayvanları koyarak kıza evine yollamış. Kız zengin oldum hülyaları içerisinde ve olup bitenlerden habersiz bir sevinçle evine koşmuş. Kızının hâlini gören ana, korkudan oracığa bayılıvermiş. Ayılıp kızının daha da çirkinleştiğini unutarak, kapı ve bacayı kapatıp sepete koşmuş. Bir de ne görsünler. Sepetin içi yılan, çıyan doluymuş. Bu hayvanlar, ana ve kızın dışarı çıkmasına fırsat vermeden, onları öldürmüş. Böylece hak yerini bulmuş. Kötüler cezasını çekmiş. Baba ve kız bundan sonra zengin ve mesut bir hayat sürmüşler. Onlar çıkmış tahtına, biz de kerevetine.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Mete Karancak*

GÖSTERİ SANATLARI

ÇÖP ÇEKMECE

Çöp Çekmece oyunu en az 2 kişi tarafından oynanır. Oyunun başlayabilmesi için önce, ebe turu düzenlenir. Ebe turu iki şekilde yapılabilir: Bunlardan ilki, oyun kaç oyuncu ile oynanıyorsa, o kadar kibrit çöpü ele alınır. Bu kibrit çöplerinden biri kırıktır. Kırılmış olan kibrit çöpünü bulan oyuncu, oyuna önce başlamaya hak kazanmış olur. Diğer bir yöntem ise şudur: İple yukarı doğru çekilen tahta kutudan dağılan kibrit çöplerini, hangi oyuncu daha çok dağılık hale getirirse ebe o olur ve oyuna ilk o başlar. Oyuncular önce ellerine birer kibrit çöpü alırlar. Düz bir zemin üzerinde en az elli adet olmak üzere olan kibrit çöplerini, barutlu kısımları üste gelecek şekilde, kutu şekli verilen tahtaya düzenli bir şekilde doldururlar. İçi düzenli olarak kibrit çöpüyle doldurulan ve geçirilen ip üste gelecek biçimde duran kutu şekli verilen tahta, ip ile yukarı doğru çekilir. Bu işlemden sonra kibrit çöpleri dağılırlar. Ebe turunu kazanan oyuncu, önce eline almış olduğu kibrit çöpüyle dağılan kibrit çöplerinden bir tanesini diğerlerini kıpırdatmadan oyun dışına çıkarmaya çalışır. Daha sonraki oyuncular da diğer kibrit çöplerini kıpırdatmadan oyun dışına bir kibrit çöpü çeker. Oyun bu şekilde devam ederken diğer kibrit çöplerini kıpırdatan oyuncu, bir tur oyun dışında bırakılır. Dağılan kibrit çöpleri bitene kadar oyun böyle devam eder. Kibrit çöpleri bitince oyuncular, oyun dışına çıkardıkları kibrit çöplerini sayarlar. Hangi oyuncunun biriktirdiği kibrit çöpü fazlaysa oyunun galibi o oyuncu olur. Büyük Çöp Çekmece oyununun bir çeşidi de, isteğe bağlı yapılan çekmecenin üstünden bağlanılan ip ile oynanılanıdır. Bu çeşitte kutu şekli verilen tahtanın içine geçirilen taşıyıcı çekmecenin üzerinden bir ip bağlanır. Barutları üste gelecek şekilde konulan kibrit çöpleri bu çekmecenin içindedir. Bağlanılan ip ile taşıyıcı çekmece yukarı doğru çekilir ve içindeki kibrit çöpleri tahta kutunun üzerinden dağılır. Oyunun geri kalan kısmı, daha önce söz edilen bölümler ile aynı özellikleri taşır.

Kaynak: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Arşivi.

Âşıklık Geleneği

Ankara'nın Çubuk İlçesi'nin Kösürelî Köyü'nde Âşıklık Geleneği bütün canlılığı ile yaşamaya devam etmektedir. Yörede görülen en meşhur âşıklardan biri Âşık Süleyman'dır. Âşık Süleyman köye geldiğinde saz çalıp ve türkü söylemektedir. "Aydos" adındaki tepeye çıkan Âşık Süleyman şu dörtlükleri söylemektedir:

"Kırk Yılda bir kere de yolum uğradı,
Hele bir selam al varın Aydos.
Şu garip kullarının kulpuna düştüm,
Böyle kâr etmeden öldür sen Aydos.

Atımda da ip yok da dizimde derman.
Yazıldı kadrime bu aziz ferman,
Boşa caht eyleme can aziz verme,
Hele bir selam al da zorun Aydos.

Ateşperest misin bilmen amanı,
Kaldır Allah başımızdan dumanı,
Yetiş pirim yetiş imdat zamanı,
Zamanın gelmeden karın Aydos

Bulutların da birbirini kovalıyor,
Geri döndüm arkadaşlar ağlıyor ağlıyor.
Bir selam almadan da dertli söylüyor,
Hele bir selam al da karın Aydos.

Ben ölürüm de sana yiğit demezler,
Mundar ölürüm de cenazemi kılmazlar,
Çağırır piri de bunda komazlar,
Yolla dost köyüne kârından Aydos.

Şair Süleyman'ım arz ettim geldim,
Muhammed tekkeye de tecelli kıldım,
Kâlû belâdan da ben evvel öldüm,
Ölmeyeni öldür zorundan Aydos".

"Be hey adam ne gezersin serseri,
Üstünde teyidi farz ola bakalım,
Be hey herif sen de topla bir gerçekten,
Yedi iklimgâr köşede de çöle bakalım.

Usta olmayınca hamılar açılmaz,
Silasından nar olmayan da tütmez,
Dostta armağan her dalda bitmez,
Arifler elinde güle bakalım."

OYUNLAR

Yumulmaç Oyunu

Ankara'nın Çubuk ilçesi Karadana Köyü'nde oynanan bu oyun; yaklaşık otuz kişi ile oynanmaktadır. Oyuncuların arasından sayışmaca ile bir ya da iki kişi ebe olarak seçilir. Ebeler bir duvara ya da ağaca yumulur, diğerleri ise karanlık yerlere saklanır. Ebeler belli bir süre sonra diğerlerini aramaya başlarlar. Saklambaça benzeyen bu oyun, ebelerin saklanan oyuncularını bulması şeklinde oynanmaktadır. Oyun, ebeler bütün oyuncuları buluncaya kadar devam eder.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Kurban Öztepe, 65, İşçi Emeklisi, Ankara, Çubuk, Karadana Köyü.*

Misket

Yörede bu oyuna mazı oyunu da denilmektedir. İki kişi ile oynanmaktadır. Misketler sırayla yere dizilir. Misketlerin arkasına bir kuyu kazılır. Oyuncular misketleri vurarak kuyuya düşürmeye çalışır. Oyuncular birbirlerine tek mi çift mi diye sorarlar. Oyunculardan tek diyen kişi kuyuya tek sayıda misket düşürürse kuyudaki diğer misketleri alır. Aynı şey çift diyen oyuncular için de geçerlidir. En çok misketi kazanan oyuncu, oyunu da kazanmış olur.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Cemalettin Kutay, 65, Emekli, Çubuk.
Kaynak Kişi – 2: Kurban Öztepe, 65, Emekli, Çubuk, Karadana Köyü.*

Gıcırdağ Oyunu

Açık alana tezek yayılmakta ve ortasına ağaç dikilmektedir Üçer kişilik iki grup hâlinde ağacın iki tarafına binilir ve aşağı yukarı olarak tezekler çiğnenir. Böylece hem iş yapılır hem de oyun oynanır. Ağaca ayrıca gaz yağı dökülür. Ağaç aşağı yukarı hareket ettirildiğinde gıcır gıcır ses çıkarır. Bundan dolayı oyuna gıcırdağ denir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Cemalettin Kutay, 65, Emekli, Çubuk.
Kaynak Kişi – 2: Kurban Öztepe, 65, Emekli, Çubuk.
Kaynak Kişi – 3: Ömer Özkan, 75, Çubuk*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

Hıdırellez

Ankara'nın Çubuk ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan alan araştırmaları sonucu Hıdırellez kutlamalarının canlı bir şekilde sürdürüldüğü görülmüştür. Elde edilen verilere göre, Hıdırellez, 6 Mayıs'ta kutlanmaktadır Hıdırellez günü bütün köy halkı Tepepınarı denilen yerde bulunan türbeye gitmektedir. Türbede tavuklar kesilir, pilav pişirilir ve halka dağıtılır. Daha sonra köy muhtarının öncülüğü ile yağmur duası yapılır. Yağmur duasına da 6 Mayıs'ta çıkılır ve yine Tepepınarı'nda yapılır. Yağmur yağsa da yağmasa da o gün mutlaka yağmur duasına gidilir. Eller aşağıya dönük bir şekilde hoca eşliğinde dualar edilir. Çoluk çocuk herkes, üç kez türbenin etrafında dua ederek ve "Allah Allah" diye bağırarak döner. Hıdırellez günü dilekler dilenir. Gül ağaçlarına zenginlik ve bereket için paralar takılır. Sabah güneş doğmadan bu paralar, takılan yerlerden alınır ve bereket getirsin diye cüzdana koyulur.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleme Yapılan Yer: Çubuk/Yukarıemirler Köyü; Kaynak kişi: Makbule Akdoğan*

Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Arşivi

Yağmur Duası

Ankara'nın Çubuk ilçesi Kösürelü Köyü'nde yaşayan halk inançlarından biri de Yağmur Duası'dır. Yağmur duasına Aydos Tepesi'ndeki türbeye gidilmektedir. Türbede adak (Kurban) kesilir. Köyde bu kurbanı "nezir" ismi verilir. Yağmur Günü geldiğinde tellal " Benim adağım var" şeklinde bağırır. Komşulardan para temin edilir. Böylece kesilen bu kurban "birlik kurbanı" olur. Türbeye çıkılır ve sonrasında Tanrıya ibadet edilir. Yağmur duası sırasında çocuklar da kendi aralarında bir tören gerçekleştirirler. Törenin gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli unsur ise oyunlardır. Oyunların ismi "aha gitti" , "çitaş maçı" ve "sekkeleme"dir. Bunların haricinde toprağa taş dikilir ve dikilen taşta "dikme taş" ismi verilir. Çocuklar kendi aralarında "bişi bişi" ismini verdikleri, evlerden yemek toplama ritüelini de yine bu alanda gerçekleştirirler.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.

Yağmur yağmadığında genellikle mayıs ve haziran aylarında yağmur duasına çıkılır. Kadın erkek hep birlikte, bir yatacın (dedelik) dibinde namaz kılınır, dualar edilir. Köyden yumurta, bulgur, tereyağı toplanır. Kazanlarda pişirilir. Bazen bir hayvan da kesilir hep birlikte yip içilir.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa Derleme Yapılan Yer: Çubuk/ Hacılar Köyü; Kaynak kişi: Fatma Özcan

Çocukların duası kabul olur düşüncesi ile yağmur duasında çocuklar öne alınır. İlk önce çocuklara yemek dağıtılır. Şu mani söylenir:

"Yağ yağ yağmur
Arabada çamur
Teknede hamur
Ver Allah'ım ver
Sulu sulu yağmur."

Yağmur yağmadığında 5. ve 6. aylarda yağmur duasına çıkılır. Kadın erkek hep birlikte, bir yatacın (dedelik demiş kaynak kişi) dibinde namaz kılınır ve dualar edilir. Köyden yumurta bulgur tereyağı toplanır. Kazanlarda pişirilir. Bazen bir hayvan da kesilir hep birlikte yenip içilir.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yeri: Çubuk, Hacılar Köyü, Kaynak Kişi: Fatma Özcan

KIZ İSTEME

Kız istemede olayında ilk kadın gider kızın anasına duyurur şayet kabul edilirse gidilir edilmezse gidilmezmiş. Kabul edildiğinde de erkeğin annesi babası yakınları gider. Kız istemeye gelirlerken tatlı çikolata getirilir. Ayrıca “duasen” denilen bir söz yapılır. Dua ile yüzük takılır. Bu dua hoca nikâhı gibi algılanır. O yüzük takıldıktan sonra cayılma olursa o kişi “düşkün” kabul edilir. Eğer dua yapılmadan bu iş bozuldu ise bu çok da önemli bir durum değildir. Kısaca duasen, dua ile yüzük takıldığı bir gündür.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yapılan Yer: Çubuk, Yukarı Emirler Köyü, Makbule Akdoğan*

KINA GECESİ VE DÜĞÜN

Damat kınası da kızın kınası gibidir. Damat kınasında “güvey donatma” ve “başövme” vardır. Hazreti Muhammed üzerine dualar yapılır. Damat kınasında da deyişler söylerler. Damat kınası yandıktan sonra damat giydirme işi başlar. Eskiden bu gelenek yoktu çünkü düğün salonlarda yapılmamaktaydı. Şimdi salon düğünü olduğu için akşamdan damat giydiriliyor. Damat giydirmenin de her giysinin bir duası vardı. Orası da tıpkı kına gecesi gibi kalabalıktır. Giysiyi giydiren kişi dua eder. Peygamberlerin adı zikredile zikredile dua yapılır, gömlekten başlanır, kesesi olur, ceketleri olur, kemerini “kemerbes” olarak giydirirler. Kemerbes, cem evine özgü bir ikrardır. Damadın üzerine kıyafeti giydirilirken yanında sağdıç olur. Sağdıç, küçük bir erkek çocuğu olur. Sağdıç da

damatla beraber orada giyinir. Bu erkek çocuğu damadın yakınından seçilir. Eğlenceden sonra da kına yakılır. Erkek kınası çok ağır olur. Erkek evinde sabah erkenden bayrak kaldırılır. Bayrağa muhakkak kan akıtılır. Yani bayrağa kurban kesilir. Daha sonra davul çalınır. Sabah kahvaltı verilir. Akşamüzeri de yemek verilir. İçki olabilir de olmayabilir de. Daha sonra dünürle nasıl anlaşılıymışsa kız evine kınaya gidilir. Erkek evinde kalınır, kına götürülür, kuruyemiş ve şerbet dağıtılır. Önce kız evinin kınası yapılır. Daha sonra erkek evinde kına yapılır. Kız kınasında “baş övülecek” gelir, gelini meydana oturturlar. O esnada;

“Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Kız bu evin yakışığı
Kız anam kınan kutlu olsun”

Diyerek kına türküsü söylenirdi. Önden bekâr birisi gelinin arkasından ayna tutar. Arkası aydınlık olsun düşüncesiyle. Daha sonra kızın üzerine boncuklu bir örtü koyulur. Kız orada ağlar. Daha sonra üç kere peygambere salâvat getirtilerek;

“Muhammet'in düğünü var cennette
Cennette cennette Hakk'ın evinde
Muhammed'in düğünü var cennette”

Diyerek ve baş övülerek gelinir. Bu ezgiler ağır ağır yani yavaş bir tempoyla söylenir. Kınanın üzerinde mum olur. Gelin kızın kolunda bir evli bir

de bekâr olur. Bekâr kız kinasını yakar, erkek tarafı da bekâr kıza bahşiş verir. Bir kınacı olur. Erkek tarafından kayınvalidenin sözcüsü bu işlere karışır. Kayınvalide sadece gelinin eline baş övülüp de büyük küçük gelin kinası yakalım diye üç kere söyler. O gün halk da "Allah hayırlı olsun" diye bağırır. Kayınvalide altın koymayınca gelin elini açmaz. Gelinin kinasını yakan kişi salâvatlarla yakar. Kınayı daha çok başı bütün olan, kötü özellikleri olmayan, evliliği güzel olan birisi yakar. Kısaca kınacı dört dörtlük olması gerekir. Kına yakılma işi bitince kuruyemiş dağıtılır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Çubuk, Yukarı Emirler Köyü, Kaynak Kişi: Makbule Akdoğan*

Kız kinası yapıldıktan sonra kızın arkadaşları bir araya toplanır ve kızı uyutmaya çalışırlar, fakat pek de uyumaz. Ertesi gün düğün olur.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleme Yeri: Çubuk, Yukarı Emirler Köyü, Makbule Akdoğan*

ÖLÜM

Cenaze olan evde yemek pişirilir. Konu komşu bu işle ilgilenir. Ölünün yattığı yatak yıkanır, gece de ölünün olduğu odaya ışık koyulur. Ayrıca bir bakır leğenle bir un koyulur. Ayrıca cenazeden korkan kişiye mesela cenazenin ayağından elinden tutturulur. Ölünün arkasından yedi yemeği verilir. Cenazenin kalktığı gün bir hocayla konuşulur, hoca da kırk gün Kur'an okur. Yedisine de gelip Kur'an okur. Kırkı olduğu zaman yemek verilir. Ölen için kabir kurbanı keserler. Bu kurban ya yedisinde ya da kırkında kesilir. Kurbanı tekbirlerle keserler.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Çubuk, Yukarı Emirler Köyü, Kaynak Kişi: Makbule Akdoğan- Tülay Aslan*

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK İNANÇLARI

Baykuşa “Murat kuşu” denilmektedir. Baykuşun çatıdan çatıya gezmesi durumunda köyde ölümlerin olacağına inanılır. Ayrıca karga görmek de uğursuzluk getirdiğine inanılır. Köpek uluması da hayra yorulmaz. Bunların dışında cenazenin başında otururken birinin hapşırması, başka bir cenazenin de olacağı inancını getirir. Bunun dışında ölmeden önce açık mezar tutmak da hoş karşılanmamaktadır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Çubuk, Yukarı Emirler Köyü; Kaynak Kişi: Makbule Akdoğan- Tülay Aslan*

HALK MUTFAĞI

Çubuk ilçesine bağlı Aşağı Çavundur Köyü'nde bayram, düğün gibi özel günlerde yayla çorbası, pirinç pilavı, etli pirinç pilavı, tavuklu pirinç pilavı, Halep dolması, sarma ve kelem sarma gibi yöreye özgü yemekler yapılmaktadır. Yöreye göre ismi değişen lahana dolmasına Aşağı Çavundur Köyü'nde kelem denir. Yine yöreye özgü olan Halep dolması bir nevi patlıcan yemeğidir. Halep dolmasının yapılışında patlıcan kavrulur ve kurutulur. Kışın ise bu patlıcanlar suda haşlanır, ayrı bir tencerede pirinç ve yağ eritilir. Sonra eti veya kıyması tencereye düzgünce dizilip üzerine tereyağı ya da salçalı tereyağı koyulur. Bunun adına ise Halep Yemeği denir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi: Ayşe Argun, 68, Ankara, Çubuk, Aşağı Çavundur.
Derleyen: Eylem Ayçiçek, Ankara, Çubuk, Aşağı Çavundur.*

HALK İNANÇLARI

Çubuk'un Yukarı Emirler Köyü'nde baykuşa “ Murat Kuşu” denilmektedir. Bu kuştan herkes çekinmektedir. Çünkü baykuş şayet çatıdan çatıya giderse köyde ölümler olacağına inanılmaktadır. Ayrıca karga görmenin de uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Köpek uluması ise hayra yorulmamaktadır. Ayrıcacenazenin başında oturan kişilerden birisi hapşırırsa arkasından başka bir cenazenin de çıkacağına inanılmaktadır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yapılan Yer: Çubuk, Yukarı Emirler Köyü; Kaynak Kişi: Makbule Akdoğan, Tülay Aslan*

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

Mehmet Ünsal'a Ait Mesken

Yapıda Kullanılan Malzeme: Kerpiç, ahşap

Yapım Yılı: 85- 90 yıl önce yapıldığı tahmin ediliyor.

Yapım Tekniği: Kazılan temele büyük taşlar döşenmiştir ve bu taşlar harçla sıvanmıştır. Yapı içinde önceden belirlenen sayıdaki kadar oda yerleştirilmesi hedeflenerek inşa edilmiştir.

Yapının İşlevi: Yapı, mesken olarak kullanılmaktadır. Giriş kat, birinci kat ve çatı katı odası denilen bölümlerden oluşmaktadır. Girişte ahşap ile çevrilmiş tuvalet ve yanı başında çeşme bulunmaktadır. Giriş kapısının kilidine bağlanan ip üst kata çekilmiştir. Böylelikle yukarıdan da kapının rahatça açılması sağlanmıştır. Çatı odasının özel adı 'Leylek Odası'dır. Bu ad gökyüzüne yakınlığın ifadesi olarak kullanılmaktadır. Leylek odası eskiden yemek yenilen yer iken bugün bu işlevini kaybetmiştir. Pencerenin önündeki sedirler dışarıyı seyredebilecek şekilde yerleştirilmiştir. Yapının genelde tavan ve tabanları ahşaptır. Bazı odalardaki tavanlarda beşik bağlamak için halkalara rastlanmaktadır. Birinci kattan çatı odasına ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Birinci katta dört oda bulunmakta ve her biri ihtiyaca göre yatak odası, oturma odası olarak kullanılabilir.

Yatak odasında bulunan gömme dolap banyo olarak kullanılırken üzerindeki rafli bölüme yatak ve yorgan konulabilmektedir. Duvarda hafif ya da derin girinti ve oyuklar bulunmaktadır. Bunlar rafli ve vitrin işlevi görecek şekildedir. Ayrıca bu girintiler, kible yönünü gösterir şekilde yapılmıştır. Mutfak duvarlarında bulunan girintiler raf amaçlı olup, kap kacak koymak amacıyla yapılmıştır. Yerde bulunan ocağa tüp gaz ile çalışan ocak yerleştirilmiştir. Mutfağın kapı arkası ise erzak konulabilecek şekilde bir nevi kiler işlevi görmektedir.

Yapının ahşap merdivenlerinin korkulukları süslemelidir. Merdivenlerin altlarında da kullanılan eşyaların koyulduğu ve kiler işlevi gören kısımlar bulunmaktadır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleyen: Burçin Köknel;
Derleme Yeri: Ankara -Çubuk Yavuz Selim Mah.
Kaynak Kişi 1: Mehmet Ünsal, 1954, ortaokul, memur;
Kaynak Kişi 2: Zeynep Ünsal, 1917, ilkokul, ev hanımı*

Tandır

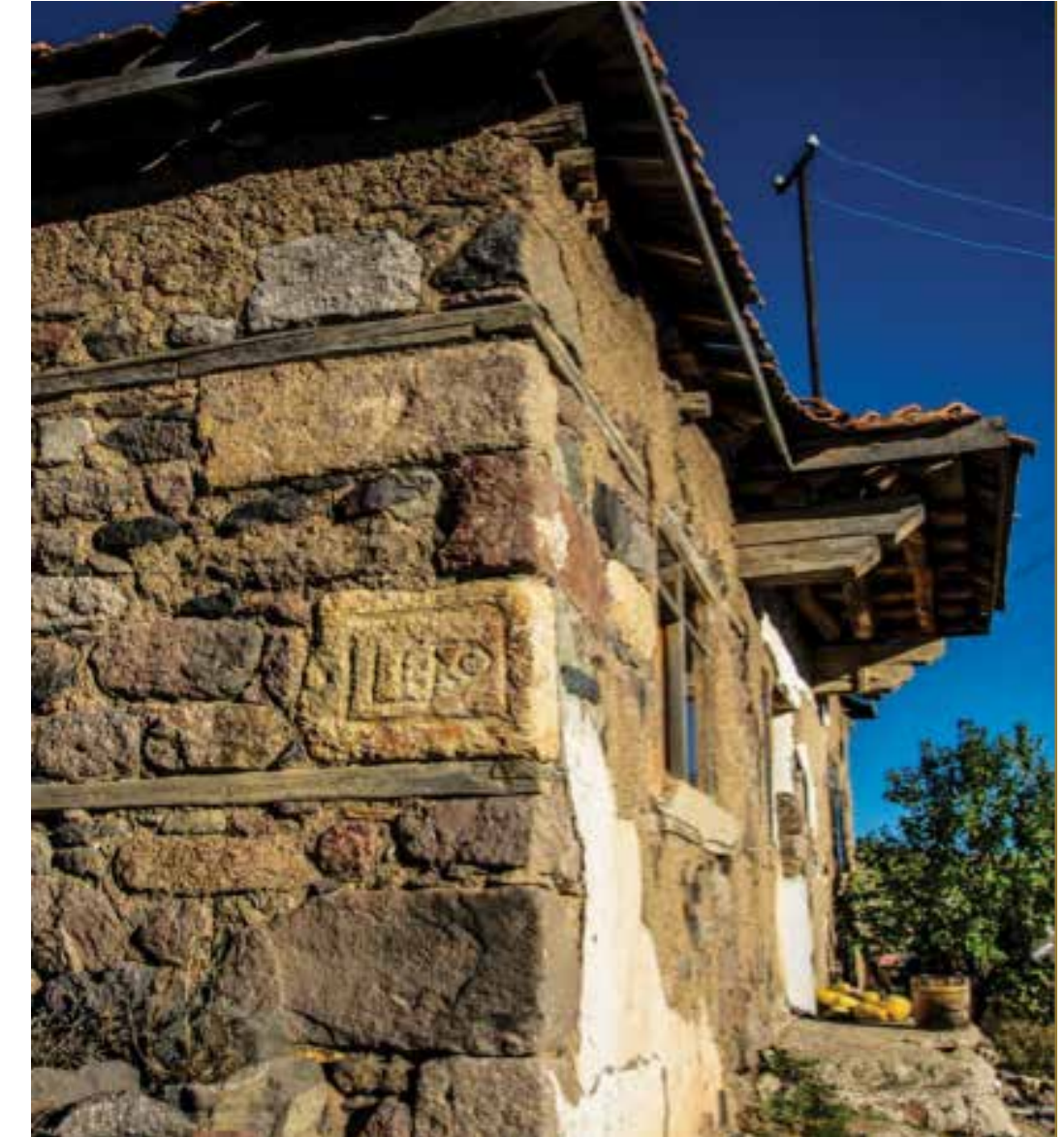
Yapıda Kullanılan Malzeme: Kirli Toprak, Kerpiç Taşı, Ateş Tuğlası, Ahşap

Yapının Bulunduğu Konum: Köyün Merkezinde Bulunmaktadır.

Yapım Yılı: 1913

Yapım Tekniği: Yapıda kullanılan kerpiç, killi toprak, saman ve su ile elde edilmiş, zemine taş döşenmiştir. Duvarlar kerpiçtir. Killi toprak ile sıvanmıştır. Tavan söğüt ağacından elde edilen ahşap ile kapatılmıştır. Fırının içi 6-7 cm kalınlığındaki ateş tuğlaları ile örülmüştür. Ağız kısmı dar, iç kısmı geniş ve yarım daire şeklindedir. Yapının İşlevi: Yapı tandır olarak adlandırılıp fırın olarak kullanılmaktadır. Tandırda ekmek ve yemek pişirilmektedir. Yapı köyün ortak kullanımına açık bir fırındır. Fırını kullanan kişi, yaptığı yiyeceklerin bir kısmını 'fırın hakkı' olarak fırın sahibine bırakmaktadır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleyen: Buket Gün; Derlemeye Yeri: Ankara\Çubuk-Ovacık Köyü;
Kaynak Kişi 1: Zade Gün, 58, ilkokul, Ev Hanımı;
Kaynak Kişi 2: Ergül Gün, 65, ilkokul, Çiftçi;
Kaynak Kişi 3: Halil Gün, 38, ilkokul, Çiftçi*

ELMADAĞ

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

TÜRKÜLER

Çoğu zaman yazanı ve söyleyeni bilinmeyen türküler, halkın duygularının ezgili bir şekilde dışı vurumu olarak yorumlanabilir. Türkülerin bir kısmının ise sözlü kültür ortamında hikâye edilerek terennüm edildiği görülmektedir. Bunlardan biri şu şekildedir: Çeşme başında bir adam, altı kıza rastlamış. Kızlara demiş ki “Benim mendilimi yıkar mısınız?” Kızlar da almış mendili ve ona “Madem hak aşığısın adımızı bil” demişler. Bunun üzerine âşık başlamış şu türküyü söylemeye:

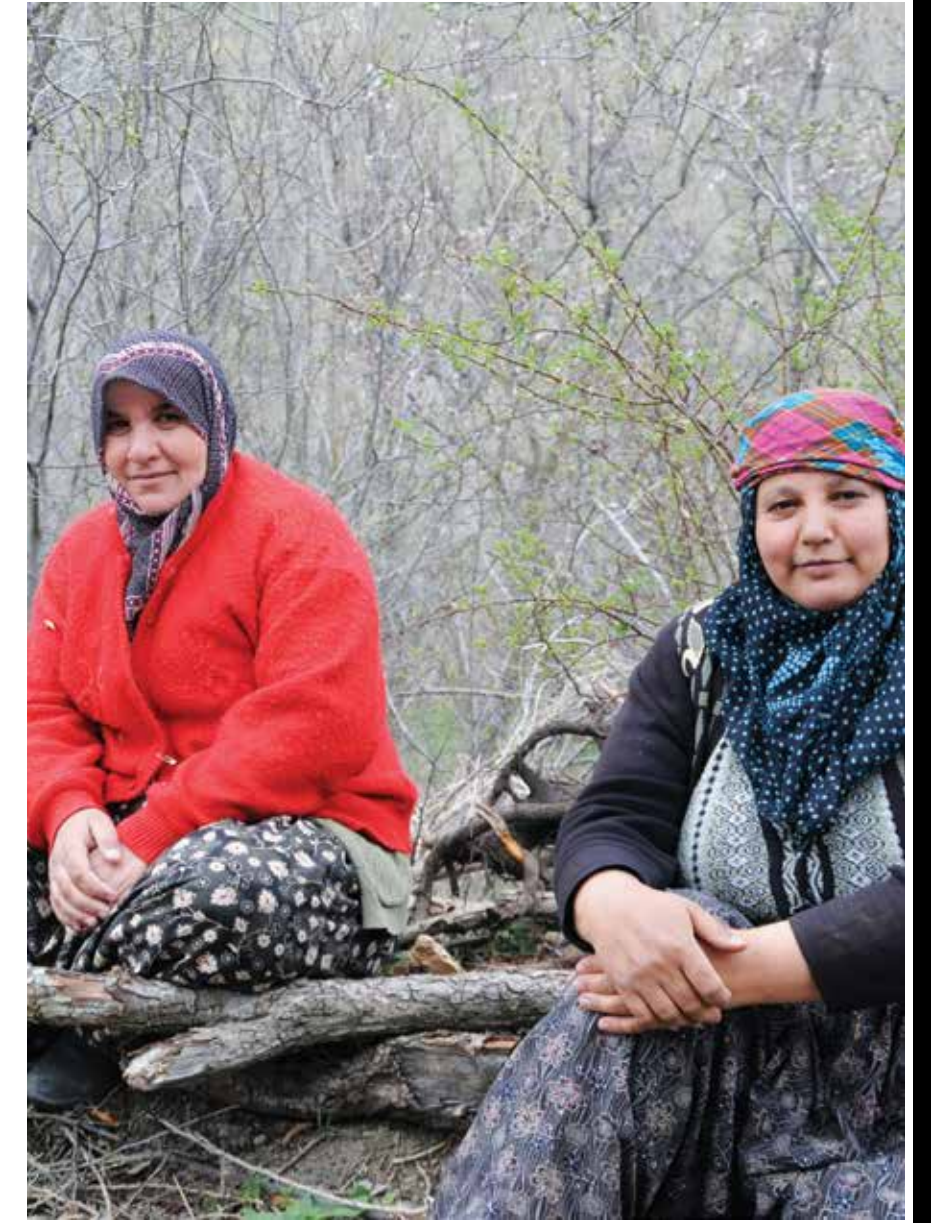
Altı kızlar altı kızlar
Altı kızın biri İnci
Odur güzellerin genci
Altı kızlar altı kızlar

Altı kızlar altı kızlar
Altı kızın biri Ayşe
Benleri var köşe köşe
Meyil oldum hilal kaşa
Altı kızlar altı kızlar

Altı kızlar altı kızlar
Altı kızın biri Melek
Dünya döner çarkifelek
Yeter eylediğim dilek
Altı kızlar altı kızlar

Âşık ondan sonra şöyle söylemiş:
Sakın gücenmeyin bacılar
Kenarından geçen yol sizin olsun
Ciğerimde çoktur kambur, acılar
Bir tas su verin de göl sizin olsun

Türkülerin söylendiği en önemli ortamlardan biri de düğünlerdir. Düğün öncesi kına gecelerinde ve düğün günü söylenen türküler, halkın duygularına tercüman olmaktadır.

KINA TÜRKÜSÜ

Kına gecelerinde söylenen türkülerden biri de şöyledir:

Kareler kare kınası kare

Kare kınası ucundan yanasın yar elin kına

Olsun yar kutlu olsun yar suda tatlı olsun yar.

İstersin istersin yanına yoldaş kutlu olsun yar kutlu olsun yar

Suda tatlı olsun yar tatlı olsun yar suda halına haldaş büyük gardaş kutlu olsun

Yar kutlu olsun yar. Orta yere gelsin kız seni almaya geldik almaya

Kız seni almaya geldik almaya geldik

Bahçelerde kuşburnu ağam gel aman aman

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Elmadağ, Yeşildere Köyü, Derleyen Kişi: Abdullah Doğru*

Düğünlerde söylenen bir türkü örneği de şu şekildedir:

Bülbüle su verdim altın tasınan

Çok günler geçirdim kara yasılan

Ben seni severdim bir hevesilen

Başın pınar ayakların göl olsun

Kapalı çevremi el edip açmam

Ab-ı Hayat olsan bir yudum içmem

Deniz ortasında olsan bir köprü

Boğulur denizde üstünden geçmem

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Elmadağ, Karacahan Köyü, Kaynak Kişi: Mukaddes Küçükerten*

MANİ

Oy tatarlar tatarlar Davar eti tükenmiş

Oturmuş ok atarlar Hindi eti satarlar

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Elmadağ, Karacahan Köyü, Kaynak Kişi: Mukaddes Küçükerten*

Sözlü anlatılardan biri de tekerlemelerdir. Özellikle çocuk oyunlarında ebe ve eş seçmek için başvurulan yöntemlerden biri olan tekerleme örneklerinden biri de şöyledir:

Çin çin mürekkep,

Bana bir isim gerek,

Ne gerek?

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Elmadağ, Ankara*

Körebe oyunu için söylenen tekerlemelerden biri şöyledir:

Minarede bir kuş var

Kanadında gümüş var

Eniştemin cebinde

Türlü türlü yemiş var

Uzun eşek oyunu için söylenen tekerleme ise şu şekildedir:

Ali Ali

Elma dalı

Yeme beni

Yedim seni

Üç bacaklı

Şeytan Ali

Ya şurada

Ya burada

Keçi kulak

Başında

Saklambaç oyunu için söylenen tekerleme şöyledir:

O mo kara do,

Zimba zimba

Pervi o

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Mehmet Akçay, 1968. Elmadağ, Ankara*

GÖSTERİ SANATLARI

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Köse Oyunu

Köse oyunu, genelde cumartesi olan kına gecesi akşamı oynanır. Oyunda bir köse ve dört tane de efesi olur. Bir de kara bit ve onu yöneten kâhyası olur. Ayrıca oyunda iki tane de gelin olur. Buradaki gelinler gerçekte erkek olup onlara kadın kıyafetleri giydirilir. Köseye, çobanların giydiği bir kepenek giydirilir ve yünden bir sakal takılır. Aynı zamanda elinde bir de çiftesi olur. Yanındaki efenin ise başına püskül bağlanır ve yüzü siyaha boyanır. Elinde bir şişe ve bir de kasaturası olur. Kasatura ile gelini ve köseyi kontrol eder. Oyunu izleyenler devamlı olarak gelini kaçırmaya çalışırlar. Öncelikle köse ortada döner ve bir "ferman" atar. Ferman atan köse bir müddet gelinle oynar. Kâhyayı çağırır ve "Ben gelin istiyorum" der. Gelin gelmez fakat bir yakın akrabasını -eniştesini ya da amcasını- gelin diye kösenin karşısına çıkarırlar. Köse bu duruma kızar ve "Ben böyle gelin istemiyorum" diyerek ona çifte ile vurur. Sonra o gider ve Köse başka bir gelin ister. Bununla birlikte davulcunun arada davula vurmasıyla Köse sıçrar. Kâhyaya "Bu ses nedir" diye sorduğunda ise Kâhya, "Akşamdan fasulye yemişsin, karnın gurulduyor" der. Köse yemedim dese de davul güm güm vurduğunda kaçır. Köse işi bitirdikten sonra gelin gelir. İlla ki essah gelin ister. Gelin küser. Köse "Gelin kurban olayım, gelin kölen olayım" demeye başlar fakat gelin barışmaz. Kâhya "Ne istiyorsun" diye sorar. Gelin "Kedi gibi miyavlırsa barışırım" der. Köse yatıp kedi gibi miyavlar da ancak gelinin gönlü olur. Sonra diğer gelini ister, ikincisi de küser. Sağa döner, sola döner yalvarır. Kâhya tekrar "Ne istiyorsun" diye sorar. Gelin, "Hayvan gibi anırırsa varırım" der. Köse hayvan gibi anırır. Kösenin işi bitince efeler Köseyi önlerine katarak kovalarlar. Bu arada seyirciler gelinleri çalmaya çalışırlar. Gelen efelerin sırtına binmeyi denerler ve sırtta oldukları için dayak yemezler. Sırttan düşerlerse Kara Bit onları döver. Efeler döndükçe kösenin

sırtına binerler, köse çifte atmaya başlar, ortalığı tozudur. Biteceği vakit üzerleri kirlenmesin diye yere kilim sererler. Her dönüşte efenin bir tanesini vurur. Gelir ayağını yoklar, ayağı sallandıkça sıçrar ve kaçar. Yine “Kâhya ölmemiş” der. Bir kurşun daha atar ve Kâhya’yı öldürür. Beş tanesini de böyle öldürür. Öldürdükten sonra Köse’nin yardımcısı Kara Bit tellallık yapar ve “Duyduk duymayın demeyin, düğün evimizde beş tane leş var, et almak isteyen konu komşu düğün evine buyursun” der. Tellaldan sonra Köse bunları keser ve yüzer, en yakın düğün sahibine verir. Kaldırır bir budunu keser ve “Şu düğün sahibinin” yahut köyde ihtiyacı olan kim varsa “Şu da filancanın, hiç et görmüyor anasından doğalı, onu yesin hayır olur” der. Ondan sonra kalkıp halay çekerler. Halaydan sonra oyunu yapanlara yemek verilir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi - 1: Aynur Durmuş, 33.
Kaynak Kişi - 2: İsmet Duran, 36.
Kaynak Kişi - 3: Havva Sarı, 12.
Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Elmadağ, Ankara.*

Sinsin Oyunu

Sinsin oyunu, gece oynanmaktadır. Geniş bir meydana bir alana ateş yakılır ya da gazla tutuşulur. Sonra ortaya çıkan kül, saç üzerinde gazla harlanır. Davulla sinsin havası çalınır ve halk da birbirini kovalayarak sinsin oynamaya başlar. Oyunu genelde erkekler oynar. Bu sırada kadınlar ise gelin evinde olur ve gelin de kız çeyizini asar. Kadınlar hem çeyiz görmeye hem de orada sabahlara kadar şenlik yapıp eğlenmeye gider.

Deve Oyunu

Bu oyunda gelinin çıkacağı gün erkekler gelin olur ve ellerinde bıçaklarla zeybek oyunu oynayarak bir dam üzerine giderler. Orada oyun için erkeklerin oluşturduğu, çan takılan deveyi yürütüp köy içinde gezdirerek şenlik yaparlar.

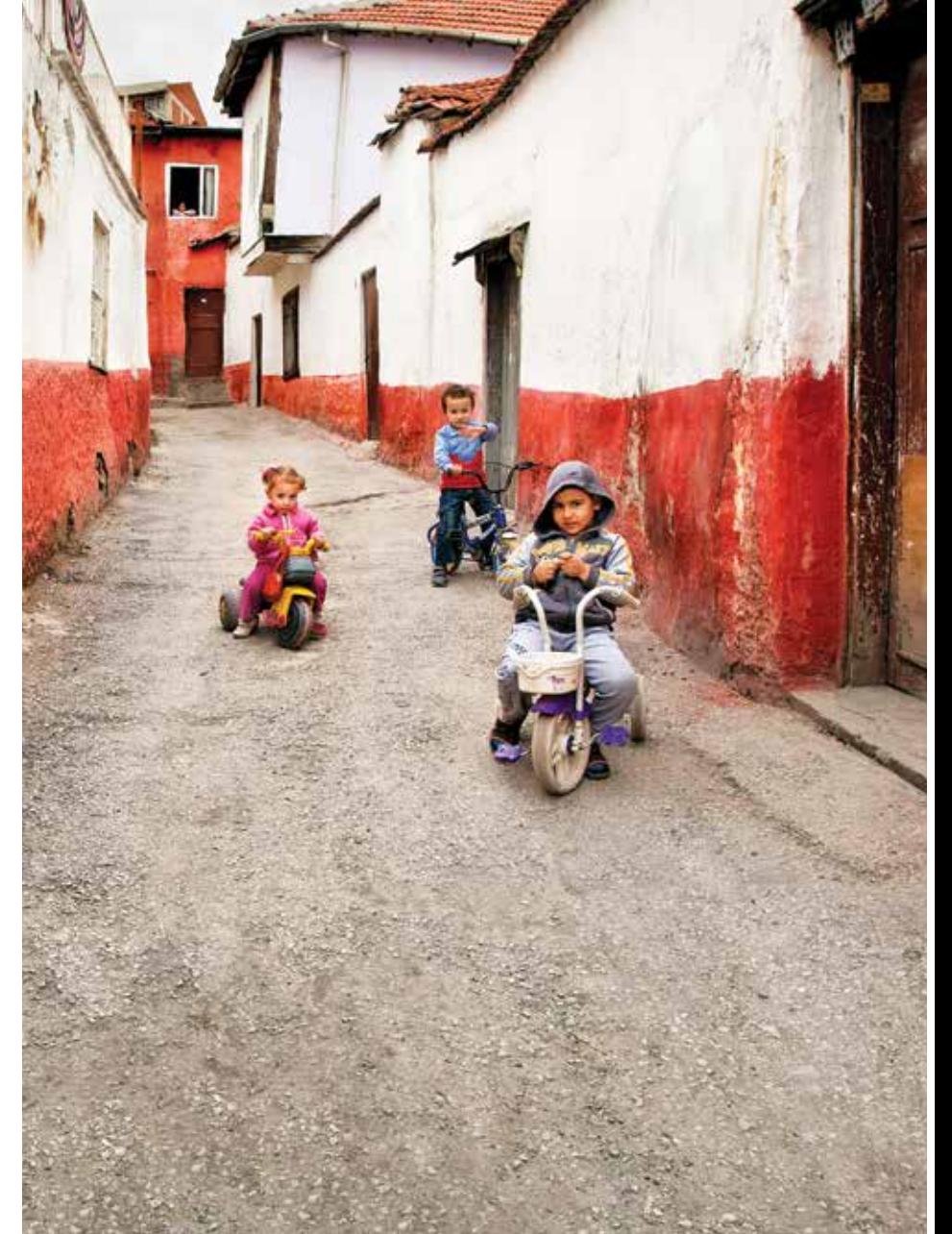
Ferfene

Kış aylarında kapalı odalarda halkın vakit geçirmek için yaptığı bir gece eğlencesidir. Birkaç kişi tarafından satın alınan davar kesilerek, köy odalarında kavurması ya da közlemesi yapılır ve ferfene gecesinde halka dağıtılır.

Arap Oyunu

Arap oyunu bir kişinin elini yüzünü baca kurumuyla karalayıp, giysilerine zil takması ve elindeki bez ile istediği şeyi vermeyen halkı dövmesiyle gerçekleşen bir oyundur. Halkın onu görmesi ve kaçmaya çalışmasıyla oyun başlamaktadır. Ardından sakallı ve elinde köz dolu kepçesiyle Dede olarak bilinen, sözü geçen kişi Arap’ın yanına varmaktadır. Arap dolanıp Dede’nin yanına gelir ve Dede onu sürekli halktan birilerinin yanına yönlendirmektedir. Tüm kalabalık oyunu seyrederken o sırada Arap vurulur. Gelinler, zeybekler, oyuncular Arap’ın başına gelip ağlamaya başlarlar ve Dede kurşunun nereden geldiğini sorunca yön gösterip kişiyi belirlemeye çalışırlar. Değnekle dayak cezası, para cezası gibi cezalar kesilir ve razı gelince Arap yerden kalkar ve oyun biter.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi : Hasan Delice (Muhtar).
Derleyen: Adeviye Akdoğan, Ankara, Elmadağ, Yeşildere Köyü, 1991.*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

Ramazan ve Kurban Bayramı

Arife günü ikinci vakti bütün köylü meydanda toplanarak mezarlığa gider. Ertesi gün bayram namazından sonra köy meydanında erkekler arasında bayramlaşma yapılır. Özellikle büyükler ve hastalar ziyaret edilir ve onlardan helallik istenir. Önceden kadınlar tarafından bayrama özel hazırlanan baklava, sarma ve dolma gibi yemekler, bayram boyunca bayramlaşmaya gelen misafirlere ikram edilir.

Ramazanda aileler iftar yemeği vermektedir. Arife Günü mezarlığa çıkarlar. İkinci namazında erkekler ve kadınlar birlikte mezarlığa çıkmaktadır. Erkekler mutlaka ikinci namazına katılırlar. Kadınlar yemek hazırlıkları ile uğraşırlar. Ramazana özel, baklava yapılır, sarma sarılır, dolma doldurulur. Namazdan gelen erkekler bayramlaşırlar. Kahvaltı yapılır ve avluda kurban kesilir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Kaynak Yeri: Elmadağ, Yeşildere Köyü, Hasan Demir*

DÜĞÜN VE EVLENME GELENEKLERİ

Kına gecesinde damat ve geline farklı maniler söylenirdi. Kızlara söylenen türkülerden birisi şu şekildedir:

Bismillah gınaya
Çağırın gelsin anaya
Atladı çıktı eşeği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı

Kız anam, kınan kutlu olsun
Ahrenim ağzın tatlı olsun

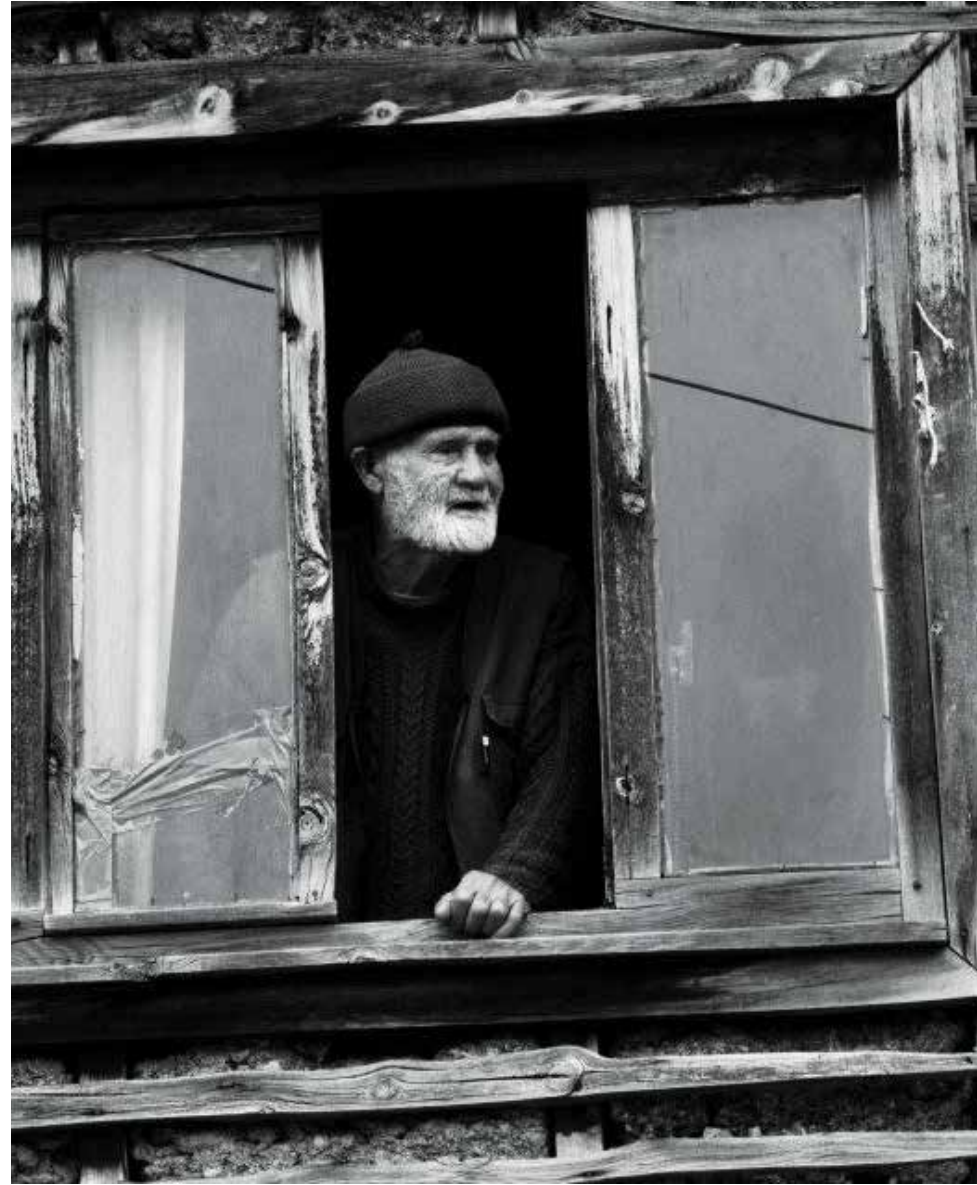
Elimi soktum astara
Elimi kesti testere
Mevlâm şirinlik göstere

Kız anam kınan kutlu olsun
Ahrenim ağzın tatlı olsun

Bu türkü, kızın eline kına yakılırken söylenir. Bir diğer türkü de kınaya töngül götürülürken söylenir:

Leblebiyi kara üzüm katarlar, katarlar
Sen gidince nişanlını satarlar, satarlar
Yüreğine taş bağlarlar yatarlar, yatarlar

Aman töngül evleriniz nerde olur, nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur, dert olur

Töngül geldi kapımıza dayandı, dayandı
Cilbak gelin al yeşile boyandı, boyandı
Evlerine vara gele yol ettim, yol ettim
Küçük kızı ben kendime yar ettim, yar ettim

Töngül için söylenen bir başka türkü de şöyledir:

Aman töngül evleriniz nerde olur, nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur, dert olur

İşte geldik biz oğlunu götürürüz, götürürüz
Yüreğine taş bağlar da yatırırız, yatırırız
Efkâr etme sabah ile getiririz, getiririz

Aman töngül, evleriniz nerde olur nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur dert olur

Leblebiyi kara üzüm katarlar, katarlar
Çaydaşını okka diye tartarlar, tartarlar
Sen gidince nişanlını satarlar satarlar

Aman töngül evleriniz nerde olur nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur dert olur

Sabah ile tan yelleri atıyor atıyor
Domuz töngül dar kapıda ötüyor ötüyor
Damat bey cılga yorgan yatıyor yatıyor

Aman töngül evleriniz nerde olur nerde olur
Eller sarar yüreğine dert olur dert olur

Kına için söylenen türkülerden biri de şudur:
Bismillah deyin kınaya
Çağırın gelsin anaya
Sağ elin soksun kınaya

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yarenim ağzın tatlı olsun

Biner atın iyisine
Sürer yolun kıyasına
Çağırın bey dayısına

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yarenim ağzın tatlı olsun

Atları var at içinde
Nalı mıki hep içinde
Eller camiden geliyor
Senin baban yok içinde

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yarelim ağzın tatlı olsun

Elimi soktum astara
Elimi kesti testere
Mevla'm şirinlik göstere

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yarelim ağzın tatlı olsun

Biner atın yaşlısına
Sürer yolun taşlısına
Çağırın ağ başlısına

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yarelim ağzın tatlı olsun

Otobüsler gidiyor
Tozu duman ediyor
Otobüsün içinde
Naylon kızlar gidiyor

Lo perde lo perde
Devriyeler sardı da bizi
Meğer kaderim böyle

Karadır boz yılanı
Gelir dolanı dolanı oy oy oy
Yüz bin sene mahkûm olsam
Bulurum seni vuranı

Öldüm aney yandım aney
Yağlı kurşun yedim aney

Bu dereler derin dere
Gölgelenir serin dere oy oy oy
Kuşlar yuvasına döndü
Beklerim ki yârim gele oy oy oy

Öldüm aney yandım aney
Yağlı kurun yedim aney

Ele beni ele beni
Koy beşiğe yavrum
Salla beni oy oy oy
Hiç kimseden şüphem yoktur
Muhtar bey vurdura beni

Öldüm aney, yandım aney
Yağlı kurşun yedim aney.

Zahide Türküsü ise gelin evine
gidildiğinde gelini övmek için
söylenmektedir:

Zahide kurbanım oy
Ne olacak hâlim
Yine of duydum, kırıldı beli
Gelenden gidenden oy haber
sorarım
Zahide'm bu hafta oluyor gelin
Zahide kurbanım oy sallama
beşik
Genç yaşında ettin
Sen beni âşık
Kadir Mevla'm senden oy
Bir yâr isterim

Ak buğday tenli zülfü dolaşık
Hazeli de deli gönlüm hazeli
Çiçek bağda döktü mü erken gazeli?
Gittim dolaştım oy gurbet elleri
Bulamadım Zahide'den güzeli
Aynam duvarda gün ile ışıır
Zahidemi görenin tebdili şaşar
Yiğidin kaderi oy oy kötüye düşer
Diken arasında kalmış gül gibi
Gurbet ellerinde esiri esir
Zahide'm kurbanım oy bizdedir
kusur
Eğer annen seni oy bana verirse
Neyimize yetmiyor el kadar hasır

Gelinin dayısının evinde baş yıkama
esnasında geçen türkülerden bazıları
da şunlardır:

Kardeş bindim ola tirene
Al bayrağı serdim ola çimene
Çimen dağlarında kalsa kime ne?

Sılaya da asker yârim sılaya
Pazar iznine gelsin buraya

Emmi dayı birbirine ulanır
Altın yüzük parmağına dolanır
Ne başın büyüdü beni alalı

Sılaya da asker yârim sılaya
Pazar iznine gelsin buraya

Tirene bindi de savuştum ola
Erzurum dağına ulaştım ola
Kara gözlerine kurban olduğum
Asker elbisesi yakıştırm ola

Yüksek minarede okunur ezan
Dizlerim tutmuyor yanına gelsem
Okumam yazmam yok bir mektup
yazsam
Ellerin yazdığı bu kadar olur

Sılaya da asker yârim sılaya
Pazar iznine gelsin buraya

Biner atın iyisine
Sürer yolun kıyısına
Çağırın gelsin emmisine

Arkadaş kınan kutlu olsun
Ahrenim ağzın tatlı olsun

Ataları var at içinde
Nalı mini hep içinde
Eller camiden çıkıyor
Senin dayın yok içinde

Anacığım anacığım
Yine yandı yüreğim
Çattılar ocak taşını
Vurdular düğün aşını
Çağırın bey kardeşini

Kız anam kınan kutlu olsun
Ahrenim ağzın tatlı olsun

Mercimek ekdim bitti mi?
Ankara yolunu tuttu mu?
Kız anasını unuttu mu?

Anacığım anacığım
Yine yandı yüreğim
Elimi soktum astara
Elimi kesti testere
Mevla'm şirinlik göstere

Kız anam kınan kutlu olsun
Ahrenim ağzın tatlı olsun
Ak taşlar ak taşlar
Yün yuğduğum yassı taşlar
Hakkınız helâl edin
Ben gidiyorum arkadaşlar

Baba kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu?

Evimizin önü kavak
Dalını kırdım ufak ufak
İşte ben de gelin oldum
Elim kına, yüzüm duvak

Biner atın iyisine
Sürer yolun taşlısına
Çağırın gelsin kardeşine

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yârin ile ağzın tatlı olsun

Biner atın iyisine
Sürer yolun kıyısına
Çağırın gelsin dayısına

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yârin ile ağzın tatlı olsun

Aha gittim elinizden
Kurtulayım dilinizden
Yeşilbaşlı ördek olsam
Sular içmem gölünüzden

Anacığım anacığım
Yine yandı yüreğim
Biner atın iyisine
Sürer yolun yaşlısına
Çağırın gelsin anasına

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yârin ile ağzın tatlı olsun

Bu küllük bizim küllük
Aşırırlar tünnek tünnek
Ben gidince bulun dirlik

Arkadaş kınan kutlu olsun
Yârin ile ağzın tatlı olsun

Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirim
Koynunda yatır aney

Atladı gitti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı

Arkadaş kınan kutlu olsun
Ahiretliğim ağzın tatlı olsun

Esvap yuğduğum ak taşlar
Ekmek yediğim yoldaşlar
Hakkınızı helâl edin
Ben gidiyorum arkadaşlar

Anacığım anacığım
Yine yandı yüreğim
Yârim yaylalarda oturur

Ak elini ak kınaya batırır
Demedim mi nazlı yârim ben sana
Çok muhabbet tez ayrılık getirir

Sılaya da asker yârim sılaya
Pazar iznine gelsin buraya

Gelin kızın evine gelen damat tarafının
söylediği tönğül ise şöyledir:

Tönğül geldi kapımıza dayandı
Çılbak gelin al yeşile boyandı
Evlerine varamadım aradan
Benlerini saramadım yaradan

Aman tönğül evleriniz nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur

Merdiven ak çeşmenin ardında
Domuz tönğül Cezayir'de soyunda
Sabah ile horozun vaktinde

Aman tönğül evleriniz nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur
Leblebiyi kara üzüme katarlar
Sen gidince nişanlıni satarlar

Aman tönğül evlerini nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur

Erkek evinde tönğül:
İşte geldik biz oğlumuzu götürelim
Ciğerine taş bağlar da yatıralım
İlk horoz ötünce geri getirelim

Aman tönğül evleriniz nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur

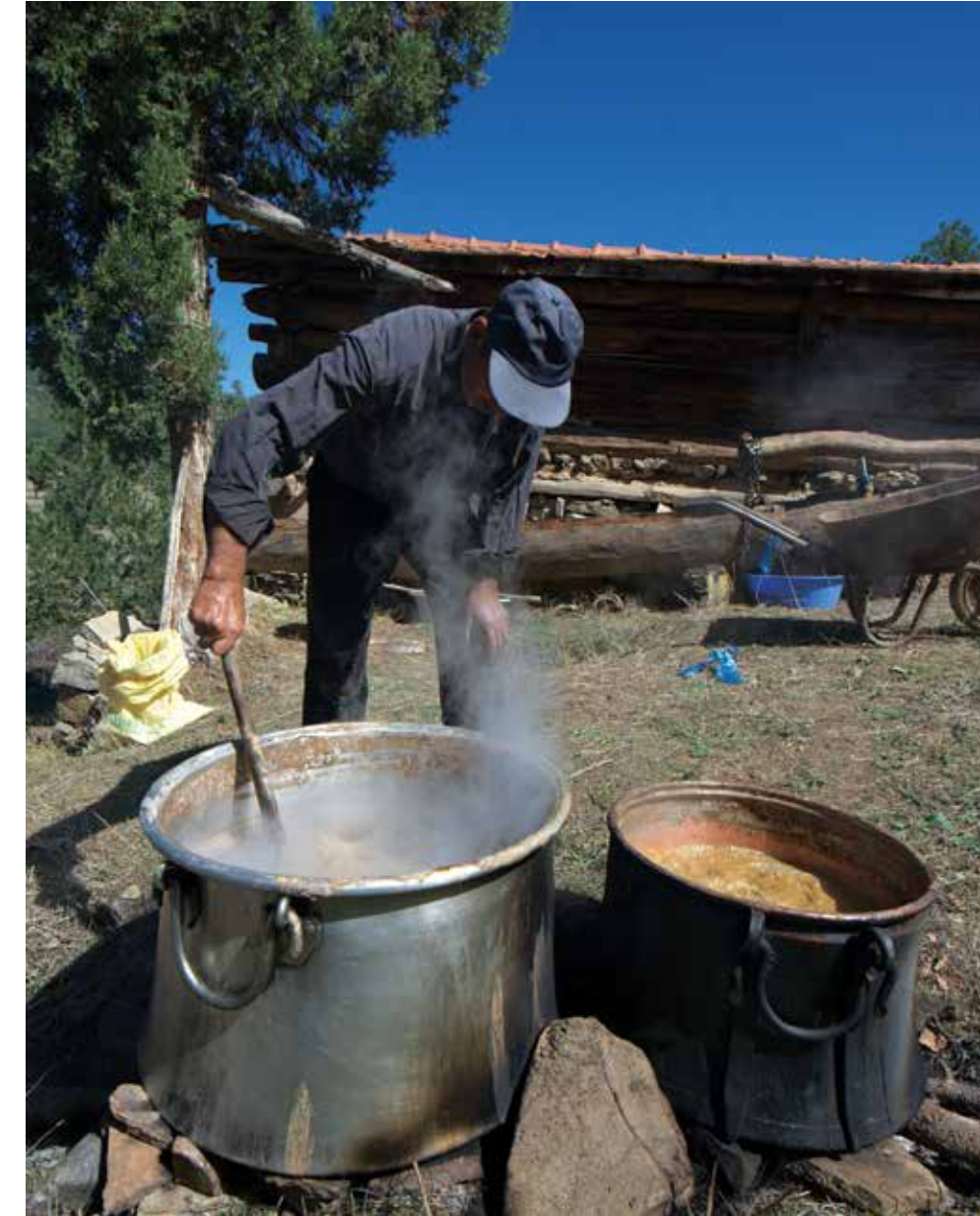
Sabah ile tan yelleri atıyor
Domuz tönğül dar kapıda ötüyor
Damat bey de cılga yorgan yatıyor

Aman tönğül evleriniz nerde olur
Eller sarar yüreğime dert olur

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Elmadağ, Ankara.*

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK MUTFAĞI

Avşar kasabasında söz kesimi sırasında ev içerisinde kapıya bir örtü serilir ve ilk olarak gelinin kaynanasından başlanılarak gelinin takıları çeyizleri takılır. Nişana çağrı için üç dört kız ve bir erkek giyinip köyün içine gider ve “Yüzüğümüz var, buyurun” diyerek komşularını çağırırlar. Söz evinde hep birlikte topalak yemeği yenir. Topalak için bulgur ıslatılır, sonra yuvarlanıp suyun içine atılır. İçerisine soğan, biber, sarımsak koyulup et ilave edilerek pişirilir. Sonrasında da üzerine yağ eklenir ve servis edilir. Gelin alınırken ise oğlan evi “baş ekmeği” denilen bir yemek hazırlar. Gelin eve geldikten sonra baş ekmeği yenir. Gelin evinden alındıktan sonra mezarlığa götürülür ve yönü kibleye çevrilip dua edilir. Ardından gelin oğlan evine getirilir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi - 1: Aynur Durmuş, 33.
Kaynak Kişi - 2: İsmet Duran, 36.
Kaynak Kişi - 3: Havva Sarı, 12.
Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Elmadağ, Ankara.*

HALK İNANÇLARI

Avşar kasabasında bir eve yeni gelin geldiğinde eğer can ya da mal artıyorsa o gelinin eve uğur getirdiğine inanılır. Ancak gelin eve geldikten sonra borçlanılırsa ve aile mallarını kaybederse gelinin uğursuz olduğuna inanılır. Gelinin uğurlu olması için çivi söküp getirilir, kesme getirip tezeğin içine atılır.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.

Kaynak Kişi - 1: Aynur Durmuş, 33.

Kaynak Kişi - 2: İsmet Duran, 36.

Kaynak Kişi - 3: Havva Sarı, 12.

Derleyen: Zübeyde Erdoğan, Ankara, Elmadağ, Avşar Köyü.

SEYİT CEMAL TÜRBESİ EFSANESİ

Anlatıya göre: "Bir Arap, zamanında barınmak için İpek Yolunun da geçtiği yere bir barak yapmış. Zamanında sahabelerden birisi burada konaklamış ve vefat etmiş. Ölünce ailesi onu orada bırakmış. Sonra soyundan bir kişi daha ölmüş. Bu Arap da o türbeye sahip çıkmış. Temizliğini yapmış gelen giden orada kurban kesip, dua edermiş". Günümüzde çoğunlukla çocukluğu olmayanlar bu türbeyi hâlâ ziyaret etmekte ve kan akıtmak maksatlı kurban kesmektedirler.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012

Derleme Yapılan Yer: Elmadağ/Yeşildere Köyü;

Kaynak kişi: Hasan Demir Seyit Cemal Türbesi Efsanesi

EVREN

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ
Alpaslan Ailesine Ait Tandır ve Güvercinlik Yapıda Kullanılan Malzeme: Kiremit, Kerpiç, Ahşap
Yapının Bulunduğu Konum: Ait olduğu meskenin avlusunda yer almaktadır.
Yapım Yılı: 1982
Yapım Tekniği: Bir metre derinliğinde, 60 cm çapında çukur açılmıştır. Tandırın bacasının dumanı iyi çekmesi için üçgen ve geniş olarak yapılmıştır. Çatısı kiremittir. Çatının aldığı kerpiç hamuru ve ahşap malzemeden yapılmıştır.
Yapının İşlevi: Ekmek ve yemek pişirmek için kullanılmaktadır. Ahşaptan yapılmış bir kapı ve bir penceresi yapılmıştır. Tandır damının yanında aynı malzeme ve teknikle yapılmış güvercinlik bulunmaktadır. Güvercinliğin içinde ahşap kuş yuvaları, yemlik ve suluklar bulunmaktadır. Hobi amaçlı yapılan bu güvercin besleme zaman zaman ekonomik katkı da sağlayabilmektedir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleyen: Yasemen Öztürk;
Derleme Yeri: Ankara/Evren;
Kaynak Kişi 1: Cemal Alpaslan, 1948, Ortaokul, Memur;
Kaynak Kişi 2: Nazlı Alpaslan, 1948, İlkokul,*

Fotoğraf: Aykut Fırat

GÖLBAŞI

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MASAL - AĞA VE HAYLAZ OĞLU

Zamanında bir ağa varmış. Bu ağanın da bir oğlu ve bir kızı varmış. Bu ağa çok zenginmiş fakat oğlu çok haylazmış. Kendi gibi birkaç arkadaşıyla birlikte yiyip içip gezerlermiş. Para çok, mal çokmuş. Babası sürekli oğluna çağırır ona öğütler verirmiş. “Parayı kazanmak zor oğlum aklını başına al bu arkadaşlarından sana hayır gelmez” dermiş. Çocuk babasını dinlemez, burnunun dikine gidermiş. Aradan yıllar yıllar geçmiş. Adam yaşlanmış ve yataklara düşmüş. “Benim haylaz oğlumu çağırın gelsin” demiş. “Beni dinlemedin bu saatten sonra da dinleyeceğin yok, senin bir tek kurtuluş yolun var” demiş. “Kimsenin kapısında bacasında çalışamazsın, çobanlık yapamazsın. Sen en iyisi şuradan bir yağlı ip al kendini şuraya as başka yolu yok” demiş. Adam çok geçmeden vefat etmiş. Ağanın oğlu bir müddet daha arkadaşlarıyla birlikte hayatına devam etmiş. Yavaş yavaş oğlanın parası suyunu çekmeye, arkadaşları sırtlarını yavaş yavaş oğlana dönmeye başlamış. Oğlan arkadaşlarının yanına gitmek istese de arkadaşları onu kabul etmemiş, oğlan bir başına kalmış. İki elini başının arasına alarak düşünmeye başlamış ne yapmalıym diye. “Ben ağa oğluyum nasıl gidip başka birinin yanında çalışırım, babamın sözleri gerçek çıktı” demiş. “En iyisi ben babamın sözünü dinleyip bir ip alıp kendimi asayım” demiş. İpi kirişin ucuna bağlamış, altına da birkaç tane taş koymuş. Meğer babası ölmeden önce ayarlamış, oğlan asılınca o ip kopmuş. Oğlan düşüp bayılmış. Bayıldıktan bir müddet sonra kendine gelmiş. İhtiyar, kirişin içini oydurmuş ve içine altın doldurmuş. Tabi kiriş kırılınca altınlar etrafa saçılmış. Oğlan ayılıp altınları gördükten sonra “babam babam” diye ağlamaya başlamış ama iş işten geçmiş. Almış annesini ve kardeşlerini yanına işlerinin başına geçmiş.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme yeri: Gölbaşı, Oğulbey Köyü, Kaynak Kişi: Atiye Üner

TİLKİ FIKRASI

Bir zamanlar bir tilki varmış. Tilki herkesin tavuklarını yermiş. Delikanlının biri "Ben bu tilkiyi öldürürüm" demiş. "Nasıl öldüreceksin?" demişler. "Ben öldürürüm" demiş. Gitmiş akciğeri kıydırmış, tülbentin içine koymuş. Getirmiş kümesin dış tarafına asmış. Ciğerin kanı damlıyormuş. Tilki tülbenti görmüş düşünmüş bunda bir iş var bekleyeyim demiş kendi kendine. Sonra aslan gelmiş niye yemiyorsun yesene demiş, tilki "Ben orucum, oruç olmasam yerdim sen ye" demiş. Aslan, pençesini atınca yere gum diye düşmüş ciğerler. Aslan yaralanmış tilki saçılan etleri yemeye başlamış. Aslan kafasını kaldırmış "Hani oruçtun" demiş tilki top atıldı, top patladı demiş.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme yeri: Gölbaşı, Oğulbey Köyü, Kaynak Kişi: Atiye Üner*

KAZ PAŞA

Evvel zaman içinde iki eski arkadaş varmış. Biri bu köyden diğeri Yavrucuk'tanmış (komşu köydenmiş). İkisi de avcıymış. Birgün bunlar birbirlerinden habersiz avlanmaya çıkmışlar. Bir tanesi o gün hiçbir şey avlayamamış. "E demiş bir şeycikler vuramadık bari Yavrucuk' taki arkadaşima misafiriğe gideyim". Diğer köydeki arkadaşı da o gün avda meğer bir kaz vurmuş ve bir göz odacıktan oluşan evine gelince de karısına kazı pişirmesini söylemişmiş. Bizim misafir de ocakta pişen kazı görünce pek keyiflenmiş. Eh demiş artık bu kazı burada yerim ben de...

Akşam olmuş, sofraya kurulmuş arkadaşının karısı bir pilav pişirip koymuş misafirin önüne. Kazı da şöyle büyücek bir çanağın içine yerleştirip şuracıdaki dolabın üstüne koyuvermiş. Neyse pilavı yedikten sonra hepsi bir göz odanın içinde uyuyakalmışlar. Ama bizim misafirin akli hâlâ o kazdaymış. Uyku tutmamış. Herkesler uyuyunca emekleyerek gidip dolabın üstündeki kazı çanaktan alıp kendi torbasına koyuvermiş.

Sabah da erkenden "Eh ben artık gideyim kardeşim" demiş. Ev sahibi göndermek istememiş önce. Daha kahvaltı yapacaktık kardeş nereye gidiyorsun, demiş. Yok yok ben gideyim demiş bizim misafir. Yolum uzak. Bunun üzerine ev sahibi hangimiz büyüksek yol onun hakkıdır, demiş. Misafir de Kaz Paşa, Çanakkale Ovası'ndan kalkıp da Dağarcık Ovası'na indiğinde ben emeklerdim diye yanıtlamış. O zaman yol senindir kardeşim demiş ev sahibi ve bizim misafir atına binip yola revan olmuş. Başpınar'a gelince inmiş atından hırsla çıkarmış kazı heybeden ve "Alın işte kaz öyle yenmez böyle yenir" demiş ve oturup kazı tek başına bitirmiş.

Gel gelelim işler bizim avcının evinde bambaşkaymış. Misafirleri iyice uzaklaşınca bizim karı koca hadi artık şu kazı yiyelim, demişler. Karısı hemen dolaba yaklaşmış kazın bulunduğu çanağı almış; ama içini açınca bir de ne görsün? Bizim kazın yerinde yeller esiyor. Haaa demiş adam 'Bu emekleye emekleye dolabı açtı, çanaktan aldı heybesine koydu sonra da bana Kaz Paşa Dağarcık Ovası'na indiğinde ben emekliyordum' demiş ya işte meğer bunu anlatmak istemiş. Deyip ah vah etmiş amma ne çare ki hem kazı kaybetmiş hem de kırk yıllık arkadaşını... Eee ezcik de olsa misafirine koysa nolurmuş sanki...

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme yeri: Gölbaşı, Oğulbey Köyü, Kaynak Kişi: Atiye Üner*

PAMUCAK ELLİ FATMA

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir ağanın güzeller güzeli bir kızı varmış. Bu kızı köydeki her delikanlı beğenirmiş. Ama bu kızın gönlü bir türlü kimselere düşmemiş. Bu duruma kızın da canı çok sıkılıyormuş, kendisini sürekli istemeye geldiklerinde de rahatsız oluyormuş. Ne yapsam ne etsem diye düşünürken, evi terk etmeye karar vermiş. Böylece kız evden kaçmış, az gitmiş uz gitmiş; ama hiçbir yerde huzur bulamamış. En sonunda bir tepenin ardında bir yanda horoz öten diğer yanda duman tüten bir köye gelmiş. 'Hay Allah'ım Ya Rabbim' diyor 'horoz öten yere mi gitsem duman tüten yere mi gitsem, bilemedim' deyip düşünmeye başlamış. Sonunda 'Ben en iyisi mi duman tüten yere gideyim.' demiş. O duman tüten evin sahibi de meğerse bir Ayı imiş. Kız kulübeye yaklaşır içeri giriyor. Ayı da içeri giren güzeller güzelini görünce pek şaşırıyor. Ayı kızı 'Nerden geldin?' diyor. Kız da 'Canım sıkıldı, kaçtım geldim.' diyor. Sonra geçip kanepeye oturuyor. Neyse Ayı ağaçlardan bir şeyler koparıp getiriyor. Kız da çok aç olduğundan ayının getirdiklerini bir solukta yiyip bitiriyor. Aradan günler geçiyor. Bir süre sonra ayı kızın orada kalmasından rahatsız oluyor ve diyor ki 'Hadi kalk git, ben acıktım bana yemek bul getir, kaç gün oldu geleli burayı mesken edindin yerinden kalmadın hiç.' diyor. Kız da çaresiz aya yiyecek aramak için yollara düşüyor. Bir süre gittikten sonra bir çeşmeye rastlıyor. Ama bu çeşme öyle her çeşme gibi değilmiş. Meğer bu çeşme konuşan çeşmeymiş. Çeşmenin içi yosunlarla doluymuş, çeşme de yosunlara bakıp onları taklit edermiş. Sonra çeşme kızı görünce ooo diyor, elleri de pek güzelmiş, pamucak pamucak kınalı elleri varmış. Bak diyor gel benden su iç sana hediyeler veririm. Kız da 'benim ellerim kınalı hem de yumuşacık nasıl edeyim de senin yosunlarını elleyeyim' diyor.

Kız hemen oradan uzaklaşıyor. Bir süre daha gittikten sonra mis gibi ekmek kokan bir fırına geliyor. Fatmacık aç ne yapsın giriyor fırından içeri. Fırıncıdan bir parça ekmek istiyor. Fırıncı da ona 'Hadi bakalım al şu fırının külünü de sana ekmek vereyim.' diyor. Kız bir karnını yokluyor bir ellerine bakıyor sonunda 'Ben ellerime kıyamam ki' diyor. Fırıncı da o zaman ben sana bir şey vermem diyor. Kız fırıncının yanından da uzaklaşıyor. Sonunda gide gide bir ebenin yanına geliyor. Ebenin bahçesinde koyunlar, kuzular, tavuklar bir sürüymüş. Kız kapıyı açıp bahçeden içeri giriyor. Ebe de ona 'Gel yavrum buyur içeri gir.' diyor. Kız ebenin yanına gidiyor. Birlikte bir zaman oturuyorlar. Sonra ebe kızı 'Senin kimin kimsen yok galiba, gel sen benle kal' diyor. 'Hatta benim sürülerimi güt, öylece yaşar gideriz.' diyor. Kız kabul etmesine ediyor; ama kızı kendisine yiyecek bulsun diye yollayan ayı giderken kızı 'Bak eğer geri dönmezsen, seni ne yapar eder bulur sonra da yerim' dediği için korkuyor. Neyse gel zaman git zaman kızın içindeki korku büyüyor. Birgün kuzuları otlatırken içlerinden en güzellerini alıp ayının yanına gidiyor. Kuzuları aya veriyor, ayı oracıkta hemen bir tanesini yiyor. Kız sonra yaptığına pişman oluyor ve tekrar bir yolunu bulup kuzuları da alarak ebenin yanına dönüyor. Yolda gelirken fırıncının yanına uğruyor, 'Ey fırıncı dayı, senin küllerini paklayacağım.' diyor. Külleri temizlemesi karşılığında fırıncı ona bolca ekmek altın ve bir de at veriyor. Kız sevinerek oradan ayrılıyor. Daha sonra da çeşmenin yanına uğruyor. Ey çeşme kardeş, ben senin yosunlarını paklayacağım diyor. Çeşmenin de yosunlarını temizliyor. Çeşme de kızı pek çok kıymetli eşya veriyor. Kız çeşmenin yanından keyifle uzaklaşırken birden ayı karşısına çıkıyor. Kıza diyor ki 'Demek sen beni terk edersin ha, şimdi seni yiyeyim de gör'. Kız ayıyı, kendisini yememesi için zar zor ikna ediyor. Sonunda ayı kızı 'Peki o zaman biz senle arkadaş olalım.' diyor. Kız zorla da olsa kabul ediyor. Birlikte kızın köyüne gidiyorlar. Kızın köyünde kızı tanıyanlar onun bir ayıyla döndüğünü görünce hemen babasına haber verip ayıyı öldürtüyorlar. Kız da böylece özgür kalıyor. Sonra babasının evinde yemek veriyorlar. Oraya yakışıklı bir de delikanlı geliyor. Babası kızı bu oğlan seninle evlenmek istiyor, kızım gel seni evlendirelim artık diyor. Kız da kabul ediyor. Böylece mutlu mesut yaşıyorlar.

TÜRKÜ

İkindin üzeri gidiyor suya sallına sallını da
gidiyor suya
Yürüdüğün yollarda ben olayım yar
Evimizin önünde armut ağacı
Döküldü yaprağı da kaldı ağacı
Eğer annen seni bana vermezse
Sen bana kardeş de ben sana bacı

Türkünün hikâyesi şu şekildedir:

Bir oğlanla kız birbirlerini seviyorlarmış. Fakat kızın babası kızı oğlana vermemiş. Oğlanı, kız tarafı ikindi vakti vurmuş. Oğlanın altın perçemi kayanın üstüne düşmüş.

Manı köyünde ücretin arası
İçerimde de hançer yarası
Gide gele de mal köyü yolu dikendi gül oldu
Benim genç ömrümde sarardı soldu
Evimizin önü de üzüm asması
Emir gelinin giydiği de Nazilli basması
Benim yavrularım da babasının hastası
Evimizin önünde üzüm yoncası
Yavrularım sana emanet hacedet amcası

Yüce dağ başında yanar bir ışık
Ben sana oluşum âşık
Gidemem sevgilim yollarım dolaşık
Yüce dağ başından kar geliyor
Gurbet bana dar geliyor.
Giderim giderim yollar boş değil
Güler oynarım gönlüm hoş değil
Dayan derler de dayanacak dalım yok

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MANİ

Giden oğlan beri bak
Cebinde altın darak
Benden sana fayda yok
Sevdiğine sırça bak

Bu giden kimin oğlu
Cebinde elma dolu
Hiç bu yana bakmıyo
Sanki vezirin oğlu

Garşıdan gelir atlı
Altında kilim katlı
Anne baba sağ olsun
Hepisinden yar datlı

Gidiyom gidemiyom
Sevdim tek edemiyom
Alev gözlü yârimi
Goyupta gidemiyom

Dut ağacı değilim
Her gelene eğilem
Çek elini elimden
Ben sevgilin değilim

Armut dalda asılsın
Hasta yarım nasılsın

MANİ

Nenni kuzum neni
Uyusun da büyüsün neni
Çimenlerde yürüsün
Tıpiş tıpiş neni

BİLMECE

Dağdan attım topuzu ovada buldum öküzü (Çan)
Sabaha kadar serilir, sabahleyin dürülür (Yorgan)

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Gölbaşı, Yaylabağı, Kaynak Kişi: Mukaddes Çelik
Derleme Yeri: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü, Kaynak Kişi: Hesna Karabiber
Derleme Yeri: Gölbaşı, Koparan Köyü, Kaynak Kişi: Bedriye Yorulmaz

GÖSTERİ SANATLARI

AŞIK OYUNU

Koyunların arka bacaklarından çıkan bir kemik türüdür aşık. Çocuklar bu aşıkları eskiden biriktirirdi. Şimdiki zamanda olduğu gibi oyuncaklar olmadığı için aşıklar çocukların en büyük eğlencesi sayılırdı.

NALDIRNAÇ (ANKARA/GÖLBAŞI)

Naldırnaç oyununa başlamadan önce, oyuna ilk kimin başlayacağını seçimi yapılır. Bunun için "inek" ismindeki yuvarlak taş, naldırnaçlardan (kırılarak yuvarlak hale getirilen yassı taşlar) 10-15 metre uzağa konur. Ardından oyuncular, naldırnacı ineğe doğru fırlatırlar ve ineğe en yakın atış yapan oyuncu, oyuna başlama hakkını kazanır. İnek bir yere konduktan sonra sırayla oyuncular naldırnaçlarını ineğe doğru fırlatırlar. Amaç, ineğin ilerlemesi ve 50 sayısına ulaşmaktır. Naldırnacı atan her oyuncu, attığı yerden ineğe doğru adım adım sayar. Ardından, naldırnaç nerede kaldıysa, oradan inek vurulmaya çalışılır. Eğer vurursa, önceki sayının üzerine sayarak 50 sayısına ulaşmaya çalışır. Bunu da şu tekerlemeyle yapar:

50'nin üzerine
Elli çanağı çömleği belli
Naldırnaç, kıldırnaç
On üç, on dört

Bu noktaya önce kim gelirse, 1 deve kazanmış olur. Önceden kaç deve için anlaşma yapıldıysa, karşı tarafın develeri ölür. İnek vurulmadığı takdirde, sıra karşı tarafa geçer. Naldırnaç oyununun sonunda yenilen, galip oyuncuyu sırtında taşır.

GÖSTERİ SANATLARI

Met Oyunu

Açık havada erkekler tarafından oynanan zevkli bir oyun olup, karşılıklı iki kişi veya takım hâlinde de oynanabilir. Oyun 50-60 cm. uzunlukta bir değnek (Çomak veya met değneği) ve 15-20 cm. uzunlukta kısa bir değnek parçası (çelik veya met) ile oynanır. Met oyununda met ve değneğin çeşitli kullanım şekilleri vardır. Bunlardan yaygın olanları şunlardır:

Oyuncu meti iki küçük taşın üstüne koyar. Altından değneği ile meti havaya kaldırıp vurarak uzaklaştırır. Bir eli ile meti hafifçe havaya atar ve değneği ile vurur. Met bir ucu havada kalacak şekilde küçük bir taşın üstüne konur. Değnekle havadaki ucuna vurulur. Havaya zıplayan mete değnekle vurulur. Met, değneğin üstüne dengeli şekilde konarak havaya kaldırılıp vurulur. Değnek ile meti uzağa atmak için oyuncunun üç hakkı vardır. Üç hakkında da iska geçerek mete vuramayan oyuncu kaybeder ve ebe olur. Sayışma ile takımlar ve kimin önce başlayacağı belirlenir. Başlayacak oyuncu "Kale" denilen yerde meti yukarıda saydığımız şekillerin biri ile atar. Diğer oyuncu metin atılacağı yönde elinde değneği ile durur. Eğer atılan meti yakalar veya değneği ile değerse, meti atma sırası kazanır. Değemez ise düştüğü yerden meti eliyle kaleye fırlatılır. Kaledeki oyuncu da fırlatılan meti değneği ile karşılayıp vurmaya ister. Eğer met kalenin bir değnek boyundan az yakınına düşmüşse yanar ve rakip oyuncuya met atma sırası geçer. Eğer takım ile oynanıyorsa, bir oyuncu yandıığında aynı takımın diğer oyuncusuna sıra gelir. Met kalenin yakınına düşmez veya kaledeki oyuncu meti değneği ile yere düşmeden uzaklaştırılırsa, düştüğü yerden itibaren kaleye kadar adımlar. Kaleye geldiğinde kaçta kaldıysa, meti değneğin üstünde hoplatarak düşürmeden saymaya devam eder. Met yere düşünce oyun kaleden met atışı ile devam eder. Saymada her elli sayı bir dalya eder. Tespit edilen belli bir dalyaya gelindiğinde oyun biter.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme yeri: Karacaören Köyü- Gölbaşı, Kaynak Kişi: Ziyafet Çağlayan*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

HIDIRELLEZ

Ankara'nın Gölbaşı ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan alan araştırmaları sonucu Hıdırellez kutlamalarına rastlanmıştır. Elde edilen verilere göre, Hıdırellez günü, kadın erkek bütün köy halkı toplanarak yeşillik ve sulak bir yere gider. Burada akşama kadar çeşitli oyunlar oynanır salıncaklar kurulur. Kurban kesilerek pişirilir, birlik beraberlik içinde yenilerek baharın gelişi karşılanır. Hıdırellez zamanı çalacak olmadan (mayasız) yoğurt çalınır. Eğer yoğurt tutarsa dilenen dileğin gerçekleşeceğine inanılır.

Kaynak:
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derlemenin Yapıldığı Yer: Ankara/Gölbaşı/ Oğulbey Köyü, Kaynak kişiler: Adem Çağlayan, Ülkü Çil
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme yapılan yer: Ankara/ Gölbaşı/ Velihimmetli Köyü, Kaynak kişi: Münevver Özdemir

RAMAZAN BAYRAMI VE KURBAN BAYRAMI UYGULAMALARI

Arife günü evlerde temizlik yapılır. Bayram sabahı erkekler camiye gider. Kadınlar evde kahvaltı hazırlarlar. Erkekler bayram namazından geldiğinde ev halkı birbiriyle bayramlaşır. Küçük çocuklara bayram harçlıkları ve çeşitli hediyeler verilir. Büyüklerin elleri öpülür. Çocuklar ellerine poşet alarak köyü dolaşırlar evlerden şeker toplarlar. Kurban ve Ramazan bayramlarında genellikle aynı uygulamalar yapılır. Kurban Bayramında, kurban evin yakınlarında kesilir. Kurulan kazanda etler pişirilir ve bayramlaşmaya gelenlere ikram edilir.

DÜŞÜK YAPAN KADIN

Çocuğu olmayan kadın için ebeğümeci vardır. Ebeğümeci kaynatılır ve kadın da onun buharına oturtulur.

Çocuk sahibi olamayan, sürekli düşük yapan kadınlar tekkeye gidip kuşak bağlatır. Çocuğu olmayan kadın için ebeğümeci kaynatılır. Onun buharının üzerine oturtulur. (Gölbaşı, Şafak Mahallesi, Gülay Özkan) Eskiden çocuğu olmayan kadınların karnına çocuğu olsun, diye sabun sararlardı.

SÜTÜ OLMAYAN KADIN

Lohusanın sütü olmazsa su içirilir, helva, soğan ve bulgur pilavı yedirilir.

KIRKLAMA

Bebeğin kırkıncı gününde bir yüzük bir ipe bağlanır. Kırk kere üç Kulhü bir Elham duası okunur ve çocuk yıkanır. Çocuk yıkandıktan sonra aynı dualar tekrar okunur. Çocuk ters çevrilir, ayağına vurulur ve sonra yatırılır.

TIRNAK KESME

Çocuğun ilk tırnağı kesilmeden önce hırsız olmasın diye babasının cebi avuçlatılır.

YÜRÜYEMEYEN ÇOCUK

Bebeğin yürümesi geciktiğinde terazinin bir kefesine bebek bir kefesine et konulur. Bebeğin ağırlığınca et yedirilir. Çocuğun bu uygulama sonucunda yürüyeceğine inanılır.

GÖBEK BAĞI

Göbek bağı ya sandığa atılır ya da dışarı bir yere gömülür. Dışarı atarsan dışarıda kalır. İçeri atarsan içeride kalır şeklinde bir inanış vardır.

SÜNNET

Geçmişte okuntu verilerek hısım akraba davet edilir ve mevlit okutulmuş (Gölbaşı, Oğulbey Köyü, Ülkü Çil). Sünnnet olacak çocuğa güzel kıyafetler alınır, ev ve çocuğun karyolası süslenir. Sünnnet olacak çocuğa yün yatak, yün yorgan hazırlanır ve etrafı işlenir, göbek yapılır. Sonra bu yastık ve yorgan çocuğun çeyizine koyulur. Sünnnet olacak çocuğun kirvesi çocuğun sünnnet kıyafetini alır, masraflarını karşılar. Çocuğa iyi bir hediye takar. Kirve ile çocuğun ailesi arasında akrabalık bağına benzer bir bağ oluşur.

EVLENME İSTEĞİNİ BİLDİRME

Erkek evlenmek istediğini babasının ayakkabısını eşige çakarak, sofraya vurarak belli eder. Ayrıca erkek evlenmek istediği zaman ayakkabı çevirir.

NİŞAN

Nişanda bohça verilir. Erkek tarafı gelinlerinin nişanda giyeceği kıyafeti alır. Erkek tarafı akrabaları ve komşularıyla kızın evine gelir. Yemekler yenir, saz takımıyla eğlence olur. Bazen kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde eğlenirler. Eskiden kadınlar ağıllarda toplanırmış. Ağıllın kapısına da yabancı bir erkek girmesin diye bir erkek çocuğu bekçi olarak bırakılmış. Erkekler de köy odalarında sazlarla eğlenirlermiş. Nişandan sonra damat, gelin evini ziyarete gider. Önceden damada tarla hediye edilirdi. Şu anda altın gibi hediyeler verilir.

KIZ İSTEME

Bir aracı vasıtasıyla kız görmeye gidilir. Erkek tarafı pasta, çikolata gibi tatlılar götürür. Evlenmek istemeyen kızlar görücülerinin karşısına hiç çıkmaz, çıkarsa da surat asar. Kız tarafı damat adayını beğenmediyse getirdiği tatlıyı geri verip gönderirler. Erkek de ev gezmelerinden sonra beğendiği kızı, ailesine söyler. O zaman erkek tarafı kızın ailesine bir daha geleceklerini söylerler. Eğer kız tarafı "Buyurun, gelin" derse kızlarını bu aileye vereceklerini gösterirler. İkinci ziyarete de gelirler. Bu ziyarette erkek tarafı çiçeğini, çikolatasını yaptırıp kızı istemeye gider. (Eskiden tahta kasa ile beyaz lokum götürülürmüş.) Kız tarafı da güzel yemekler yapar. Erkek tarafı kalabalık gelir. Büyükbaba ve anneler, dayılar, amcalar, halalar ve teyzeler de gelir. Kız tarafı da kalabalık olur. Köyün imamı da çağırılır. Erkek tarafından ailenin en büyüğü, kız tarafından ailenin en büyüğü olan kişiden kızı ister. "Allahın emri, Peygamberin kavli" ile kız istenir. Kız verildikten sonra hep birlikte dua edilir. Duadan sonra tatlı ikramı yapılır. Sonra söz yapılır. Sözde yüzük takılır. Kız evinde ayrı, erkek evinde ayrı bir yemek verilir. Kız evindeki masrafları kız tarafı, erkek evindeki masrafları erkek tarafı karşılar. Erkek tarafının gelin kızı getirdiği hediye kadar, kız tarafı da damada getirir. Altın, kıyafet gibi hediyeler verilir. Eskiden hayvan ya da arazi de verilirmiş. Kız tarafı erkek tarafına bohçalar hazırlar. Bu bohçaların içinde patik, iç çamaşırı, seccade, başörtüsü, çorap gibi hediyeler olur.

ÇEYİZ ASMA

Kız beşikteyken çeyizi yapılmaya başlanır. Babanın yanında kız çeyizi işlenmez. O uyuduktan sonra çeyiz işlenir. Kız evinde çeyiz sererler. Köyde yaşayanlar çeyizleri görmeye gelir. Çeyiz serme bir hafta sürer.

KINA GECESİ VE DÜĞÜN

Kınayı babası, kocası ölmüş olan kişi yakamazdı. Gelinin hem ellerine hem de ayaklarına kına yakılırdı. İp yardımıyla kınaya şekiller verilirdi. Erkeğin de sadece avucuna yakılırdı. Kına geceleri erkek ve kadın ayrı olarak yapılırdı. Erkekler bir yerde toplanır, kadınlar başka bir yer toplanırdı. Kadınlar türküler söyler ve şüveyda oynanırdı. Oynanırken de "El bellerde bellerde, el kollarda kollarda, bak aynaya aynaya, gel oynaya oynaya" diyerek oynanırdı. Bunun dışında "Şüveyda git dalda erik düşür, çık evde kahve pişir, her kahveyi sunarken aklına beni düşür" de söylenirdi. Birbirlerine vurmak için herkes ellerine terlik alır ve birbirlerine vururlardı. Tencere çevirme yapılırdı. Tencerenin alt kısmına kömür sürülürdü. Bir kişiye gözlerini kapat ve tencerenin altına elini sür, sonra onu yüzüne sür derlerdi. Elleri yüzleri kara olan kızlar hep birlikte gülüşerek sohbet etmeye başlarırdı. Bir hafta sonra gelen perşembe günü baş kınası yapılır. Köyün imamı da gelir. Çeyizlerin tutarını hesaplar. Buna kıvırdım denir. Bu eğer nişan ya da evlilik bozulursa, kız evinden damat evine giden çeyizin parasının damat tarafından alınması için yapılır. İmam kıvırdım işlemini yapmadan önce gelin kızın başına küçük bir kına konur. Kınaya katılan akraba ve komşular hediyeler getirir. Baş kınasından sonra gelen cumartesi de günü büyük kına yapılır. Büyük kına kız evinde yapılır. Köylerde insanlar toplanır, davul eşliğinde kınanın olduğu eve halay çekerek giderler. Erkekler önde oynar, kadınlar arkadan takip eder. Kınada gelin olacak kız gelinlik giyer. Saçına ince ince teller örerler. O sene kim gelin olduysa, gelinliğini giyip kınaya gelir. Gelin gelmeden önce kaynanası kına olacak yerin önüne 3 metrelik kumaş serer. Gelin bu kumaşa basarak kaynanasının yanına gider, elini öper. Sonra bu kumaş geline hediye edilir. Gelin kına boyunca konuşmaz. Gelinler birbirlerine çatal, iğne gibi şeyler batırarak şakalaşırlar. Sonra geline tatlı, çorap, kumaş gibi hediyeler verilir. Buna oynamazlık deriz. Bunu alınca gelinin gönlü olur, kalkar oynar. Burada oynandıktan sonra akrabalarından, komşulardan kadınlar gelinin evine kına yakmaya giderler. Gelinin annesi, kız kardeşleri, erkek kardeşleri birbirlerine sarılıp ağlar. Sonra gelin kız bir yastığın üzerine kibleye karşı oturur, başına kırmızı renkli pullu denilen bir başörtüsü örterler. Gelinin iki eli de kınalanır.

ANA KINASI

Ana kınası genellikle cuma günleri düzenlenirdi. Cuma akşamı kız evinde düzenlenen bu kınada kızın sadece bir eline kına yakılıyordu çünkü ertesi gün de erkek evinde bir kına düzenlenip diğer eline de erkek evi kına yakardı. Kız evinde yakılan kınadan sonra herkes dağılır ve eğlence geceye kadar devam ederdi. Ertesi gün olunca erkek tarafı ve kız tarafının evinde saz kurulup gelen misafirlere yemek verilerdi. Akşam olunca oğlan evi kız evine gelerek kendi kınasını yakardı. Pazar günü de düğün gerçekleşirdi ve oğlan davullu zurnalı tekrar kız evine gelip kızı evinden götürürdü aynı şekilde yine gelen misafirlere yemek ikram edilirdi. Yemekler yendikten sonra düğün bitirilirdi.

BAŞLIK PARASI

Köy halkına düğünü haber vermek amacıyla çit dağıtılırdı. Köyde yüz hane varsa yüz metre elbiselik kumaş alırlardı, öyle dağıtırlardı çağırırlardı. Köy halkı da hediye olarak bakır kuşane getirirlerdi (Beşik kertmesi eskiden uygulanırken, şimdi uygulanmamaktadır. Damat kınasını ağız Kuranlı biri yakar ki misafirle güzel konuşsun).

ÇEYİZ SERME

Kız beşikteyken çeyizi yapılmaya başlanır. Babanın yanında kız çeyizi işlenmez. O uyuduktan sonra çeyiz işlenir. Kız evinde çeyiz sererler. Köyde yaşayanlar çeyizleri görmeye gelir. Çeyiz serme bir hafta sürer.

NİKAH

Devlet nikâhı kıyıldıktan sonra hoca nikâhı kıyılır. Eve hoca çağrılır. Dinî nikâha çok kişi çağrılmaz. Büyüklerden birkaç kişi gelir. Ya damatla gelini bir araya getirip kıyarlar ya da damatla gelinin vekâletini büyükler alırlar, bir iki kişi, iki tane de şahit hocayla kıyarlar.

Damadın arkadaşlarından biri sağdıç olur. Damadın tokalaşırken bahşiş almak için yüzüğünü çalması diye sağdıç damadı korur. Bahşiş almak için damadı kaçırma âdeti vardır. Gerdeğe girmeden önce damat da, sağdıç da camiye gider yatsı namazını kılar. Damat büyüklerinin ellerini öper, yakınlarıyla tokalaşır. Sağdıcin buradaki görevi damadın yüzüğünün, ayakkabısının çalınmasına ve karanlıkta damadı kaçırmalarına engel olmaktır.

Bayrak damat tarafında asılı olur. Gelin almaya giderken bayrakla birlikte giderler ve onu kız tarafına verirler. Onu dama dikerler, bayrakla birlikte bir de çocuk çıkar. Erkek tarafı bayrağı kız tarafından almak için çocuğa bahşiş verir. Sabahleyin erkenden damatla gelin damadın annesiyle babasının elini öper. Kız tarafına on yirmi gün sonra gidilir.

Kaynak:
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Hediye Okman
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Hayati Amca

DÜĞÜN

Önce kına yemeği verilir. Köylü gelini indirdikten sonra "hak etmek" denilen yemek verilir. Bir gece ana kınası yapılır. Ertesi gece erkek tarafı isterse davul zurnayla gelir. Gelin eve girerken mübarek olsun diye eline Kuran-ı Kerim verilir.

Pazar günü düğün olur. Pazar sabah 8'den itibaren davullar çalar. Kız evinden erkek evine gelmek için konvoy olur. Ölen yakınları da mürüvvetlerine şahit olsunlar diye mezarlıklara da uğranır. Gelin kendisine tarla ya da hayvan hediye edilene kadar arabadan inmez. Günümüzde ise takı takılır. Gelin arabadan inince evin kapısına çivi çakar. Çivi kadar sağlam olsun diye, daima bu evde kalsın diye. Gelinin ağzına bal sürülür. Dili tatlı olsun diye. Gelinin eline katı yağ verilir. Gelin yağı evin kapısına sürer, evi bereketli olsun diye. Gelin eve girmeden önce toprak testi kırılır, gelinin kötü huyu çıksın diye. Yani yeni evine iyi huyları ile gelsin diye. Gelin eve girdikten sonra düğüne gelenlere yemek verilir. Gelin bir odada bir arkadaşı ya da akrabası olan bir kadınla bekler. Damat arkadaşları ile yatsı namazına gider. Damat namazdan döndükten sonra büyüklerinin ellerini öper. Sonra gençler (erkekler) damadın sırtına vura vura gelinin odasına sokarlar. Damat odaya girince arkadaşları silah atar. Damat gelinin duvağını kaldırmadan önce geline yüz görümlüğü takar. Hediyesini alan gelin yüzünü açar. Dışarıda ise damadın arkadaşlarına çay, kuruyemiş verilir. Daha sonra herkes dağılır. Düğünden sonraki pazartesi günü, sabah gelin ve damat erkenden kalkar, bütün köyü dolaşır, büyüklerinin elini öper ve harçlık toplar. Daha önce pazartesi günü öğleden sonra köyün kadınları gelinin evine gelirdi. Dua okunurdu. Sonra gelinin evine, eşyalarına bakılırdı. Sonra da kadınlar oynar, gelin de oynatılırdı. Bereketli bir gelin olsun diye başından aşağı bulgur ya da darı dökülürdü. Düğün, cuma günü erkek evinde başlar. Yemek verilir, hoca çağrılır. Cumartesi pazar da yemek verilir. Sağdıçlar bekâr olmaz, evlenmiş kişiler sağdıç olur. Düğünde bayrak tutan kişi gelinin kardeşi olur. Ya amcasının oğlu ya da teyzesinin oğlu olur. Ona para verilir. Pazar günü bayrak çıkar. Gelin çıkacağı zaman kız evi oğlan evine verir. Gelin gelince bayrak da gelinle gelir.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Hediye Okman Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Raziye Tümer Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Yaylabagi Köyü; Kaynak Kişi: Cemile Koçan

BAŞLIK BOZMAK

Gömlek, iç çamaşırı alınır kaynana ve kaynataya bohça hazırlanır ve götürülürdü.

GELİN DAMAT EVİNE GİRERKEN YAPILAN UYGULAMALAR

Gelin çıkarırken çocuklar bahşiş almak için sandığa otururlar ya da kapıyı kilitlerler. Gelinin kırmızı kuşağını varsa erkek kardeşi, yoksa en yakını bağlar. Gelin eve girdikten sonra, damadın arkadaşları damadı, damat tıraşına götürürler. Gelin eve girerken testi kırdırırlar ve başından fıstık atarlar. Gelin eve girdikten sonra, kız tarafından birkaç kişi damat tarafına baklava getirirler. Gerdek gecesi damatla gelinin odasına koyulur. Çeyiz çıkarken üstüne oturup bahşiş alınır. Gelinin ayağının altına su dolu testi atılır. Kaynana, gelinin ayağının altına tezek koyar.

ASKERE GÖNDERME

Askere gidecek gence yemek verilen gün delikanlıların ortasında asker olacak gencin eline kına yakılır. Genelde askerden birinin geleceğini haber veren kişiye bahşiş olarak tavuk verilir.

ÖLÜM

Köy halkı cenazelere toplu katılım gösterirler, hatta aralarında husumet olanlar bile o gün hep birlikte hareket ederlerdi. Köy halkı birlikte başsağılığına gidip kırk ekmeğini (cenazenin kırkıncı günü) alıp giderlerdi. Öleceği anlaşılan veya hasta olan kişiyi rahatlatmak için hoca getirilir ve başında dualar okutulurdu. Birinin gözü seyirse, o kişinin öleceğine inanılır. Ya da köpekler çok ulursa biri ölecek denir. Ölen kişinin çenesi bağlanır, iki ayağının başparmakları birbirine bağlanır. Üzerine şişmesin diye bıçak ya da makas koyulur. Kişinin öleceği anlaşıncaya kefen alınır. Akli başındaysa hoca başında Kuran-ı Kerim okumaz ya da gizlice okur. Cenaze gömüldükten ve hoca Kuran-ı Kerim okuduktan sonra hocaya bahşiş verilir, böylece helalliği alınır.

Ölümün gerçekleştiği odaya o gün kimse girmez. Gece öldüyse soyarlar ve kendi kendine yatar. Ölüyü erkeğe hoca yıkar, kadınsa yakını yıkar. Ölen kişi kerahet vakti girince, bir namazdan sonra gömülür. Ölü gömüldükten sonra hoca Yasin-i Şerif okur, herkes duasını yapar. Hoca mezarın başına gelir, ölenin bir yakınıyla ölen kişiye tavgın verirler. Yani Rabbini, kitabını hatırlatırlar. Cenaze evine yemek getirilir. Cenaze evine gelenlere lokum, gül suyu, çay dağıtılır. Cenaze evinde yemek verilmez. Kırk gün sonra mevlit okutulur ve yemek verilir. Ölen kişinin eşyaları fakirlere dağıtılır. Bir evde biri öldüğü zaman evin küçük çocuğu ile her yere haber gönderilir. Günümüzde de ya telefonlar ya da camiden sela okutularak duyurulur. Ölen kişinin adı, akrabaları, cenaze namazının saatini burada söylenir. Haber alan komşular ellerinde yemekleri ile ölü evine giderler. Cenaze evinde ya da evin avlusunda kazan kurulur. Bu kazanlarda sular ısıtılır. Ölüyü bu sular ile yıkarlar, abdest aldırırlar. Dışarıda çadırlar kurulur. Kadınlar evde, erkekler çadırlarda oturur. Ölenin arkasından bağırarak ağıt yakılmaz, ağlanır. Cenaze namazını erkekler kılar sonra ölen kişi toprağa verilir. Sonra evde kalan kadınlardan bazıları Kuran-ı Kerim okumaya başlarlar. Komşular, akrabalar cenaze evine 10 gün boyunca yemek taşırlar. Cenaze evinde yemek yapılmasına gerek kalmaz. 3 gün sonra cenaze evinde un helvası yapılır. Kavrulan un kokusu evde dolaşsın diye. Ölümün 7. gününde Yasin okunur. Komşular Kuran-ı Kerim'den cüzleri paylaşarak hatim indirirler. 7. güne kadar indirilen hatimden sonra hatim duası yapılır. Ölümün 40. gününde de gelen misafirlere yemek verilir. Hayvan kesilir, bunlar büyük kazanlarda pişirilir. Pilav ve tatlılar yapılır, yufkalar açılır. Çevre köylerden insanlar gelir. Buna 40 yemeği denir. Yemekten önce de kadınlar da, erkekler de camiye gidip dualar okur. Böylece mevlit olur.

Ölen kişinin gözleri açık gidince, arkasında yapamadığı şeyler var denir. (Bir evde biri öldüğü zaman evin küçük çocuğu ile her yere haber gönderilir. Günümüzde de ya telefonlar ya da camiden sela okutularak duyurulur. Ölen kişinin adı, akrabaları, cenaze namazının saatini burada söylenir. Haber alan komşular ellerinde yemekleri ile ölü evine giderler. Cenaze evinde ya da evin avlusunda kazan kurulur. Bu kazanlarda sular ısıtılır. Ölüyü bu sular ile yıkarlar, abdest aldırırlar. Dışarıda çadırlar kurulur. Kadınlar evde, erkekler çadırlarda oturur. Ölenin arkasından bağırarak ağıt yakılmaz, ağlanır. Cenaze namazını erkekler kılar sonra ölen kişi toprağa verilir. Sonra evde kalan kadınlardan bazıları Kuran-ı Kerim okumaya başlarlar. Komşular, akrabalar cenaze evine 10 gün boyunca yemek taşırlar. Cenaze evinde yemek yapılmasına gerek kalmaz. 3 gün sonra cenaze evinde un helvası yapılır. Kavrulan un kokusu evde dolaşsın diye. Ölümün 7. gününde Yasin okunur. Komşular Kuran-ı Kerim'den cüzleri paylaşarak hatim

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

indirirler. 7. güne kadar indirilen hatimden sonra hatim duası yapılır. Ölümün 40. gününde de gelen misafirlere yemek verilir. Hayvan kesilir, bunlar büyük kazanlarda pişirilir. Pilav ve tatlılar yapılır, yufkalar açılır. Çevre köylerden insanlar gelir. Buna 40 yemeği denir. Yemekten önce de kadınlar da, erkekler de camiye gidip dualar okur. Böylece mevlit olur. (Ölen kişinin gözleri açık gidince, arkasında yapamadığı şeyler var denir. Ölen kişinin ölümünden kırk gün sonra kırk yemeği verilir. Eskiden cenaze evinde bir ay yemek pişirilmezdi. Komşular yemek taşırlardı.

DİNİ BAYRAMLAR

Arefe günü kadınlar evde temizlik yaparlar. Bayram sabahı erkeler camiye gider. Kadınlar kahvaltı hazırlar. Erkekler eve geldiği vakit, kahvaltıdan önce, büyükten küçüğe doğru sıraya geçerler ve bayramlaşırlar. Çocuklara harçlık verilir. Büyüklerin elleri öpülür. Sonra çocuklar ellerine poşet alarak köyü dolaşır ve şeker toplarlar. Kurban bayramında kurban evin yakınlarında kesilir. Kurulan kazanlarda et pişirilir, saç kavurması yapılır. Gelenlere yemek, tatlı, şeker ikram edilir; kolonya tutulur.

KANDİL

Kandillerde evde, ölülerin un kokusunun evde dolaşmasını istedikleri inancıyla ve ruhlarına armağan olsun diye mutlaka un kavrulur ve helva yapılır.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HIDIRELLEZ

Hıdırellez zamanı çalacak olmadan (mayasız) yoğurt çalınır. Eğer yoğurt tutarsa dilenen dileğin gerçekleşeceğine inanılır. Hıdırellezde, Başpınar çeşmesi denilen bir çeşmenin kenarında toplanılır. Kuzu kesilir mangal yapılırdı. Yemekler yenirdi.

YAĞMUR DUASI

Yağmur duasının yapıldığı yerlerden biri Gölbaşı Velihimmetli Köyü'dür. Köyde yağmur duasına çıkan çocuklar “yağ yağ yağmur teknede hamur tarlada çamur” diyerek yağmur isterlerdi.

“Yağmurcuğum yağmur ver
Yağmurcuğum yağmur ver
Güneyciğim doğu ver
Teknede hamur tarlada çamur
Ver Allah'ım ver sulu sulu yağmur”

Velihimmetli Köyü'nde yağmur duası için çocuklarla birlikte Üç Pınar mevkiine gidilir. Dualar okunur yemekler yenilir. Ayrıca çocuklar suya batırılıp çıkarılır. Eller aşağı doğru tutulur. Ceketler içi dışına gelecek şekilde ters giyilir. Yağmur duasında çocukların farklı bir işlevi vardır. Çocuklar ön planda tutularak yağmur duası istenilir. Bunun örneklerinden biri de Gölbaşı Oğulbey Köyü'nde görülmektedir. Oğulbey'de yağmur duası esnasında çocukların duasının daha çabuk kabul olacağı düşüncesi ile çocuklar en önlerde yer alır. Kesilen adaktan ilk önce çocuklar yer ve “Yağ yağ yağmur arabada çamur teknede hamur ver Allahım ver sulu sulu yağmur” diyerek dua tamamlanır. Çocukken “Yağmurcuğum yağı yağıver, güneşin doğduğu gün teknede hamur tarlada çamur” diye çıkılırdı. Yağmur duasına çocuklar götürülürdü. Üç pınar denilen yere gidilir. Dualar okunur yemekler yenilir. Çocuklar önden giderler ve suya giderler. Ayrıca çocuklar suya basılır, batırılıp çıkarılır. Eller aşağı doğru tutulur. Ceketler ters giyilir, içi dışına.

Kaynak:
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü; Kaynak Kişi: Atiye Ünver Kaynak Kişi: Ülkü Çil
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Hayati Amca Kaynak Kişi: Münevver Özdemir
Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü, Kaynak Kişi: Ayşe Çetin-Aziz Fatih Çetin

HALK İNANÇLARI NAZAR VE KURŞUN DÖKME

Kurşun dökme nazardan korunma amaçlı yapılan uygulamalardan birisidir. Nazar değdiğine inanılan bir kişi yere oturtularak üzerine beyaz bir bez gerilir. Aynı zamanda bir tava içerisinde kurşun eritilerek hazırlanır. Bir suyun içerisine ekmek, soğan ve biraz su konur, ısıtılan kurşun bu suya dökülür. Kurşunun aldığı şekil yorumlanır ve bu şekilde nazarın çıktığına inanılır. Nazardan korunmak için evlerin ve ahırların kapılarına at nalı ve hayvan kafası da asılmaktadır. Nazardan korunmak için içde ağacı kullanılır. İçde ağacının dalının ortası ısıtılan bir çivi yardımıyla delinerek nazar boncuğu yerleştirilir.

Kaynak:
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası,
Ankara, Grafiker Matbaa, 2012 Derleme Yapılan
Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü; Kaynak kişi: Atiye ÜNVER
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası,
Ankara, Grafiker Matbaa, 2012 Derleme Yapılan
Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü;
Kaynak kişi: Atiye ÜNVER

YARA TEDAVİSİ

Kanı durdurmak için yaranın üzerine ya idrar akıtılır ya da sigara basılır.

SOĞUK ALGINLIĞI

Soğuk algınlığında şişe çekilir.

YANIK

Yanıklara yumurtanın sarısı yakılır. Saç kesilir, yakılır. Yağ eritilip yumurtayla kavrulur ve ikisi yanığa bağlanır. Bir koli yumurtanın sarısı çıkarılır ve bir tavada simsiyah olana kadar karıştırılır. Siyahlaşan yumurta sarısının yağı çıkar, içine eritilen bir mum ve bir çay bardağı zeytinyağı karıştırılır. Bu karışım yanık kremi ile karıştırıldıktan sonra yanık yerlere sürülür.

KIRIK-ÇIKIK

Ilık su ve sabunla ovalayarak çıkıklar ya da kırıklar bastırılır yerine getirilir. Sonrasında kuru sabun ile yumurtanın akı karılarak alçı işlevi görmesi sağlanır. Yumurta akı ve kuru sabundan yapılan karışım kırık olan yere sürülür, düz bir tahta ile kırık olan yer askıya alınır, sonrasında gazlı bez ile sargılanır. Bir ay sonunda kırık kaynamış olur. Ağrıların geçmesi için de üstünden bir yıl geçmelidir. Vücudun bir bölgesinde çarpmalardan dolayı eziklik ya da burkulma meydana geldiğinde büyük bir soğan rendelenir ve 150 gram çekirdeği çıkartılmış siyah zeytin ezilerek karıştırılır, içine biraz zeytinyağı konulur. Ezilen bölgeye sürülerek sargı bezi ile sarılır. Bu işlem sonunda şişlik ve morluklar ortadan kalkar.

ROMATİZMA

Bir tutam papatya kaynatılır içine bir karaturp rendelenir. Haşlanan bamyalar ve bir bardak süt ile yarım çay bardağı zeytinyağı karışıma ilave edilir. Bu karışım ağrıyan eklemlere her gün sarılır ve ağrı giderilir.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Hayati Amca

KURUM OCAĞI

Vücudun bir yerinden yara çıktığında sobalı evlerin bacalarında bulunan kurum (kül) hastaya uygulanır. Uygulama esnasında “Benim değil, Fatma ananın eli” cümlesi kurulur. Üç gün boyunca bu işlem devam ettirilir. Hastaya acı ve sarımsak tüketmemesi, yemeklerini tuzsuz yemesi söylenir. Bu uygulama “Kurum Ocağı” olarak adlandırılan kişi tarafından yapılabilir.

HALK MUTFAĞI

HÖŞMERİMİN HİKAYESİ

Bir genç bir gün tarladan gelir ve annesine “Anne karnım çok aç” der. Annesi “Yavrum hiçbir şey yok evde sadece unumuz var” der. Sonra anne kalkar komşulara gider, bir komşu yağ verir, diğer komşu şeker verir. Anne eve gelir, bütün malzemeleri birbirine karıştırır. Oğlan yemeye başlar. Annesine “Ne kadar hoş ne kadar güzel bir şey olmuş” der. O günden beri hoşmerim olarak adı kalır.

BAYRAM SOFRASI

Gölbaşı Oğulbey Köyü'nde her yıl Ramazan ve Kurban bayramlarında köy meydanında bayram sofrası kurulur. Bayram sofrası imece usulü ile köydeki kadın ve erkeklerin bir arada iş bölümü yaparak gerçekleştirdikleri bir gelenektir. Köyün meydanında kara kara kazanlar kurulur ve bu kazanlarda önce bulgur pilavı yapılır. Diğer kazanlarda ise etler kavrulur. Kavrulmuş etler pilavın üzerine servis edilir. Sonra köy meydanında kurulan geniş yer sofralarında yenir. Kadın ve erkeklerin ayrı ayrı yaptığı bu iş bölümünde kadınlar da köyün tandırlarında salata ve kavun, karpuz dilimleme işleri ile meşgul olurlar. Yemekler yenildikten sonra hep birlikte dua edilir ve bayram sofrası geleneği gerçekleştirilir.

PEYNİR YAPIMI

Kovaya süt doldurulur bir ölçek peynir mayası atılır. Üzeri örtülüp öğlene kadar bekletilir. Peynir tattuktan sonra torbalara konulur ve suyu süzülür. Suyun süzülmesi için üzerine taş konulur. Süzme işleminden sonra kalıp kalıp kesilen peynirler leğen içerisine doldurulup tuzlanarak, taşın altına konulur. Buna “tecen” denir. Küp peyniri ve tuluk peyniri de denir.

TARHANA ÇORBASI

Tarhana çorbasının en önemli malzemesi süzme yoğurttur. Süzme yoğurt süzülerek geniş bir kaba alınır. İçine biber ve domates salçası, maydanoz, dereotu, domates ve bolca soğan konularak harmanlanır. Üzerine un dökülür ve birkaç gün bekletilir. Ekşiye hamur sofra bezi üzerine serilerek kuruması beklenir. Kuruyan tarhana süzgeç yardımıyla süzülür ve pişirilmeye hazır hâle getirilir.

AŞURE

Muharrem ayının beşinde aşure çorbası pişirilir. İçerisine incir, üzüm, fındık, fıstık, fasulye, nohut ve yarma konulur. Mutlaka 7 kat olmalı bu yüzden 7 malzeme konulur. Üstüne de şeker pişirilip konulur. Önceden kurban eti de konulurdu. Fakat artık kimse et koymuyor. Pişirilen aşure kabul olsun diye eşe dosta dağıtılır.

PİTİPİTİ ÇORBASI

Bulgurun incesine “pıtpıtı” denirdi. Çorbanın içine soğan doğranır ve kıyma eklenip pişirilirdi. Üstüne de yağ dökülürdü. Sabahları yenirdi.

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Velihimmetli Köyü; Kaynak Kişi: Münevver Özdemir, Fatma Cımbıt Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü; Kaynak Kişi: Ziyafet Çağlayan
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü; Kaynak Kişi: Reşat Yüksel
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Şafak Mahallesi, Kaynak Kişi: Gülşay Özkan

Kaynak: - Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi
-Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yapılan Yer: Gölbaşı, Oğulbey Köyü; Kaynak Kişi: Ülkü Çil

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ YUSUF UZUNOĞLU'NA AİT MESKEN

Yapıda Kullanılan Malzeme: Kerpiç, Ahşap, Tuğla

Yapının Bulunduğu Konum: Bahçe içerisinde yer almaktadır.

Yapım Yılı: 1933

Yapım Tekniği: Çatı oluklu kiremittir.

Yapının İşlevi: İki ailenin oturacağı şekilde sırt sırta yapılan evlerin biri önde diğeri arkada olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Yapı mesken olarak kullanılmaktadır. Bahçe kısmında iki evin ortak kullanabileceği yemek pişirme ve ekmek yapma amacı ile kullanılan tandır bulunmaktadır. Bununla birlikte tandır, ortasına yerleştirilen üç ayakta oluşan bir ızgaranın içinde odun veya tezek yakılarak ısınma amacı ile de kullanılmaktadır. Evin girişinde ise mutfak ve salon işlevi gören bir oda vardır.

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa Derleyen: Burçak Kaya; Derleme Yeri: Ankara Gölbaşına 17 km uzaklıkta Gökçehöyük; Kaynak Kişi 1: Kerim Tekcan, 1948, Emekli Öğretmen; Kaynak Kişi 2: Hatice Uzunoğlu, Romanya, 1926; Kaynak Kişi 3: Yusuf Uzunoğlu, 1958, Tekniker - Kültür ve Turizm Bk. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Arşivi

GÜDÜL

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

TÜRKÜ

Köyde yaşayan bir avcı çocuklarına yemek bulmak için gittiği avda keklik vururken hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine şu türkü yakılmıştır:

Sabahtan kalktım
Kayaya baktım
Kekliği görünce nişana yattım
Ağa vur dolma tüfek canımı yaktın
Elleme doktor bey elleme
Yaram kaniyor...

TÜRKÜ

Köyde bir kızı iki kişi sevmektedir. Kızla evlenemeyen genç, asker dönüşünde damadı köyün kahvesinde görür ve söğüt ağacının altında vurur. Vuran kişi Ayaş'a giderek teslim olur. Bu olay üzerine şu türkü yakılmıştır:

Söğüdün dibine de kurarlar pazar
Konmasın sinekler yaralar azar
Ali'm vurulmuş bedford boş gezer
Yürü Ali'm yürü Şaha Nur seni bekler...

*Kaynak:
Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Güdül, Karacaören Köyü, Halil Yavuz-Mehmet Eser*

TÜRKÜ

Karacaören köyünde, Tombul Emine diye bir kız varmış. Bir de bu kızı seven Mehmet Özdemir adında bir genç varmış. Kara gözleri ve siyah saçlarından dolayı bu delikanlıya İnce Kara derlermiş. Kızın babası, Tombul Emine'yi, İnce Kara'ya vermek istemezmiş. Sonunda, İnce Kara dayanamayıp Tombul Emine'yi kaçırmış ve Oltan Dağına götürmüş. Kızın babası davacı olmuş. Jandarmalar yedi gün sonra genç aşıkları yakalamış, mahkemeye düşmüşler. İnce Kara, Tombul Emine'yi kaçırdığında arkadaşları da yardım etmiş. Bu sebeple onlar da mahkemelik olmuşlar. Tombul Emine, mahkemede kendi isteğiyle kaçtığı söyleyince, serbest kalmışlar. Bu iki âşık mahkemeden kurtulduktan sonra evlenmişler. Gururu incinen kızın babası, bir yıl sonra tüm kötülükleri kullanarak, Tombul Emine ile İnce Kara'yı birbirinden ayırmayı başarmış. Olay, bundan yaklaşık kırk yıl önce gerçekleşmiş. Âşıklar bugün hâlâ yaşamaktadırlar. Tombul Emine'den ayrılan İnce Kara, daha sonra başka bir Emine'yle evleniyor.

İnce Kara Mehmet, Tombul Emine'den ayrı kalışından dolayı duyduğu üzüntüyü yakılan şu türküde dile getirmektedir:

Teptim, teptim de Oltan dağı delinmez
Çıktım, baktım İnce Kara görünmez
Versin babam beni, çare bulunmaz
Erisin de Allah erisin, dağların karı.

Bilmedin mi Eminem, burası, neresi?
Düz yol oldu bize Geriş deresi
Eminem'in vatanı Kızlık yaylası
İfadende doğru söyle Eminem

Akar sular düz ovayı bürüsün
Cümle âlem ovalara yürüsün
Ak kuzular melesin de gidelim Eminem
İfadende doğru söyle Eminem

Oduncular gelir; dereden, düzden
Eminem'in gömleği; ketenden, bezden
Eminem ayrılamam sen gibi kızdan
İfadende doğru söyle Eminem.

İki Emine sardım, yanı çalmalı
Bu Eminelerin hangisini almalı
Tombul Emine'yle kalmalı
İfadende doğru söyle Eminem

Yazı yazdım Holtan pınar taşına
Neler geldi gençlikte başıma
Felek zehir attı; tatlım, aşım
İfadende doğru söyle Eminem.

Oduncular dağdan odun indirir
Gözümün yaşı değirmeni döndürür
İflah etmez bu dert beni öldürür
İfadende doğru söyle Eminem

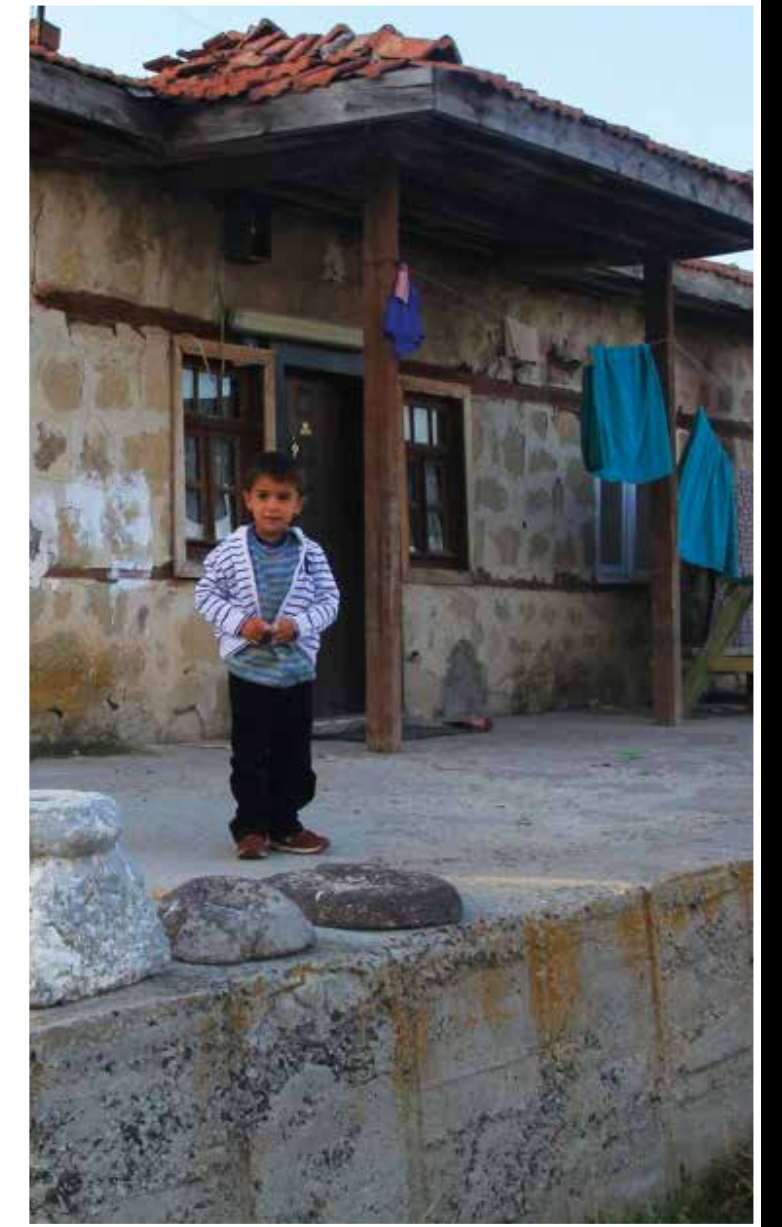
Köprüye vardım yıkıldı Eminem
Kadı, Kaymakam yollara döküldü
İhtiyar babamın beli büküldü

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme yeri: Gölbaşı, Oğulbey Köyü, Kaynak Kişi: Atiye Üner*

KINA MANİSİ

Mercimek ekdim bitti mi?
Ankara yolunu tuttu mu?
Durun bakın anasına
Kızını unuttu mu?

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü, Kaynak Kişi: Halil Yavuz-Mehmet Eser*

SAYIŞMACALAR

Geleneksel çocuk oyunlarının başında ebe seçimi için kullanılan sayışmacalar ise, günlük hayatta özellikle çocuklar arasında canlı bir şekilde kullanılarak yaşatılmaktadır. Güdül ve Nallıhan ilçelerinde yapılan alan çalışmasından elde edilen sayışmacalara şunlar örnek olarak verilebilir:

Çıt pıt.
Nerden geldin
Ordan çık.
Kız saçların
Kıvrım kıvrım şık
Sen bu oyundan çık.
İstanbul'da Un Kapanı'nda
Arpacıoğlu Feyzullah
Pilavı nerde kaşığı nerde
Nasıl yemeliydi
Yuh demeliydi
Yuh yuh yuh.

Eveleme develeme
Deve kuşu kovalama
Çengi çekmek
Mis gibi ekmek
Taze tüze
Berekete hümbül
Çek elini zümbül.
Bir tık, iki tık, üç tık, dört tık, beş tık
Altı tık, yedi tık, sekiz tık, dokuz tık, on tık
Biz bu oyundan çıktık.

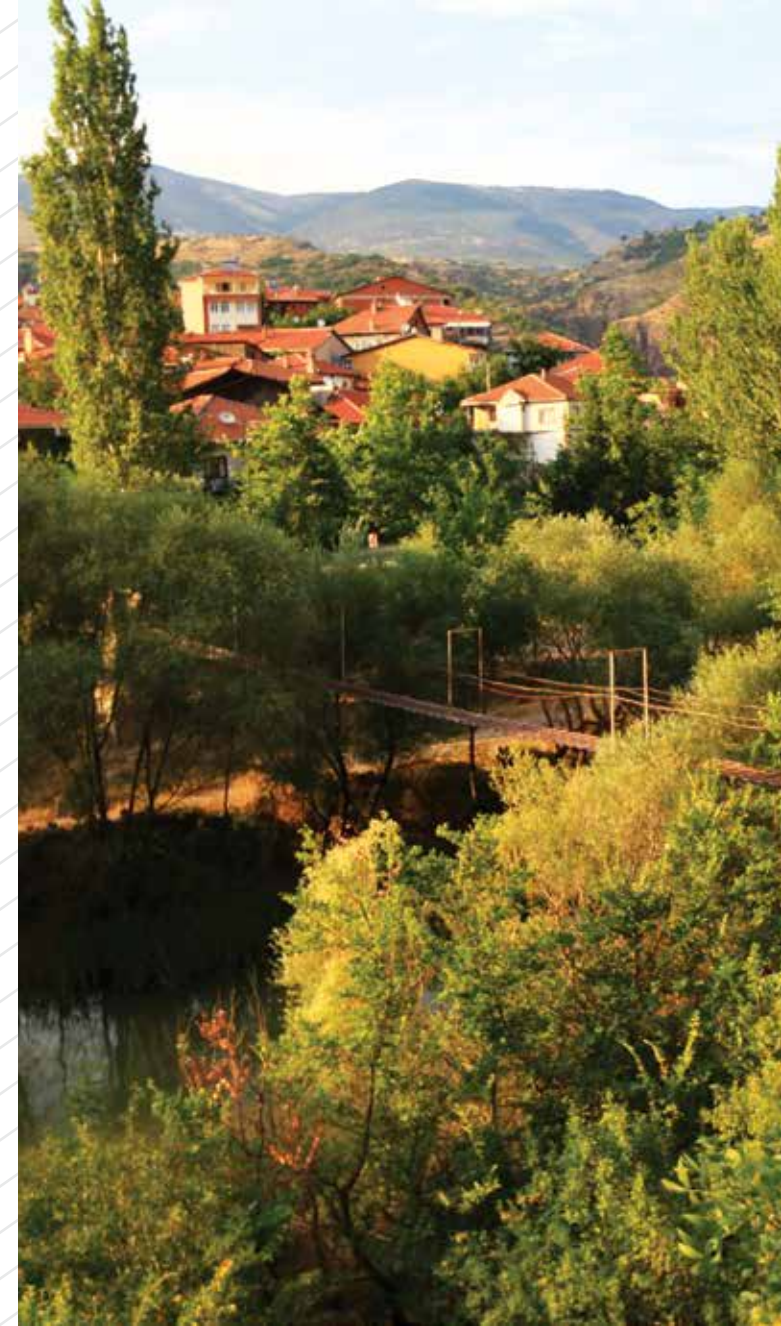
Haldır hüldür
Nane fakır
Aktaş karataş
Yat aşığı usul taş

Bir elmayı alladım pulladım
Edirne'ye yolladım
Edirne'den kağrı gelir takır tukur
Benim babam neden fakır
Et içinden olma dokur
Sıçanların sürüsü
Yumurtanın sarısı
Boşa gitti yarısı.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk
Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi
Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel
Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Güdül, Uruş Köyü, Kaynak
Kişi: Yaşar Akbaş*

GÖSTERİ SANATLARI

MET OYUNU

Açık havada erkekler tarafından oynanan zevkli bir oyun olup, karşılıklı iki kişi veya takım hâlinde de oynanabilir. Oyun 50-60 cm. uzunlukta bir değnek (Çomak veya met değneği) ve 15-20 cm. uzunlukta kısa bir değnek parçası (çelik veya met) ile oynanır. Met oyununda met ve değneğin çeşitli kullanım şekilleri vardır. Bunlardan yaygın olanları şunlardır:

Oyuncu meti iki küçük taşın üstüne koyar. Altından değneği ile meti havaya kaldırıp vurarak uzaklaştırır. Bir eli ile meti hafifçe havaya atar ve değneği ile vurur. Met bir ucu havada kalacak şekilde küçük bir taşın üstüne konur. Değnekle havadaki ucuna vurulur. Havaya zıplayan mete değnekle vurulur. Met, değneğin üstüne dengeli şekilde konarak havaya kaldırılıp vurulur. Değnek ile meti uzağa atmak için oyuncunun üç hakkı vardır. Üç hakkında da ıska geçerek mete vuramayan oyuncu kaybeder ve ebe olur. Sayışma ile takımlar ve kimin önce başlayacağı belirlenir. Başlayacak oyuncu "Kale" denilen yerde meti yukarıda saydığımız şekillerin biri ile atar. Diğer oyuncu metin atılacağı yönde elinde değneği ile durur. Eğer atılan meti yakalar veya değneği ile değerse, meti atma sırası kazanır. Değemez ise düştüğü yerden meti eliyle kaleye fırlatılır. Kaledeki oyuncu da fırlatılan meti değneği ile karşılayıp vurmaya ister. Eğer met kalenin bir değnek boyundan az yakınına düşmüşse yanar ve rakip oyuncuya met atma sırası geçer. Eğer takım ile oynanıyorsa, bir oyuncu yandığında aynı takımın diğer oyuncusuna sıra gelir. Met kalenin yakınına düşmez veya kaledeki oyuncu meti değneği ile yere düşmeden uzaklaştırılırsa, düştüğü yerden itibaren kaleye kadar adımlar. Kaleye geldiğinde kaçta kaldıysa, meti değneğin üstünde hoplatarak düşürmeden saymaya devam eder. Met yere düşünce oyun kaleden met atışı ile devam eder. Saymada her elli sayı bir dalya eder. Tespit edilen belli bir dalyaya gelindiğinde oyun biter.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: GÜDÜL, Karacaören Köyü*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

HIDIRELLEZ

6 Mayıs'ta öğretmenler çocukları Bunarcık denilen düzlüğe götürürlerdi. Orada Hidrellez kutlanırdı. Hidrellez çocuklar arasında kutlanır. Kızlara gidilir, yumurtalar boyanır. Ferfere yapılır, yani herkes evinden bir şeyler getirip toplanır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Afşar Köyü, Kaynak Kişi: Fikriye Taştan, Ali Çalışkaner, Mustafa Aydın*

YAĞMUR DUASI

Güdül'de ise köy muhtarları birbirlerine haber verir ve ilçedeki Sivri dağına çıkılır. Dağda Sivri Dede yatırı vardır. Dua orada yapılır. Güdül'de dede adındaki gölün kenarında yağmur yağmadığı zamanlar toplanılır. Burada sabah erkenden 30-40 kurban kesilir. Daha evvel civar köylerden ev ev gezilerek toplanan bulgur ve pirinçler büyük kazanlarda pişirilir ve dağıtılır. Yemek yendikten sonra dua edilerek Allah'tan rahmet dilenir. Bu gelenek iki gün sürer. İlk gün mezarlık ziyareti, ikinci gün dede denilen gölün etrafında kurbanların kesilmesi ve yağmur duasının yapılması ile devam eder.

Nisan yağmurlarında "Göde göde göl olur" yapılır. Köyün başından sonuna kadar gelinir. Büyüklere sarı yağlan ve bazlama ekmeği pişirirler. Elli altmış yumurta olur.
"Göde göde göl olsun,
Evimizin önü sel olsun" manisi söylenir.

Köydeki muhtarlar birbirlerine haber verirler. Sivri dağına çıkılır. Dua orada yapılır. Sivri dağında Sivri Dede yatırı vardır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Afşar Köyü, Kaynak Kişi: Ali Çalışkaner, Mustafa Aydın
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü, Kaynak Kişi: Emine Elitok*

KIZ İSTEME

Kız istemeye erkeğin annesi, babası ve dua etmek için imamla gidilir. Akrabalardan da birkaç kişi gelir. Kız isteme geleneği diğer köylerdeki gibidir. Kız istemeye giderken kıza hediye götürülür. Pekmezden şerbet yapılır ve içilir. Şerbet içilirse eğer kız verilmiş demektir. Kız istendikten sonra erkek evinden kız evine helva gönderilir. Helvanın ortasına altın konulur. Kız evi ise erkek evine börek yollar ve köylüye bu börek dağıtılır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Garipçe Köyü Köyü, Kaynak Kişi: Ali Atıcı
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü Köyü, Kaynak Kişi: Halil Yavuz-Mehmet Eser*

DÜNÜR DÜŞME

Oğlanın annesi babası kızın anne ve babasının evine gider. Dünür düşer. Olursa olur olmazsa başka birine gider. Kız isteme esnasında çay içilir. Kızı verilerse yüzük takılır. Söz alınır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü, Kaynak Kişi: Halil Uçar*

NİŞAN

Eskiden nişan olduktan sonra oğlan evinin düğüne hazırlanması için 1-2 yıl beklenirdi. Düğünler eskiden yedi gün sürerdi. Davullu köçekli olurdu.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Garipçe Köyü, Kaynak Kişi: Ali Atıcı*

KINA GECESİ VE DÜĞÜN

Kız kinasına erkekler de giderdi. Pazartesi günü başlayan düğün, perşembe günü biter. Günlerin bu şekilde olması inanca bağlıdır. Perşembeyi cumaya bağlayan gece gelin ile güveyi gerdeğe sokarlar. Mübarek gün olduğu için. Düğünden sonra erkekler güreş tutarlardı. Gelin, güreşçilere "Baş altı baş üstü" diye hediye verirdi. "Baş altı baş üstü" çorap demektir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Seymenli Köyü, Kaynak Kişi: Arif Ünal- Arife Ünal*

DÜĞÜN YEMEKLERİ

Düğünde tavuk ve et pişirilir. Pilav, komposto, salata, bamya, fasulye yemekleri pişirilir. Dolma da yapılır. Köyde parmak kalınlığında sarılan yaprak dolması (sarma) ve bazlama (bazlamaç) ünlüdür.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü, Kaynak Kişi: Emine Elitok*

GELİN DAMAT EVİNE GİRERKEN YAPILAN UYGULAMALAR

Damadın arkadaşları sağdıçtan para almak amacıyla ona oyunlar yapar. Ayakkabısını götürürler, mendil alırlar, yaşlık alırlardı. Alır ve kaçarlardı. Damat gerdeğe girmeden önce arkadaşlarıyla birlikte namaza gider. Gerdeğin ertesi günü el öpmeye gidilir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü, Kaynak Kişi: Halil Uçar*

Gelin eve geldiği zaman testi kırılırdı ve evin giriş kapısına yağ sürülürdü. Gelin ve kaynana arasında anlaşmazlıklar sürtüşmeler olmaması adına yani aralarının yağ gibi olması için yapılırdı.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Aşar Köyü, Kaynak Kişi: Fikriye Taştan*

Damadın genç arkadaşları yatsı namazından önce camiye giderlerdi. Kız tarafı da tavuklu baklava hazırlarlardı. Bu hazırlanan baklava kız tarafının yakınları aracılığıyla oğlan evine gerdek akşamı götürülürdü. Yatsı namazından sonra damadın arkadaşları damadın sırtına vurarak gerdek gecesine gönderilirdi.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Aşar Köyü, Kaynak Kişi: Ali Çalışkaner-Mustafa Aydın*

BAŞLIK PARASI

Damat gerdeğe girmeden önce dört yaşlı bir araya gelir. İlahiyle damadı evden alıp camiye götürürler. Namaz kılarlar. Namaz sonrasında dört delikanlı damadı alırlar. Evli olan iki tanesi "Aklını başına al, heyecanlanma" diye damadın sırtını yumruklayarak eve sokarlar. Damadın annesi "Üç kulhü bir elham oku, sağ elinle kapıyı aç.", diye damada öğüt verir. Gelinin yanına girdiğinde damat gelin yüzünü göstermez. Duvağı açma için damat geline bahşiş verir. Yüzünü açınca gelin damadın ayağına basar. Damada "Aman oğlum bastırma ilk çocuğun kız olur." derler. Ondan sonra iki rekât namaz kılınır, biraz yemek yenir.

Gelin atına döndürdük (çan) takılır, süslenir. Kız ve erkek kınası ayrı yapılır. Sin sin, Ankara havası oynanır. Köylerde düğünler çeşitli oyunlar yapılır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012 Derleme Yeri: Güdül, Garipçe Köyü,
Kaynak Kişi: Halil Uçar Derleme Yeri: Güdül, Karacaören Köyü, Kaynak Kişi: Halil Yavuz-Mehmet Eser*

BACADAN SEPET SARKITMA

İki tane genç, damadın odasının bacasından sepet sarkıtırlar, damat da sepetin içine bir tane tavuk budu koyar. Az koydu derler tekrar sarkıtırlar. Damat ikincisinde taş doldurur içine hepsini verdi sanırlar.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Garipçe Köyü, Kaynak Kişi: Ali Atıcı*

BAYRAMLAR

Bayram namazından sonra bayramlaşma gerçekleştirilirdi. Cami avlusuna gelirken herkes yemekle gelirdi ve namazdan sonra getirilen yemekler herkese dağıtılıp birlikte yenirdi. Özellikle bayram çöreği meşhurdu. Genellikle herkes evinde saçta yapıp öyle getirirdi. Bu Aşar köyüne özel bir çörektir. Maddi durumu iyi olan kişiler de baklava yapıp getirirlerdi. Eskiden çikolata yoktu ve bayramlarda gelen misafire ikram edilen şeyler leblebi ve ekin gavurgası olurdu. Arife günleri de topluca aileler mezarlık ziyaretleri gerçekleştirirdi.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Aşar Köyü, Kaynak Kişi: Ali Çalışkaner-Mustafa Aydın*

ASKERE UĞURLAMA

Askere gidecek olan gence yemek verilir. Eğlence düzenlenir, sinsin oynanır. Gencin sağ eline kına yakılır. Ülkesine kurban olsun diye kına yakılır. Asker için "Allah başını kanatmadan burnun kanamadan dön gel yavrum" diye dua edilir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören, Kaynak Kişi: Emine Elitok*

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

NAZARA KARŞI YAPILAN UYGULAMALAR

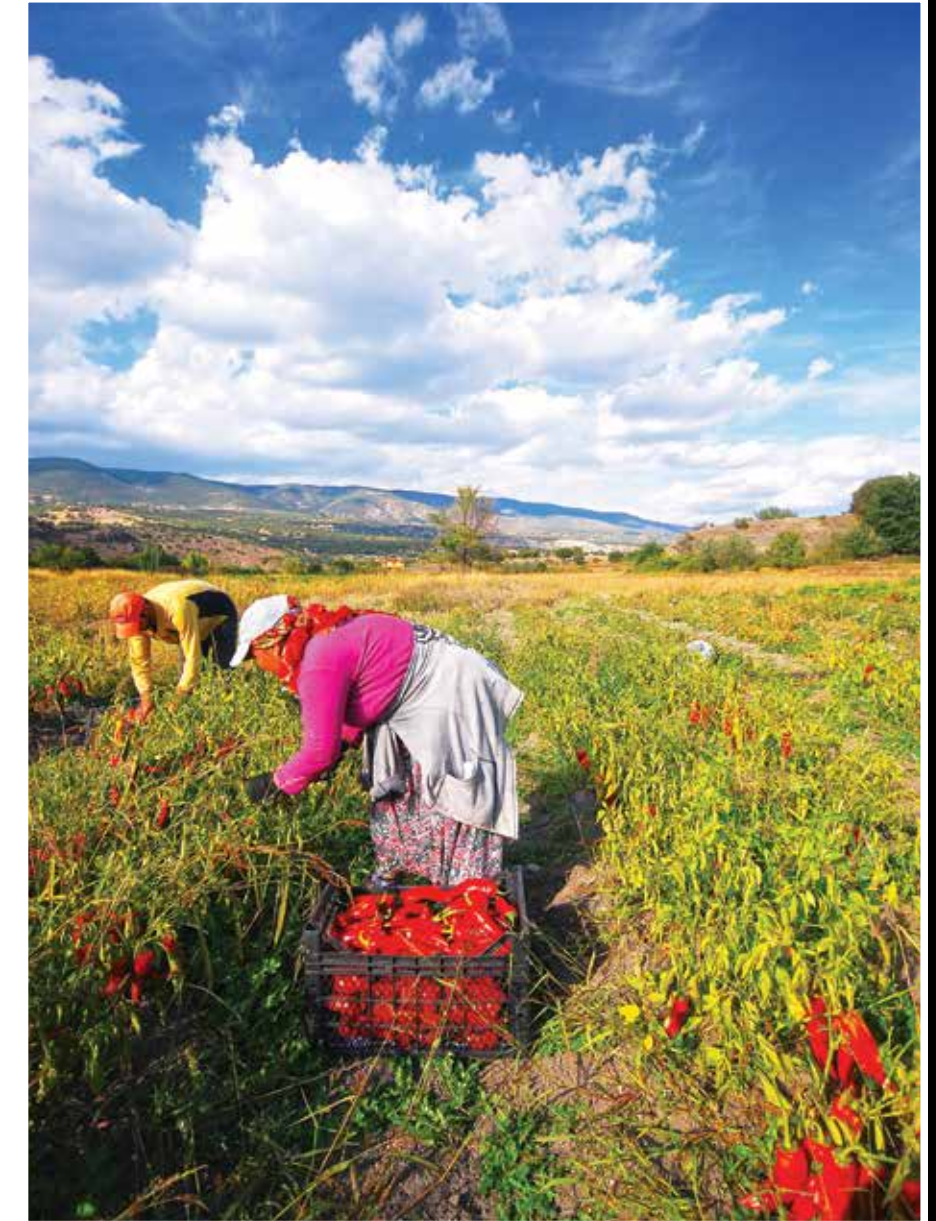
Güdül Seymenli Köyü'nde nazara karşı kapılara hayvanların kafatası asılmaktadır. Seymenli Köyü'nde anlatılan bir rivayete göre bir gün iki atına birden nazar değen bir köylü köyün yaşlılarından birine giderek muska yazdırır. Bir sene sonra muska kaybolunca tekrar yaşlı adamın yanına gider. Hoca köylü derdini anlatmadan muskanın kaybolduğunu anlar ve ona bir daha muska yazamayacağını söyler. Hoca muskanın yerine ölen bir hayvanın kafasını ahırın girişine gömmesini söyler. Eşiğine kafa gömülen ahır artık yatır sayılır ve eşikten geçen hayvanlara hiçbir şey olmayacağına inanılır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Güdül, Seymenli Köyü, Kaynak Kişi: Arif Ünal*

SÜTÜ OLMAYAN KADIN

Kadının sütünün olması veya çoğalması için, yeşil soğanı tuzla birlikte yedirirlerdi. Bir de eskiden sütü bol olması için ekini saçta kavururlardı ve buna "gavurga" derlerdi ve yanında bol su ile yenirdi.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Güdül, Afşar Köyü, Kaynak Kişi: Fikriye Taştan*

TUZLAMA

Bebek anneden doğar doğmaz ıslak hâldeyken tuz, “una belenmiş gibi” bebeğin ağızına gözüne sürülür. Bir iki gün sonra çocuk yıkanır. Terlemesin, eli ayağı yüzülmesin, ateşten yanmasın diye bebeği tuzlardı.

KIRK BASMASI

Doğum yapmış iki kadın yolda ya da bir yerde birbirleriyle karşılaşırlarsa lohusa kadının karnının yandığına ve bebeğinin hızla zayıflayacağına inanılır. Kirk bastığında yapılan uygulamalardan biri de köpek göğlezini (yavrusunu) terazinin bir tarafına kırk basan çocuğu da öbür tarafına koyarak tartmaktır.

KIRKLAMA

Camiden kırk tane taş getirilip kalburun içine konulur. Yine kalburun içine bıçak, makas ve ayna konulur. Çocuk bir leğene konur ve kalburun üstünden dökülen suyla birlikte çocuk yıkanır ve kırklanır. Kırk kaşıkla (kırk üç kaşık) su koyulur.

LOHUSA ŞERBETİ

Pekmez kaynatılır, içerisine karabiber, nane ve karanfil katılır. Dövülür tereyağı katılır ve lohusa şerbeti diye içirilir.

AHRAZ OLDU

Geç konuşan çocuğa ahraz oldu denilirdi.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Güdül, Karacaören, Kaynak Kişi: Emine Elitok*

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

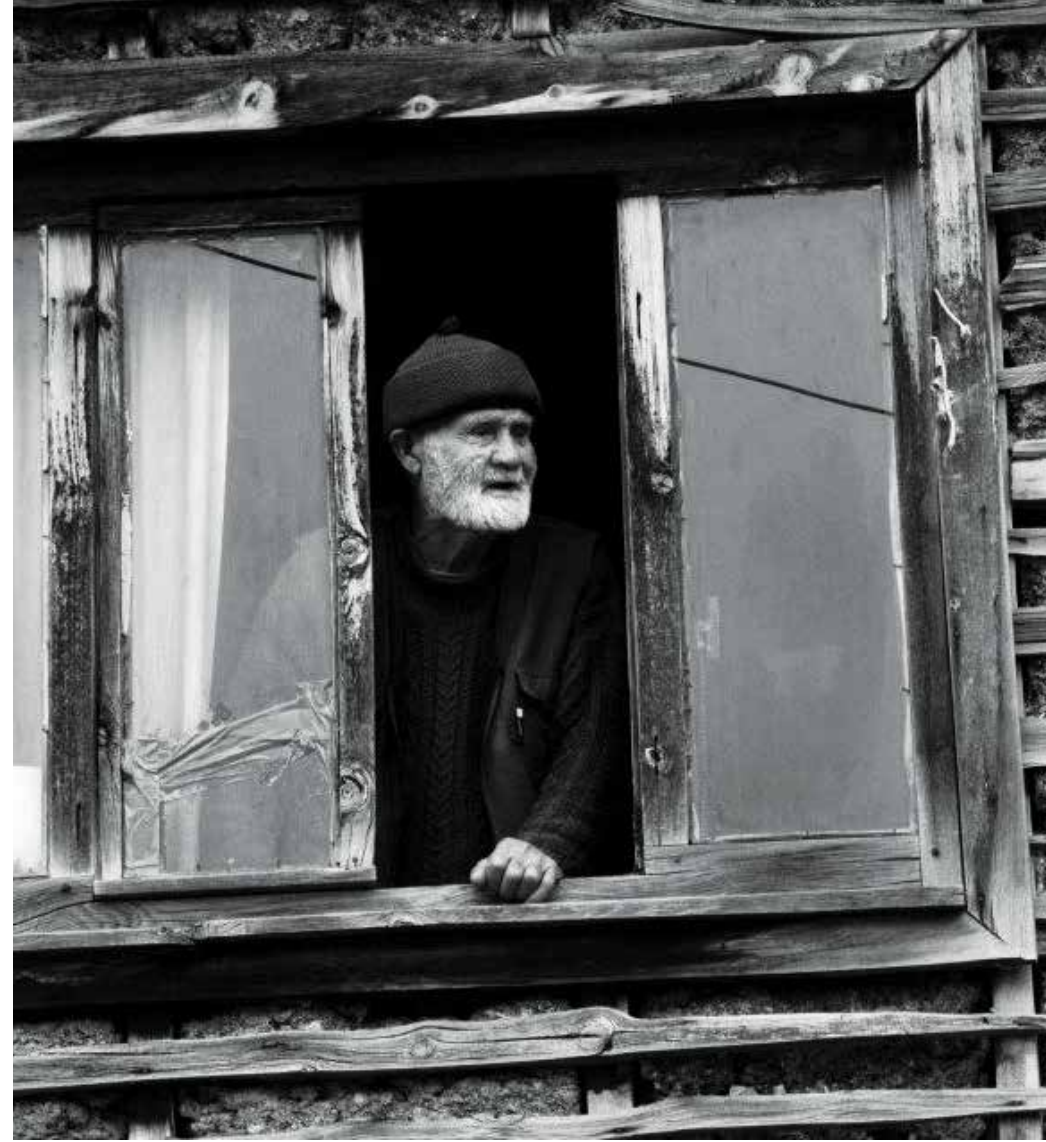
EL SANATLARI

Çerçicilik

Çerçicilik bir tür eskiden de yapılan takas usulü alışveriş olarak düşünülebilir. Kişi bir merkep (eşek) ile birlikte köyleri dolaşarak hem takas usulü hem de parayla alışveriş yapardı. Merkebin iki yanında büyük sandıklar olurdu ve köylere mal taşırdı. Köylere genellikle kırtasiye malzemesi verip karşılığında yumurta alırdı. Çerçicilik yapan kişi mali durumunu iyileştirdikten sonra bir beygir (at) alarak köylere baklagil ve sebze meyve ticareti yapardı ve yeri geldiğinde eski bakırları toplayarak geçimini sürdürürdü.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası,
Ankara, Grafikler Matbaa,2012
Derleme Yeri: GÜDÜL, Garipçe Köyü,
Kaynak Kişi: Cafer Özkan*

ÇAMAŞIRHANE

Yapıda Kullanılan Malzeme: Taş, tuğla, beton harcı
 Yapım Yılı: 1920'li yıllarda yapıldığı tahmin ediliyor
 Yapım Tekniği: Temel üstü duvar yüksekliğinin yarısına kadar taş yığma, üst kısım tuğla ile örülmüş, betonarme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Çatısı kiremittir.
 Yapının işlevi: Ortak kullanım alanı olarak yapılmış yapı, kazanların kaynatıldığı ocak kısmı, çamaşır yıkama yeri, çeşme, çamaşır kurutma yeri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.
 Yapı, ortasından dere geçen çamaşır yıkanılabilir büyük taşların bulunduğu doğal ortamı içine alacak şekilde inşa edilmiştir. Buraya bir çeşme yapılmıştır. Sağlam yapılmadığından deforme olmuş ve 1980'li yıllarda duvarların alt kısımları taş, üst kısımları tuğla ile tekrar örülerek bugünkü şekli verilmiştir.
 Zemin beton dökülerek yapılmış, pis suyun akacağı kanallar bırakılmıştır. Çatıya gerilen çamaşır iplerinde çamaşırlar kurutulmaktadır. Gün ışığından faydalanabilmek için bir tane pencere bırakılmıştır. Çamaşırhane günümüzde sadece yün ve halı gibi evde makinede yıkanması güç eşyaların yıkandığı yerdir.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, 2012, Ankara, Grafiker Matbaa
 Derleyen: Çiğdem Şentürk; Derleme Yeri: Ankara –Güdül; Kaynak Kişi 1: Nurşen Yıldırım, 1950, İlkokul, Ev Hanımı; Kaynak Kişi 2: Emin Akyüz, 1955, İlkokul, Çiftçi*

HAYMANA

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

TÜRKÜ

Atıverdim samanı
Başından çıktı dumanı
Şu zamanın kızları
Ne divane imanı

Kız mısın kervan mısın
Mardin'e varır mısın
Nişanlı viran mısın

Aha geldim Mardin'den
İndim kış gün ardından
Aç kapıyı Zübeyde Hanım
Ölüyorum derdinden

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Eskikişla Köyü, Kaynak Kişi: Saat Işılak*

MANİ

Gelin kaynanaya sitemini mani ile dile getirir:

Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Benim sevdiğim oğlan
Dolmuşa şoför olmuş

Oy nari naririnari
Askerdir benim yarım
Çavuş izin vermiyor
Ne yapsın benim yârim

Ağaçların altında
Herkes bunun farkında
İkimiz görmüşler
Ankara Gençlik Parkı'nda

Yaprak gazel olur mu
Dünya güzel olur mu
Benim sevdiğim oğlan
Tek bacıyı bulur mu

Ayakkabı giyerim
Üstü beyaz olursa
Kaynanamı severim
Oğlu da güzel olursa

Kaynanam gelirse
Dolmayı sarıverse
Geberesice kaynana
Yemeden ölüverse

Anne kızın çok muydu
Hiç kıymetim yok muydu
Niye sattın gurbete
Köyde de çoban yok muydu

Ankara'nın karası
Oğul verir arası
Kaynanam ölmüş diyorlar
Kaynataya darısı

Kaynana ise bu manilere şöyle cevap
vermektedir:

Oğlanı ben doğurdum
Gel kıcıımı kemir

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Haymana, Eskişehir Köyü, Kaynak Kişi: Petek TÜRKMEN

GÖSTERİ SANATLARI

SİMİT OYUNU (ANKARA / HAYMANA)

Haymana ilçesinde derlenen bir tür çocuk oyunudur. Altı – yedi kişiyle oynanır. Bir ebe belirlenir. Ebe kendine bir alan çizer. Ebe haricinde olan oyuncular, ebenin alanının dışında yer alır. Ebe tek nefeste “simiiiiit” diyerek tek ayak üzerinde kendi alanından seke seke çıkar ve diğer oyunculara vurmaya çalışır. Eğer diğer oyunculardan birine, tek ayak üstünde sekerek, “simiiiiit” derken nefesi kesilmeden vurmaya başarsa vurduğu oyuncu ebe olur. Eğer ebe, hiçbir oyuncuya vuramazsa, nefesi kesilip kendi alanı dışında kalırsa diğer oyuncular ebeye vurmaya başlar. Ebe kendi alanına kaçana kadar diğer oyuncular ebeye vurmaya devam eder.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

KINA GECESİ VE DÜĞÜN

Eskiden kına yakmak için köyde olan ihtiyar bir kadının olduğu ve onun kınayı karıştırdığı bilinmektedir. Gelin olacak kızın kinasına o kişi davet edilir ve gelinin boynunun arkasına kına yaktırılırdı. Gelinin boynunun arkasına kına yakmanın iyi şeylere sebep olacağına inanılırdı. Gelinin ayağına, ensesine el ve ayak parmaklarına kına yakılır.

BAŞLIK PARASI

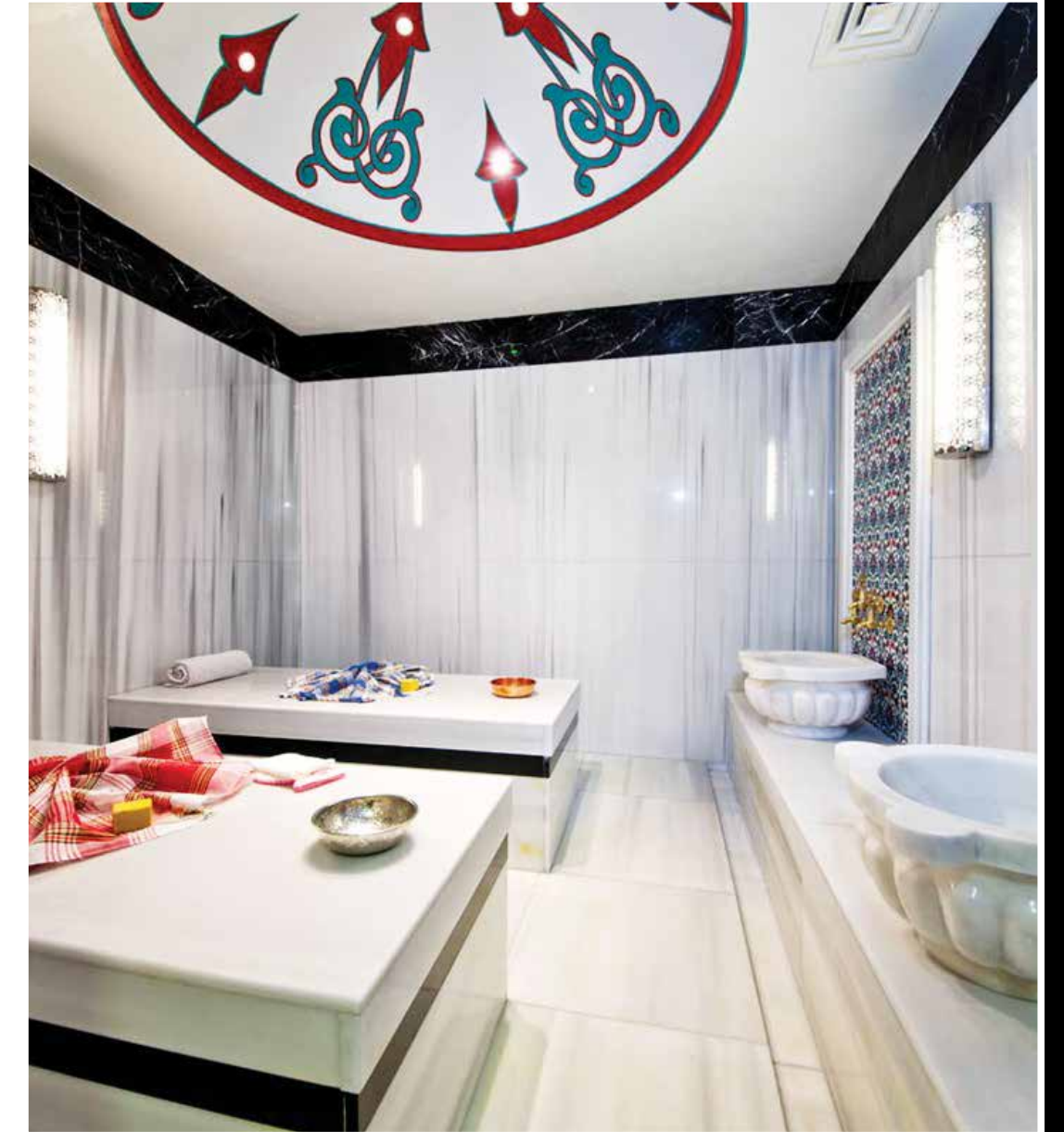
Kızın ailesine para verilirdi eskiden. Para olabileceği gibi tarla, koyun keçi de olabilirdi.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Ayşe Çiçek*

ASKERE UĞURLAMA

Askere gidecek olan kişiye varsa birkaç kuruş el harçlığı verilir. Askere gidecek genç, sabah gideceği zaman bütün köylerin içini gezer. Köylüler bir yere toplanır. Fatiha okunur. Askerin arkasından su dökülür. Köylüler, ekmeğler getirip ısırtırlar. Isıtılan yufka ekmeği askere giden genç dönünceye kadar saklanır. Et ve pilav pişirip yenilir. Kalanı orada dökülür, kuş kartal yesin diye... Dua etmesi için asker uğurlamaya imam götürülür.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Eskikışla Köyü, Kaynak Kişi: Sefer Çalık
Derleme Yeri: Haymana Aktepe Köyü, Kaynak Kişi: Miskal Sütçü*

Fotoğraf: Nesrin Özer

HAC YEMEĞİ

Haymana Ataköy'de ve Polatlı Basri Köyü'nde hacca gidenler ya da hacdan dönenlere yemek verilir. Hacca gitmeden bir hafta on beş gün önce hacı adaylarına herkes, dilediği şekilde hediyeler verir. Ayrıca hacı adaylarının akrabaları, gidişten bir ay öncesinden itibaren onları yemeğe çağırmaya başlarlar ve Hacı Yemeği vererek helalleşirler. Hacılar hacdan döndüklerinde Hacı evine ziyaretlerine gidilir. Gelenlere zemzem suyu ile hacı yağı ve hurma ikram edilir. Genellikle akşam yapılan bu hacı ziyaretlerinde gelenlere gümüş yüzük, tespih ve takke gibi hediyeler verilir. Hacılar yaklaşık 10 veya 20 gün sonra varlıklarının durumuna göre "Hacı yemeği" verirler. Hem giderken verilen helalleşme yemeğinde hem de döndükten sonra verilen "hacı yemeğinde" de pilav, kavurma, salata ve ayran olur. Büyük kazanlarda pişirilen hacı yemekleri bazen de tüm köylülerin meydana toplanması ile yapılır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa, 2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Şaban Çiçek*

Fotoğraf: Hatice Özder

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

AL BASMASI

Yeni doğum yapan gelinin yatağına yüz metre ip sarkıtılarak al basmasın diye önlem alınırdı. Gelinin yorganı da kırmızı olurdu yine al basmasından korumak için yapılırdı. Aynı şekilde yeni doğan çocuğa da sarılık olmaması için başına sarı bir örtü örtülürdü.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Miyase Çiçek*

DOĞUM YAPAN KADIN

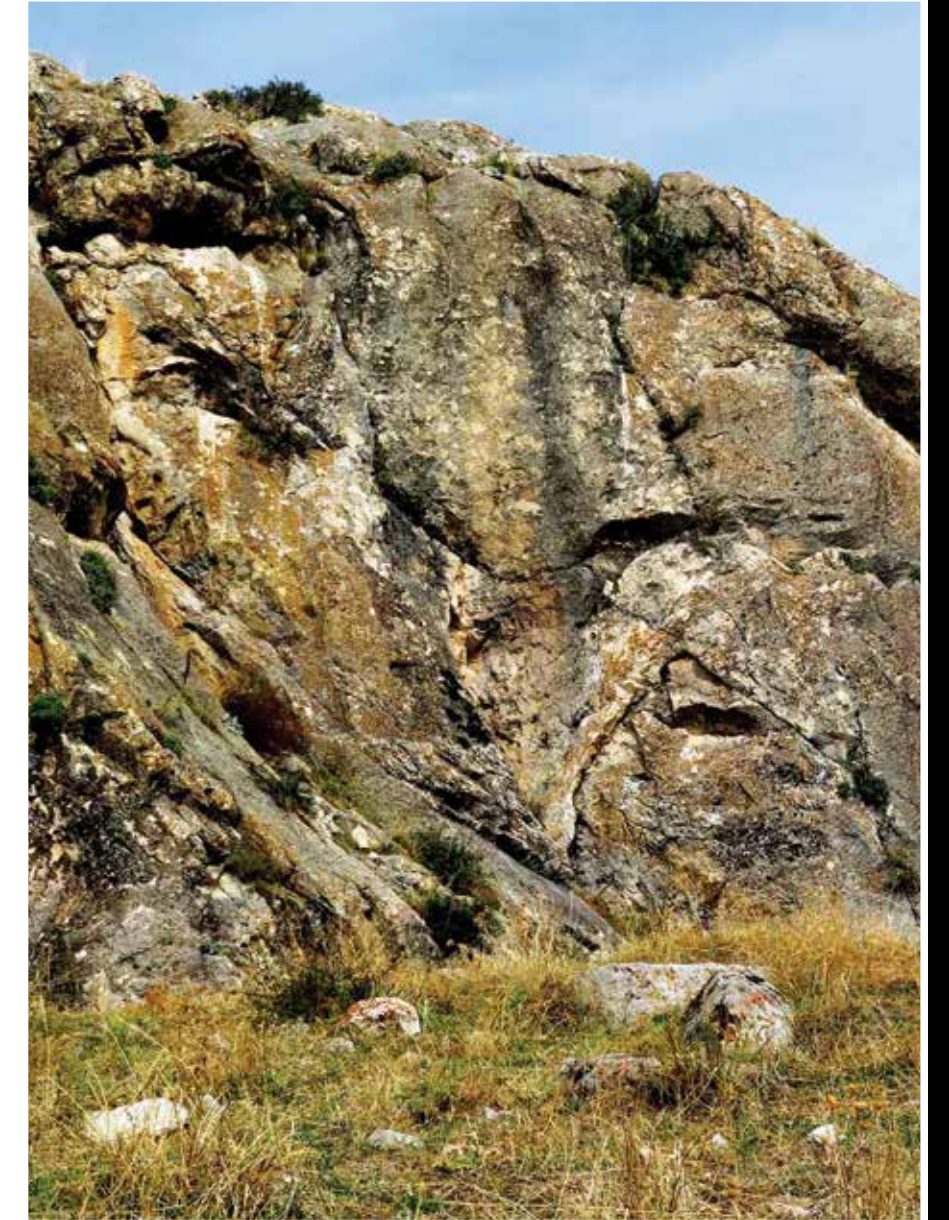
Doğum yapan kadının altına konulmak üzere toprak elenir ve ısıtılır. Toprak pis kanı keser. Doğum yapan kadını al basmasından korumak için yatağın etrafına yüz metre ip bağlanır.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Halime Çiçek ve Ayşe Çiçek*

KOLAY DOĞUM

Hamile kadın bir battaniyenin içerisine koyulur sallanır. Eğer yine doğum yapamazsa kuvvetli bir kadın sırtına alır, çocuk aşağıya insin diye itekler.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Halime Çiçek ve Ayşe Çiçek*

CİNSİYET TAHMİN ETME

Doğacak çocuğun cinsiyeti erkekse kadının göbeği sivri olur, kız ise kalçası sivri olur.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Miyase Çiçek*

KIRKLAMA

Çocuk kırk günlükken yapılan bir etkinliktir. Kırk tane taş, kırk kaşık su içine makas, ayna konulur. Kırk taş, mezarlıktan toplanılır. Toplanan taşların uzun ömürlü olmasını sağladığı düşünülür. Suyun içine konulan ayna ise nazarın kırılmasını sağladığı düşünülür. Su ortaya konulur ve dualar edilir. Etkinliğin sonunda 'Kırk Suyu' temiz damın üzerinden dökülür.

Çocuk kırlandıktan sonra su temiz damın üzerine dökülür. Kırklama için çocuğun ömrü uzun olsun diye mezardan kırk taş toplanır.

KONUŞAMAYAN ÇOCUK

Vakti geldiği halde konuşamayan ya da konuşma güçlüğü çeken çocuklara "tat" ya da "kekeç" denir. Kaynamış yumurtayı çok yiyen çocukların konuşamayacağına inanılır. Kaynamış yumurta ağızda zor döndüğünden çocuğun da dilinin dönmeyeceğine inanılır. Bu nedenle az yedirilir.

YEŞİL PAPUÇ OCAĞI

Haymana'da Yeşil Pabuç denilen bir ocak vardır. İnsanların ağızlarına ayakkabı ile vurarak iyileştirmektedir. Bu pabuç ile kekemeler, konuşamayanlar ve felçlilerin ağızlarına vurulur. Böylelikle hastalık tedavi edilir.

KEKEME OCAĞI

Kekeme olan kişi yedi gün ocağı ziyaret eder. Her gittiğinde dua eder. Bu durum yedi gün boyu devam eder. Bir hafta sonunda kekeme hastası iyileşir. Ocak aynı zamanda felçli hastalara da bakar.

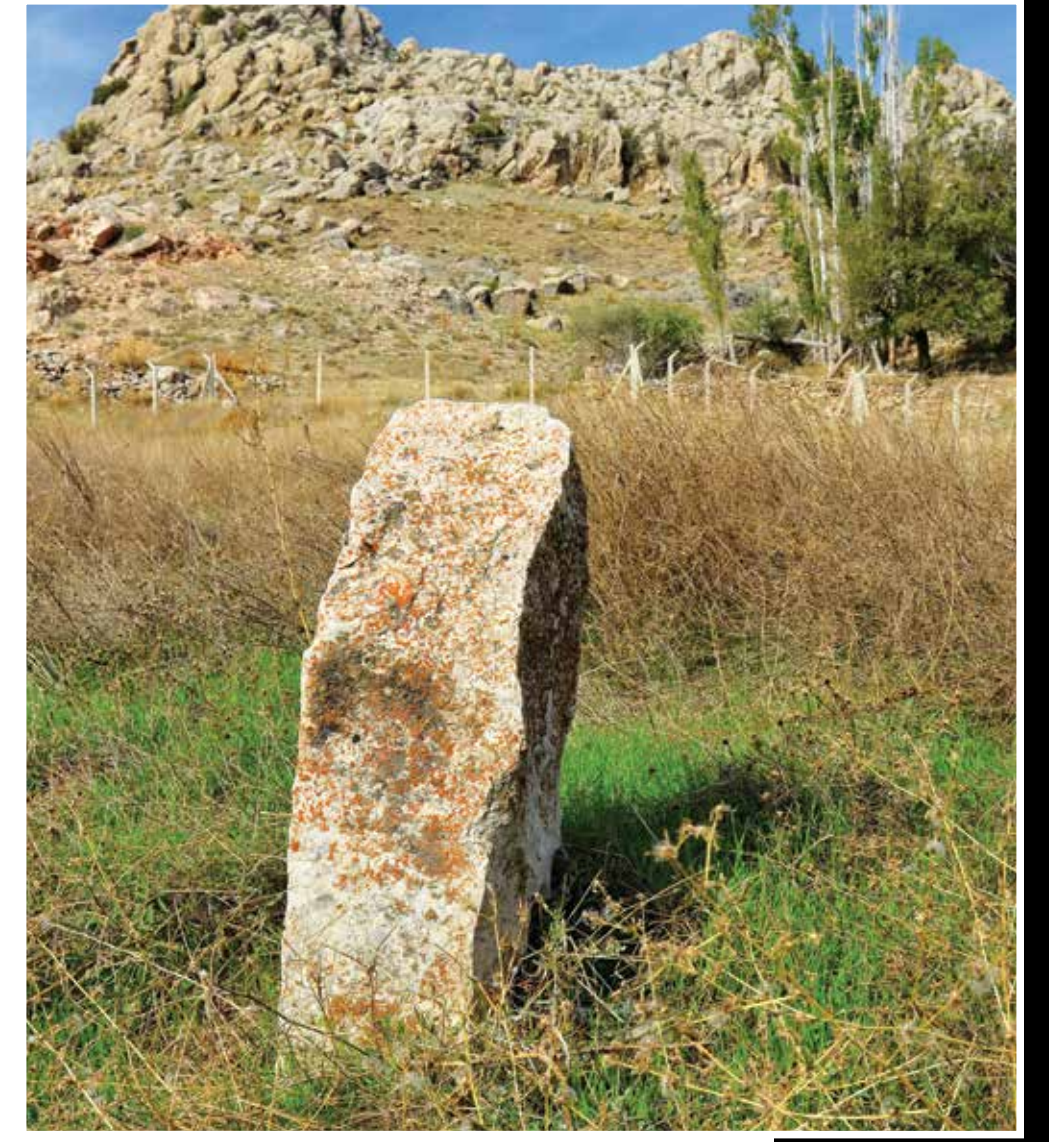
GÖBEK BAĞI

Göbek bağı eskiden ayak basılmadığından ve temiz olduğundan toprak olan evlerin eşğine gömülürdü. Kesilen ya da kuruyup düşen göbek bağına erkekse okusun diye okulun bahçesine, kızsız Kur'an okusun, öğrensün diye camiye gömüyorlar.

OKUNTU

Önceden düğünlere ve gelin evine öküzlerle gidilirdi sonradan bu yerini atlara, davullarla haber vermeye bıraktı. Bir hafta boyunca davullar çalınırdı. Bir hafta boyunca kimse düğün evinden başka bir yere gitmezdi. Muhabbet edip, tura oyunu oynarlardı ve akşam olunca herkes misafirlerini evine götürürdü.

*Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaa,2012
Derleme Yeri: Haymana, Ataköy, Kaynak Kişi: Miyase Çiçek, Şaban Çiçek, Ayşe Çiçek, Halime Çiçek*

Fotoğraf: Erdal Karaaslan

KALECİK

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

KINA TÜRKÜSÜ

Bismillah edin kınaya çağrın gelsin anaya
Bismillah edin kınaya
Gelinim kınan al olsun
Burda dilliğin ballı olsun
Biner atın iyisine
Gider yolun kıyısına
Çağrın gelsin dayısına
Kız anam kınan kutlu olsun
Burada dilliğin ballı olsun
Ağzın tatlı olsun
Elimi sundum astara
Elimi kesti destere
Allah'ım şirin göstere

Kız anam kınan kutlu olsun
Ağzın tatlı olsun
Ufak mercimek bitti mi?
Dağ taşı tuttu mu?
Kız anasını unuttu mu?
Kız anam kınan kutlu olsun
Burada dilin tatlı olsun
Asvap yuduğum ak taşlar
Gölgelendi mi yamaçlar
Haydin gidelim kardaşlar
Kız anam kınan kutlu olsun
Bismillah edin kınaya çağrın gelsin anaya
Kız anam kınan kutlu olsun
Bunda dilliğin tatlı olsun

Hani bu kızın anası
Elinde kına yanası
Başında mumlar yanası
Kız anam kınan al olsun
Burada dilin bal olsun
Ayağına giymiş nar incesi var
Başına bürümüş bürümcesi var
Hürü kızlarından görümcesi var
Kız anam kınan kutlu olsun
Burada dilin tatlı olsun

TÜRKÜ

Atıverdim samanı
Başından çiti dumanı
Şu zamanın kızları
Ne divane imanı

Kız mısın kervan mısın
Mardine varır mısın
Nişanlı viran mısın

Aha geldim Mardin'den
İndim kış gün ardından
Aç kapıyı Zübeyde Hanım
Ölüyorum derdinden

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Yılanlı Köyü, Kaynak Kişi: Saat Işlak.
- Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü, Kaynak Kişi: Zülbiye Kandemir.

GÖSTERİ SANATLARI

TURA OYUNU

Tura, oyunun ana malzemesidir ve öküz tımar edilip taranırken çıkan kılların tekrar tekrar yıkanıp sıkıştırılması ile elde edilen yumruk büyüklüğündeki kıl yumağıdır. Oyun, takım başkanı olacak iki kişinin diğer oyuncularını seçmek için mandak taşı ile (Çelik oyununda da olduğu gibi oyuncuların korumak zorunda oldukları taştır. Bu taş, genellikle iki avuç içi büyüklüğünde olur.) biraz uzak mesafeden değnek yardımıyla “senin, benim” diyerek ölçmesiyle başlamaktadır. Taşa geldiğinde kimin tarafında yer bitmişse o başkan, ilk oyuncuyu seçme hakkını elde etmektedir. Oyuncular, başkanlar tarafından birer birer sırayla seçilir. Bazen böyle sayışma yapmak yerine, seçici kişilerden ilk önce “başkan” diyen kişi de seçme önceliğini elde edebilmektedir. Bu da takım seçiminde kullanılan ikinci bir yoldur. Takımlar bu şekillerde belirlendikten sonra, sıra oyuna hangi takımın başlayacağına gelir. Eğer iki takımın aralarında bir anlaşma olmazsa, küçük bir yassı taşın üzerine tükürülerek “yağlı-kuru” belirlenir. Havaya atılan taşın tükürüklü kısmı üste gelirse “yağlı” diyenler, kuru tarafı üste gelirse “kuru” diyenler kazanmış olurlar. Bundan sonra ilk oyuncu mandağın başına geçer ve oyunu başlatır.

Düz bir alanın bir ucuna dikilmiş olan mandağın başına geçen oyuncu turayı, tıpkı çelikte olduğu gibi karşı takımın oyuncularının tutamayacağı şekilde atmaya çalışır. Turanın gelebileceğini hesap ettikleri yere göre karşı takım oyuncuları alana dağılırlar. Atılan turayı elleri ile veya ellerinde bulunan ceket, etek, şapka gibi bir nesneyle tutmaya çalışırlar. Ya da bu nesnelere turanın üzerine atarak onun içinde yere düşmesini sağlarlar. Tura yakalanamazsa, düştüğü yerden alınarak mandak taşına vurmaya için tekrar atılır. Mandak başındaki oyuncu ise elindeki değnekle mandağı korumaya, atılan turayı mümkün mertebe uzağa çelmeye çalışır. Bu çelinen yer ile mandak taşı arası değnekle ölçülür. Her dokuz değnekten sonra “dıkız” denilir ve her “dıkız” da oyunun bir üst basamağına geçiş anlamına gelir. Oyunun bütün basamakları tamamlanmışsa bir “sırık” olur. Tura yakalanmışsa, mandak taşına vurulmuşsa veya mandak taşına bir değnek ölçüsünden daha az yakınlıkta bir yere düşmüşse atan oyuncu yanar. Yerine aynı takımın yeni bir oyuncusu geçer. Bu şekilde bütün oyuncular saf dışı bırakıldığında, atan takım ile yakalayan takım yer değiştirir. Yanan oyuncunun yerine gelen oyuncu, oyunun bütün basamaklarını başarı ile geçer de “sırık” yaparsa, yanar oyuncu da yeniden canlanmış olur. Oyun bu şekilde devam eder. Oyuncu sayısı eşit olmadığı zaman fazla olan kişi “haybeci”, “aralıkçı” olur. “Haybeci” hep mandağın yanında durur, atıcı hangi takım ise ondan yana olur.

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü.

SİNSİN OYUNU

Sinsin oyunu, Türklerin Orta Asya hayatında, o devirlerde “Ateş, toprak, su ve hava” gibi kutsiyet izafe edilen unsurlardan biri olarak önem kazanmıştır. Bir erkek oyunu olarak, yiğitlik ve mertlik gösterisidir. Müziğinde de buna bağlı olarak oyuncu ve seyircileri coşturan kahramanlık nağmeleri bulunur.

Anadolu’ da daha çok düğünlerde, kına gecesinde ateş yakılır. Köy delikanlıları dağdan kestikleri odunu köy meydanında çalgı eşliğinde kırarlar. “Düğün Çırası” denilen bu oyunun bir kısmı sinsin ateşi olarak ayrılıp, geri kalanı davetlilerin kalacağı ev ve odaların ısıtılmasında kullanılmaktadır. Kına akşamı, davul zurna ekibi odaları dolaşp davetlileri meydana davet eder. Halk, önde çalgıcıların olduğu meydanda toplanır. Çalgıcıların gösterisinden sonra sinsin oyunu başlar. Arada damat ve sağdıcin eline kına yakılır.

Bundan sonra asıl şenlik başlar ve çalgıcılar davul zurna eşliğinde sinsine has figürlerle bir gösteri yapıp halkı coşturur. Daha sonra “Köroğlu” müziği ile sinsine başlanmaktadır. Oyuna ilk başlayan oyuncu, sol eli arkasında, sağ eli de havada olmak üzere saat yönünde çalgının ritmine uyarak çeşitli vücut ve ayak figürleri ile ateşin etrafında dönmeye başlar.

Oyuncunun hareketlerinde; ateşe karşı bir saygı, ona hâkim olmanın bir gururu yanında, çevredeki halka karşı da sade bir ölçüde yiğitlik ve meydan okuma görülür. Seyircilerden, ortada dans eden oyuncuya karşı gelmek isteyenler, arkadan veya yandan değil, onun görebileceği bir açıdan, genelde de ateşin arkasından hızla gelerek karşısına çıkarlar ve onu kovalarlar. Yakalayabilirlerse arkasına el içi ile vururlar. Bunun yerine dans eden oyuncunun arkasından veya göremeyeceği bir açıdan gelmek, çelme takmak, hızla vurup yere düşürmek ayıp sayılır ve kınanır. Önemli olan vurmak değil, rakibe kaçabileceği, kendini savunabileceği zaman ve yer bırakmaktır.

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012, Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü

KÖSE OYUNU

Köse oyunu, halk takvimine göre eski yılın bitip yeni yılın başlaması, yani soğuk günlerin sona erip baharın gelmesi nedeniyle düzenlenen bir köy seyirlik oyunudur.

Oyunun düzenleniş tarihi, yörelere göre farklılıklar gösterse de genellikle halk takvimine göre eski yılın ve soğuk günlerin sona erdiği şubat ayının on beşinden sonra yapılmaktadır. Bu oyun, Anadolu'nun birçok yöresinde değişik biçimlerde oynanmaktadır. Tümünde ortak olan ise, eski yılın ve soğuk günlerin gitmesinin, yerine yeni bir yılın ve ılık günlerin gelişinin temsil edilmesidir. Köse oyununda, köse rolündeki oyuncu sırtına bir yırtıcı hayvan postu geçirir, keçe külah, beyaz takma sakal takar ve yüzünü unla beyazlatır. Arkasında da bir tilki kuyruğu vardır. Yanında kadın kılığına girmiş, kösenin karısı rolünde bir oyuncu bulunur. Eşlik eden iki de tefçi vardır. Bunlar kurt, tilki, çakal vb. hayvanlara benzetilmişlerdir. Oyuncular, şubatın yirmisinden sonra geceleri evleri dolaşmaya başlarlar. Tefçiler çalarken köse ve hanımı oynar. Kösenin uğradığı eve kılık girmeyeceğine inanılmaktadır. Yaşlı ve bitkin bir adam rolündeki köse, her evin önüne geldiğinde yere düşer ve ölü taklidi yapar. Ev sahibinden armağanını alınca dirilir ve canlı hareketlerle oynamaya başlar. Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesi ve çevresinde oynanan köse oyununda ise, köse koyun postu giymiştir, arkada süpürgeden bir kuyruğu, elinde sopası vardır. Yüzünü isle boyamıştır. Yanında bir gelin ve bir tilkiyi canlandıran kişiler bulunmaktadır. Bu gruba iki de tefçi eşlik eder. Ev ev dolaşırken, her evin önünde köse ölü taklidi yapar, tefçiler çalgıyı bırakırlar ve gelin ağıt söylemeye başlar. Evden armağan alınca ise köse dirilir, oyuncuların tümü coşkulu bir biçimde bu dirilişi kutlarlar. Görüldüğü gibi, oyunun temel ögesini ölüp dirilme motifi oluşturmaktadır. Bazı yörelerde buna köse gezdirme de denilmektedir.

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012, Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü

GÖSTERİ SANATLARI

KARACAOĞLAN SENİ KİM DÖVDÜ

Ankara'nın Kalecik ilçesi Eskiköy'de derlenen bu oyunu, köy halkı boş zamanlarında bir araya geldiklerinde veya düğünlerde oynamaktadırlar. Beş – altı kişiyle oynanan bu oyunda bir ebe mevcuttur. Ebenin karşısında ise elinde sopası olan bir oyun başı vardır. Ebe oyun başının dizlerine doğru, diğer oyuncuları görmeyecek şekilde çömelir. Ardından oyun başı, sopayı oyunculardan birine verir ve o oyuncu ebeye vurur. Daha sonra sopayı tekrar oyun başına iade eder ve oyun başı ise ebenin kalkmasını ister. Ebe kalkınca oyun başı elindeki sopayı yere dikip çevirerek,

“Karacaoğlan seni kim dövdü?
Kim dövdü? Kim dövdü?
O da değil, bu da değil,
İlen bu dövdü, ilen bu dövdü”

şeklinde olan maniyi söyler ve ebenin sopayı kimin vurduğunu tahmin etmesini ister. Burada oyunun püf noktası, oyun başının maniyi söylediği anda sopayı döndürerek ufak bir manevrayla vuran kişiyi sopa aracılığıyla işaret etmesidir. Eğer ebe bu işareti kaçırmazsa kimin vurduğunu bilir ve vuran kişi ebe olur.

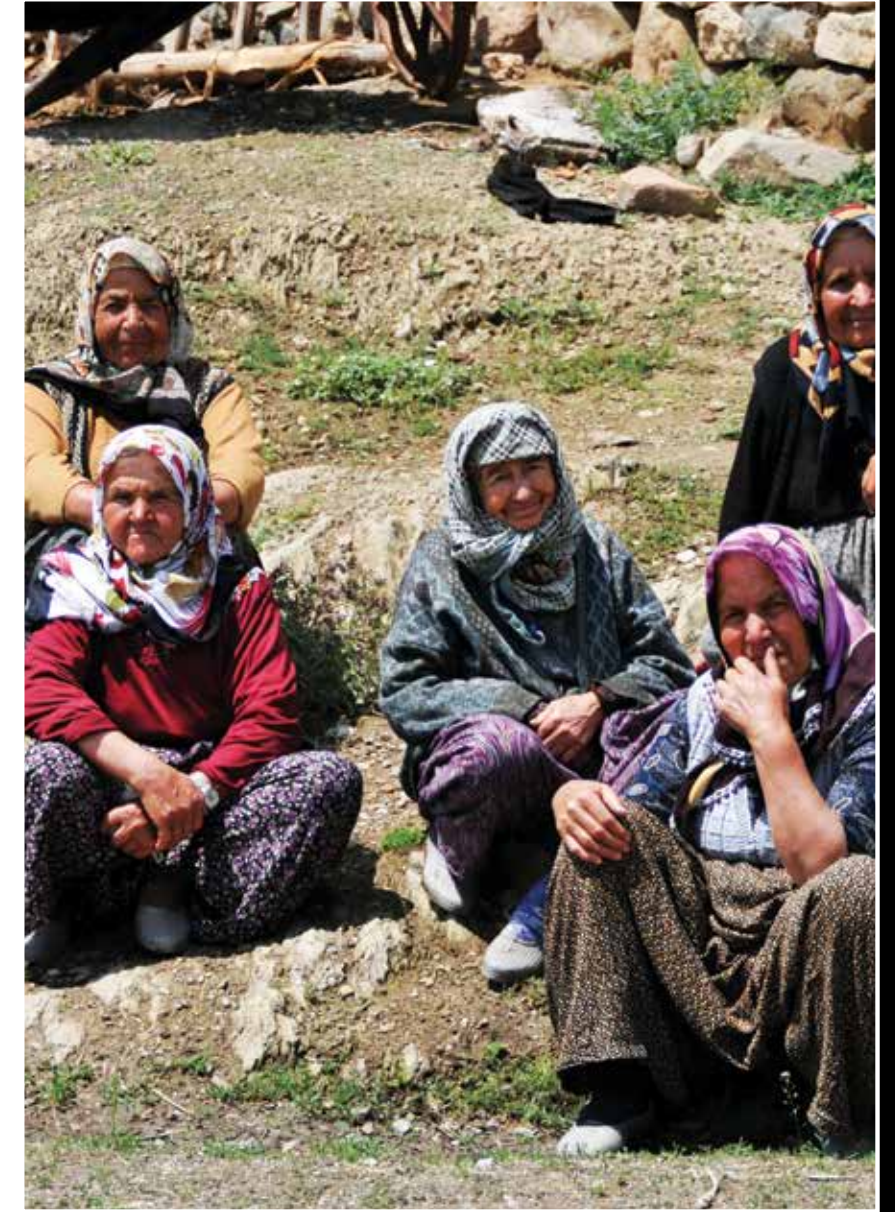
TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

KINA VE NİŞAN

Ankara'nın Kalecik ilçesi Eskiköy ve Yılanlı Köyü'nden derlenen bilgilere göre, eski dönemlerde nişanlılık süresi iki-üç yıldır. Nişanlılık süresinde geçen bayramlarda gelin, damadın ailesine el öpmeye gider ve geline bu ziyareti sırasında havlu, para gibi hediyeler verilir. Geline perşembe ve cumartesi olmak üzere iki kez kına yakılmaktadır. Perşembe günü yakılan kınaya Baş kınası adı verilmektedir. Bu kına gelinin saçına kına yakılması işlemidir. Cumartesi günü ise geline el ayak kınası yakılmaktadır.

DÜĞÜN (EVLENME) GELENEKLERİ

Ankara'nın Kalecik ilçesinde, eski zamanda evlilikler genellikle görücü usulü ile yapılmaktaydı. Kız istemeye bir kadın ve iki erkek gidilirdi. Kalecik'te başlık parası alınmaz onun yerine bazı yerlerde anneye süt parası verilirdi. Kız istendikten sonra söz kesilir, ardından da nişan yapılırdı. Nişan kelimesi yerine "gözleme koymak" ifadesi de kullanılırdı. Bu ifadenin ortaya çıkışı ise, söz kesildikten sonra oğlan evinin kız evine gözleme yapıp götürmesiyle ilişkilendirilmektedir. Nişandan sonra düğün hazırlıkları başlar ve düğün sahibi köylere davet için okuntu salardı. Düğün sahibi okuntuyu dağıtmayı kendisi yapmaz, bir başkasından rica eder ve onu köylere gönderirdi. İki kişi okuntu dağıtır ve bu sırada davul çalınırdı. Diğer köylerden davet edilecek kişiler, şekerle okunurdu. Köyün içinden davet edilecek kişilere ise, yol dağıtıldı. Geline söz kesilince otuz çift ayakkabı ya da gömlek gibi hediyeler verilir ve bunlara da yol denirdi. Okuyuculara da, döneme göre, hediye olarak koyun verilir, para dağıtılır ya da altın takılırdı. Sonrasında ise düğün başlardı. Perşembe günü bayrak kalkarsa bayrak ekmeği yenirdi. Oğlan evine bayrak dikilirdi. Bayrak dikilirken köy halkı çağrılır, halay çekilip koyun kesilirdi. Orada bir yemek yenir ve yenen yemeğe de "bayrak ekmeği" denirdi. Cumartesi gününe kadar eğlencelere devam edilir, düğün evine gelen misafirler olurdu. Cumartesi günü, kına günü olur ve yine koyunlar kesilir, yemekler pişirilir, hep birlikte yenilir içilir ve köy halkı oyunlar oynardı. Gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılırdı. Gelini övmek için,

“Sunalım bohçaya eli,
İlkin görelim erkânı yolu,
Ulular ulusu Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli,
Verelim peygamber canına salai salâvat” denirdi.

“Kuşak kuşatmak kimden kaldı uludan,

Cumatlık kimden kaldı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'den.”

sözleri ile damadı giydirilirdi. Damada ipekli kumaşlardan boncuklu kese yapılırdı. Yine boncuktan mendil yapılırdı. Bu mendil damadın kuşağının içine süs olarak takılırdı. Türk bayrağına da takılır, tozak renkli dururdu. Bayrağa ayrıca elma da takılırdı. Bunların yanında horoz kafası da kesilip yine bayrağa takılırdı. Resmî nikâh ile birlikte dinî nikâh da yapılırdı. Gelin eve girmeden önce köy halkı toplanır, bahşiş bağırılırdı. Damadın anne ve babası, şenlik olsun diye güreş tutardı. Kadının kaybetmesine müsaade edilmez, etraftakiler yardım eder ve erkeği yıkarlardı. Düğün bitince elmayı taşıyıp düşürürlerdi. Bayrağı da ertesi gün indirirlerdi. Elmanın düşmesi düğünün bittiğinin işareti sayılırdı.

KAPI DAYAKLATMAK

Küçük çocuklara gelin evden çıkmadan önce kapı dayaklatılır, küçük bir çocuk çeyiz sandığının üzerine oturtulurdu. Damat tarafı bahşiş olarak para verince çocuk sandığın üzerinden kalkardı. Gelinin kuşağı, kızın oğlan kardeşi tarafından bağlanırdı. Gelinin gireceği kapıya, yağ gibi evine yapışsın diye, yağ sürülürdü. Gelin ata binerken de kuru soğan atılır ve kuşağın arasına doldurulurdu.

GELİN, DAMAT EVİNE GİRERKEN YAPILAN UYGULAMALAR

Eskiden gelin evden atla çıkarılırdı. Geline üç etek giydirilir, başına fes takılır ve yüzüne duvak örtülürdü. Cıva, tavukların tüleği, horozların tüyü, istenilen renge boyanıp gelinin başlığına takılırdı. Ayrıca başlığa ayna da takılırdı. Gelinin üstünden bolluk olsun diye ekin atılır, gelin eve girerken ise ibrik devrilirdi. Gelinin geçtiği eşiğe yağ çalınır, gelin eve iyice çakılsın dursun diye eve çivi çakılırdı (Kalecik, Gökdere Köyü, Zülbiye Kandemir). Gelin eve inerken kaynana ve kaynata güreşir, kaynana galip gelirdi (Kalecik, Eskiköy, Ayşe Gümüş). Eskiden gelin evden çıkmadan bir ya da iki gün önceki günün, perşembeye denk gelmesine çalışılırdı. Perşembe günü eve bayrak takılırdı. (Kalecik, Gökdere Köyü, Kıymet Dal) Gelin oğlan evine girerken bidonda suyu devirirdi (Kalecik, Yılanlı Köyü, Fadime Sülük).

DÜĞÜN YEMEKLERİ

Ankara'nın Kalecik ilçesinde ve köylerinde gerçekleştirilen düğünlerde yemek olarak genellikle pilav, et, çorba, salata ve sarma yapılmaktadır. Ayrıca kıymalı ya da patatesli yazma çöreği de yapılmaktadır.

YAĞMUR DUASI

Kalecik Gökdere Köyü'nde yağmur duası için yüksek bir tepeye çıkılmaktadır. Tepede bulunan dede adındaki kutsal ağacın etrafında toplanılmakta ve hoca eşliğinde yağmur duası yapıldıktan sonra dede ağaca dilekler dilenmektedir. Yağmur duasında erenlere gidilmekte ve oradan bir kucak odun alınmaktadır. Bu odunlar, kesilecek kurbanın pişirilmesinde kullanılmak üzere etin altına koyulmak üzere taşınmaktadır. Köy halkı yağmur duası için caminin önünde toplanır. Burada hep birlikte dua edilir ve çoluk çocuk bütün köylü hocanın ardında dua okuya okuya ve “âmin, âmin” diye diye köydeki türbenin (Sarı Dede Türbesi) etrafında dolaşır. Bu türbeye üç gün gidilmekte ve kurban kesilip pişirilmektedir.

Kaynak: - Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara, Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü, Kaynak Kişi: Kıymet Dal, Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü, Kaynak Kişi: Zülbiye Kandemir ve Derleme Yeri: Kalecik, Yılanlı Köyü, Kaynak Kişi: Fadime Sülük. Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü. Kaynak Kişi: Kıymet Dal. Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü, Kaynak Kişi: Mülüm Dal ve Derleme Yeri: Kalecik, Eskiköy, Kaynak Kişi: Muzaffer Gümüş.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

ALIŞOĞLU TÜRBESİ

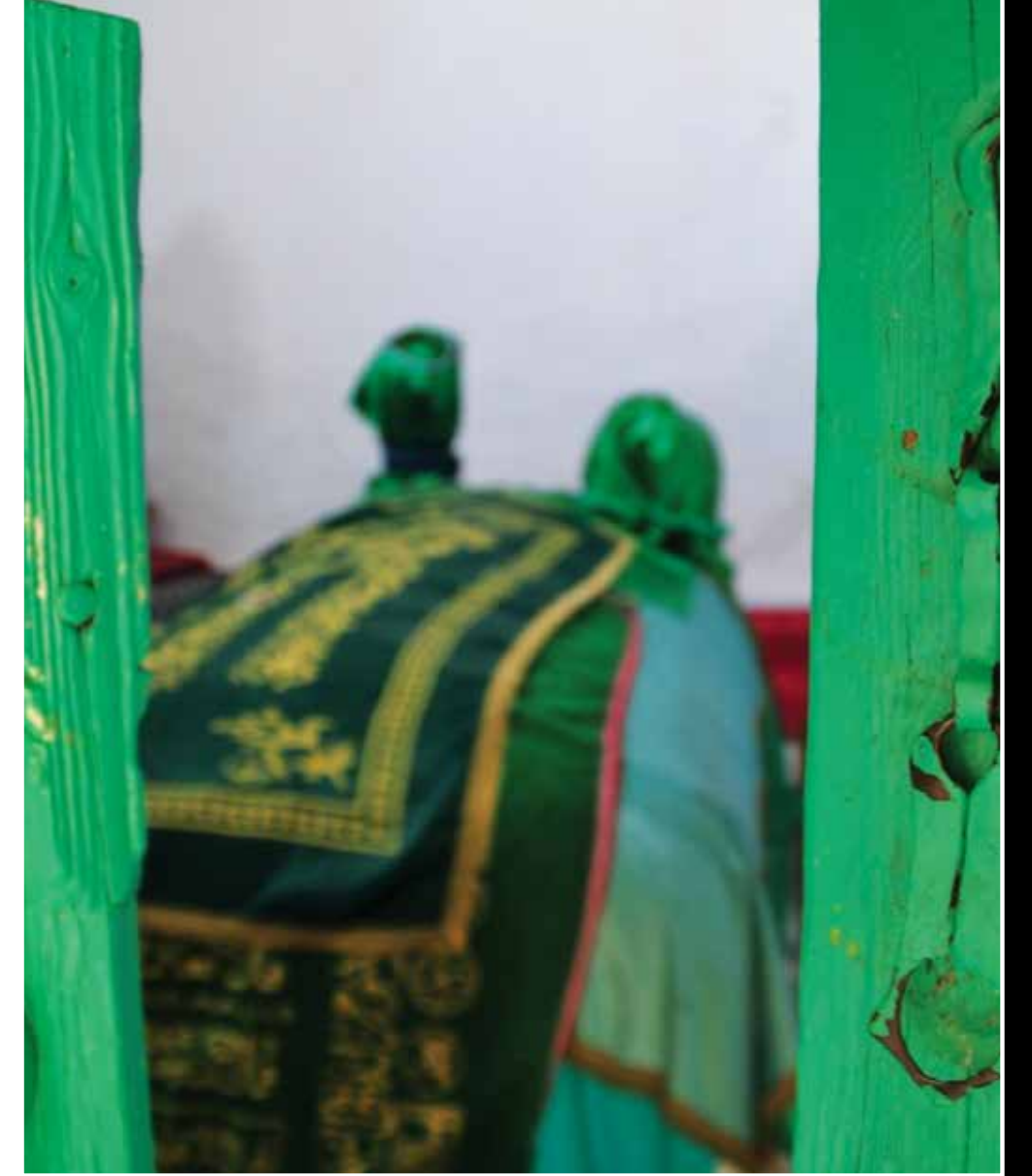
Alişoğlu Türbesi Ankara'nın Kalecik ilçesinde, Kale Mahallesi cami altı semtinde bulunmaktadır. Türbede Alişoğlu Ali Efendi, annesi ve kızı yatmaktadır. Her türlü hastalık için ziyaret edilen bu türbede hastalar iki üç rekât namaz kılmakta ve şifa için türbede yatıp uyumaktadırlar. 1-2 saat uyumak için yatılan türbede hasta uyuyamazsa hastalığının henüz iyileşemeyeceğine, eğer uyuyakalırsa kısa zamanda şifa bulacağına inanılmaktadır. Özellikle kekeme hastalarının geldiği türbede, mum yakılarak dilekler dilenmektedir.

SİĞİL OCAĞI

Siğillerin yok edilmesi için soğan ve çalı dalı kullanılmaktadır. Çok sayıda ve birbirine benzer siğillere dişi, tek siğile ise erkek siğil denilmektedir. Erkek siğillerin yok edilmesi için bir soğanın kesilmesi, dişi siğillerin yok edilmesi için çalı dallarının kesilip kırılması yöntemi kullanılmaktadır. Kesilen soğanın ve kırılan çalı dallarının kuruması ile siğilin de kurduğuna inanılmaktadır. Tedavide dua okunduğu ve yapılan uygulamaların niyet temelli olduğu aktarılmaktadır. Ocaklı olmayan birinin, siğillerin yok edilmesinde etkili olmadığı belirtilmektedir.

GÖBEK DÜŞMESİ

Göbek düştüğünde, bunu tedavi etmenin bazı yöntemleri olduğu belirtilmektedir. Bunlar arasında göbeğin tabanla, sarımsak döveceğiyle ve parmakla çekilmesi bulunmaktadır. Göbek düşmesinin belirtileri olarak göz kararması ve hâlsizlik gösterilmektedir. Beş kiloluk şaşala suyunun doldurulup göbeğin üzerine kapatılması ve göbeği düşen kişinin sırt üstü yatırılması durumunda, göbeğin kendiliğinden yerine oturacağına inanılmaktadır.

BAŞI YARIM OLDU HOCALIK OLDU

Ankara'nın Kalecik ilçesi Eskiköy'de lohusa bir kadın hastalandığında "Başı yarım oldu, hocalık oldu" denilmektedir. Lohusa kadının besmele çekmeden yere bastığı için hastalandığına inanılmaktadır. Bunun belirtileri olarak ise, lohusa bir kadının ellerini, dişlerini sıkması ve saçlarını yolması gösterilmektedir. Lohusa kadının yalnız bırakılmaması gerektiğine inanılmakta ve eğer yalnız bırakılacaksa kadının yanına Hamayıl (küçük Kur'an-ı Kerim) ve ekme bırakılması gerektiği belirtilmektedir (Kalecik, Eskiköy, Muzaffer Gümüş). Ayrıca lohusa bir kadının başucuna ekme ve muska koyulması gerektiğine, eşiğe bastırılmayacağına ve dışarı çıkarılmayacağına inanılmaktadır (Kalecik, Yılanlı Köyü, Hürüman Ünver)

UMMA OLMAK

Emziren bir kadının canı bir şey ister ve yiyemezse sütünün kesileceğine inanılmaktadır. Bu nedenle emziren kadınlara canının ne istediği sorulur ve canının istediği şeyden alınıp pişirilir. "Umdüğün bu olsun" denilerek sırtına vurulur. Böylece sütünün kesilmeyeceğine ya da kesilen sütünün geri geleceğine inanılmaktadır.

BULGUR PÜSKÜRTMESİ

İsiliğe benzeyen, açık kırmızı renkteki kabarcıkların tedavisi için bulgur püskürtmesi adı verilen yöntem kullanılmaktadır. Ocaklı bir kişinin dua okuyarak ağzına aldığı bulgurları ve tuzu, hastanın yara-kızarıklık olan bölgesine ağzından püskürtmesi ile tedavi edilmektedir. Tedavi süresi üç ile yedi gün arasında değişmektedir.

KURŞUN DÖKMEK

Nazara karşı kurşun dökülmektedir. Nazar değdiği düşünülen kişi esneme ve gözlerden yaş gelme gibi reaksiyonlar göstermektedir. Kurşun tavaya dökülerek eritilmekte ve bir tabağa su koyulmaktadır. Kurşun tavada erirken suyun üstüne bir arpa tanesi atılmakta ve hastanın üzerine bir bez örtülerek tabaktaki suyun içine kurşun dökülmektedir. Suyun içindeki kurşunun benzediği şekillere göre yorum yapılmaktadır.

GELİNCİK HASTALIĞI

Beykavağı Köyü ve yakın köylerde yaygın olarak görülen çocukluk çağı hastalıklarından gelincik hastalığının tedavisi için bazı yöntemler bulunmaktadır. Karında, tabanda, yüzde morarma ve şişme, sürekli ağlama hastalığın belirtilerindedir. Tedavi olarak gelincik faresinin kurutulmuş eti, toz hâline getirilir, tuz ekilir ve elekten geçirilir. Çocuğun ağzına bir fiske serpilir. Bu yöntemle hastalığın geçeceğine inanılmaktadır. Ancak hastalık bu şekilde geçmezse 'Gelincik Düzmeleri' yapılmaktadır. Bir çöp, gelin gibi kırmızı giydirilir ve o çöpün gelincik olduğuna inanılır. Bu gelincik çocuğun yanına, başucuna koyulur. Çocuk uyur ve gelincik ondan çöp gelinciğe geçer. Çocuk iki üç yaşına gelinceye kadar gelinciğin çocuğu boğmadığına ancak gelincik şiştiği ve göverdiği zaman çocuğu öldüreceğine inanılmaktadır.

SAÇKIRAN HASTALIĞI

Saçları çıkmayan çocukların ya da gençlerin saç çıkmayan yerlerine dua eşliğinde tuzlanmış sarımsak sürülmektedir. Böylece saçların yerine geleceği düşünülmektedir.

ÇOCUĞU OLMAYAN KADIN

Kalecik'te çocuğu olmayan kadınların bellerine zift ve yakı yapıştırılmaktadır. Zift, maşayla eritilip beze dökülmekte ve çocuğu olmayan kadının beline ziftli bez yapıştırılmakta, bir süre bekletildikten sonra bez çıkartılmaktadır.

DİLİNİN ALTINDA DİL BAĞI VAR

Konuşamayan çocuklar, konuşmaları için türbelere, ocaklara götürülmektedir. Ayrıca kurban bayramında yedi komşuda kesilen kurbandan yedi hayvanın dili toplanmakta ve bunlar pişirilerek konuşamayan çocuğa yedirilmektedir. Böylece çocuğun konuşacağına inanılmaktadır.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme yeri: Kalecik, Eskiköy, Kaynak Kişi: Muzaffer Gümüş ve Derleme Yeri: Kalecik, Yılanlı Köyü, Kaynak Kişi: Hürüman Ünver.
Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme yeri: Kalecik, Eskiköy, Kaynak Kişi: Muzaffer Gümüş. Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Beykavağı Köyü, Kaynak Kişi: Rukiye Ekiz.
Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Beykavağı Köyü, Kaynak Kişi: Rukiye Ekiz.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Koyunbaba Köyü, Kaynak Kişi: Döndü Taş.
Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Gökdere Köyü, Kaynak Kişi: Muzaffer Gümüş.
Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kalecik, Eskiköy, Kaynak Kişi: Muzaffer Gümüş.

Fotoğraf: Hatice Kara

KAHRAMANKAZAN

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MASAL

KÖSE SAKALLI İLE KELOĞLAN MASALI

Bir varmış bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Çok söylemesi günahmış... Bir gök gözlü köse ile bir de adam varmış. Bu adamın yedi oğlu varmış. Adam: "Ben ölüyorum sakın ha köse sakallıya hizmetkâr durmayın" demiş. Küçük oğluna da bir mantı vermiş, bu sana hediye olsun lazım olur demiş. Babaları ölmüş, oğlanlar babamız öldü ne yapacağız diye düşünmüşler. Hadi gidelim demişler. Hizmetkârlığa gidiyoruz düşüncesiyle evden çıkmışlar.

Köse sakallı da yolun başında koyun güdüyormuş. Köse sakallı:

"Selamünaleyküm"

Oğlanlar:

"Aleyküm selâm"

Köse sakallı:

"Nerden geliyorsun, nereye gidiyorsun" demiş.

Oğlan: "Kismet arıyorum, ekmeği arıyorum" demiş.

Köse sakallı:

"Bana hizmetkâr dur" demiş.

Oğlan ona durmuş.

Bir gün giderken bir tane ekmeği vermiş ve demiş ki yarısını sen ye yarısını da öküze yedir. Darılırsan senin karnından kayışlık, ben darılırsam benim demiş. Darılmaca yok. Bir gün oğlan çite gitmiş ama ekmeği yememiş. Ama ertesi gün dayanamamış aç duramamış ve ekmeği yemiş öküze de vermemiş. Köse gelmiş çantayı yoklamış. "Hani ekmeği nerde oğlum" demiş. "Yarısını ben yedim yarısını da öküze verdim, ekmeği kalır mı?" demiş. Darıldın mı Köse demiş. Köse de tabi darıldım demiş ve oğlanı karnından kesmiş kayışlık yapmış, damın astarına asmış.

Yedi oğlanın beşini daha böyle yapmış. Bir tek küçük Keloğlan kalmış. Bu kez de onu hizmetkâr tutmuş ve aynı şeyleri ona da söylemiş. Keloğlan bir gitmiş iki gitmiş, gelmiş kardeşlerinin ölüsünü görmüş. "Ben buna bir oyun edeyim" demiş. Çite gitmiş, ekmeği yemiş bilerek. Köse, "Hani ekmeği nerde Keloğlan" demiş. O da "Yarısını ben yedim yarısını da öküz yedi, darıldın mı ağa?" demiş. Köse de "Yok, ekmeği yenilince darılıncı mı?" demiş.

Ertesi gün ağanın kafası çalışmış. Özellikle yaşlı anasını ceviz ağacına çıkarmış ve oğlanı da oduna yollamış. Oğlan odundan gelmiş, kapının önündeki ceviz ağacında ibik ötmeye duymuş ve yerden taşı almış ceviz ağacına atmış. Taş kadını yere indirmiş ve kadın düşüp ölmüş. Keloğlan ağaya demiş ki: "Anan öldü diye darıldın mı?" Ağa: "Yok canım ne darılması ölen ana olsun" demiş. Bu kez de eşek ile oduna gitmiş ve orada eşeği öldürmüştü. Sallana sallana eve gelmiş. Ağa: "Hani odun hani eşek?" demiş. Keloğlan ise "Eşek öldü", "Eşek öldü diye darıldın mı?" demiş. Köse yine "Yok canım ne darılması bir tane daha alırız." demiş.

Keloğlan, ertesi gün de tarla sürmeye gitmiş ve bu kez de öküzü öldürmüştü. “Darıldın mı ağa?” demiş. Köse de “Yok canım ne darılacağım öküz için.” demiş. Kösedden üç kardeşinin intikamını almış. Bu sefer de kösenin karısını gözlerinin önünde öldürmüştü. Sonra ağa, komşuda bir eşek bulmuş ve Keloğlan’a “Git odun getir.” demiş. Keloğlan odun getirmiş kapının önüne yığmış, bakmış ağa yok. Oradaki çocuklara sormuş: “Bu benim ağa nerde?” demiş. Çocuklar da demiş ki: “Senin ağa mezar kazdı canlı canlı içine girdi üstünü de bize örttürdü.” Keloğlan’a mezarı göstermişler. O da gelmiş mezarın başında dana gibi böğürmüştü yalandan. Ağa da aşağıdan bağırarak: “Dana dana ben Keloğlan’ı duydum” demiş. Sonra Keloğlan ağayı mezardan çıkarmış ve ayağa kaldırmış. Ona demiş ki: “Sen benim altı kardeşimi kestir, dama astın da ben seni asmam mı?” Keloğlan ağayı kesmiş ve “Al temelli gir bu mezara” demiş. Yemiş içmiş muradına ermiş...

CANAVAR MASALI

Bir varmış bir yokmuş. Bir canavar bir koyuna rastlamış. Canavar: “Koyun kardeş ben seni yiyeceğim” demiş. Koyun: “Dur ben sana bir oyun oynayayım da öyle ye beni” demiş. Koyun oyununu oynamış ve kaçmış. Canavar: “Eyvah! Elime geçti bir koyun, ne oyun oynuyorsun. Ye, keyfine baksana.” diye kendi kendine konuşurken bir keçiye rastlamış. Canavar: “Keçi kardeş ben seni yiyeceğim” demiş. Keçi: “İki oğlak yakalayacağım, onları yakalayayım, onları da beni de yersin” demiş. Sonra keçi de kaçmış. Canavar pişman pişman dolanırken ata rastlamış. Canavar: “At kardeş ben seni yiyeceğim” demiş. At: “Ayağımın altında berat var, oku da öyle ye” demiş. Beratı okurken at canavarın alnına tepip kaçmış. Canavar üzgün biçimde “Elime geçti bir keçi, neyime gerek ikisi üçü, ye gitsin. Elime geçti bir koyun, neyime lazım elin oyunu. Ye, keyfine bak. Elime geçti bir at, neyime gerek berat. Ye, keyfine bak. Şurada bir adam olsa, yaş bir meşe kesse, kuyruğundan tutsa, kuyruğum kopana kadar dövse yeri var” demiş. Masal bu ya, bir adam çıkmış, kesmiş bir meşe, kuyruğu kopana kadar dövmüş canavarı. Canavar çıkmış tepeye “Ey ahali duyduk duymadık demeyin. Dağdaki taşları çam sanmayın. Hep dediğimi duyuyor.” demiş. Bu masal da burada bitmiş.

MASAL

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken horozlar bülbül iken... Bir ağanın üç kızı varmış fakat oğlu yokmuş. Bir köyde tellal bağıryormuş, “Atış olacak, her evden bir erkek gelecek” diye. O da ağa olduğu için gururuna yediremiyormuş. Kızım demiş, “Size erkek elbisesi giydireyim, sizi oraya göndereyim”. Büyük kızına “Kızım hadi sana giydireyim bir tane tüfek, at vereyim haydi git” demiş. Kızlar da gidiyormuş gidiyormuş ama yarı yoldan dönüyorlarmış. “Gidemem baba” diyorlarmış. Küçük kızı Ayşe’ye “Hadi kızım sen git bari” demiş. Ayşe de “Tamam baba” demiş ve giyinip yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş ve o ilan olan yere varmış. Oraya gidince kimse tanıyamamış, erkek gibi atından inmiş. Köyün bir odası varmış, oraya atışa gitmişler. Atışı yapan gelip odaya giriyormuş. Odada bir genç bir delikanlı varmış. Kız da güzeller güzeliymiş. Genç, gelmiş annesine “Annecim, kendisini Ali diye tanıtan biri var ama vallahi de Ali kız billahi de Ali kız” demiş. Annesi “Yok oğlum Ali kız olur mu, atışa gitti atıştan geldi” demiş. Genç ise, “Anne çok güzel attı atışını ama Ali kız” demiş.

Neyse annesi oğluna “Bir çarşıya gidin bakalım hele boncuğa mı sarılacak yoksa tüfeğe tabancaya mı bakacak, neyi beğenecek?” demiş. Oğlan

Ali’yi almış çarşıya gitmiş ama kız akıllı, gider gitmez tüfeğe tabancalara, kılıçlara bakmış. Oğlan yine annesine gitmiş. “Anne vallahi de Ali kız billahi de Ali kız” demiş. Annesi “Oğlum çarşıda neye baktı?” demiş. Oğlan “Anne, tüfeğe baktı tabancaya baktı, kılıca baktı.” demiş. Ama yine oğlan annesine, “Anne vallahi de Ali kız billahi de Ali kız, neye bakarsa baksın içim Ali kız diyor” demiş. Kız o kadar güzelmış ki bakışları bile onu etkiliyormuş. Oğlan kızı bir gün böyle, iki gün böyle götürüyormuş gezdiriyormuş, geliyormuş. Oğlan atışlara da gidiyormuş. Annesi sonunda “Haydi oğlum tekrar çarşıya gidin, sen oraları iyice gezdir iyice bak bakalım Ali kız mı?” demiş. Oğlanla kız çarşıya gitmişler, yine gezmişler tozmuşlar gelmişler. Bir gün, iki gün, üç gün gezmişler. Oğlan bir türlü odada girip de Ali’nin yanında durmuyormuş, evine gidiyormuş. Oğlanla kız üç gün odaya gelmemişler, gezmişler tozmuşlar. Oğlan eve de gelmemiş. Günler geçmiş, atış bitmiş. Atış bitince kız köyüne dönmek zorunda kalmış. Köyüne döneceği zaman bir mektup yazmış. Ve mektubunda oğlana aslında kız olduğunu ve adının Ayşe olduğunu söylemiş. Mektubu odadaki minder altına koymuş. Oğlan da her gün odayı temizliyormuş. Odayı temizlerken o mektubu bulmuş. Oğlan “Ali kız kız tabi, oğlan demeyelim” demiş. Oğlan daha önce Ayşe’nin altın dişini görmüş ve en çok da bu diş yüzünden Ali’nin kız olduğunu düşünmüştü. Annesine gitmiş ve “Bak anne bana mektup yazmış, bu Ali kızmış” demiş. Sonra da “Ben gidip Ayşe’yi bulacağım” demiş. Annesi “Oğlum nerden bulacaksın bu kızı, hangi köyden geldi, hangi şehirden geldi bu bulunur mu?” demiş. Oğlan “Yok, anne bulacağım onu, bana bir at bul” demiş. Annesi neyi varsa satmış, oğluna bir at bulmuş. Oğlan fakirmiş, atla köy köy gezmiş ama kızı bulamamış. Herkese “Ali kız var mı? Ali kız var mı? Ali kız var mı? Ayşe Ali kız var mı?” diye sormuş. Fakat köylerden tanıyan, duyan, bilen çıkmamış. Ancak Ayşe’nin köyüne geldiğinde caminin yanından geçerken Ayşe oğlanı görmüş ve tanımış. Ayşe balkondan oğlana gülerken, oğlan da kızın altın dişini görmüş ve dışından tanımış. Ayşe’ye “Ben seni bildim, sen Ali kızdın ben sana dedim, Ali kızdın” demiş. Ayşe aşağıya inmiş ve oğlanı evine davet etmiş. Babasına da ben bu oğlanın odasında kaldım, bunu eve çağıralım, yedirelim içirelim demiş. Babası da tamam deyince oğlan eve geliyor, kız hoşuna gidiyor. Oğlan evine geri dönüyor ve annesine “Anne, ben bunun evini köyünü buldum. Biz bunu isteyelim” diyor. Annesi de “Oğlum durumları nasıl?” diye soruyor. Oğlu “Anne onlar ağa, her şeyleri var, varlığın içinde yaşıyorlar” diyor. O zaman annesi “Ee oğlum ben nasıl gideyim bunun kapısına” diyor. Oğlan, “Gideceksin anne bunun çaresi yok. Ben o Ayşe’yi istiyorum” diyor. Annesi oğluyla üzgün üzgün ata biniyor, ağanın evine geliyorlar. Ağanın evine geliyor ama oturuyor köşeye, ağaya “Ben niye geldim biliyor musun?” diye soruyor. Sonra da “Benim oğlan senin kızın Ayşe’ye âşık” diyor. Adam da “Ben bilmem kızım bilir” diyor. Kız da, “Ben kabul ediyorum bunu” deyince babası, “Ben size bir düğün yapayım” diyor. Kızla oğlana kırk gün kırk gece davullu zurnalı düğün yapıyor. Onlar da evlenip muratlarına eriyorlar.

TAHİR İLE ZÜHRE

Bir varmış bir yokmuş zamanın birinde, Allah'ın kulu çokmuş, çok demesi günahmış. Ehh çok söylemesi günahmış, biz de çok söyleyeceğiz ya iki kardeş padişah varmış. Bu padişahların çocukları olmamış. Demişler ki "Biz padişahlık yapıyoruz da neden çoluğumuz çocuğumuz yok. Biz öldükten sonra neslimiz kesilecek başımızın çaresine bakalım."

İkisi de çocuk sahibi olamamanın çaresini bulmak için yola koyulmuşlar. Yolda bir adama denk gelmişler. Bu adam "Nereye gidiyorsunuz böyle?" diye sormuş. Onlar da dertlerini anlatmışlar. Adam padişahlara iki tane elma vermiş ve "Bunları hanımlarınıza yedirin. Bunu yaparsanız ikinizin de çocuğu olur. Birinizin kız birinizin oğlan çocuğu olur. Bunların birinin adını Tahir, birinin adını da Zühre koyun" demiş.

Padişahlar döndüklerinde adamın söylediğini yapmışlar. Birinin kızı, birinin oğlu olmuş. Oğlu olan çocuğuna Tahir, kızı olan çocuğuna Zühre adını vermiş. Tahir ile Zühre büyümüşler. Okula gitmeye başlamışlar. Aynı sınıftalmış. Tahir Zühre'ye türkü söylüyormuş:

Sırımsın sırdaşımsın
Okur sabah başımsın
Ne cimcikliyön hayveren
Sen benim gardaşımsın
Zühre de Tahir'e diyormuş ki:
Sırım olur sırdaşım olur,
Okursak bu baş mı olur
Vere kadın süt vermeyince
Kardaş mı olur

Tahir ile Zühre birbirlerine âşık olmuşlar. Ancak bunu duyan Zühre'nin babası çok kızmış ve adamlarına "Tahir'i Mardin şehrine atın" demiş. Bunun üzerine Zühre de şehirde dört yola konak yaptırmış. Gelen geçen herkese, oradan geçen kervancılara Tahir'i sorarmış. Kervancılardan birinin hizmetkârı varmış. Hizmetkâr kervancıdan ayrılınca ona sormuş "Nereye gidiyorsunuz?" Hizmetkâr, "Mardin şehrine" diye cevap vermiş.

Zühre bir mektup yazmış. Adama sıkıca "Allah'ını seversen bu mektubu Mardin şehrinde Tahir var, ona verin" diye tembih etmiş.

Hizmetkâr kervancının yanına gidince ona nerede kaldın, diye sormuşlar. O da olanı biteni anlatmış ve "Bana bir kâğıt verdi, adamın otuz kırk tane devesi varmış. Allah'ın adını verdi, kırk deveyi onun uğruna arayacağım" demiş.

Hizmetkâr Mardin şehrinde mahallenin birine varmış, bir deve kesmiş ve tüm mahalleliyi davet etmiş. "Tahir adlı olan parmak kaldırsın" demiş. Bakmış ki yok, ikinci mahalleye gitmiş ancak Tahir orada da yokmuş. En son onuncu mahalleye gitmiş ve Tahir orada yiyip içtikten sonra parmak kaldırmış. Mektubu okumuş ve hemen yola düşmüş.

Bir de Karaçor varmış. Karaçor da Zühre'nin peşindeymiş. O da gelip Zühre'ye türkü söylemiş. Bir gece yine Zühre bir türkü duymuş:

"Mardin'den geldim
Mardin'den dolandım da
Köşkün ardından ölmeden
Yine geldim Zührem senin derdine"

Zühre türkü söyleyeni Karaçor sanmış ve ona:

"Var git Karaçor işine,
Neden düştün peşime,
Elmastağ iğne olsan
Yine sokmam başıma" demiş.

Türküyü söyleyen devam etmiş:

"Kara diye hor görme
Beni Karaçor sanma,
Türlü yemeklere ekerler
Biber kara değil mi?
Kâğıdın üstünde mürekkep de
Kara değil mi" demiş.

Zühre Tahir'i tanımış ve ona demiş ki:

"Ya ağlayım ya sayım,
Taşları bağrıma basayım,
Diller hatasız olmaz
Tatlı dilleri kesmezim."

Tahir ile Zühre bu geceden sonra buluşmaya devam etmişler ancak Zühre'nin babasına cadı kadın Tahir'in geldiğini haber etmiş. Zühre'nin babası Tahir'in iğneli kuyuya atılması için emir vermiş. Padişah Tahir'in atılacağı kuyuyu kazdırırken Zühre de lağım kazdırmış. Kuyu ile lağım birleşmiş. Zühre kuyunun dibine halı kilim döşemiş. Tahir kuyuya atıldığında bir bakmış ki Zühre de yanına gelmiş. Tahir ile Zühre orada kavuşmuşlar birbirlerine ancak cadı kadın padişaha yine haber vermiş.

Padişah en sonunda Tahir'in denize atılmasını emretmiş ve Tahir'i denize atmışlar. Başka bir padişahın kızı bir rüya görmüş. Bu rüyayı arkadaşlarına anlatmış: "Rüyamda denizin içinde bir sandık vardı. Gidip bir bakalım. Malsa sizin, cansa benim" demiş. Hepsi birlikte yola koyulmuşlar. Kuşaklarını urgan yapa yapa sandığı çekmişler. Sandıktan Tahir çıkmış. Kız Tahir'e "Benimsin" demiş. Tahir de ona, "Benim Zühre'm var" demiş.

Tahir öyle deyince onu koyuvermişler. Tahir köye gelirken önüne Zühre çıkmış. Ancak cadı kadın padişaha Tahir'in yaşadığını söylemiş. Padişah bu sefer de Tahir'in kesilmesini emretmiş. Padişah'ın adamları Tahir'i kesmişler. Zühre'de demiş ki: "Tahir öldü ben de gideyim kendimi keseyim." Zühre kendini kesmiş. Cadı kadın da vicdan azabı çekmiş. Onlar öldü, ben de öleyim, demiş ama kendine kıyamamış sadece parmağını kesmiş. Parmağını kestikten sonra toprağa kanını damlatmış. Tahir ile Zühre gül olmuş, cadı kadın onların arasına karaçalı olmuş, birbirine değdirmemiş, yemiş içmiş muradına geçmiş.

MANİ

Seherlerde uyansana
Nurlarına boyansana
Allah'ın emrine inansana
Uyan gülüm seher oldu

Seher yiri tatlı eser
Çok uyuma gaflet basar
Seni ibadetten keser
Uyan gülüm seher oldu

TÜRKÜ

Armut idim, indirdiler dalımdan.
Küçüktüm, ayırdılar yârimden.
Ben korkarım ayrılıktan, ölümden.
Ayrılığı dağa taşa verseler, hasreti
uçan kuşa verseler ...
Ağla anam, yaş dökülsün koynuna.

Bir kızının emaneti boynuna.
Ayağına giymiş harayı diye
Ağlayı ağlayı aştı gediği.
Gene oldu düşmanların dediği.
Ağla anam, yaş dökülsün koynuna.
Bir kızının emaneti boynuna

KINA TÜRKÜSÜ

Aş gel anam aş gel
Hay anam ben varamıyom
İller hayın olmuş hay anam
Ben duramıyom

Anamın bacası hay anam
Yüksekten tüter
İllerin bacası hay anam
Alçaktan tüter

Aş anam aş gel
Hay anam ben duramıyom
İller hayın olmuş hay anam
Ben duramıyom

BİLMECE

Çim çim çukurda mısın?
Ak pak yumurta mısın?
Eller yaylaya vardı.
Sen hala burada mısın?
(Mantar)

Kapının arkasına sac
koydum. Geleni gideni
aç koydum. (Ramazan)

Çıkar göğe bakar. (Gölge)
Abdest alır ama namaz kılmaz.
(Cenaze)

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

NİNİNİ

Sallayı sallayı kolum şişti,
Kolumun kol bağı düştü,
Soysuz baban bizden geçti,
Ninni Muhammet'im ninni,
Ninni can Ahmet'im ninni,
Ninni diye böyle dedim,
Seni Hak'tan dilediydim,
Al bağırardan doladıydım,
Ninni Muhammet'im ninni,
Ninni can Ahmet'im ninni,
Ninni dedim dağlar taşlar,
Dal dibinde döner kuşlar,
Senin dağın nerede kışlar,
Ninni Muhammet'im ninni.

Nenni nennii nennii
Neni de gelvedim
Seni hakdan diledim
Al bağardak doladım
Neni guzum neni
Neni neni

GÖSTERİ SANATLARI

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI ARI OYUNU

Köy odasında oynanan bir oyundur. Bir kişi ortaya geçer ve başına şapka takar. İki kişi ise yanında durur. Ortada duran kişi " Ben size vurduğum an şapkayı düşüreceksiniz." der. Yanındakiler ise ellerinin tersini yüzlerine koyarlar. Ortada duran kişi, arı gibi "vız" diye ses çıkarır. Ve vurduğu kişi o anda yandaki şapkayı düşüremezse tokadı yer.

TOPUK OYUNU

Dört ya da beş kişi ile oynanmaktadır. Her biri birbirinin dizine ayağına koyar ve
"Bir top aldım beşe
İstediler altıya
Vermem dedim yediye
Sermayesi sekize
Sana vereyim dokuza
Sat ona sat ona"
diyerek topuklarına vururlar. Tekerlemeyi ezberleyen kişilere vurulmaz. Ancak ezberleyemeyen kişilere vurulur.

AŞIK OYUNU

Oyun adını küçükbaş hayvanların diz kapağındaki, oynak kemiğinden yapılan aşık kemiğinden almaktadır. Bu oyun ütmeceğine oynanmaktadır. Oyuncular için "Üttüğü zaman alıp gitti, ütöldüğü zaman kırık gitti" denmektedir. Aşığın hafif kabarık olan yüzü düz yan kısmı gelirse "tala" denir. En kıymetlisi budur, bu yüzünü atabilen oyuncu bütün aşıkları alabilir. Yanın çukur kısmı gelirse de, can denir. Bu sefer de sıra diğer oyuncuya geçer, yani pas gibi olur. Kambur tarafı da yukarı gelirse, törk denir ve oyuncu bir tane alır. Çukur tarafı yukarı gelirse çörk, tepe üstü gelirse umma denir. Bunlar geldiğinde de hiçbir şey alınmamaktadır.

AYI OYUNU

Ayı oyunu gecelerin vazgeçilmez oyunudur ve herkes merakla bu oyunu beklemekte, bu oyun bitmeden kimse dağılmamaktadır. Ayıcı, ayıcının hanımı ve Arap bu oyunun oyuncularındır. Göçebe hayat yaşayan ayıcılar, çadır kurup eğlenirler. Arap, ayıcının hanımına sarkıntılık eder. Ayıcı onu kovalar, canlandırmaya dayanan bu oyun yaklaşık olarak yarım saat, bir saat devam etmektedir.

AYI OYUNU

Çelik Çomak oyununun bir adı da mettir. Bu oyunda oyuncular iki eşit gruba ayrılır. Çelik, 25 cm boyunda bir değnek parçasıdır, buna met de denmektedir. Mete vurulan sopaya ise çomak denir. Yere 3-4 metre çapında bir daire çizilir. Çeliği en uzak tarafa çarpan takım, daireden atış yapma hakkı kazanır. Karşı tarafın oyuncuları da dairenin ilerisine dizilirler. Kendi üzerlerine doğru çarpılan çeliğe de havada çomaklarıyla vurmaya çalışırlar. Vurabilen oyuncu atan oyuncuyu oyundan çıkarır. Vurulamazsa da düştüğü yerden dairenin içine girecek şekilde geri fırlatılır. Oyuncu çomak ile daire içine genelde düşürmemeye çalışır çünkü düşürürse oyundan çıkar. Bu grubun oyuncularının tamamı da oyun dışı kalınca yer değiştirilir.

KIRIK KAZMACA OYUNU

Grubun içindeki çeliği yani met denilen değneği en az saydıran kişi ebe olmaktadır. Oyuncular da belli aralıklarla yarım metre çapında daire çizip, burada ucu sivrilmiş çomağı hazır hâle getirip beklerler. Ebe de elindeki çeliği belli bir mesafeden oyunculara fırlatır. Oyuncular ise çomaklarla vurarak çeliği en uzun mesafeye fırlatmaya çalışırlar. Ebe çarpılan çeliği koşup getirene kadar onun dairesi diğer oyuncular tarafından kazılır. Bunun üzerine de atılan çeliğe vuramayan oyuncu ebe olur. Oyun sonunda en derin çukur kiminse o oyuncunun ayakları çukura gömülür.

AĞAÇ DEĞNEK SEKTİRME OYUNU

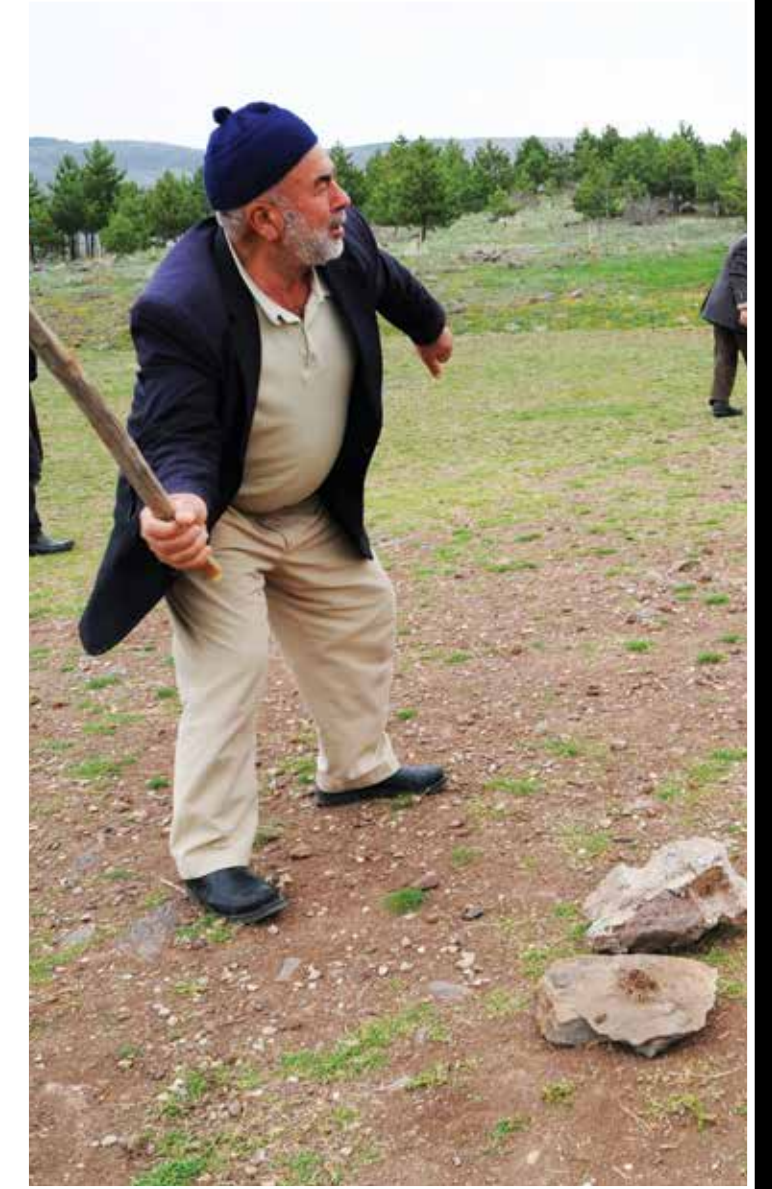
Ağaçtan yapılan ince esnek sopaları sektirebilmeye dayalı bir oyundur. Diğer köylerdeki isimleri ise Karabeç, Tonlat, Kaydırgaç'tır. Bu oyun grup hâlinde oynanmaktadır. Oyunda kullanılan sopalar ince ve esnek ağaçtan yapılmıştır. Çil Bedir ya da Çollamdırdı da değneğe verilen diğer adlardır. Esnek değneği ayak topuğuna vurup sektirerek yarış yapılmaktadır. En az mesafe fırlatan kişi ebe olur ve değneğin çizgisinin biraz ilerisine para koyulur. Oyuncular da çizgi hizasına çömelerek esnek sopayı ayak topuğundan sektirerek ucundan dikilen değneği vurmaya çalışırlar. Buna "hot alma" da denir. Bu bir can olup isabetsiz atışlarda atış hakkı kazanmasını sağlamaktadır. Fırlatılan değnekler de yatırılan değneğe değip geçerse ebe yere yatırdığı değneği fırlatılan değneğin hizasına kadar ileriye diker. Mesafe de giderek uzadığından vurmaya da giderek zorlaşmaktadır. Bu oyunda en az isabet ettiren kişi ebe olmaktadır.

DİREK KAPMACA OYUNU

Oyunculardan her biri ağıldaki direkleri tutar. Sayışmaca ile bir ebe seçilir. Ebe dışındaki diğer oyuncular direkleri değişirken ebe onları yakalamaya çalışır. Direğe varamadan yakalanan ebe olur.

GINCIRDAK OYUNU

Yere ağaçtan yuvarlak kazık çakılır ve kazığın çıkıntılı üst noktasına üç metre uzunluğunda ortası delik yassı kalas yerleştirilir. Çocuklar da karşılıklı olarak kalasın uç kısımlarına geçerler. Karınlarından ve ayaklarından güç alarak kalası döndürürler. Dönerken de ağaç gıcirdadığı için bu oyuna gincirdak denmektedir.

SEK SEK OYUNU

Bu oyun, Ankara'nın bütün ilçelerinde aynı isimle fakat farklı şekillerde oynanabilmektedir. Kazan yöresinde bu oyuna "sekdelemeç" adı da verilmektedir. Oyun, üç beş kişi ile oynanmaktadır. Oyun için yere büyükçe bir daire çizilir, ebe için de yere küçük bir daire çizilir. Ebe tek ayak üzerinde zıplayarak oyuncuları yakalamaya çalışır. Yakalanan oyuncu ebe olur. Ebe sadece kendi dairesinde iki ayak üzerinde durabilmektedir. Diğer yerlere basamaz. Ebe büyük dairede iki ayağı üzerine basarsa, oyuncular ebe dairesine kadar ebenin sırtına yumruklarlar.

ESİR ALMA " ALMALI AL KILIÇ " OYUNU

Bu oyun hızlı koşmaya dayanmaktadır. Özellikle harman yerinde oynanmaktadır. 50-100 metre mesafede oyuncular iki gruba ayrılırlar. Oyuncunun biri karşı gruba yaklaşır ve başka bir oyuncunun eline değip esir almaya çalışır. Karşı gruptan da bir oyuncu yaklaşır ve o gruba esir olmamaya çalışır. Yaklaşan oyuncu diğerini kovalar. Esir alınan oyuncu karşı tarafa rehin olarak geçer. Oyuncular da rehineleri kurtarma ve diğer gruptan daha çok kişiyi rehin almak için koştururlar. Hızlı koşan ve karşı tarafın bütün oyuncularını rehin alan grup oyunu kazanır. Bu oyunun değişik bir şekli ise şu şekildedir: Oyuncular yine iki gruba ayrılır ve dizilirler. Kol kola girerek kenetlenirler. Karşı gruptan bir kişi koşarak gelir ve zayıf halka yerinden halkayı delip aradan geçmeye çalışır. Karşıdan gelen oyuncu halkayı bölerse birini esir alır götürür. Eğer bölemezse de kendi o grupta esir olarak kalır. Bu oyuna da 'almalı al kılıç' adı verilir.

DİKME TAŞ

Beş ya da yedi adet küçük yassı taş üst üste dikilir. Beş altı metre uzağına da çizgi çizilir. Bir kişi ebe olur ve oyuncular taşları sırayla dikili taşları devirmek için fırlatır. Taşlar devrilince oyuncular attıkları taşları geri alır, çizgi gerisine kaçmaya çalışır. Ebe de aceleyle bu taşları üst üste koyup oyuncular çizgiyi geçmeden yakalamaya çalışır. Yakalanan oyuncu ebe olur. Bu oyunun değişik bir şekline de "kıynız" adı verilmektedir. Taş yerine ortaya koç boynuzu dikilir. Sopalarla atış yaparak boynuz devrilmeye çalışılır. Boynuzdan başka atış yapılan hedef, üç ayaklı bir ağaç da olabilmektedir. Bu ağaca da çini denilmektedir.

EBE BENİ KURDA KUŞA KAPTIRMA

Sayışmaca ile bir ebe seçilir. Ebe olan kişi arkasına beş ya da altı çocuk takar ve yürür. Başka bir oyuncu da kurt olur ve çocukları kapmaya çalışır. Ebe de oyuncularını kaptırmamak için uğraşır.

BİRDİRBİR

Oyuncular ikişer ikişer eş seçer ve eşlerden biri de ebe olur. Ebeler karşılıklı bir yere oturur, ayak tabanlarını birleştirirler. Oyuncular da sırayla ebe üstünden atlamaya başlarlar. Sırasının başındaki oyuncu ne söylerse arkadaki oyuncular da onu tekrarlar. Birdirbir üçtür üç dördtür dört beştir beş diye söylenir. Her söyleyişten sonra da yerdekiler engeli yükseltirler. Beşten sonra engel iyice yükselir. Engele takılan oyuncu yanar ve ebe olur.

İP ATLAMA

İki kişinin salladığı ip arasında oyuncular sırayla atlarlar. Her atlayıştan sonra grubun başındaki oyuncu daha zor atlayış yaptığından ipe takılan, ip sallayanlardan biri ile yer değiştirir.

ÇİZGİ OYUNU

Düz yere üç yuvarlak, iki yan yana kare tekrar bir yuvarlak iki yan yana kare çizilerek oyun yere hazırlanır. Her bir haneye birden sekize kadar numara yazılır. Başlama sırası sayışmaca ile belirlenir. Oyuncu birinci daireye küçük yassı taşı koyup, tek ayakla diğer daireye ve karelere iterek götürür getirir. Taşın ve ayağının çizginin üzerine gelmemesi gerekir. Oyuncu taşı yanmadan götürüp getirse taşı ikiye üçe dörde beşe altıya yani sekize kadar atarak oyunu devam ettirir.

KÜL YAZMASI OYUNU

Bu oyun, bekâr gençler arasında oynanmaktadır. Kışın ocak başında otururken ebe soğuyan külleri düzer, üstüne kişi sayısı kadar çizgi çizer. Her çizgiye de köydeki karşı cinsten birinin ismini koyar. Oyuncular da, bu çizgilerden birer çizgi çeker. Ebe de herkesin çizgisinde yani kısmetinde kimin çıktığını söyler.

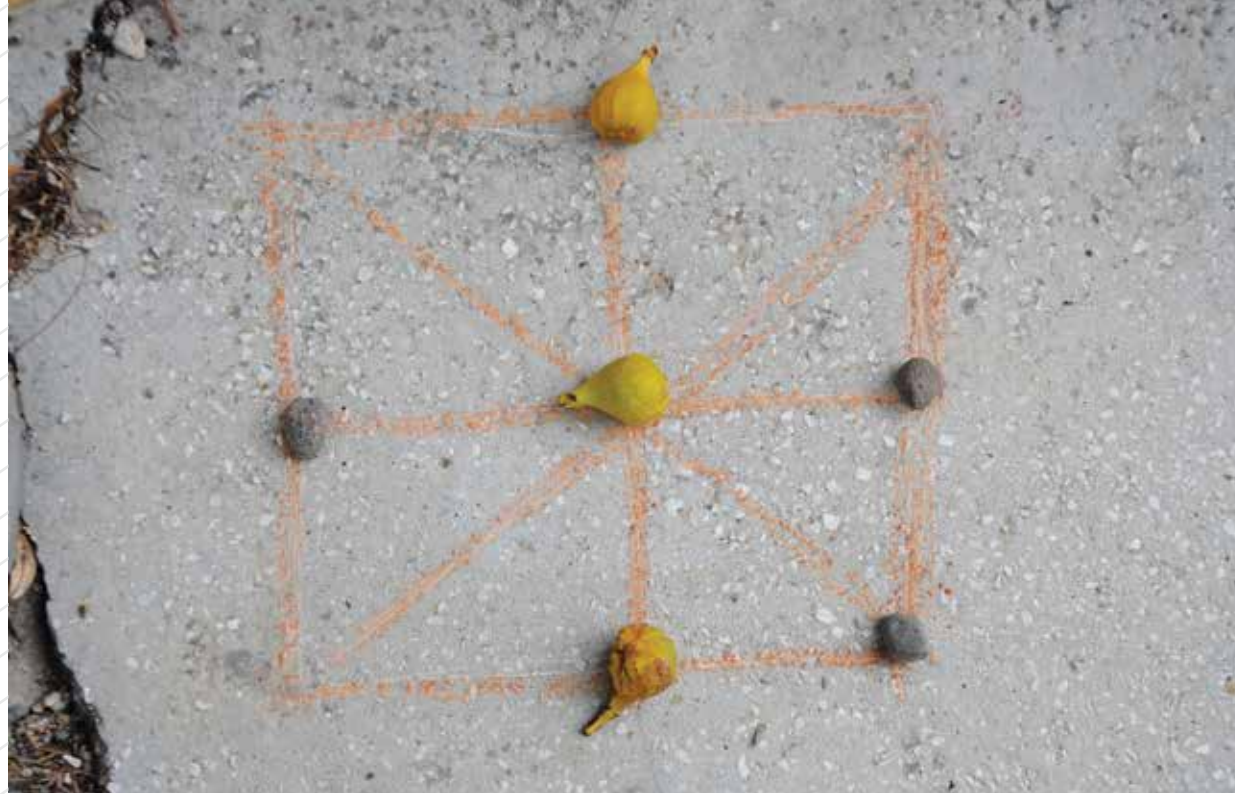
GÖSTERİ SANATLARI

YÜZÜK OYUNU

Oyuncular sayısmaca ile iki gruba ayrılırlar. Orta yere, on kadar, yelek, havlu, şapka, çorap gibi eşyalar koyulur. Gruptan biri de avucun içine yüzük alıp elini bütün elbiselerin altına sokup çıkarır ve yüzüğü saklar. Karşı grup ilk kaldırdığı elbisede yüzüğü bulursa oyuncu yanar. Bulamazsa da sonuncuya kadar bulmak zorundadır. Elbiseler kaldırılırken yüzük çıkarsa da açılmamış elbise sayısı kadar puan kazanılır. Bu oyunun sonunda puanlar toplanır, en az puan alıp grup orada yapılan tüm ziyafetin masraflarını öder.

BEŞTAŞ OYUNU

Beş tane taş ile oynanmaktadır. Fındık büyüklüğündeki taşları oyuncu yere saçar. Tek elle bir taşı havaya atarak yerdeki taşları tek tek toplar. Oyuncu bu taşların ikisini, üçünü, dördünü alarak oyunu devam ettirir. Sonra köprülere geçilir. Burada da yine taşlar yere atılır. En uygun yere sol elle köprü yapılır. Ebe de, taş havaya atılıp tutulurken diğer taşları tek tek köprüden geçirmeye çalışır. Sonra yine ilk seferde yaptığı gibi ikişer, üçer, dörder geçiş yaptırır. Ebe, taşı düşürür veya taşları yakalayamadan ortada kalırsa yanar.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

KÖY ODASI

“Arife” günü köy odasında yapılan bu toplantı, Ankara'nın Kazan ilçesine bağlı İçören Köyü'nde gerçekleştirilen bir bayram geleneğidir. On yıl öncesine kadar sık sık gerçekleştirilen bu gelenek uygulaması günümüzde azalmıştır.

Kurban Bayramı'nın ilk günü veya Arife gününde köyde bulunan yaşlılar, gençler ve çocukların köy odasında bir araya gelmesiyle ve büyüklerin başlarından geçen olaylardan, kıssa ve hikâyelerden, köyle ilgili konulardan söz etmeleriyle başlar. Genel olarak kadınların bir araya gelerek yaptıkları gözleme, sarı burma tatlısı, et kavurması, tufalak (sulu köfte), yayla çorbası ve tatlılar toplantıya katılanlara ikram edilir.

Bayram namazından yaklaşık bir saat sonra köy odasında toplanılır. Kısa bir sohbetin ardından köyün kadınlarının yaptıkları yemekler köy odasına getirilir. Bu yemekleri, köy kadınları belli evlerde toplanarak yaparlar. Yemekler genellikle köyün en yaşlı, en tecrübeli, bilgelikleriyle köyde kendilerini kanıtlamış kadınların evlerinde, onların nezaretinde yapılmaktadır. Genellikle yemekleri yaşı ilerlemiş olanlar yaparken gençler ise onların çıraklığını yaparak yemek yapma konusunda uzmanlaşırlar. Odada yemekler yendikten sonra sohbetler başlar. Büyükler anlatırken küçükler dinler. Ayrıca başka şehirlerde oturan misafirler de bu toplantıya katılırlar. Odada öğlen vaktine kadar oturan köylüler daha sonra bayram ziyaretine çıkarlar. Bayram ziyaretinin ardından kurbanlar kesilir. Kesilen kurban etinin bir kısmı köy odasındaki yemeklik kısmına bırakılır. Böylelikle kurban kesemeyenlerin ihtiyaçları karşılanır.

BEBEK TUZLAMA

Özellikle eski dönemlerde ebe bebeği yıkar ve tuzlardı. Ama doğum yapan kadın hasta ise bebeği de yıkanmazdı. Hasta kadının bebeği ballanır, iki veya üç gün sonra yıkanır.

KIRKLAMA

Yeni doğan çocuk kırk gün geçmeden hem nazar değer hem de mikrop kapar düşüncesi ile dışarı çıkartılmamaktadır. Kırkıncı günde, leğene kırk tas su koyarak çocuk yıkanır. Kırkı çıkınca çocuk, bir akrabaya gezmeye götürülür. Giderken, kundağına da ekmek parçası koyulur. Ev sahibi kadın da, çocuk oğlan ise çenesine un sürer. Çok yaşasın, aksakallı dede olsun diye. Kız ise de kafasına un sürer, ak saçlı nine olsun diye.

HEDİYE GETİRME

Bebek doğduktan sonra akrabalar, komşular çocuğu görmeye gelirler. Gelirken de mutlaka bir hediye getirirler. Çocuk görmeye gelenler "Allah analı, babalı büyütsün." derler.

BEŞİK GETİRME

Çocuk doğduktan belli süre sonra, annenin ailesi çocuğa beşik getirir. Beşik ve buna ait masraflar kız tarafınca yapılır. Beşiği düzdükten sonra bir güzel eğlenirler. Bu hem eğlence olur hem de hayırlı olsun anlamında yapılmaktadır.

DIŞ BULGURU

Çocuğun dişleri belirmeye başladığı zaman yapılan davet veya törene "diş bulguru" denir. Bu törende amaç, çocuğun bolluk içinde yaşamasını dilemek, dişlerin bulgur tanesi gibi olmasını, ileride şanslı olmasını dilemek ve hangi işe gireceğini tahmin etmektir. Her gelen misafir çerez cinsinden hediyeler getirir. Bu arada anne bulgur kaynatarak geniş tepsiye döker. Tepsinin kenarına ayna, bıçak, makas, kitap, kalem yani meslek çağrıştıran eşyalar yerleştirilir. Bulgur, tepside çocuğun başı tarafında besmele ile döndürülür ve bulgurdan bir avuç alınarak başından aşağı yavaşça dökülür. Çocuğun bolluk içinde yaşaması umulur. Dişlerinin, pıtır pıtır çıkacağına ve acı çekmeyeceğine inanılır. Sonra bu bulgur tepsisi, çocuğun önüne konularak kenarındaki eşyalardan alması beklenir. Öncelikle hangi eşyaya elini uzatırsa, gelecekte o eşyanın temsil ettiği mesleği seçeceğine inanılır. Bıçağı alırsa kasap, makası alırsa terzi olacağına inanılır

Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kazan, Merkez, Kaynak Kişi: Hanife Gök.

ÇOCUĞUN GELECEĞİ

Çocuğun ayağına ip bağlanır, yanına da yumurta koyulur. Çocuk caminin önüne götürülür. Yumurtayı çocuk kırar. Camiden çıkan kişi ipi keser. Sonra da "Bebek düşmesin adağını kestim" der.

ÇOCUK KAPMA

Ailenin ilk doğan çocuğu bir yaşını doldurunca, köydeki genç kızlar toplanırlar, annesinin kucağından çocuğu kapıp saklarlar. Annesinden para isterler, anlaşma sağlanana kadar çocuk kızların elinde kalır. Kızlar isteği parayı alınca çocuğu teslim ederler. Buna da "çocuk kapma" denir.

ASKER UĞURLAMA

Askere gidecek olan kişiye özel yemek verilmektedir. Askere gidecek kişi ilahi ile evden çıkarılır. Caminin yanına gidilir ve hep birlikte dua edilir. Kişi herkesle vedalaşır ve askere gider.

DÜNÜRCÜ YOLLAMA

Evlenecek çağa gelmiş oğlana evvelce göze kestirilmiş, beğenilmiş bir kız varsa kız evine önceden haber vererek dünürcü gidilir. Bu konu öncelikle kadınlar arasında konuşulur, "Bu olur mu olmaz mı?", "Anlaşma olur mu?", "Birbirine yakışır mı?" diye bir sohbet yapılır. Her iki taraf da uygun görürse babalara duyurulmak üzere sözleşirler. Ertesi akşam oğlan babası, yanına yakınlarını, köy imamını alarak kız evine gider. Kız babasından resmen "Allah'ın emri Peygamber'in kavli" ile istenir. Eğer evvelce göze kestirilmiş kız yoksa oğlan kendi köyünden dışarı çıkmak zorunda kalır. Başka köylerdeki kız evlerini gezer, buna da "dünür gezme" denir.

Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kazan, Sancar Köyü, Kaynak Kişi: Feriye Ertürk.
Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kazan, Merkez, Kaynak Kişi: Hanife Gök.
Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

BABALIK HAKKI (YEMEKLİK)

Anlaşma sağlandıktan sonra kıza takı olarak ağırlık takılır. Buna “babalık hakkı”, bazı köylerde de “yemeklik” denir. Söz şerbetinin yemekli mi yemeksiz mi olacağı kararlaştırılır ve gün tayin edilir.

DÜĞÜN ŞEHİRİ

Söz şerbetinden sonra ve nişandan önce kız evi ve oğlan evi beraber düğün eksikleri ve kıza alınacak eşyaları satın almak üzere pazara veya şehre giderler. Buna “düğün şeheri” denir.

KALİYET DAĞITMA

Düğün şehrinde de oğlan tarafı, güzel basmalardan birkaç top, “kaliyet topu” satın alır. Ve düğün zamanına yakın, akrabalara ikişer, üçer metre dağıtılır. Buna da “kaliyet dağıtma” denir. Kaliyeti alan kişiler, bakır kap kaçak getirerek çeyizini takıldığı gün kızın sandığının önüne koyarlar.

KIZ İSTEME

Kız istemeye giderken bir sini koyulur, sininin üzerine de yemiş, fındık, fıstık, şeker, leblebi koyulur. Üstüne başörtülerinden beş-altı tane yığılır. Üç-dört kişi, Allah'ın emri ile kız istemeye gider. Kız istendikten sonra eve gelinir, dua olur. Dua için pirinç, şeker, et, ekme alınır. Pişirilir ve dua yapılır. Yemek yendikten sonra gelin kız usul söyler, kayınvalidesinin ve kaynatasının yanında ağır ağır konuşur. Kendisine alınmasını istediği şeyleri açıktan söylemez, sesini kısarak söyler.

NİŞAN ZAMANINDA KURBAN BAYRAMI

Bayramda gelin kıza kurban alınır. Kurban genellikle davar olur. Davara bir altın ve ümüğüne (boğazına) şeker takılır. Sirtına da şalvar, çul, yorgan yüzü, çember yığılır. Kurbanın sırtı da kınalanır. İki kişi kurbanı gelin kızın evine götürür. Orada yemek yenildikten sonra eve dönülür. Ramazan bayramında da kıza fest atılır. Köyün delikanlılarına haber verilir. Oğlanlar kız evine giderler. Orada yemek yerler. Giden delikanlılar, kızın annesinin getirdiği tabağa para koyarlar. Tabağa altın, beşi birlik, bilezik koyulmaktadır. Gelin kız soğan, sarımsak dikmeye götürülür. Düğünde davul tutulur. Şeker ağası, düdükcü bir hafta çalar. Davulcuya üç öğün ekme verilir. Gece sinsin yakılır. Köyün delikanlıları, sinsin oynarlar.

YAĞMUR DUASI

Ankara'nın Kazan ilçesi Sancar Köyü'nde yaşayanlar köyün aşağı tarafında bulunan nehre giderek 70.000 büyük 7.000 küçük taşı yalayarak okurlar. Okunan taşlar nehre atılır ve en küçük çocuk da nehre girer. Bu işlem yapılırken de ilahiler okunur ve ceketler ters giyilir. Yağmur duasına bulgur ve et götürülür, pişirilerek hep birlikte yenilir.

Kazan'ın üç farklı köyünde ortak bir hikâyeye sahip yağmur duası geleneği yaşatılmaktadır. Yakup Abdal, Yakup Hasan, Yakup Derviş adındaki Kafkasya'dan gelen üç kardeş Ankara'ya yerleşmeye karar verirler. Ankara'ya geldikleri esnada Elmadağ civarında kardeşlerden Yakup Abdal ölür ve şu an kurulu olan Yakup Abdal Köyü de o zaman kurulur. İki kardeş ise Kazan'a yerleşir. Kardeşlerden biri Ya Hasan Köyü'ne diğeri ise Yakupderviş Köyü'ne yerleşir. Yakupderviş Köyü'nde öldükten sonra mezarı türbe hâline getirilir ve Kazanlılar yağmur duasına çıktıklarında bu türbeye giderek "dede" ismini verdikleri Yakup Derviş'in yüzü suyu hürmetine yağmur dilerler.

Yakupderviş Köyü, Kaynak Kişi: Zehra Balcı.

"Yağmurcuğum yağmur ver
Yağmurcuğum yağmur ver
Güneyciğim doğuver
Teknede hamur tarlada çamur
Ver Allah'ım ver
Sulu sulu yağmur ver."

Yağmur duasına bulgur, et götürülür, çeşmenin yanında pişirilir. Tüm köylerden duaya gelirler ve taş toplanır. Aşağı çaya gidilip, o taşlar yalanarak okunur. 70.000 büyük 7.000 ufak taş okunur. Bu taşlar çaya atılır ve evin en küçüğü suya girer. İlahi söyleye söyleye, dua okuya okuya dağlarda kazarlar. Yağmur yağsın diye ceketin ters tarafı serilir.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

BAKIR BASMASI

Bulgur püskürtmesinin daha koyu kırmızı renklisine bakır basması denilmektedir. Kızgın bakırın hastalıklı bölgenin üzerine temassız gezdirilmesi ile tedavi edilmektedir. Tedavi süreci üç ile yedi gün arasında değişmektedir.

Sürekli kaşınan kişinin üzerine kırmızı örtü örtülür ve üzerinde dualarla bakır basılır. Kişi tedaviden sonra yedi gün boyunca çay içmez, elma, armut, sarımsak, soğan, tatlı, bulgur yemez. Canlı yılanın değdiği kişi ocaklıdır. Ağrısı, sancısı olan kişi, yılan ocağına gider. Yılan ocağı okur, ağrıyan yeri ovalar ve iyileştirir.

KIRIK-ÇIKIK

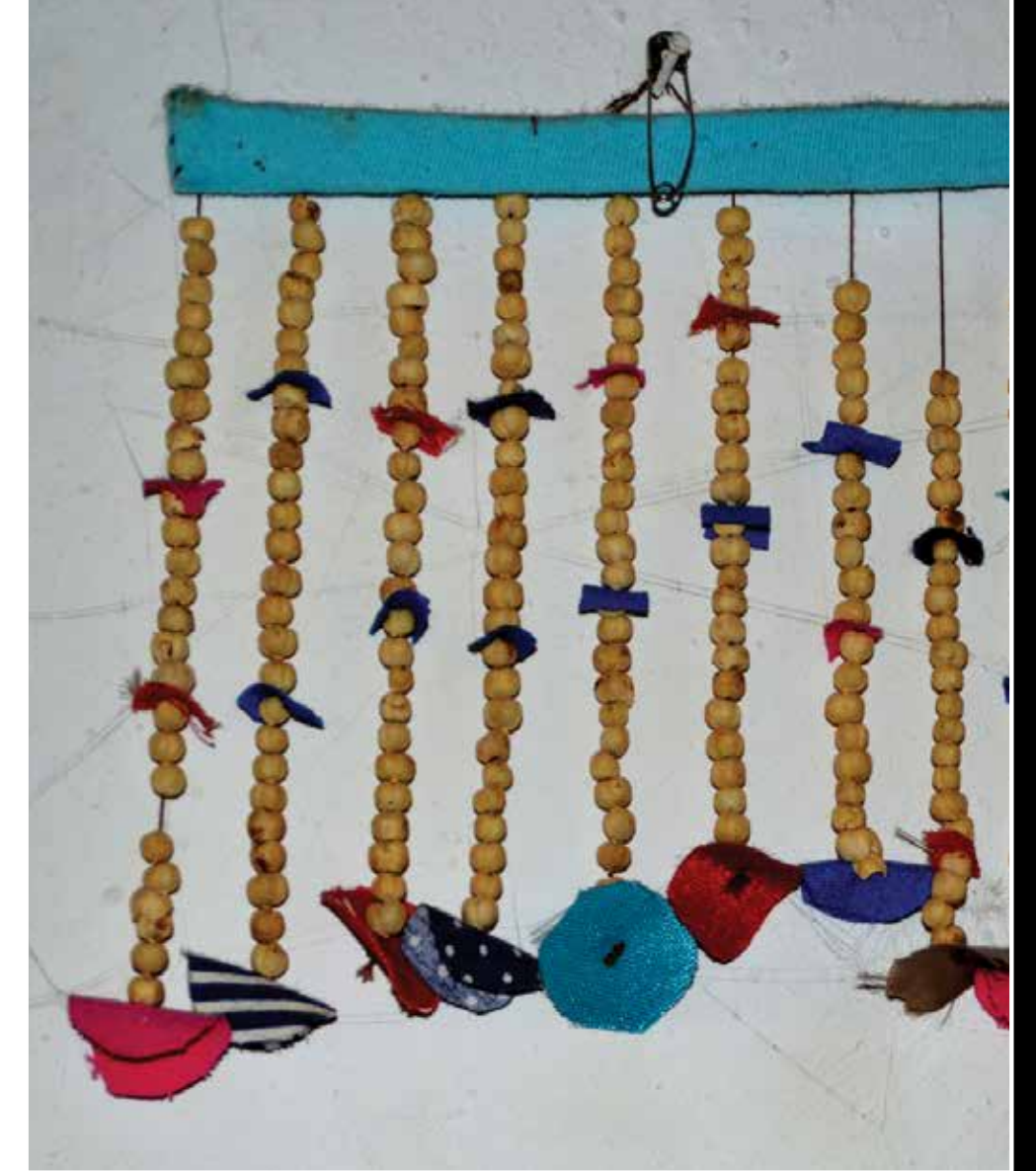
Hayvanların ayağı kırıldığında un ve su karıştırılarak bulamaç yapılır. Bulamaç temiz bir bezin üzerine sürülür ve hayvanın ayağına dolanır. Alçı işlevi gören bu uygulama ince tahtalarla hayvanın ayağının dört bir tarafının sıkıca sarılması ile sonlandırılır.

KISIRLAŞTIRMA

Kısırlaştırma erkek hayvanların etinin kokmaması amacı ile yapılmaktadır. Tekelerin yumurtalığına giden iki adet damarın preslenerek kan akışının kesilmesi sonucu bu işlem uygulanmaktadır.

NAZAR DEĞMESİ

Nazar değen hayvanlar hâlsizleşir ve sütten kesilmeye başlar. Bu gibi durumlarda dua okunarak hayvanın suratına her iki taraftan iki elle tokat atılır. Bu tedavi uygulanırken "İnayeti Allah'tan" denir.

ÇOCUK SAHİBİ OLMA

Çocuğu olmayan kadın, ayın ilk çarşambası bir su kabına yönü kıbleye doğru olmak üzere çörtene asar ve evlialar adına iplikler bağladığı anahtarları, su kabına atar. Ertesi gün, hangi anahtar paslanmışsa onun ipliğini, o evliyanın türbesine götürür. Türbede de ipliği yediye katlar, yedi düğüm atar ve türbe üzerine bırakır. Ertesi sabaha kadar ip yere düşerse bundan, evliyanın çocuğun olmasını istemediği anlaşılmaktadır. İplik düşmemişse türbe veya yatırın etrafında İhlâs suresi okunarak üç kez dolaşılır ve nafile namazı kılınır. Bu arada türbeden, herhangi bir kumaş varsa bir parça alınarak kadının beline bağlanır ve doğuma kadar belinde kalır. Çocuk doğduğu zaman eğer adak yapılmış ise yerine getirilir ve genellikle de o çocuğa türbede yatan zatın adı verilir.

DÜŞÜK YAPAN KADIN

Düşük yapan kadın gebe kalınca, türbeye gidilir ve çocuğu türbeye adar. Ve türbede “Çocuk benim değil, senindir. Onu sattım, sahip ol” diye adakta bulunur. Çocuk doğduğu zaman adı “Satılmış” koyulur.

İZİN VERME

Bebeğin kulağına ezan okunur ve ismi söylenir. Ezanı okuyan kişinin cebine teşekkür için bir miktar para koyulur. Fakat ailenin durumu iyiye koyun veya kuzu verilir. Sürekli çocukları vefat eden bir aile, yeni doğan çocuğa ölen çocuklarından birinin ismini koyabilir.

LOHUSA KADIN

Yeni doğum yapmış olan kadın ısıtılan bir kuma oturtulur. Aynı zamanda yeni doğan çocuğun altına da bebek bezi amaçlı ısıtılmış kum koyulabilir. Lohusayken karpuz, kavun, üzüm gibi şeyler yenilmez. Eğer yenilirse lohusanın kırk gün acı çekeceğine inanılmaktadır. Bu durumu iyileştirmek için ise, saman kaynatılıp onun buğusunda durulabilir. Çocuk beyaz toprağa yatırılır. Ayrıca toprak ısıtılıp çocuk ona yatırılırsa da bu durumun geçeceğine inanılmaktadır.

GÖBEK BAĞI

Bebek doğar doğmaz göbek bağı kesilir. Göbek bağı kesildikten sonra kül, toz veya kuma bulanarak kurutulur. Çocuğun eve bağlı olması için beşiğe asılır.

AL BASMASI

Hamile veya yeni doğum yapmış bir kadında albasması yani ruhun daralması, dilin tutulması görülebilmektedir. Kadın bunalıma düşmesin diye yemenisi ve yatağı mavi kumaştan yapılır. Ayrıca yatağın altına da soğan, sarımsak, çörek otu veya bıçak koyulur.

UMMA OLMA

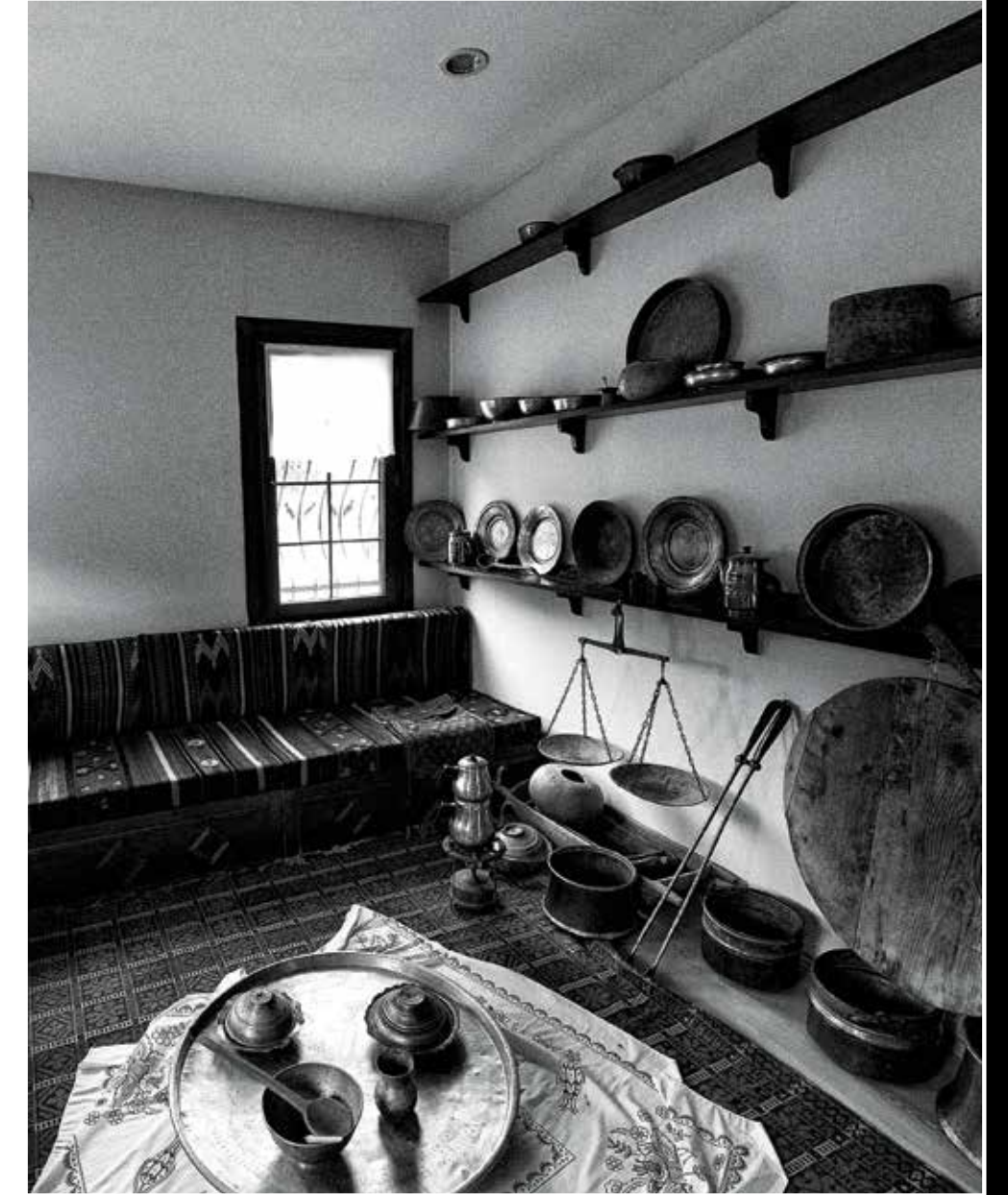
Emzikli kadın canının çektiği herhangi bir yiyeceği görürse, burnuna kokusu gelirse ve yiyemezse göğüsleri şişer. Bu duruma kadın umma olmuş denilmektedir. Kadının canının çektiği yiyecekten bir parça getirilip yedirilirse umma durumunun ortadan kalkacağına inanılmaktadır.

GEÇ KONUŞAN ÇOCUK

Konuşamayan çocuk dedeye götürülür. Çocuk orda su içer ve taş altından geçer. Aynı zamanda bir horoz kurban edilir. Böylece çocuğun konuşacağına inanılmaktadır.

FISTIK KESME

Çocuk emeklemekten kurtulup, adım atmaya başlayınca düzgün yürüyen bir erkek veya kadın çağrılır. Bu kişi üç İhlâs suresi okuduktan sonra çocuğun bacak bileklerine, gök boncuklu birer iplik bağlar. Bu iplikler kendiliğinden düşene kadar durur. Buna “fıstık kesme” denir. Bu âdet cami önünde yapılır. Camiden ilk çıkan kişiye de çocuğa bağlanan ip kestirilir. Bu işlem yapılmazsa da çocuğun rahat yürüyemeyeceğine, önünde uçurum veya deniz var zannedeceğine inanılır.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK MUTFAĞI KATESTE

Sancar Köyü'nde bayramlarda yapılan bir tatlıdır. Yağ, tuz ve un kavrulur. Sonrasında pekmez eklenir. Höşmerime benzer ancak höşmerime şeker, katesteye pekmez koyulur.

CORKALA

Süt tencerede kaynatılır. Üzerine un dökülerek karıştırılır. Hamur kıvamına geldikten sonra kaşık kaşık tepsiye kesilir. Üzerine pekmez ve tereyağı kaynatılıp dökülür.

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EKMEK EVİ (TANDIR)

Yapıda Kullanılan Malzeme: Briket, Saman, Toprak, Alüminyum Levha

Yapım Yılı: 1970'li Yıllar

Yapım Tekniği: Yapı yığma tekniği ile inşa edilmiştir. Yarım diz boyu kazılan temelin üzerine beton dökülmüştür. Bu temel tek katlı bit yapıyı kaldıracak güçtedir. Briketlerle duvarlar örülmüştür. Briketlerin arasında harç kullanılmıştır. Çatı seviyesine kadar briket örülmüştür. İki duvara 10'a 10 denilen tahtalar uzatılmıştır. Kalasların aralarına ince tahta parçaları döşenmiştir. Üzeri saman, toprak ve sudan elde edilen harç ile sıvanmaktadır. Çatı ayrıca alüminyum levhalarla kaplanmıştır.

Yapının İşlevi: Yapı tandır olarak kullanılmaktadır. Ekmek, gözleme, yufka vb. hamur işlerinin hazırlanıp pişirildiği kısım ve kiler bölümü olmak üzere iki bölümdür. Kiler kışlık erzağın saklandığı, tandır da ekmek yapımında kullanılan malzemelerin bulunduğu kısımdır.

İçinde ocaktan tandırdan adını alan kısım ve kışın ısınmak için bir de soba bulunmaktadır. Tandırı yakmak için saçgı (samanın irisi), gezel (kuru ağaç yaprağı) gibi yakacaklar kullanılmaktadır. Tandır kısmı biraz çukurcadır. Bu çukurlukta ateş yakılmaktadır. Yanan ateşin üzerine saç yerleştirip ekmek vb. bu sacın üzerinde pişirilir.

Tandırın temizliği her ekmek yapımından sonra yapılmaktadır. Tandır çukurunun kenarları tuğla ile örülmüştür. Yuvarlak olarak yapılan tandırın dibinde havalanmayı sağlaması için iki adet tuğla yerleştirilmiştir. Yanan ateşin sönmemesi için bu tuğlanın deliklerinin tıkanmamasına özen gösterilmektedir.

KIZILCAHAMAM

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

ARMUT DALDA DÖRT OLUR TÜRKÜSÜ

Armut dalda dört olur,
İçi dolu kurt olur.
Bizim burada gezdiğimiziz,
Meviyelere dert olur.

Armudu dile dile,
Vuruldu ben bir ele,
Hey aman niye olur,
Beş yıl askerlik mi olur?

Armudu dala taktım,
Süt iken seni yaktım.
Hey aman elin oğlu.
Alti ay askerlik mi olur,
Beş yıl askerlik mi olur.

Armudun dilimleri,
Caminin kilimleri,
Nerde olsa belli olur,
Zenginlerin gelinleri.

KINA TÜRKÜSÜ

Bismillah edin kınaya,
Çağırın gelsin anaya,
Kız kınan kutlu olsun,
Bunda dilin tatlı olsun.
Helal eyle helal eyle
Ana sütün helal eyle.

Sofraya koydum kaşığı,
Kız ananın yakışığı,
Kız ananın hem eşeği,
Hem kaşığı hem eşeği.
Helal eyle helal eyle,
Ana sütün helal eyle.

NİNİ

Ninni dedim ben yavruma, ninni ninni,
Uyudurum ben yavrumu ninni ninni
Buyudurum ben guzumu ninni,
Ninni demek hoş geliyo ninni demek hoş geliyo
Pencereden gış geliyo, ane gözden yaş geliyo
Ninni de yavrum ninni
Ninni diesem ne hal olur guller açar bahar olu
Ninni yavrum ninni, ninni der de uyudurum, ninni ninni
Yaylalarda yurudurum ninni ninni,
Ninni demek hoş geliyo ninni ninni

ÇEK DEVECİ DEVELERİ

İngin aman vay vay anam
Devem yüksek atamadım urganı aman aman aman
Sordum aslı nereli
İliman kaymak yemeli
Kimseleri demeli
Nay nay nivni nana na
Kız aklıma vardı bi tane daha öteki neydi.
Devem yüksek atamadım urganı anam
Yar yar aman
Atıp da tutamadım yorganı aman aman

Sordum aslı nereli
İliman kaymak yemeli
Kimseleri demeli
Nay nay nivni nana na

Aş gel anam aş gel ben varamıyom,
Ellerin göyünde ben duramıyom,
Sacayı bacayı demirci döver oyy oyy,
Sürmenin gemeri gızının hepsünü pul basımıyom
Çam dibine ateş de yaktım yanmıyor oyy oyy
Sürmenin gemer anama babama habar da saldim varmıyom
Aş gel anam aş gel ben duramıyom,
Kumsal yere ev yapma, ev batır gider,
Uzakta yere gız verme gız yiter gider

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Derleme Yeri: Kızılcahamam, Bulak Köyü, Kaynak Kişi: Şerife Hanım. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Leyla Taş.

Fotoğraf: Mustafa Gezer

İLÂHÎ

Hazreti Ali babaları,
Muhammet'tir dedeleri,
İki arşın gölgeleri,
Hasan ile Hüseyin'dir.

Şehitlerin ser çeşmesi,
Evliyanın bağı başı,
Fadime ana gözü yaşı,
Hasan ile Hüseyin'dir.

Elini koymuş yüzüne,
Hasan'la Hüseyin'i almış dizine,
Yaş dolmuş iki gözüne,
Hasan ile Hüseyin'dir.

Şehitlere varan gülmez,
Şehitlere varan gülmez,
Kötüleri kıymet bilmez,
Hasan ile Hüseyin'dir.

Atını yüklemiş,
Binmiş atına.
Helal et kızım Ayşe Fatıma,
İşte gidiyorum eski tahtına,
Hasan ile Hüseyin kendi bahtına,
Allah huuu Mevla'm huuu.

İLÂHÎ

Kırmızı gül deste deste,
Allah diyen olmaz hasta.
Sonucu bunun ölümdür,
Yetiş evliya nefeste.

Evliyalar evliyalar.
Olsun yardımcın Allah'ım.

Allah'ım senin vaktin çok,
Kuluyuz bizim tahtımız yok.
Önü sonu bunun ölüm,
Bundan keyli vakti de yok.

Salınır tuba dalları,
Kuran okuyor dilleri,
Tespîh çekiyor elleri,
Suphanallah deyu deyu.

TAŞ KESİLME EFSANESİ - GELİN KAYASI

Etraftaki Rum köylerinden birinde Rumlar bir Türk kızını rehin almışlar. Rum biriyle Türk kızını evlendiriyorlarmış. Düğün alayı Oruç Gazi'nin önünden davul çalarak geçerken Oruç Gazi "Ya mübarekler çalmayın" demiş. "Hem kızımızı cebren aldınız, bir de nispet yapar gibi davula vurmayın" demiş. Onlar da "Ne yapacaksan yap bakalım" demişler. Düşünmüş Oruç Gazi ve "Ya mübarekler taş olun" demiş. Gelin alayı taş olup kalmış. O günden sonra o köyde hiç davul çalınmamış.

ORUÇ GAZI TÜRBESİ

Eskiden Rum diyarı olan bu bölgede, Hodul Dede, Hıdır Dede gibi erenler, bir de Hz. Ömer'in torunlarından Oruç Gazi buraları fethetmesi için gönderilmiştir. Başköy Kalesi'ni fethederken Oruç Gazi kolunu kaybetmiş ve Allah o kolun yerine Oruç Gazi'ye kılıç vermiştir. Alâeddin Keykubat ile beraber buraları fethettikten sonra Oruç Gazi, dağın başında okunu atmış, okun saplandığı yere kuyu kazmış ve mekânını kurup sancağını dikmiştir. Rumlarla savaşırken erenler burada şehit olmuştur. Onlar da o dağda hâlâ yatmaktadırlar. Bir müddet sonra burada bir kıtlık başlamıştır. Çankırı, Çubuk, Yıldırım ve Ankara'yı fetheden Alâeddin Keykubat geri döndüğünde Oruç Gazi'nin anası Kırmızı Ebe, bir bakraç ayran ile ordunun önünden geçmiştir. Elindeki ayranı bir yalağa döküp "Ana dolu ana doldur, dolu gazilerim için, dolu gazilerim için" demiştir. Yalağın içi ayran dolmuş ve buradaki ayran binlerce ordunun susuzluğuna çare olmuştur.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Halis Sarı. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Halis Sarı.

GÖSTERİ SANATLARI

GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI ÇEN ÇEN OYUNU

Tek ayak üzerinde bir grup çocuk sekerek ilerlemeye başlar. İki ayağı üstüne basan oyuncu yanar. En ileri gidebilen oyuncu ise oyunu kazanır.

EBE KOŞTURMACA

Dört ya da sekiz kişiyle oynanabilen ebe koşturmaca oyununda öncelikle oyuncular aynı hizada olmak üzere yere otururlar. Her oyuncu kendisine ait sopayı ayakkabılarının kenarlarına vurarak en uzağa atmaya çalışır. Sopası geride kalan oyuncu, ebe olur. Ardından ebe, sopasını oyuncuların önüne koyar ve oyuncular da sırayla sopaya vurmaya çalışırlar. Bu sopa atışlarının devam etmesiyle birlikte yatay duran ebenin sopası ilerler. Oyunda esas olan ebenin sopasına vurmaktır çünkü ebenin sopasına vurulmazsa sopa ilerleyemez. Atılan sopanın ince ucu ebenin sopasına değerse üç can, kalın tarafı değerse, bir can kazanılır. Ebe koşturmaca oyununda kimse ebenin sopasına vuramazsa, oyun durur ve kazanılan canlar kullanılır. Eğer bu durumda da vurma işlemi gerçekleştirilemezse, oyun sona erer. Oyunda amaç, sopaları fırlatarak ebeyi yormak olduğundan oyunun sonunda ceza olarak ebe koşturulur.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Ankara, Kızılcahamam, Ayvacık köyü.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

DOĞUM GELENEKLERİ AŞERME

Aşerme, bir anne adayının bir yiyeceğe veya herhangi bir besin kategorisine duyduğu güçlü istektir. Taşlıca Köyü'nde aşerme, "aş yüreği" olarak adlandırılmaktadır. Aşerme erkek bebeğe hamile kadınlarda az görülürken kız bebeğe hamile kadınlarda daha çok görülmektedir. Hamile kadınların en çok istedikleri tatlıların başında aşure gelir. Aşerme, halk arasında doğacak çocuğun cinsiyetini tespit etme hususunda bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Bunun somut örneklerinden biri halk arasında kullanılan "Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi, ye tatlıyı doğur atlıyı" ifadesidir. Acı elma canı çeken hamile kadının erkek çocuk doğuracağına inanılmaktadır. Ayrıca hamile kadının vücudundaki değişikliklere göre de bebeğin cinsiyeti ile ilgili çıkarımlar yapılmaktadır. Örneğin, anne adayının kalçasının büyük olması bir kız doğuracağına habercisi sayılırken, yüzünde çil olması ise erkek çocuk doğuracağına işareti sayılmaktadır.

KIRK BASMASI

Kırk basması, anne veya çocuğun doğumdan sonraki kırk gün içerisinde yakalandıkları ateşli hastalıktır. Taşlıca'da ahalinin kırk basmasını önlemek için geliştirdiği yöntemler mevcuttur. Bunların başında ise annelerin başka çocukları emzirmesi gelmektedir.

KIRKLAMA

Kırlama, kırk basmasının önlenmesi amacıyla bebeğin doğumunun kırkıncı gününde çocuk ile annenin yıkanmasıdır. Taşlıca'da kırlama, tencereye kırk kaşık su koyularak anne ve çocuğun yıkanması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu işlemden sonra anne kırkı çıksın diye yüzüğünü suya atar. Sonrasında ise anne de banyoya girerek çocuk yerine yatırılır. Suyun içine atılan yüzüğün altın veya gümüş olması da annenin değerinin bir ölçütü kabul edilmektedir. Annenin attığı yüzük altın ise, altın gibi bir anne olacağına inanılmaktadır.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Ankara, Kızılcahamam, Taşlıca Köyü.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

SİN SİN OYUNU

Ankara'nın Kızılcahamam ilçesinin bir bayramlaşma geleneğidir. Geleneğin uygulanmasında çocuklar başrolüdür. Kurban veya Ramazan bayramlarında, bayram günü sabahı, bayram namazından önce veya sonra, çocuklar kendi aralarında gruplar oluşturur. Grubun idarecisi olacak bir ebe seçilir. Ebe grubun ziyaret edeceği evleri belirler, bunun için ebe olacak çocuğun mahalleyi iyi bilmesi, mahalle halkını tanıması gerekmektedir. Her çocuğun elinde kendisine ait torbası vardır. Ebe önderliğinde bayram namazından önce veya sonra çocuklar bütün mahalleyi kapı kapı dolaşırlar. Büyüklerin ellerini öpüp, karşılığında yemiş, şeker veya harçlık alırlar. Topladıkları bu yemiş, şeker veya paralara "ebebiş" denir.

Çocuklar bayramlaşma için kapısını çaldıkları evin önünde bir de tekerleme söylerler. Bu tekerleme şöyledir:

Ebebiş ebebiş
Vermeyen çürük diş

Tekerlemeyi duyan ev sahibi çocuklar için önceden hazırladığı harçlık, yemiş veya şekeri verir. Bütün evler gezildikten sonra havanın durumuna göre ya açık havada ya da kapalı bir alanda toplanan çocuklar, ebebişleri aralarında pay ederler. Daha sonra ya herkes evine dağılır ya da hep beraber eğlenmeye devam ederler.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Kaynak Kişi: Muzaffer Eken.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK MUTFAĞI BAZLAMA

Kızılcahamam'ın Kınık Köyü'nde bazlama yapılırken un, maya, tuz, ayran suyu ve pınar suyu bir kaba alınır. İyice yoğrulduktan sonra oluşan hamur mayalanması için yarım saat dinlenmeye bırakılır. Hamur pazı adı verilen dilimlere bölünür ve oklava kullanılmadan el ile açılır. Yassı ağaç adı verilen tahtalara dizilip pişmek üzere saca koyulur.

DÜĞÜN YEMEKLERİ

Taşlıca'da düğünlerde yenilen yemeklerin başında çorba, pilav ve fasulye gelmektedir. Pilavla birlikte et de ikram edilmektedir. Tatlı olarak ise lokum tatlısı yapılmaktadır. Bu tatlıya "ergen kolu" da denir. Düğünlerde sunulan bir diğer yemek ise etli mantıdır. Düğünden bir gün önce damat geline yük getirir. Yükü getirdikten sonra damada verilen ekmeğe "yük ekmeği" adı verilir. Yük ekmeği neredeyse köydeki bütün hanelere dağıtılır.

KURŞUN DÖKME

Kurşun dökmek Türklerde eski çağlardan beri yaygın olan, döküldüğü takdirde çocuğu nazardan, ruh hastalıklarından korunacağına inanılan âdetlerden biridir. Bu âdet Anadolu genelinde olduğu gibi Taşlıca Köyü'nde de yaşayan bir gelenektir. Hastalanan çocuğa kurşun dökülür ve kurşun dökme işlemi ebe tarafından gerçekleştirilir. Öncelikle tereyağı dökülür, ardından kurşun kaynatılır ve dökülür. Daha sonra ise geriden çocuğun üstüne su dökülür. Böylece çocuğun nazardan arındığına ve iyileşeceğine inanılır.

SARILIK VE PIŞIK

Taşlıca'da sarılığa karşı sandıkta sarı çember hazır bulundurulmaktadır. Çocuğun altındaki pişiklere karşı, pudranın yerini tutacak, ağlardaki çürükler kullanılır. Çürüklerin içindeki sarı tozlar gazetenin üstüne serpilir ve üstüne zahana koyulur. Kasıklar ve koltuk altları başta olmak üzere vücudun çeşitli bölgelerine sürülür. Böylece pişiğin geçeceğine inanılmaktadır.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Kınık Köyü, Kaynak Kişi: Anakız Aslantep. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Leyla Taş.
Allah huuu Mevla'm huuu. Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Leyla Taş.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Halis Sarı.
Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleme Yeri: Kızılcahamam, Taşlıca Köyü, Kaynak Kişi: Halis Sarı.

Fotoğraf: Mehmet Özcan

NALLIHAN

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

TEKERLEMELER

Birbiriyle uyumlu, tekrara dayalı söz kalıpları olan ve genellikle çocuk oyunlarında daha canlı olarak yaşatılan tekerlemelerin, Ankara'nın Nallıhan ve Elmadağ ilçelerinde yapılan derleme çalışmalarında sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam ettiği görülmüştür. Bunlara örnek olarak şunlar verilebilir:

“”Kan kan kanaldı, ineci kızı şam aldı. İnanmayan arkadaşlar, gelsin baksın on altı.

Çıt mit nerden geldin ordan çık.

İğne battı, canımı yaktı,
tombul kuş, arabaya koş,
arabanın tekeri, İstanbul'un şekeri,
hop hup,
kim bilmezse altıntop.”

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Ali Dikici, Ankara, Nallıhan, Eymür.*

“Çıt mit,
Nerden geldin,
Ordan çık,
İnne minne,
Ucu dine,
Mermerlice,
Kadir gece,
Hopba yârim,
Sen çık”.

“Karşidakızlaryumurtlamazlar,
Şimdiki kızlar laf anlamazlar,
Doktor geldi kapımıza,
Tık tık tık,
Elinde ibrık,
Biz bu doktorun,
İlacından bıktın,
Kadifede yastık”.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Ali Dikici, Nallıhan, Eymür Köyü.*

BILMECELER

Bir şeyin adını anmadan, o şeyi buldurmaya yönelik kalıplaşmış sözler olan bilmeceler, sözlü kültürde canlılığını korumaktadır. Ankara'nın Nallıhan ilçesi Eymür Köyü'nde yapılan alan çalışmasından elde edilen bilmecelere örnek olarak şunlar verilebilir:

“Yer altında sakallı dede: Soğan.

Yer altında civcivli tavuk: Yer Elması.

Dışı kitli içi bitli: İncir.

Allah'ın işi tepesindeki dişi: Afyon”.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Ali Dikici, Ankara, Nallıhan, Eymür.*

MANILER

Ankara Nallıhan ilçesinin Bozyaka Köyü'nde çeşitli maniler söylenmektedir. Bu manilere örnek olarak şunlar verilebilir:

“Tülbendinde sümbülü,
Uçurdum bülbülümü,
Çıksam dağlar başına,
Arasam ben gülümü”.

“Kitli sandık açarım,
İçine gül saçarım,
İste sevdiğim iste,
Vermezlerse kaçarım”.

“Mânici başımsın,
Cevahir taşımsın,
Ayda mektup yollasam,
Cebinde taşırmışın.
Mâni bilmez ezelden,
Gözüm gitmez güzelden,
Keşke görmez olaydım,
Sevmez idim ezelden”.

“Mâniyi tekerledim,
Üstünü şekerledim,
Yârim gelecek diye,
Yolları dikenledim”.

“Karşıdan gördüm seni,
Gül iken derdim seni,
Sevmeye doyamadım,
Ellere verdim seni”.

“İndim dere yüzüne,
Baktım suyun yüzüne,
Seni sevmezsem eyer,
Tükürsünler yüzüme”.

“Kayalar keklik izi,
Düşman ayırdı bizi,
Ayıran düşman olsun,
Kavuştur Mevla'm bizi”.

“Mâni mâniye kindi,
Mâni bilmeyen kimdi,
Geçiver annacıma,
Kimim ki kimi yendi.

Mezarlıkta yüzellik,
Böylemi olur güzellik,
Sana muskalar yazdım,
Bunlar sana nazarlık”.

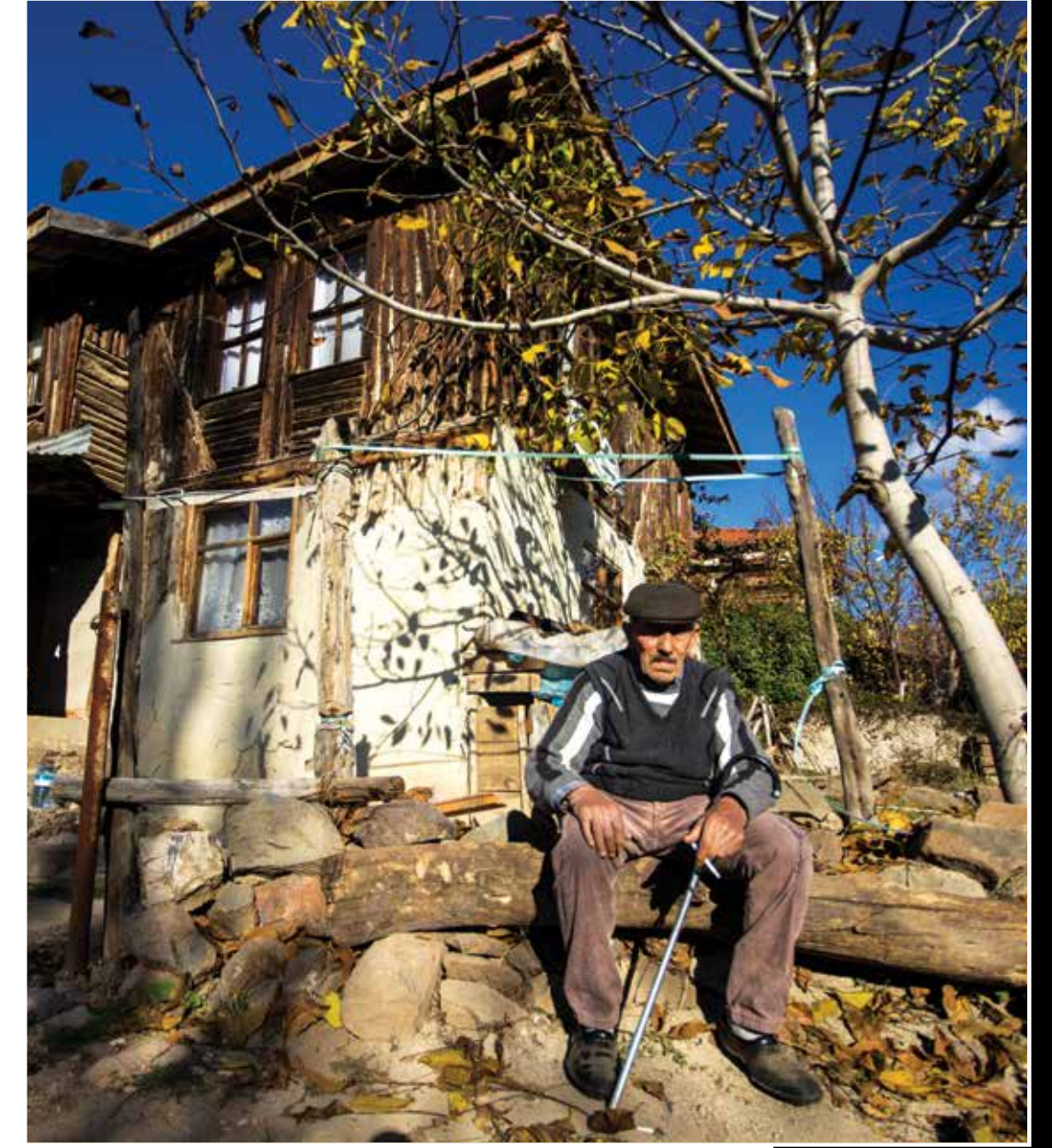
“Kayalar merdin merdin,
Kim bilir kimin derdin,
Ağaçlar kalem olsa,
Yazılmaz senin derdin”.

“Suya giderim suya,
Elmayı soya soya,
Göndersinler yârimi,
Göreyim doya doya”.

“Cevahir taşındasın,
Gözümün yaşındasın,
Bin yıl ırağa gitsem,
Yine de karşımdasın”.

“Sevgimi gizliyorum,
Seni ben özlüyorum,
Şu garip gecelerde,
Yolunu gözlüyorum”.

“Kayaların filizi,
Kim bilir kalbimizi,
Hafiften esen rüzgâr,
Ayırdı ikimizi”.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Niyazi Bozkaya, Nallıhan, Bozyaka Köyü, 1968.*

GÖSTERİ SANATLARI

DÜĞME OYUNU

Ankara'nın Nallıhan ilçesi Emrem Sultan köyünde oynanan bu oyunda; toprak üzerinde açılan kuyuya atarak oynanan bir oyundur. Kuyu açılır, ime denilir, ona atardık. Çember çizilir ve başparmakla vurulur. İmenin içine kim daha fazla düğme atarsa o oyunu kazanır. Dört kişiyle başlar oyun sonra çoğalır. On kişiye kadar çıkabilir. İmenin içine atmaya çalışılır, en fazla atan oyunu kazanır. Onda da kuyuya atılan misket alınır. Misketi varsa oynar yoksa kaybeder.

MOZAK ÇEVİRME

Topaç çevirme oyunudur. Bir sopanın ucuna ip bağlanır. Dolayarak çevrilir, dönerken de boyuna vurulur. Topaca hız vermek için vurursun. Herkesin elinde birer tane var. Kim daha çok çevirirse o oyunun galibidir.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Yakup Arık, 50. Orta Okul, Nallıhan, Emrem Sultan Köyü.
Kaynak Kişi – 2: Tahsin Uzun, Nallıhan, Emrem Sultan Köyü.
Kaynak Kişi – 3: Kemal Güneş, Nallıhan, Emrem Sultan Köyü.
Derleyen: Özlem Konukcu, 21 Ağustos 2006.*

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

HİDİRELLEZ ŞENLİĞİ

Hıdırellez, Nallıhan'da tam gününde değil de yakın zamanda Haziran ayının on beşi gibi kutlanır. Ekeceklerini ektikleri vakit halk toplanır ve köy halkının bütçesine göre et veya davar alınır. Adağı ya da malı olan varsa köy halkına hediye eder. Hıdırellez'de etli pilavlar pişirilir ve çocuk, kadın, erkek aç kalmamacasına yemekler yapılır. Çevre köylerden de gelenler olur. Camilerde Mevlüt ve Yasin okunulur bunun sebebi ise ektiklerinin bereketini bulmaları içindir. Duadan sonra karpuz kesilir ve yemekler yenmeye başlanır.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Kaynak Kişi – 1: Hamiyet Gürelli.
Kaynak Kişi – 2: Safinaz Ergül.
Kaynak Kişi – 3: Nimet Bozkaya.
Kaynak Kişi – 4: Gülşen Aslan.
Kaynak Kişi – 5: Sevap Gevrek.
Kaynak Kişi – 6: Emin Dağdelen.
Kaynak Kişi – 7: Mürvet Dağdelen.
Kaynak Kişi – 8: Zahide Dağdelen
Derleyen: Eylem Yüzgeç, Ankara, Nallıhan, Bozkaya, 2008.*

DÜĞÜN VE EVLENME GELENEKLERİ

Ankara'nın Nallıhan ilçesinin Eymür Köyü'nde düğünler Salı günü başlar, Pazar günü sona erer. Cuma günü "çeyiz katırı" yapılır. Cumartesi günü yatsı namazından sonra ise köyün ortasına ateş yakılır. Gençler burada mizah içerikli piyesler oynarlar. Pazar günü öğle namazına müteakip gelin alma yapılır. Katırlara eşya yüklenerek gelin ata bindirilir. Damadın evine varıldığında, yüksek bir noktadan yiyecekler atılır. Bunun üzerine gelin atından iner ve güvey girer. Şenliklerin ardından düğün sona erer.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü,
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Ali Dikici, Ankara, Nallıhan, Eymür.*

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HALK HEKİMLİĞİ

Ankara Nallıhan ilçesi Bozyaka Köyü'nde halk hekimliğinde her hastalığın çeşitli tedavi yöntemleri vardır. Bacak ağrısının (romatizma) tedavisinde mısır koçanı kullanılmaktadır. Mısır koçanlarının püskülü çaydanlıkta iyice kaynatılır ve yedi gün sabah akşam çay gibi içilir. Mayasıl hastalığının tedavisinde ise, böğürtlen kökü kullanılır. Böğürtlenin kökü çıkarılarak çaydanlıkta kaynatılır ardından çay gibi içilir. Karın ağrısının tedavisinde ise ebe gümeci otu kullanılır. Otun kökleri çıkarılarak iyice ezilir ve karna sarılır. Karnı ağrıyan kişinin ayaklarının altı sıcakta iyice ısıtılarak karın ağrısı tedavi edilmeye çalışılır. Ayrıca ebe gümeci otu pirinçle pişirilerek karnı ağrıyan kişiye yedirilir. Bağırsak kurtları ise kabak çekirdeği ile tedavi edilir. Kabak çekirdeği ezilir ve bal ile karıştırılır. Altı ya da yedi gün sabahleyin aç karna yenilir. Böylece kurtlar dökülmüş olur.

*Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.
Derleyen: Niyazi Bozkaya, Ankara, Nallıhan, Bozyaka Köyü, 1968.*

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

HALK MUTFAĞI

Kapama Pilavı

Nallıhan'da beslenen hayvanlardan elde edilen etten ya da kıymadan kapama pilavı yapılır. Nallıhan'daki pilavın özelliği, içine soğan koyulmasıdır. Pilavın yanına ise etli nohut, kuru fasulye, salata, hoşaf, börek yapılarak ikram edilir.

Malak

Malak, bir çeşit tatlı hamur işidir. Kaynayan suya atılan malak adı verilen hamurlar bu şekilde pişirilir. Daha sonra malaklar çıkarılır ve tepsiye dizilir. Üzerine şeker ekilir ve isteğe göre keş de ekilebilir. Şeker ekilirse tatlı malak, keş ekilirse keşli malak adı verilir.

Keş

Keş yoğurdun kurusundan yapılmaktadır. Yoğurt kaynatılır, süzülür ve tepsiye aktarılır. Katsı parçalanıp kurumaya bırakılır. Genellikle elendikten sonra tüketilir ancak bazen toprak hâlinde de bırakılır. Bunun nedeni ise lazım olduğu zaman kullanılması için hazır bulundurulmasıdır.

Aşure

Buğday dibekte dövülür ve ayklanır. Akşamdan ıslatılır ve büyük bir tencerenin içinde kaynatılır. İçerisine fasulye, nohut, ceviz, fındık gibi bakliyatlar koyulup hepsi bir arada kaynatılır ve pişirilir.

Un Helvası

Un büyük bir tavaya koyulur ve bolca yağ eklenir, karıştırılarak kavrulur. Un kızarmaya başladığında küçük bir kaba yumurta sarısı kırılıp şeker ile çırpılarak ezilir, yumurta kaybolunca unun içine katılır ve iyice kıvama getirilir. Un helvası istenildiği zaman yapılabildiği gibi, özel zamanlarda ya da tarlada çalışanlar için de yapılabilir.

Omaç (Oğmaç) Çorbası

Hamur elde ufak ufak ovularak suyun içine katılır ve kaynamaya bırakılır. Daha sonra içine süt katılarak pişirilir.

İşkembe Çorbası

İşkembe güzelce temizlenir ve parça hâlinde pişirilir. Piştikten sonra doğranır ve içine yumurtalı yoğurt eklenir. İşkembeyi dengelemesi için karıştırarak kaynatılır. Piştikten sonra isteğe göre kırmızı biber, sarımsak, limon ve tuz dökülerek tüketilir.

Höşmerim

Nallıhan'da da hoşmerim tatlısı yapılmaktadır. Bir bakır tepsinin içine suyunun akması için tuzsuz peynir koyulur ve suyu akarak katılaştıran peynir, elle ovalanarak un hâline getirilir. Kaynamaya bırakılır. Kaynarken kısık ateşte peynirin üzerine un serpilir. En son ise üzerine şerbet dökülür. Fakat yöre halkı büyüklerinden bal döküldüğünü gördüğü için hoşmerimi ballı yemektir.

Nişasta Helvası

Nişasta helvası, nişasta ve pekmez ile yapılmaktadır. Nişasta pekmezle kavrularak üzerine sıvı yağ eklenir ve pişmesi beklenir.

Islama

Köyde yapılan bazlamaçların kuru olanları doğranır. Soğan ve domates kuruları su eklenerek pişirilir. Erikten yapılan pestillerin acısı çıktığında o da içine koyulur. İçerisine et veya kıyama da koyulabilir. Hazırlanan karışım bazlamaçların üzerine dökülür.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Kaynak Kişi - 1: Hamiyet Güreli. Kaynak Kişi - 2: Safinaz Ergül. Kaynak Kişi - 3: Nimet Bozkaya. Kaynak Kişi - 4: Gülşen Aslan. Kaynak Kişi - 5: Sevap Gevrek. Kaynak Kişi - 6: Emin Dağdelen. Kaynak Kişi - 7: Mürvet Dağdelen. Kaynak Kişi - 8: Zahide Dağdelen. Derleyen: Eylem Yüzgenç, Ankara, Nallıhan, Bozkaya Köyü, 2008.

UĞURSUZLUKLAR İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Ankara'nın Nallıhan ilçesi Eymür Köyü'nde, köpeğin havlaması uğursuzluk habercisidir. Malgadinin (baykuş) öttüğünde ise, köyden birinin öleceğini haber verdiğine inanılır. Köyde musibetten korunmak için ise akşamdan sonra turşu, soğan, tuz ve sirke gibi lazım olan herhangi bir ihtiyaç komşulara verilmez. Bunların verilmesi hâlinde o eve acı gireceğine inanılır.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Derleyen: Ali Dikici, Ankara, Nallıhan, Eymür.

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

İPEK İĞNE OYALARI

Nallıhan'ın geleneksel el sanatı olan ipek böceği yetiştiriciliğinin yeniden canlandırılması sonucunda Nallıhan'a has ipek iğne oyları yeniden gündeme gelmektedir. İpek iğne oylarında kadınların sessiz dili motiflerde görülür.

Kaynak: URL 2

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi.

Fotoğraf: Alper Tüydeş

POLATLI

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

ÇIKAR AĞZINDAKİ BAKLAYI

Adamın biri çok küfürbazmış. Her lafa “Hay ben senin...” diye başlar, olmadık sözler, üzeri açılmadık küfürlerle devam edermiş. Bir de sarıklı hoca varmış ki her derde deva, ne sorsan bir cevabı, ne danışsan gösterecek bir yolu varmış. Hocanın yanına varmış bizim küfür eden gariban adam. “Yahu hocam benim ağzım hiç düzelmüyor, olur olmadık yerde küfür ediyorum. Çok uğraştım bir türlü şu dilimi düzeltmedim. Bir yol göster, ne yapacağım ben?” diye dertlenmiş. Hoca demiş ki “Oğlum sen dilinin altına bir kuru bakla tanesi yerleştir ve benim yanımdan da ayrılma”. Küfürbazımız da hocanın dediğini kabul edip atmış dilinin altına bir bakla tanesi, düşmüş hocanın peşine. Bizim hoca ve dilinin altındaki bakla yüzünden konuşamayan suskun küfürbaz, köyün meydanından giderken tepeden genç bir kız hocaya seslenmiş: “Hocam hocam bir yol duruver, bekle az!” Hoca da yolun ortasında durmuş, kızın yardımı ihtiyacı vardır ya da danışacak bir derdi vardır diyerek beklemeye başlamış. Hoca yolun ortasında merakla beklerken bir de yağmur başlamış mı, bardaktan boşanır gibi. Ama hoca beklemiş beklemiş gelen giden yok. Yağmurun altında ıslanan hoca yavaştan kenara doğru çekilmeye karar vermiş. Tam adımını atmış kız tekrar bağırmış: “Amman hocam dur dur!”. Yağmur yağmış, hoca ıslanmış, ben diyeyim yarım saat, sen de ki bir saat kız hocayı bekletmiş yağmur altında böyle. Bunun üzerine hocanın sabrı taşmış sonunda “Kızım beni niye durduruyorsun, derdin varsa söyle, ne bırakıyorsun ne çağırıyorsun. Nedir senin derdin?” demiş. Kız başlamış anlatmaya, “Hocam annem hindiyi yatırdı da ondan seni durdurdum.” demiş. Bunun üzerine hoca iki kolunu kaldırıp sormuş “Ne ilgisi var hindiyle bizim yolumuzun?” demiş. Kız pek gülümser cevap vermiş “Eee Hocam, annem dedi ki kızım sarıklı hoca geçerse durdur da hindiyi yatıralım civciv iyi çıksın.” Ben de sizi görünce seslendim, civcivimiz çok olsun.” diye. Yağmur suları üstünden başından sızan Hoca bir hışımla dönmüş bizim küfürbaza “Oğlum çıkar ağzındaki baklayı” deyivermiş. Rivayet odur ki, Hocayla birlikte yağmurdan sırlıklam olan küfürbaz ağzındaki baklayı çıkarıp ahaliye hocanın hâlini kendi dilinden anlatmış.

KINA TÜRKÜSÜ

“Dağdan keserler meşeyi nenni nenni
Hani bu kızın döşeği nennii nenniiii
Döşeksiz kız gelin mi olur nenniiii nenniiii
Olsa bile ağlar kalırr nennii nenniiii
Olsa bile ağlar kalır nenniiii nenniiii
Dağdan keserler fıstığıı nennnii ennniiii
Hani bu kızın yastığıı nennnii nennniiii
Hani bu kızın yastığıı nennniiii nennniiii”

TÜRKÜ

“Köylü kadını kanatır yürekleri
Ayağının yarığı çok görmüş gara bahtı
Bir giyimlik çarığı
Sapların arasında yavrusunu uyutmuş
Dudakları çatlamış elleri nasır tutmuş
Kızgın güneşin altında tarlasını biçiyor
Hayatın zehrini yudum yudum içiyor
Harman kalkınca dağdan sırtında
odun taşıyor

Bir lokma ekmek için dağlarla
kucaklaşır
İlgilendirmez onu odalardaki rumbağı
Taşır savaş olunca cepheye mermi
bomba
Avutur yavrusuyla gönlünün bilmez...
Bayram yapar bulunca çeyreklik
başörtü
Ceviz boyasındadır ellerinin kınası
Eksik olmaz başından hayatın fırtınası”

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

TÜRKÜ

“Arefe günüydü bayram yakındı
Açın kefenimi lele lele yüzüne bakalım
Hasan ağam ölmüş lele ağıtlar yakın
Ardından ağlayan yavrular

Bayramı bize karalı ettin
Karalı ettin
Beş körpe yavruyu bırakıp gittin
Acelen neydi de acele gittin uyan
Hasan ağam uyan
Yavrular hep aç”

MANİ

“Karanfilsin, tarçınsın
Neden böyle hırçınsın
Ne büyüksün ne küçük
Asıl benim harcımsın”

“Masada kağıt mısın
Kolunda saat mısın
Aşkından verem oldum
Sen evde rahat mısın”

“Teneke teneke mercimek
Mercimek benek benek
Beni sana vermezler
Git ordan hacı menek”

BİLMECE

“Dağda takılar (tüfek)
Suda çipiler (balık)
Arşın ayaklı (leylek)
Sırma bıyıklı (tavşan)”.
“Gelir leyli gider leyli iki ayağının üstünde dikilir leyli”. (Kapı)
“Dağdan attım topuzu ovada buldum öküzü”. (Çan)

NİNNİ

“Akşamınan ikindinin arası
Yaktı beni kaşlarının garası
Dili koyun gibi meler anası
Uyu yavrum ben sana nenniler çalayım
Sen uyu da ben sana kurbanlar olayım
İstanbul'da ortasında Beşiktaş
Ne anam var ah ne babam var ne gardaş
O yar bana hem arkadaş hem yoldaş
Uyu yavrum ben sana nenniler çalayım
Sen uyu da ben sana gurbanların ola”

NİNNİ

“Bebeğimin beşiği çamdan
Yuvarlandı düştü damdan
Beybabası gelir Şam'dan
Uyu bebeğim büyü bebeğim
Bebek beni del eyledi
Kör gapıya kul eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi
Uyu bebeğim büyü bebeğim

Bebem güççük mış dutmaz
Dahta çürük mış dutmaz
Bebem güççük söz dutmaz
Nenni bebeğim neni

Bebem gider halasına
İner gider nenesine
Tereyağı ter gözüme
Guy bebemin çantasına”

AĞIT

“Arefe günüydü bayram yakındı
Açın kefenimi lele lele yüzüne bakalım
Hasan ağam ölmüş lele ağıtlar yakın
Ardından ağlayan yavrular

Bayramı bize karalı ettin
Karalı ettin
Beş körpe yavruyu bırakıp gittin
Acelen neydi de acele gittin uyan
Hasan ağam
Uyan yavrular hep aç”

GÖSTERİ SANATLARI

GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI ÇANAK OYUNU

Ankara'nın Polatlı ilçesi Beyceğiz Köyü'nde çanak oyunu, çizgi oyunu, saklambaç ve çelik-çomak oyunu gibi geleneksel çocuk oyunları oynanmaktadır. Bu tür oyunları genellikle çocuklar birbirine öğretmektedir. Saklambaç oyununa benzeyen çanak oyununda, ebe seçilen kişi duvara gözlerini yumar ve saklanan çocukları bulmaya çalışır. Bulduğunda yumduğu yere gider ve "sobe" der. Sobe demez ise yuvan yanmaz ancak saklanan "sobe" der ise yuvan yanmış olur. Saklanana bulmak için de "Elma dersem çık, kiraz dersem çıkma" denir.

HALATÇININ ZİNCİRİ

Halatçının zinciri oyunu Beyceğiz Köyü'nde yaygın olarak oynanmaktadır. Bu oyun oynanırken önce oyuncular yere eğilir, sonra ya halatın üzerinden geçerler ya da üzerine otururlar. Halatı tutanlar elleri ile ebe olanları göstermeden "Halatın zinciri kaç?" sorusunu sorarlar. Ebe olan oyuncu doğru tahmin ederlerse ebelikten kurtulur ve başkası onun yerine yatar. Tekerleme olarak da "Halatçının zinciri, ebem yemez peyniri, çatal budak kaç" denir.

YÜZÜK OYUNU

Yüzük oyununda dokuz bez yere dizilir. Ele bir tane yüzük alınır ve saklanır. Bu yüzük genelde daha sonra bezin altına atılır. Yüzüğü hangi bezin altına attığını sadece atan kişi bilmektedir. Diğer oyuncular yüzüğü bulurlarsa, yüzüğü saklama hakkı bulan kişiye geçer.

BEZİRGÂNBAŞI OYUNU

Anadolu'nun birçok yerinde bilinen Bezirgânbaşı oyunu ve oyun sırasında söylenen tekerleme, özellikle tarihî ipek yolu üzerinde ticaret yapan bezirgânların (tüccar) alışveriş sırasında ticaret kapılarından istedikleri hakları ve ticaret kültürünü de yansıtmaktadır. Oyun en az on ve üzeri kişiyle kız ve erkek çocuklar tarafından oynanmaktadır. Sayışmacayla iki oyuncu ebe olarak seçilir. Ebe olan oyuncular kendilerine varlık isimlerinden (ağaç, kuş, meyve vb.) birer tane seçerler. Ebeler karşılıklı el ele tutuşurlar. Oyunun tekerlemesini söylerler. Diğer oyuncular ebelerin kollarının altından sırayla geçerler ve geçiş sırasında şu tekerleme söylenir:

“Aç kapıyı bezirgan başı bezirgan başı
Kapı hakkı ne alırsın ne verirsin
Arkamdaki yadigar olsun yadigar olsun
Bir sıçan iki sıçan üçüncüsünde kapana dolanan”

Tekerlemenin son sözü ile ebeler kollarını kapatır. Arada kalan üçüncü oyuncuya ebelerin seçtiği varlık isimleri gizlice sorulur. Oyuncu hangi varlığı seçerse o ebenin arkasına geçer. Tüm oyuncular ebelerin arkasına geçtiğinde alanın ortasına düz bir çizgi çizilir. İki ebe, arkasındaki oyuncularla beraber çizginin sağına ve soluna geçerler. İki grubun oyuncuları birbirlerini çekerler. Çekme işlemi halat çekme yarışı ile de yapılabilmektedir. Çizgiyi geçen grup oyunu kaybeder.

KÖREBE OYUNU

Körebe oyununda ortaya bir yuvarlak bir çizgi çizilir ve ebenin gözleri bağlanır. Ortada gözleri kapalı kişi kimi yakalarsa o ebe olur. Ebe tekerleme söyleyerek gözleri kapalı bir şekilde diğer oyuncuları yakalamaya çalışır. Bu tekerleme ise şu şekildedir:

“Tarhanaya tavuk gelmiş, kişileyiver,
Kişiledim gitmedi, vur da kanadını kırıver,
Vurdum kanadını kırdım
Pişir etini ye, pişirdim etini, bana yok mu?
Yukarı raflara koydum, kediler yemiştir”

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012.

BİNMELE EŞŞEK

Oyuncular sayışmaca ile iki gruba ayrılır. Bir grup sırayla birbirlerinin bacaklarının arasına başlarını koyarlar. Diğer grup onların üzerine atlar. Yıkılan taraf oyunu kaybeder.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

KILIK DEĞİŞTİRME (KIZ KAÇIRMA) OYUNU

Kılık değiştirme oyunu, genellikle düğünlerde oynanmaktadır. Bir iki tane erkek kadın kıyafetleri giyer ve başörtüsü takar. Bir kişi de onların babası olur. Düğün sahibi de “Gelin işte düğümümü şenlendirin” diye kadın kıyafeti giymiş erkekleri meydana davet eder. Bir kişi kayışçı olur ve elindeki kayışla bu kadınları erkeklerden korur. Köyün diğer gençleri ise bu kadın kılığına girmiş erkekleri kaçırmaya çalışır.

ÇİNGİR OYUNU

Çingir, üç ya da beş kişiden oluşan iki gruba genellikle geceleri oynanmaktadır. Akşam hava karardıktan sonra bir grup kaçak saklanır. Diğer grup da onları aramaya çıkar. Arar, bulur ve bulduğu gruptan yakalanmadan tekrar başladığı noktaya dönmeye çalışır. Eğer bu grup dönmeden yakalanırsa, yakalanan kişinin grubundakilerin üzerine binerler ve bu gruptakiler onları oyuna başlanan noktaya kadar taşırlar.

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Polatlı, Sarıoba Köyü, Kaynak Kişi: Ata Şen. Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Polatlı, Yağcıoğlu Köyü, Kaynak Kişi: Mustafa Dilsiz.

MANİCİ

Eski dönemlerde davulcularla birlikte köyleri dolaşan ve köylere mani düzen, kaşıkla oynayan soytarılar vardır. Basri ve Güççü Köyü'ne ilişkin kaynak kişinin aklında kalan maniler şunlardır:
“Badılcın yidiri badılcın sıçırı Basri'nin adamı
Köpe parası yog Güççü'nün adamı”

KÖY ODASI

Köy odaları, dışarıdan köye gelen kişilerin misafir edildiği, ihtiyaçları, bakımı, temizliği köydeki varlıklı aileler tarafından karşılanan odalardır. Köy odaları genellikle varlıklı ailelerin adları ile anılır. “Çallıların oda”, “Yarenlerin Oda” gibi. Köy odaları aynı zamanda köy halkının bayramlarda ve kutlamalarda bir araya geldiği bir mekân olma özelliği de göstermektedir. Artık günümüzde bu işlevlerini sürdüremeyen köy odaları, geçmişte köylerin sorunlarının tartışıldığı “kamusal bir mekân” özelliği de gösterirdi. Ankara ve çevresinde köy odaları aynı zamanda erkeklerin yüzük, ceviz gibi oyunlar eşliğinde eğlendikleri, yemeklerin yendiği bir mekândır.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

DÜŞÜK YAPAN KADIN

Eski dönemlerde bebeği olmayan kadınların bebek sahibi olabilmeleri için beli çekilir, kaynatılmış ebe gümeci suyu ya da alıç suyu içirilir, kuşburnu ezip yedirilirdi (Polatlı, Şabanözü Köyü, Hatice Tezcan).

Bebeği karnında durmayan kadınların beline kuşak bağlanır ve bu geleneğe kuşak kuşama adı verilir. Ancak günümüzde bu uygulama artık yapılmamaktadır (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar).

BAL ŞERBETİ

Doğumdan korkan kadınlar için sıcak suyla balı karıştırıp bal şerbeti yapılmakta ve korkan kadına içirilmektedir. Ayrıca doğumda sütü bol gelsin diye de yumurta yedirilmektedir.

AD KOYMA

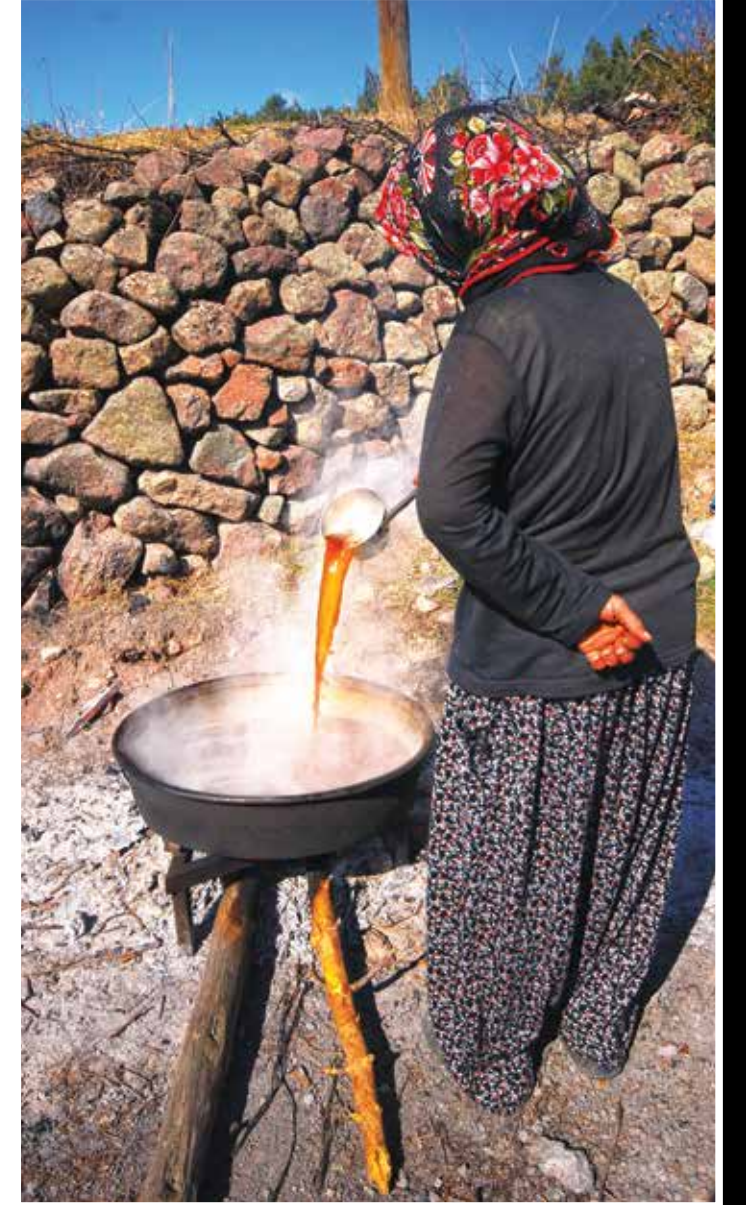
Çocuğun doğumunu takip eden üç gün içerisinde çocuğa ad verilmektedir. Çocuğun adını genelde erkek tarafının ebeveynleri (kaynata) verir (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Çok çocuğu olan bir kadın kız doğurduysa Songül, erkek doğurduysa Soner adını koyar. Çocuğu yaşamayanlar ise Yaşar ya da Yaşasın isimlerini koymaktadır (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

BEBEK EMZİRME

Eskiden kadın doğum yapar yapmaz bebek emzirilmez, üç gün sonra emzirilmiştir. Doğum yapmış kadın bu üç gün zarfında sütünün gelmesi için şekerli su içermiş. Yine bu üç gün içerisinde doğum yapan kadın, sıcak tutulur ve doğum sonrası içinde pislik kalıp iltihap yapmaması için toprak üstüne yatırılmış. Kadın banyo yapıp temizlendikten sonra sütünün geleceğine inanılmış.

GÖBEK BAĞI

Bebeğin göbeği çalışkan olsun diye okul bahçesine ya da dinine bağlı olsun diye cami bahçesine gömülmektedir. Eski dönemlerde ise memurluk olmadığı için yeni doğan bebeğin göbek bağı çoban olsun diye keçinin boynuzuna ya da deve gütsün diye devenin zincirine bağlanırdı. Günümüzde ise okusun diye kalem ve kâğıda sarılıp atılmaktadır.

BEBEK TUZLAMA

Bebek büyüyüp terlediğinde ter kokmaması için tuz ılık suda eritilir ve koltuk altlarına, kasıklarına sürülür. Böylece bebek tuzlanmış olur.

ALBASAN

Anlatıya göre bir saf adam varmış ve onun hanımı doğum yapmış. Kadına, kocası evde yokken albasan gelmiş ve kadının ciğerini içinden almış. Komşunun biri de atıyla tarladan geliyormuş. Yolda eli ayağı böyle kıpkırmızı, elinde ciğerle giden birine rastlamış. Albasan demiş ki "Falanca kişinin kimsesi yokmuş, lohusa yatıyormuş onun ciğerini söktüm aldım, öldü gitti." Atlı da sormuş "Ne yapacağız senin buraya bir daha yanaşmaman için?" Albasan demiş ki "Doğum yapanın kocası gelsin sizden ekmek alsın." Artık kim doğum yaparsa yapsın gidilip o adamın evinden ekmek alınmaktadır. Kırk gün o ekmeğin birazı lohusaya yedirilmekte, birazı da başının yanına koyulmaktadır. İbiş Emmi ocağı olarak anılan bu ocak günümüzde yavaş yavaş unutulmaktadır

GARA GURA

Eskiden al basmasına gara gura denirdi. Lohusa kadının yatarken üzerine ağırlık çökmesine "al basması" denmektedir. Lohusa kadın bağırarak bu ağırlığın etkisinden kurtulmaya çalışır. Ancak sesi boğuk çıktığı için kimsenin duyamadığı ifade edilir. Al basmasının etkisinden kurtulmak için bazlama ikiye bölünüp yarısı çocuğun başının ucuna yarısı da lohusanın başucuna koyulur (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Ocaktan gelen bir ekmek lohusa kadının başucuna konur ve ayetler okunur (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

KIRKLAMA

Camiden kırk tane taş getirilip kalburun içine koyulur. Yine kalburun içine bıçak, makas ve ayna koyulur. Çocuk bir leğene konur ve kalburun üstünden dökülen suyla birlikte çocuk yıkanır ve kırklanır.

KUNDAKLAMA VE TOPRAK BAĞLAMA

Eskiden bez olmadığından yeni doğan çocukların ısıtılmış toprakla birlikte kundaklandıkları belirtilmiştir (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Bebek doğduktan sonra beşiğe yatırılmaktadır. Beşiğe öncelikle bir bez serilir. Topraklıktan (özellikle çocuğun altına konmak için toprağın olduğu bir alan) toprak alınır. İnce ince elenir. Sobada ya da ocağın üstünde bebeğin tenini yakmayacak biçimde ılıtılır ve bebeğin altı bağlanır (Polatlı, Basri Köyü, Zihniye Demir).

KIRK BASMASI

Lohusa kadın kırk gün evden çıkarılmamakta ve aybaşılı olan kadın da lohusanın olduğu eve alınmamaktadır. İki kırkı çıkmamış kadını karşı karşıya getirilmemektedir. Karşı karşıya gelirse "kırk basar" denmektedir. Oğlan önde olursa oğlanın kırkı kızı, kız önde olursa kızın kırkı oğlanı basar denmektedir. Kırk basmanın diye kırklı kadınlar birbirlerine herhangi bir hediye verir (Polatlı, Basri Köyü, Zihniye Demir). Ya da düğme değiştirirler (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar).

DİŞ BULGURU

Bebeğin ilk dişini gören kişi bebeğe hediye almaktadır. Ayrıca ilk diş görüldükten sonra buğdayla bulgur kaynatılmaktadır. Akrabalar ve komşular toplanarak hep birlikte yenilmektedir. Gelen misafirler çocuğa hediyeler alırlar. Bulgur tepsisine makas, altın, iğne iplik, kalem koyulmaktadır. Çocuk hangisini seçerse büyüünce o mesleği yapacağına inanılmaktadır.

GEÇ KONUŞAN ÇOCUK

Konuşmasında problem olan çocuklar için kurban bayramında kurban kesen yedi komşudan kurbanın dili istenmektedir. Bu diller temizlenir, doğranır ve ciğer kavurur gibi kavrulup çocuğa dillensin diye yedirilir. Geç yürüyen çocuklara küt oldu denilmektedir.

SÜREKLİ DÜŞEN ÇOCUK

Yürürken sürekli düşen çocuklar genç bir çocuk tarafından kucağa alınır. Caminin etrafında üç tur attırılır. Arkasından da biri su serper. Genç bir çocuk tarafından kucağa alınmasının nedeni de hızlı koşabilmesidir. Çocuğun yürürken düşmemesi için yapılan bu uygulama günümüzde yapılmamaktadır.

HOBUÇMA

Bebek için özel olarak yünden keçe dökülmektedir. Keçe, küçük kundak şeklinde yapılır ve bebek onun içine sarılır. Kundak yerine hem sıcak olması hem de bebeği canlı tutması için keçe kullanılmaktadır. Buna "hobuçma" denilmektedir.

SÜNNET

Eski dönemlerde kayınbaba ve kaynana bir sünnetçiyi habersiz bir zamanda getirip sünnet yaptırırdı. Sünnet düğünleri ise yapılmaya devam etmektedir (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

Eskiden çok küçük yaşlarda sünnet edilen çocuklar, köye gelen ve "sünnetçi" diye bağıran kişiler tarafından sünnet edilirdi. Köy içinde buldukları yerde hemen sünnet edilen çocuklar için sünnet düğünü yapılmazdı. Ancak günümüzde çocukların sünnet edildikten iki ya da üç ay sonra düğünleri yapılmaktadır (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar).

ASKER UĞURLAMA

Geçmişte köyde askere gidecek kaç kişi varsa harman yerinde toplanırdı. Köy halkı da bu meydanda toplanırdı. Hoca gelir okur ve ilahilerle delikanlılar askere uğurlanırdı. Askerler trenle birliklerine uğurlanırlardı. Eskiden askere kına yakmak isteyenler pek yaygın olmasa da yakarlardı. Askerde iletişim asker mektupları ile sağlanırdı (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Asker bohçası hazırlanmaktadır. Eskiden askere gidecek gencin nişanlısı çorap örüp çantasına koyarmış. Bunun yanı sıra iç çamaşır ve normal kıyafetlerini de hazırlarmış. Kişi askere gitmeden önce de, gittikten sonra da mevlit okutulur ve kurban kesilir (Polatlı, Yağcıoğlu Köyü, Mustafa Dilsiz).

OKUNTU

Düğüne gelecek misafirleri davet etmeye "okuntu" denmektedir. Bütün köyler okunmakta ve tanıdıklar davet edilmektedir. Yol adı verilen yarımşar metre kumaşlar konu komşuya dağıtılır ve komşular düğüne davet edilir (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Düğüne davet etmek için ağırlık dağıtılır. Ağırlık parça basma, yani kumaştır. Köyde yarın ya da bu hafta düğünümüz var diyerek ev ev parça kumaş dağıtılmaktadır. Okuntuya gelenler ise köy halkı arasında paylaşılarak gece de misafir edilmektedir (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

EVLENME İSTEĞİ

Evlenmek isteyen gençler, pilava kaşık diker ya da ayakkabısının içine çivi çakar.

GELİN KIZ SEÇME

Önceden gelin olarak beğenilen kızın evine habersizken gidilmekte ve temiz mi, yemek yapabiliyor mu diye bakılmaktaydı. Bir de su ya da çay istenerek yürüyüşüne bakılır ve kısık sesle konuşularak kulaklarının duymadığı öğrenilirdi. Ve kızı tanıyan kişilere kızın huyu sorulurdu.

KIZ İSTEME

Kız beğenildikten sonra kız istemeye sadece şeker götürülmektedir. İstenilecek kızda aranacak özellikler "Bastığı yeri oynatacak kız dediğin" deyişi ile özetlenmektedir. Eskiden ırgata gidecek, tarlaya gidecek, anızda tırmık çekecek kız aranılmaktaydı. Güzelliğin kız istemede geçmişte o kadar da önemli olmadığı görülmektedir. Kızın iş bilmesi ve temiz olması aranan başlıca özelliklerdendir. Evlenecek kız içinse erkeğin "aç komaması" yani ekmeğini bir biçimde kazanması evlilik için tercih nedeni sayılmaktadır.

BOHÇA

Kayınvalide ve kayınbabaya karyola eteği, elbiselik kumaş verilmekte ve bohça hazırlanmaktadır.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

SANDIK PARASI / KAPI PARASI

Gelinin çeyizi evden çıkarılıp oğlan evine taşınırken gelinin kız kardeşi, yengesi ya da akrabalarından biri sandığın üzerine oturur. Damat tarafı sandığın üzerinden kalkması için sandık parası verir. Düğün öncesinde gelin evden çıkarken ise kapı kapatılır ve yine kapının açılması için kapı parası verilir. Günümüzde sandık ve kapı parasının düğün hazırlıklarının konuşulduğu zaman, "Elin içinde rezil olmamak" amacıyla erkek tarafından verildiği görülmektedir.

ÇEYİZ ASMA

Eski dönemler çeyizler, evlerin avlusunda bahçeye asılırdı. Oğlan evinden gelen ve yük adı verilen "yatak, yorgan, halı, kilim" kız evine çeyizin altına indirilirdi. Daha sonra kız evinden çıkan çeyiz geçmişte at arabasına sonraları ise motorlu araçlara yüklenirdi. Yüklenen eşyaların üzerine bir kilim atılır, üstüne de bir ayna ve bayrak koyulurdu. Bir adam hem aynayı hem de bayrağı tutardı. Şimdi ise ne çeyiz asmanın ne de bayrak ve ayna ile çeyizi taşıma geleneğinin sürdürülmediği ifade edilmektedir (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Çeyize, havlu, yazma, oda takımı, patik ve çorap koyulmaktadır (Polatlı, Basri Köyü, Neyire Fırat).

GELİN ÇIKARMA

Gelin evden çıkarken bereket gelsin diye şeker, buğday atılır. Gelin eve geldiğinde ise kaynanasına huysuzluk etmesin diye eve maya yapıştırılır.

KÖSE OYUNU

Kız istenip söz alındıktan sonra yüzük takılır ve sonra da nişan yapılır. Düğünler dört gün ya da bir hafta sürer. Bir hafta boyunca çalgı çalınır, yemek yapılır ve ikram edilir. Üçüncü gün gelin çıktıktan sonra ise meydan yemeği yapılır ve dağıtılır (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

Kına gecesinde bir sininin içerisine kına ve çerez koyulmaktadır. Gelin olacak kıza kına yakılır. Kına tepsisini tutan kişiye damat tarafı bahşiş verir. Aynı gece damat bohçası kız evinden erkek evine gönderilir (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Kına gecesinde gelin kız bindallı giyer. Gece geç vakitlere kadar eğlenilir. Gelin kına yakıldıktan sonra yatar. Bekâr kız arkadaşları da o gece gelinle birlikte kalır (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

Nişan ve düğünlerde eskiden kadın ve erkekler ayrı ayrı otururlar ve eğlenirdi. Tef ile davul çalınırdı. O dönemlerde düğünde altın takmak günümüzdeki kadar önemli değildi. Bunun yerine yakın akrabalar ve komşular küçük hediyeler getirirlerdi. Terlik, şalvar, çarık, çemberden oluşan takımlar özellikle yakın akrabalar tarafından hediye edilirdi. Bohça yapılan takımlar iki üç sandık tutardı (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar).

Eskiden düğünler pazartesiden perşembeye kadar olurdu. Gece sinsin oyunu oynanırdı. Pazar günü öğleden sonra gelin almaya at arabasıyla gidilirdi. Günümüzde gelin getirildikten sonra misafirlere düğün yemeği verilmektedir. Hoca dua eder, orada da lokum bisküvi ikram edilir. Hem geline hem de damada kına yakılır. Sağdıç geleneği vardır. Oğlanın yanına evlenmiş bir delikanlı verilir. Evli olmasının nedeni, damada önderlik yapmasıdır (Polatlı, Yağcıoğlu Köyü, Mustafa Dilsiz).

Düğünde, erkek tarafından bir kişi elinde bayrak tutar. Ancak bu bayrağı sıkı tutması gerekir. Bayrağı elinden kaptırırsa "toprak bastı" denir ve bedeli ağır olur (Polatlı, Basri Köyü, Zihniye Demir).

GELİNLİK

Köyde beyaz gelinlik giyilmektedir. Beyaz gelinliğin üzerine kırmızı fes ve onun üzerine de kırmızı duvak örtülmektedir.

DÜĞÜN YEMEĞİ

Düğün yemekleri mevsime göre değişmektedir. Eğer kışsa kuru fasulye ve nohut pişirilir. Yaz ise taze fasulye ve biber sofraya koyulur. Komşu köylerden okuntuyla çağrılan kişiler için köy meydanında leğenler içinde pirinçler pişirilir (pilav). Eskiden ise pilav hoşafla servis edilmekteydi. Günümüzde ayrıntı servis edilir. Yaz ise karpuz kesilir, masaya üzüm koyulur (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Çok eskiden düğünlerde kuzu çevirme yapılırdı. Ancak bu geleneğin günümüzde devam etmediği belirtilmiştir. Kuru pilav yapılır, bir inek kesilir. Yanına da üzüm hoşafı, kavun karpuz koyularak ikram edilir. Bu yemekler düğünün son günü verilir. Ancak okuntular yani diğer köylerden gelen ve düğünün olduğu köy tarafından paylaşılarak misafir edilen davetlilere üç gün boyunca yemek verilmektedir (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat). Düğünler Cuma günleri başlar. Köy meydanında ışıklandırma yapılır. Gündüz mevlit okutulur. Camiden köy halkına kimin düğünü yapılacağı söylenir ve düğün yemeğine herkes davet edilir. Keşkek, pilav, çorba ve tatlı verilir (Polatlı, Yağcıoğlu Köyü, Mustafa Dilsiz).

KÂKÜL KESME

Öğleye doğru veya öğle ezanı okunurken gelin kıbleye döndürülerek ortaya oturtulur. Gelinin kâkülü kesilir. Kesene kişiye bahşiş vermek âdettir. Bazı yörelerimizde unutulmuş olmakla birlikte bazı yörelerde tespit edilen ve gelinin kadınlığa geçtiğini gösteren bir uygulamadır. Buna; zülûf kesme, kâkül kesme, kekil kesme, duluk kesme gibi isimler verilmektedir. Kâkül kesme sırasında gelenlere şeker ve kolonya ikram edilir.

ÖLÜM

Ölü çıkan evde yedi gün yemek pişmez. Komşular yedi sekiz gün yemek getirirler. Ancak günümüzde bu gelenek devam etmemektedir. Ölü çıkan evde yemek yapılmakta ve gelenlere ikram edilmektedir. Cenaze için kefen kesilir, cenaze yıkanır sonra helallik istenir. Ondan sonra erkekler götürür gömer ve gömüp geldikten sonra sadece şerbet ikram edilir. Ölümle doğum beklemeyeceğinden cenaze çok bekletilmez. Ölünün karnı şişmesin diye bıçak koyulur ve öldüğü anlaşıldığında hemen üstü çıkarılırsa şişmeyeceğine inanılır. Ölen kişi kadınsa kadın, erkekse erkek yıkar (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat). Ölüyü yıkayan kişiye mutlaka küçük hediyeler verilmektedir (Polatlı, Basri Köyü, Zihniye Demir).

AĞIT YAKMA

“Elinin al kınası solmadan, bir çarşafını yıkamadan, evine doymadan, evinde bir hafta yatmadan karaya gitti.”

BAYRAMLAŞMA

Arife gününden iki gün öncesinden hazırlıklara başlanmaktadır. Gözlemeler, börekler, kıymalı hamurlar yapılır, sarmalar sarılır. Arife günü mezar ziyaretlerine gidilir. Erkekler sabah namazına gittiğinde kadınlar kapı önlerini süpürürler. Çeşmeye zezem suyu getirmeye gidilir. Erkekler namazdan gelince ilk olarak o su içilir. Sonra bayramlaşma olur. Köyde mahallelerde toplu yemek yenen odalar vardır. O odalara yemek götürülür. Kim en erken götürürse en fazla sevabı onun kazanacağına inanılmaktadır. Daha sonra yemekler yenir, herkes kendi evine çekilir ve bayram ziyaretleri başlar.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

YAĞMUR DUASI

Polatlı, Basri Köyü'nde yağmur duası en yüksek tepeye çıkılarak yapılmaktadır. İki ya da üç hoca dua için gelir. Ellerin birisi aşağıda birisi yukarıda Allah'a yağmur için dua edilir. Çocuklar yağmur duasına özellikle götürülür. Yağmurun yağması dileğini sembolize etmek için bir öksüz çocuğun üzerinden kalburla su dökülür ve ıslatılır (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar).

Polatlı'da nisan, mayıs ya da haziran ayının sonunda yağmur duasına çıkılmaktadır. Bulgur pilavı, tarhana çorbası, mihlama (soğanla) yapılır. Mihlama yapılırken şu mani söylenir:

“Yetmedi mi zalım yetmedi mi
Çektiklerim yetmedi mi
Gül mefasız güldür beni
Ağladığım yetmedi mi
Aman geze geze de yüreğime dert oldu
Anam dert oldu” (Polatlı, Basri Köyü, Necati Yüksel).

HALK MUTFAĞI

Polatlı ilçesi Basri Köyü'ndeki kış hazırlıkları arasında, yaprak bastırma, değirmende un öğütme, turşu kurma, bazlama, yuka ve gözleme hazırlama bulunmaktadır. Basri Köyü'nde bulgur, önce kaynatılır, sonra ayıklanır ve değirmende bu işlemlerden sonra öğütülür. Öğütüldükten sonra ise bulgurun düğüsü elenerek küçük incelerine ayrılır. Düğü, bulgurun öğütülmüş ve küçük olan hâline verilen isimdir. Kırılmış bir büyüğüne ise yarma denmektedir. Yarma bulgurlardan, bulgur yemeği, yarma yemeği, çorba yapılır. Aşure kaynatılır ve tatlısı yapılır. İsteğe göre tuzlusu da yapılmaktadır. Pilav olarak yapılan bulgur tarlalarda da kullanılır. Yapılan bulgurlar serin bir odada ya da bez çuvalların içerisinde muhafaza edilir.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Kaynak Kişi: Emine Ateş, 62, Ankara, Polatlı, Basri Köyü. Derleyen: Eylem Ayçiçek, Ankara, Polatlı, Basri Köyü.

ANKARA'DA GÖÇERLER

Ankara'da göçerler konusu kapsamında Polatlı İlçesi Yağcıoğlu Köyü'nde derleme çalışması yapılmıştır. Yağcıoğlu Köyü 1954 yılında yerleşik hayata geçmiş göçer bir Ankara köyüdür. Mevsimsel olarak göç eden köylülerin göç güzergâhı kışın güneye doğru Akşehir Sultandağları ve Antalya sırtlarında bulunan Toros Dağları yazın ise kuzeye doğru Bolu Abant civarındadır. Göç teşkilatını develerin üzerine yerleştirdikleri Alaçuvallar ile taşımışlardır. Göç hâli 20 – 25 gün sürer ve köylüler, bu süre boyunca belli yerlerde konaklayarak göç edecekleri yaylalara ulaşırlar. Yaylaya ulaşıncaya Karaçadır diye tabir edilen hanelerini kurup kış gelene kadar bu çadırda yaşarlar. Yaylalarda kadınlar ve erkekler arasında temel iş bölümleri mevcuttur. Kadınlar genelde gündelik işler, erkekler ise geçimlik faaliyetler, hayvancılık gibi temel işlerle uğraşmışlardır. Göç esnasında ise Tarhana Çorbası, katmer, gözleme, peynirli sündürme, saç kavurması, kömbe gibi yemekler yenmiştir. Göç hâlindeyken düğünlerde genelde kız kaçırma ile evlilik görülmüştür. Düğün esnasında ise o an nerede oba kurulduysa oraya düğün kurulur, gelin kız ata bindirilerek obada yaşayanlara gelin tanıtılmıştır. Kızı aldıkları zaman duvak yaparlarmış. Kızın yüzünü örterek entari, etek, fermana (Fermana: kızların gelinlerin giydiği etrafı simli kumaş gibi yelek) giydirelirmiş. Atla da gelin almaya giderlirmiş. Aynı oba, Yörük kabilesi birbirini davet ederlirmiş. Akşehir'deyken buldukları köyün halkını, Antalya'dayken de o köyün halkını da davet ederlirmiş. Göç sırasında ölüm olduğu zaman ise hangi köyün mevkisinden geçiliyorsa orada göçü istirahat ettirirler ve cenazeyi o köye defnederek bir iki gün sonra hareket ederlirmiş. Ankara'nın kuzey doğu köylerinde yaylacılık ağır basmakta, köy halkı mevsimsel olarak hayvanlarına besin sağlayabilmek için yılın en az 4 ayını yaylada geçirmektedir. Araştırma yapılan bölgelerden baraja ve göle kıyısı olan köylerde ise balıkçılık temel geçim kaynağı olmaktadır.

HASAN BASRİ TÜRBESİ

Bazı köylerde bulunan türbeler kültürel açıdan o kadar etkili olmuştur ki buldukları köye bile kendi isimlerini vermişlerdir. Bunlardan biri de Polatlı Basri Köyü'ndeki Hasan Basri Türbesi'dir. Bu türbenin şifalı olduğuna inanılmaktadır ve herhangi bir hastalığı olanlar Hasan Basri Türbesi'ne adak adamaktadırlar. Hastalıkları iyileştiğinde ise türbenin bahçesinde kurban keserek ihtiyaç sahiplerine dağıtırlar. Halk arasında bilinen bir anlatıya göre, Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar köye yaklaşırlar. Sopalara beyaz bez bağlayarak tepeye çıkıp teslim olmayı düşünen köylüler altınlarını, incilerini, değerli eşyalarını samanlığa gömerler. Köy halkı tam teslim olacakken şiddetli bir rüzgâr esmeye başlar. Köy halkı Hasan Basri'nin Yunanlıları kabul etmediğine inanır. Bu kumlu fırtınadan etkilenen Yunanlılar geri çekilirler. Köy halkı da kurtulur.

ŞABAN DEDE TÜRBESİ

Şabanözü Köyü ise ismini Şaban Dede Türbesi'nden almıştır. Türbe dağların ucunda bulunmaktadır. Şaban Dede yolda gelirken susamış ve oraya asasını vurunca su fışkırmıştır. Oradan su içen Şaban Dede'yi ölünce buraya defnetmişlerdir. Türbenin alt yanından su akmaktadır. Ancak bugün bu suya kuyu vurulmuştur.

HALK HEKİMLİĞİ ÜZERLİK

Üzerlik mercimeğe benzeyen beyaz çiçek açan bir bitkidir. Bu bitkinin tohumları iğne ile delinerek içinden ip geçirilir ve çeşitli şekillerde süsler ortaya çıkar. Üzerlik süsleri evin görünen yerlerine asılarak kem gözleri engellemek ve eve gelebilecek kötü ruhları kovmak amaçlanır. Üzerlik aynı zamanda tütsü olarak da kullanılmaktadır. Yeni evlenen çiftlerin üzerinde bakır bir tavada üzerlik yakılır. Yanan üzerliğin dumanı evli çiftin etrafına dağıtılır, böylece nazarın çıktığına inanılır. Üzerlik tütsüsü yapılırken şu dua okunur:

“Üzerliksin efasin
Her bir derde devasin
Seni ocak yapmışlar
Yakın yere atmışlar
Altmış, yetmiş göz edenin gözü çıkmış gitmiş.
Elemterefiş kem gözlerle şiş.”

KURŞUN DÖKME

Kurşun dökme ocakları genellikle nesilden nesile aktararak uygulanmaya devam etmektedir. Yaşlı bir kimse ölmeden aynı aileden başkasına el verir ve kurşun dökme yeteneği ona geçmiş olur. Polatlı Basri Köyü'nde sabahleyin güneş doğmadan yedi evden odun ya da tezek çalınır. Bu tezek ve odunlar nazarı değdiği tahmin edilen kişilerin oturduğu evlerden gizlice alınır. Kurşun döken kadın bunları yakar, kurşun eritilir. Bir kalburun içine azıcık yağ atılır üzerine eritilmiş kurşun konulur. Bir tepside ayna, bıçak, makas gibi malzemeler hazırda bekletilir. Eritilmiş kurşun tepside bulunana tabağın içindeki suya dökülür. Çocuk ve anne üstlerine bir şey örterler. Kurşun suyun içerisine annenin ve çocuğun başının üzerinden dökülür. Kurşunların bazıları at başı gibi bazıları adam gibi olur. Kurşun döken kadın bunları yorumlar: 'Şişman bir adam şöyle demiş ondan nazar değmiş', yeşil gözlü adam bakmış ondan nazar değmiş', gibi. Başka bir uygulama ise kurşun döken çocuk yere oturtulur ve göbeğine, kafasına, kollarına, sağına, soluna, yedişer kere kurşun eritilir. Kurşun dökülen su kapının eşiğine dökülür, suyun içinde bulunan ekmeğe kuşlara, para ise fakirlere dağıtılır. Böylelikle kurşun dökme işlemi tamamlanır.

YANIK

Eski dönemlerde ele ayağa dökülen kaynar suyun yaktığı yere domates suyu sürülürdü.

KIRIK-ÇIKIK

Kırık çıkık olduğunda koyun derisi kesilip kırılan ya da çıkan yere sarılmaktadır (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Kırık çıkığı tedavi etmek için bal bir beze sürülmekte ve üç dört kartonla birlikte kırık olan yere sarılmaktadır. Yirmi bir gün sonra iyi olur ve açılır (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

BAŞ AĞRISI

Baş ağrısı için tuz kavrulur. Kavrulduktan sonra tülbentlere sarılır ve başın üzerine koyulur.

ZATÜRRE

Kepek sacda kavrulur. Hasta olan kişinin vücuduna sarılır, yatırılır. Başka bir tedavi yöntemi de bazlamanın içerisine gara datlı (ağda) sürülüp hasta olan kişinin böğrüne bağlanmasıdır.

DİŞ AĞRISI

Ağrıyan dişe zeytin koyulur.

SARILIK

Eğer bebekse üzerine sarı örtü örtülerek sarılık olması önlenir. Yaşı biraz daha büyükse kayısı kompostosunun içine tavuk pisliği katılır ve hiç haberi olmadan içmesi sağlanır.

GELİNCİK ODAĞI

Eskiden doğuramayan kadınları doğurtan bir gelincik ocağının varlığı bilinmektedir. Kızılcahamam'dan gelen yonşa (kahverengi küle benzeyen bir toprak çeşidi) adı verilen toprakla hastalık sağaltılır. Aynı zamanda yeni doğan çocuğun morarması gelincik hastalığı olarak bilinir. Bebeğin kafasından başlayarak bütün vücudu dualar okunarak sıvazlanır. Bebeğin atletleri ve elbiseleri hem sıvazlanır hem de elbiselerine yonşa adı verilen toprak çalınır. Bebeğin vücuduna ve elbiselerine benekler yapılır (Polatlı, Basri Köyü, Münire Uçar). Gelincik olan çocuktaki morlukları önlemek için annenin yedi gün boyunca soğan, sarımsak ve bulgur yemeği yemesine izin verilmez (Polatlı, Basri Köyü, Nevriye Fırat).

NAZAR DEĞMESİ

Nazar değdiğine inanılan kişinin başına kavrulmuş bir avuç tuz bir bezin içinde koyulur. Tuzun tam ortasına bir damla su akıtılır ve tuzdan çıkan sesle tuz çatırdatılmış olur ve nazarin çıktığına inanılır.

ÖKSÜRÜK

Polatlı Basri Köyü'nde "Öksürük Kayası" adında bir yer bulunmaktadır. Altından geçince öksürüğün geçeceğine inanılmaktadır.

DİĞER HALK İNANÇLARI

Kızgın küle su dökülmez. Ocak külü atılan yerden gece geçilmez.

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

Ankara'nın Polatlı ilçesindeki Karakuyu Köyü bir Tatar köyüdür. 1900'lü yıllarda Romanya'dan gelen Tatarlar bu köye yerleşmiştir. Romanya'daki ev mimarisini köye taşıyan Tatarlar, kerpiçten evler inşa etmiştir. Köyde evler doğrudan taşın üzerine inşa edilmektedir. Evlerin çatıları çevre köylerin aksine düz çatılı toprak dam değildir. Evler kırma çatılıdır. Ev yapımında kullanılan kiremitler köylüler tarafından yapılmaktadır. Tek katlı bu evlerin etrafı duvarlarla çevrilidir ve bir avlusu vardır. Avluyu geçip evin kapısından girildiğinde ayattan geçilir. Ayat, evin girişindeki büyük odaya verilen addır. Evlerde iki tane içger bir tane ayat bulunmaktadır. İçger, odanın Tatarca'daki karşılığıdır. Ayatta anne ve baba, yatar, içgerde ise çocuklar yatmaktadır. Eskiden evler peçka denilen adı verilen sobalarla ısıtılmaktaydı. Peçkaların içinde odun yerine saman yakılırdı. Hela denilen tuvaletler evin dışında, avlunun uzağında bulunmaktadır. Tuvaletin uzakta olmasının sebebi ise, bir azbar içerisinde birçok ailenin yaşaması ve herkesin o tuvaleti kullanmasıdır. Banyo ise evin her odasında bulunmaktadır. Her evde bir de aşgana bulunur. Aşgana mutfak demektir. Aşganada mutlaka fırın vardır. Fırının davlumbaz kısmına şığarak adı verilir. Tatar evlerinin inşaatına başlandığında işçiler için hayvan kesilir. Ustalar bu hayvanın etini çocuklarına götürür. Amaç ustaları hoşnut etmektir. Ayrıca inşaat ustaları bahşiş almak için bazı uygulamalar gerçekleştirir. Bu uygulamalardan biri çatıyı kapatırken bayrak asmaktır. Bu uygulamanın ardından köylüler ustalara bahşiş, havlu, eşarp ve çorap vermektedir. Elektrik ise köye 1960'lı yıllarda gelmiştir. Elektrik gelmeden önce evler gaz yağı ile yanan ve lüks denilen lambalarla aydınlatılmaktaydı.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi. Kaynak Kişi: Celal Sunel, 69, Ankara, Polatlı, Karakuyu Köyü. Derleyen: Mahmut Davulcu, 2001.

ŞEREFLİKOÇHİSAR

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

MASAL YOKSUL KIZ

Zaman zaman içinde bir anne ve bir de kızı varmış. İki bir evde yaşar, yokluğu yoksulluğa katık ederlermiş. Evin babası pek eve uğramaz, uğrarsa da anneye de kızla da pek ilgilenmezmiş. Babanın gözleri görmez olduğundan ne kendine bir iş bulabilirmiş ne de evde bir işin ucundan tutabilirmiş. O kadar fakirlermiş ki, yiyecek bir lokma ekmekleri bile olmazmış. Bunların Hıristiyan bir komşuları varmış, o da gayet zenginmiş. Kızı pek beğenir, eve girip çıkarken takip eder, kendine eş olarak almak istemiş. Günlerden bir gün yoksullukları herkesçe bilenen ailenin reisini, göz koyduğu kızın babasını yanına çağırılmış ve demiş ki “Sen kızını bana ver, ben de sana buğday vereyim ekmeklik. Ama önce kızını razı et, ben eşi olacaksam benim dinim de onun dini olacaktır. Gelsin kilisede evlenelim” demiş. Babası düşünmüş düşünmüş, yoksulluk canına tak etmiş, almış buğdayı evine gelmiş ve kızına durumu anlatmış. Bunun üzerine kız “Baba ben ölürüm de dinimden caymam, hele hele bir çuval buğdaya dinimi satmam.” demiş. Baba ne kadar uğraştıysa da kızını ikna edememiş. Kız sonunda “Ya beni burada öldür ya da madem satıyorsun, buğday karşılığı komşuya satacağına al götür pazarda sat” demiş. Bunun üzerine kör baba kızını pazarda satmış. Zavallı kız yiyecek içecek parasına satılmaktan üzgün, utanmış bir hâlde giderken “Anneme söyle, çeşmeye giden kızlara bakmasın. Eğer onları görürse beni hatırlar, üzülür. Gözleri kızları görmeyiversin” demiş. Babası tarafından, elmaların, patateslerin, semirmiş tavukların yanında 3 kuruşa satılan kızın hâlini görünce şeytan bile şaşırılmış. Ama şeytan ya bundan da vesveseye bir yol çıkar demiş ve doğruca kızın annesine gitmiş, kızın durumunu uzun uzun anlatmış. “Kocan heybeyi doldurdu, sana yiyecek getiriyor” diye de eklemiş.

Akşam adam gelince, karısını iki gözü iki çeşme ağlar bulmuş. Kadın bir yandan ağlamış, bir yandan bağıra çağıra kocasına kızmaya başlamış. Gözleri görmez baba “Sen bunları kimden öğrendin?” diye sorunca gözleri ağlamaktan kan çanağına dönen anne “şeytandan” diye cevap vermiş ve eklemiş “Ah kızım, gariban kızım yine de beni düşünüp annemin gözleri çeşmedeki kızları görmesin, üzülür” bile demiş. “En dar vaktinde yine beni düşünmüş” derken gözleri ağlamaktan mı bilinmez, birden kör olmuş. Gece yatınca kadıncağız durmadan dualar etmiş, af dilemiş, kızını insafli insanlarla karşılaştırması için yalvarmış, yakarmış Allah’a. Sesini duymuş Yaradan ve kadının yüzüne su serpmiş bilinmeyen bir el, kadın kızının yakışıklı bir adamla evlendiğini görmüş ve masal da burada bitmiş.

Fotoğraf: Mustafa Gezer

AYI OYUNU

Tatar geleneklerinden olan Şınlama, yani Türkçe karşılığı ile çınlama, bir çeşit mani yarışmasıdır. Erkek ve kız arasında geçmekte ve en çok maniyi söyleyen yarışmayı kazanmaktadır.

Erkek der:

“Sekiz öküz, say saban
Töşkaytaman, töstüymel arugu sagay taman”.
(Öküzleri çifte yaparsın, ters döner. Düğmelerin sağlam olsun entarin açılır.)

Bu sefer kız der ki:

“Enşeşedde üğün var kugomalday
Ne güzel delikanlısın dost balganday”.
(Kenarda evim var. Kuş konar. İyi delikanlısın dost ol benimle.)

Bu sefer delikanlı şöyle der:

“Enşeşeddü üğün var tasgaloylu
Baramaynan üğüne it mayloylu”
(Sen beni seviyorsun ama senin evinin önünde köpek bağlı gelemiyorum.)

Tekrar delikanlı der ki:

“Makineydi sıkmayla sırrını sayla
Kürmencavuk vereyim basına bayla”
(Makineni iyi yağla güzel olsun. Güzel eşarp veriyim başına bağla.)

KAYNANA TÜRKÜSÜ

“Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Benim sevdiğim oğlan
Dolmuşa şoför olmuş

Oy nari nariri nari
Askerdir benim yarım
Çavuş izin vermiyor
Ne yapsın benim yarım

Ağaçların altında
Herkes bunun farkında
İkimiz görmüşler
Angara Gençlik Parkı'nda

Yaprak gazel olur mu
Dünya güzel olur mu
Benim sevdiğim oğlan
Tek bacıyı bulur mu

Ayakkabı giyerim
Üstü beyaz olursa
Gaynanamı severim
Oğlu da güzel olursa

Gaynanam şebek gibi
Gorumcem kopek gibi
Gaynanamı severim
Oğlu da güzel olursa

Gaynanam geliverse
Dolmayı sarıverse
Geberesice gaynana
Yemeden ölüverse

Anne gızın çoh muydu
Hiç giymetim yoh muydu
Niye sattın gurbete
Koyde de çoban yoh muydu

Oy nari narinnari
Askerdir benim yarım
Çavuş izin vermiyor
Ne yapsın benim yarım

Angara'nın garası
Oğul verir arası
Gaynanam ölmüş diyorlar
Gaynatıya darısı”

SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

TÜRKÜ

“Sattın da kırıldı içdenin dalı vay dalı
Kötü yer düşenin böyle olur halı
Diller diller oynasın diller diller
Kaymasın diller diller ne bilsin eller eller
Perişan hâller hâller Narinay ninaynay narinay ninaynay.”

Arabacı arabanı koş getir koş getir
Ben ölüyorum mezarıma taş getir
Diller diller oynasın diller diller
Kaymasın diller diller ne bilsin eller eller
Perişan haller haller Narinay ninaynay narinay ninaynay.”

BİLMECE

“Hed dedim höd dedim git şuraya yat dedim”.(Süpürge)
“Helemez söylemez ocak başına gelemiz”.(Yağ)
“Uzaktan baktım bir tane yanına geldim bin tane”.(Kuş)

GÖSTERİ SANATLARI

CAYNIZ OYUNU

Yere bir değnek dikilir ve değneğin sahibi başında bekler. Diğer oyuncular değneği vurmaya, değneğin sahibi de değneğe vurdurmamaya çalışır. Vuramayan oyuncu kendi değneğini yere diker ve aslında yeni ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder.

KIRDI BASTI OYUNU

Üçer kişiden oluşan iki gruba oynanan Kırdı Bastı oyunu için öncelikle kızlar ve erkekler farklı iki gruba ayrılırlar. Ardından her gruptan birer ebe seçilir ve taş ıslatılarak havaya atılır. "Yaş mı, kuru mu?" denir. Bilen taraf oyuna başlar. Oyuna başlayan grup kızlarsa, erkekler grubundan ebenin gözü kapatılır ve kızlar saklanır. Bu aşamadan sonra, erkekler ellerindeki urganla yerde oturmaya başlarlar. Gözleri kapalı olduğu için erkek ebenin kaybolduğundan emin olan kızlar, ipin ucunu almak için erkekleri döverler. Dayak yiyen erkekler "Kırdı bastı! Kırdı bastı!" diye bağırınca, erkek ebe gözlerini açar ve kızlara doğru koşmaya başlar. Amacı onları yakalamak ve yeni ebeliği onlara geçirmektir. Eğer erkek ebe, kızların herhangi bir yerine değerse, ebelik rakip tarafa geçer. Değemezse, yeni oyunda ebe yine erkekler grubundan seçilir.

TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

DOĞUM

Eskiden doğum genellikle ebeler tarafından yaptırılmaktaydı. Doğumu kolaylaştırmak için ise, doğum yapacak kadın at arabasına, kağnyaya bindirilip gezdirilirdi.

İSİM VERME

Bir çocuk doğduğunda ismi bir hafta içerisinde ailenin büyükleri tarafından verilmektedir.

DİŞ BULGURU

Çocuk ilk dişini çıkarttığı anda hedik pişirilmektedir. Buğday, nohut, mısır, kuruyemiş ve üzümle birlikte pişirilerek özel bir yemek yapılır ve komşulara dağıtılır. Gelebilecek misafirler çocuğun evine gelirler, gelemeyenler ise hediyelerini gönderirler.

EVLENME İSTEĞİ

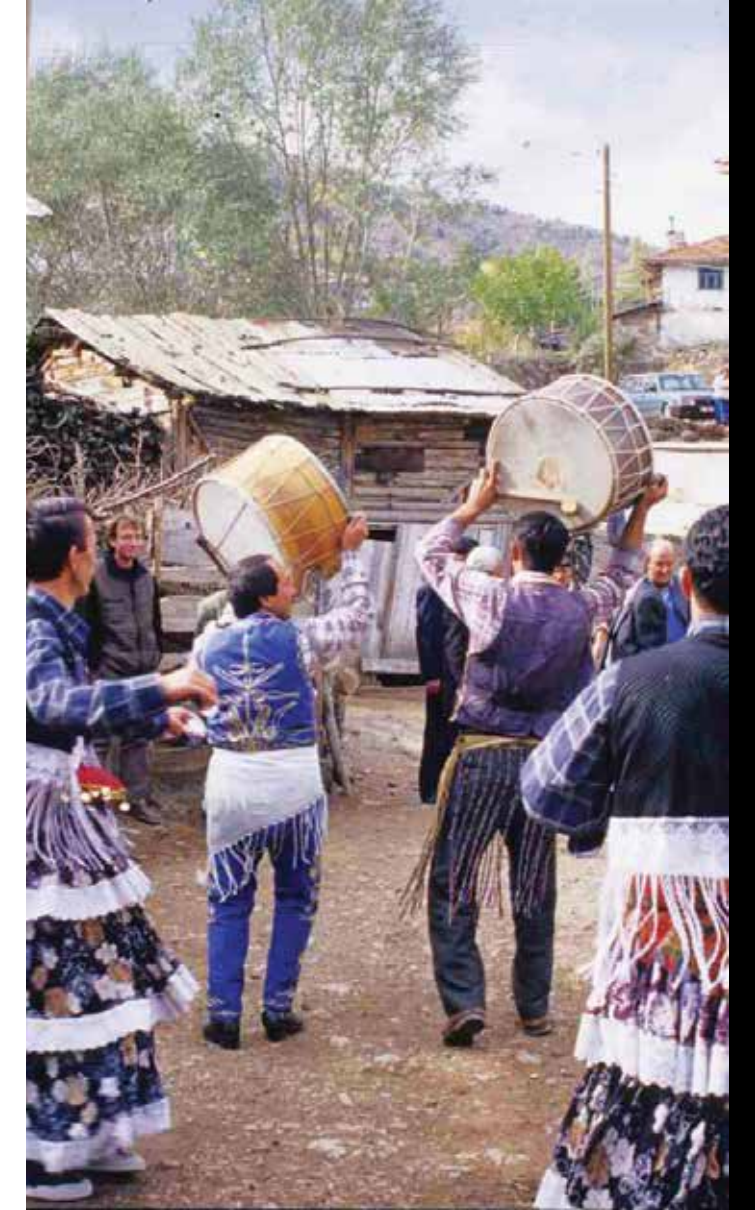
Erkek beğendiği bir kıza ilgisini kına töreninde ona kına götürerek göstermektedir.

KINA GECESİ VE DÜĞÜN

Gelin ortaya oturtulur ve kızlar etrafını sararak türkü söylerler. Kız elini açmaz ve avucuna altın koyulmasını bekler. Kızlar o gece gelinin yanında kalırlar. Özellikle eski dönemlerde kızlar erkek kılığına girerlerdi. Damadı kaçırarak saklar ve para alırlardı. Gelin evden çıkarırken yengeleri kapıyı kilitledi. Gelinin kardeşi, gelin kudretli gayretli olsun diye beline kuşak bağlar. Eskiden kına kıyafeti ve gelinlikler elde dikilirdi. Gelin evden çıkarken testi kırılırdı. Gelin, erkek evine geldiğinde çivi gibi kalsın diye çivi çaktırılır, eli bereketli olsun diye yağ tavada yağ yaktırılırdı. At arabası süslenir ve saçılar saçılır, paralar şekerler atılırdı.

KIZ ÇIKARMA

Kız evinden çıkarılırken senet verilmektedir. Kıza ne kadar çeyiz verildiyse bir kâğıda yazılır, gelin sandığın üstüne oturtulur. Gelinin aynası verilmez, para verilir. Kınada kapı kilitlenir, para alana kadar kapı açılmaz. Gelin eve geldiğinde eline yağ sürülür, kaynanasının sözünden çıkmaması için kaynanasının kolunun altından geçirilir. Evliliği çivi gibi sağlam olsun diye evine geldiğinde eve çivi çaktırılır.

TATAR DÜĞÜNÜ

Tatar çayı içilir. Tatar çayında su kaynatılır, çay atılır, tuz, karabiber, süt ve biraz kahve atılır. Düğün olduğunda mutlaka gidilir ve mutlaka hediyeler götürülür. Düğünlerde “Ganaki” isimli halk dansı oynanmaktadır. Mızıkça çalınır. Mızıkaya bu yöredeki Tatar göçmenleri kopuz demektedir (Şereflikoçhisar, Şekerköy, Kadife Özkan). Düğünde “Şımlıdık” denilen giysi, geline giydirilir. Şımlıdık her renkten parça parça kumaşlardan dikilen bir giysidir. Gelin kız eve girmeden çivi çaktırılır ve terayağ çaldırılır (Şereflikoçhisar, Şeker Köyü, Sultan Karataş). Düğünden önce Tatarca’da “kahve toyu” denen “kahve düğünü” yapılır. Erkek, yengesinin evinde oturur. O gün tüm akşam eğlence yapılır. Yenilir, içilir ve çay içen herkes tepsiye damada yardım amaçlı para koyar.

ÖLÜM

BAYBAYLAMA GELENEĞİ

Şereflikoçhisar İlçesi Şekerköy’den derlenen ölümle ilgili bu gelenekte ölen kişinin ardından köyün gençleri toplanmakta ve baybaylama yapmaktadır. Ağzı iyi laf yapan gençlerden kurulu bir ekip cenaze evinde ihtiyarlardan önce toplanır, ağıtlar yakar ve ağlamaya başlarlar. Ardından da ölen kişi hakkında konuşularak kişi yâd edilir. Akşam da mevlit okunur. Koyun kesilir ve yağ ile hamur kızartılarak bağırsak yapılır. Bu bağırsak ile birlikte tatar çayı içilir. Böylece baybaylama tamamlanmış olmaktadır.

DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALAR

HIDIRELLEZ

Hıdırellez kutlamalarında çiğ börek, salma, turşu, erişte, börek yapılarak hep birlikte yenir.

YAĞMUR DUASI

Şereflikoçhisar'da Nisan ayında yağmur duasına çıkılmaktadır. Hayvanlar kesilir ve şenlik yapılır. Hocalar dualar okur. Elbiseler ters giyilir. Düz bir yere ya da tepeye gidilir. Büyükler önde durur, küçükler ve çocuklar arkada durarak Allah'a yalvarırlar. Dua kabul olup, yağmur yağdığında evlerden süt toplanır ve "Süt Botkası" yapılır. Yaşlı bir teyze tarafından dualar kabul diye yapılan bu yemek, bulgur ve sütle kaynatılır. Önce çocuklar, sonra da büyükler bu yemekten yerler. Büyüklerin ağlayın demesi ile çocuklar ağlamaya başlar.

SAYA GEZME, KOÇ KATIMI

Haziran ayının sonuna doğru başlayan koç katımı töreni şu şekilde yapılmaktadır: Hayvanlar içinden besili ve sağlıklı koçlar seçilir. Bütün köy halkı meydanda toplanır. Koçlar boyanır ve süslenir. Koç katımı yapıldıktan sonra ise şenlikler devam eder. Çeşitli oyunlar yapılmaktadır. Uzun boylu bir erkek keçe giyer. Elini yüzünü kapatır. Elinde bir değnekle türkü söyler, para toplar, oyun çıkarır. Kadınlar kendi aralarında oyun oynarlar. Erkek kılığına girerler. İki kadın erkek kılığına girip birini kaçırrır. Erkekler de kendi aralarında oynarlar. Kadın kılığına girmenin adı Kelle Horuz'dur. Bu oyunun bir türküsü vardır:

"Horuzum ala bele
Götürdüler yola yola
Cü bili bili
Çark horozum."

8-9 yaşlarındaki erkek çocuklar ve 15-20 yaşındaki erkekler bir gece toplanırlar ve kadın elbiseleri giyerler. Zil takarlar, kaşıkla oynarlar. Saat sekizden sonra kapı kapı gezmeye başlarlar. "Yağ verenin oğlu olsun, bulgur verenin kızı olsun" derler. Yapılan yemek yoksullara dağıtılır (Şereflikoçhisar, Haydarlı Köyü, Altın Eraslan).

Kasım ayında koç katımı yapılır ve bütün köylü toplanır. Köydeki koçların hepsi boyanır, süslenir. Koçlar bırakılınca, tören yapılır. Yazın davar yıkamaya gidilir (Şereflikoçhisar-Seğmenli Köyü, Necip Yalman).

Kaynak: Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası, Ankara: Grafiker Matbaası, 2012. Derleme Yeri: Şereflikoçhisar, Geçitli Köyü, Haydarlı Köyü ve Seğmenli Köyü, Kaynak Kişiler: Emine Gürel, Sedef Gürel, Altın Eraslan, Necip Yalman.

ARDIÇTEPE HİKÂYESİ

Tepede yedi-sekiz tane ardıç ağacı ve bir mezar bulunmaktadır. Orada da bir yatır vardır. Tepedeki bir taşın içine para koyularak dilekler dilenmektedir. Dilekler kabul olduğunda bu tepede tavuk kesilmektedir. Mezarın kime ait olduğu ve ne zamandır tepede bulunduğu bilinmemektedir. Dilek için gidilen tepedeki ardıç ağaçlarından kesen kişinin çarpılacağına inanılmaktadır. Kazandere Köyü'nde Ömer isimli ve Kiniz diye tanınan bir kişinin bu tepeden ardıç kestiği için hem kör hem de topal olduğu düşünülmektedir.

HALK MUTFAĞI EKMEK YAPIMI

Şereflikoçhisar Geçitli Köyü'nde yazlık ve kışlık olmak üzere iki kez ekmek yapılmaktadır. Baharın gelmesi ile halk arasında "yufka" olarak bilinen ekmekler imece usulü ile yapılır. Bu usule "öndüçleme" de denilmektedir. Aynı mahallede oturan beş ya da altı kişi bir araya gelerek dönüşümlü olarak bir hafta, on gün içinde birbirlerinin ekmeklerini yapmaktadırlar. Ekmek hazırlıkları bir gün önceden başlar. Tandırı ekmek yapmaya hazır hâle getirmek için öncelikle bir önceki ekmekten kalan kül temizlenir. Ekmek pişirilen sacın üstündeki kurum alınır. Yakacak olarak talaş ya da kurutulmuş ağaç yaprağı yani gazel hazır edilir. Ekmek yapımı köyün ortak tandırında hamurcu diye tabir edilen kişinin hamuru sabah ezanını takiben yoğurması ile başlar. Hamurcu denilen kişi genellikle ekmeğin sahibi olan kişidir. Hamur büyük bir leğende yoğrulduktan sonra "beze" denilen parçalara ayrılır. Sonrasında pişirici denilen kişi gelerek tandırı yakar. Pişirici ocağa yakın oturan ve ekmeği pişiren kişidir. Daha sonra edici denilen ve en az üç kişiden oluşan ekip de tandıra gelir. Böylece bir hamurcu, bir pişirici, üç de ediciden oluşan ekip tamamlanmış olur.

Ediciler düz bir tahta üzerinde oklava yardımı ile beze denilen hamurları incecik açarlar. Pişirici ise evirgeç denilen uzun ince bir tahta yardımı ile açılan yufkaları sıcak saca yerleştirir. Sacda pişen yufkalar, daha fazla kızarması için, sacın altındaki yanan ateşe sokulur. İyice kızaran ekmekler diz boyuna kadar biriktikten sonra hamurcunun, yani ekmek sahibinin, evine götürülür. Evde ekmeklik denilen ve fazla nemli ya da sıcak olmayan bir yere yerden yüksek bir masa üstüne dizilir. Üzeri sofraya bezi ya da baka bir temiz örtü ile örtülür. Ekmek yaparken köy yerini ekmeğin kokusu kaplar. Bu kokuyu duyan çocuklar tandıra gelerek gözleme isterler. Kadınlar çocukları sevindirir aynı zamanda yoldan geçenlere de göz hakkı olmasın diye gözlemeler verilir. Sabah erken saatlerde başlayan yufka yapımı akşam karanlık çökünce biter. Ekmeği yapanlar en son hamur bezeleriyle de kendilerine gözleme yaparlar.

HALK HEKİMLİĞİ KIRIK-ÇIKIK

Kırık, çıkık olduğunda çıkırıkçıya gidilmektedir. Çıkırıkçı kırık çıkık olan yeri, önce suyla sabunla ovmakta daha sonra ise yumurtayla sabunla bir şeyler yapıp yağ sürdükten sonra sarmaktadır. Kırık çoksa o bölgeye değnek koyarak üzüm sarmaktadır.

NAZAR DEĞMESİ

Dağdağan ağacından koparılan ince dallardan 5-6 cm büyüklüğünde kesilir ve ortasından delinerek boncuk takılır. Dağdağan ağacı iğde ağacına benzemekte ve nazara karşı korumaktadır.

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ

EL SANATLARI VE GELENEKSEL MİMARİ TESTİCİLİK

Testiler, Şereflikoçhisar'da bulunan özel bir topraktan yapılmaktadır. Şereflikoçhisar testisinin özelliği ise yapımında tuz kullanılmasıdır. Kızılçukur mevkiinde çıkarılan toprak, su ve tuz karıştırılır. Testiler toplu hâlde yapıldığı için çamuru da büyük ölçülerde karılır. İki yüz testilik çamura elli teneke tuz koyulmaktadır. Çamurun kıvamı ekmek hamuru gibi olana kadar karıştırılır ve bir gün bekletilir. Bekleyen çamur testi yapımına hazırdır. Hazırlanan çamur tezgâhta şekillendirilir.

Testiler kurutulmadan önce kulp takılır ve önce yerde, sonra da bir yere asılarak kurutulur. Kuruyan testiler talaş ile yakılan fırınlarda bir hafta boyunca günde iki saat olmak suretiyle pişirilir. Testi ustalarının her birinin kendine ait bir tarzı vardır. Testi üzerine çeşitli süslemeler yapılabildiği gibi her testinin şeklinde de değişiklikler görülebilmektedir. Şereflikoçhisar testileri suyu çok soğuk tutmaktadır.

Şereflikoçhisar'da artık yapılmayan Testicilik mesleğinin son temsilcileri olan Kardın ailesi 2007'den sonra mesleği bırakmak zorunda kalmışlardır. Özellikle testi fırınlarının ilçe merkezinde yasaklanması, geleneğin yok olmasına neden olmuştur.

GELENEKSEL MESLEKLER BALIKÇILIK

Ankara'nın Şereflikoçhisar İlçesi Geçitli Köyü'nde, köyün başlıca geçim kaynağı balıkçılıktır. Bunun sebebi ise köyün Hirfanlı Barajı kıyısında kurulmuş olmasıdır. Toplamda 17 hane bulunan köyde, şu an 15 kişi balıkçılık yapmaktadır. Gümüş denilen ağ ile tutulan balıklar arasında sazan, levrek, yayın, kadife gibi çeşitler mevcuttur. Elde edilen balıklar Ankara ve çevre illere satılmaktadır. Yılda bir kez Mart ayında tutulan balıkların verisi mevsime göre değişmektedir. Balıklardan kimi zaman 3 – 5 ton arası kimi zaman ise 500 – 1000 kilo arası veri alınmaktadır.

İlçelere Göre Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası

Bu katalog; doğum geleneklerinden masallara, halk baytarlığından inançlara, kutlamalardan ölüm ritüellerine, ninnilerden halk hekimliği uygulamalarına, çocuk oyunlarından halk mutfağına kadar çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ankara'nın 17 ilçesinin 100 köyünde yaklaşık 250 kaynak kişi ile yapılan görüşmelerle gerçekleştirilen alan çalışmasından elde edilen veriler, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin tanımlandığı sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve festivaller, halk bilgisi, kainat ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Kaynak kişilerimiz çalışma sırasında, kendi düşüncelerini, çocukluklarını kaybettiklerini, çocuklarının doğumunu ve tadını unuttukları yemekleri, sandıklarda eskiyen elbiselerini, artık pek de itibar etmedikleri sağaltma yöntemlerini, kına türkülerini, çocukken oynadıkları oyunları, babalarıyla gittikleri yağmur dualarını, toplandıkları köy odalarını hatırladılar ve hatırladıkları kadıyla da bugüne çokça gönderme yaparak anlattılar. Alan çalışması, her ne kadar bir bölgenin/yörenin karakteristik uygulamalarını açığa çıkarmayı amaçlasa da aslında farklı kişilere ve farklı yaşamlara uzanan bir yolculuktur. Bu katalog da yavaş yavaş unutmaya başladıkları değerlerini Ankaralılara hatırlatmak yanında, çok çeşitli ve zengin bir kültürün hem yeni çalışmalara kaynak sağlamasını hem de Ankara'nın sürdürülebilir bir turizm potansiyeli olduğunun farkına varılmasını amaçlamaktadır.

ANKARA KALKINMA AJANSI

Öveçler Mah. 1322. Cad. No: 11 06460 Çankaya/Ankara **Tel:** 0 312 310 03 00 **Faks:** 0 312 309 34 07 **E-mail:** bilgi@ankaraka.org.tr

www.ankaraka.org.tr [facebook.com/ankaraka](https://www.facebook.com/ankaraka) twitter.com/ankaraka